

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN
SERMAYE PİYASASINA ETKİLERİ

Hazırlayan

YASİN KARADENİZ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. TUNCER ÖZDİL

MANİSA

2007

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: KARADENİZ

Adı: YASİN

**Tezin Türkçe adı: TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN
SERMAYE PİYASASINA ETKİLERİ**

**Tezin Yabancı adı: THE EFFECTS OF PRIVATE PENSION SYSTEM IN TURKEY
ON THE CAPITAL MARKET**

Tezin yapıldığı

**Üniversite : CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Yıl : 2007**

Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans	(*)	Dili : Türkçe
2- Doktora	()	Sayfa sayısı : 168
3- Tıpta uzmanlık	()	Referans sayısı: 103
4- Sanatta yeterlilik	()	

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: YRD.DOÇ.DR. Adı: TUNCER
Ünvanı: Adı:

Soyadı: ÖZDİL
Soyadı:

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

**1- Sosyal Güvenlik
2- Özel Emeklilik
3- Bireysel Emeklilik Sistemi
4- Emeklilik Fonları
5- Sermaye Piyasası**

**1- Social Security
2- Private Pension
3- Individual Retirement System
4- Pension Funds
5- Capital Market**

**Tarih:
İmza :**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasasına Etkileri*” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2007

YASİN KARADENİZ

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / / tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı öğrencisi Yasin KARADENİZ'in "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasasına Etkileri" konulu tezi incelenmiş ve aday / / tarihinde saatda/de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

ÖNSÖZ

Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin sermaye piyasasına etkilerini ve bu sistemin gelecekteki durumunu açıklamak amacıyla hazırladığım tezimin her aşamasında bana yol gösteren ve desteğini esirgmeden her zaman yanımda olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Tuncer ÖZDİL’e, görüş ve tecrübelerinden yararlandığım değerli meslektaşım Arş. Gör. A.Nazif ÇATIK’a ve yine görüşlerinden yararlandığım değerli büyüğüm Yapı Kredi Bankası şube müdürlerinden Ömer BAYRAKTAR’a ve Ege Meslek Yüksekokulu Sekreteri Sedat ÇAYIR’a, ayrıca Emeklilik Gözetim Merkezi Dış İlişkiler ve Bilgilendirme Bölümü Müdür Yardımcısı Birol GÜLEÇ’e, değerli arkadaşım Vergi Denetmen Yardımcısı Erdinç ULU’ya, büyük bir hoşgörü ve sabır göstererek bana destek olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2007

Yasin KARADENİZ

ÖZET

Türkiye bugün itibariyle her ne kadar yaşlı nüfus problemini derinden hissetmiyor olsa bile, gelecekte tüm dünya yaşlı nüfus sorunu ile karşı karşıya kalacaktır. Bunu önceden sezen ülkeler, özellikle vatandaşlarına emeklilik dönemlerinde ödeyecekleri ücretlerin ekonomik ve sosyal yaşam üzerindeki etkileri sebebi ile, dağıtım sistemini kademeli olarak terk ederek, onu tamamlayıcı nitelikte olan çok ayaklı modellere geçiş sürecine girmişlerdir ve bu çok ayaklı yapının en az bir basamağında özel emeklilik programları yer almıştır.

Dünya genelinde yapılan reformlar paralelinde ülkemizdeki emeklilik sistemi de çok ayaklı bir yapılanma sürecine girmiştir. Nisan 2001 tarihinden itibaren yasal bir dayanak kazanan bireysel emeklilik sistemi, Ekim 2003 tarihinden itibaren üye kaydetmeye ve gönüllülük esasına göre işlemeye başlamıştır. Sosyal güvenlik sistemine ek olarak katılımcılara emeklilik döneminde ilave gelir sağlamayı amaçlayan bu sistemin uzun vadede göstereceği başarı özellikle katılımcılar, emeklilik şirketleri, piyasalar ve devlet açısından büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan özel emeklilik fonlarının yürürlüğe girmesi sonucu uzun vadede kişisel hesaplar yoluyla yapılacak çok büyük meblağlarda yatırım ile ulusal tasarrufların artması sağlanacaktır. Dolayısıyla bu yatırımlar ulusal yatırımları, verimliliği ve iş olanaklarını, sonuç olarak ekonomik büyümeyi arttıracaktır. Buna ilave olarak emeklilik fonları gelir dağılımı, yatırım ve tasarruf fonksiyonları açısından da önemli bir öğedir. Özel emeklilik fonlarının ve diğer kurumsal yatırımcıların gelişimi, sermaye piyasasının yapısı üzerinde geniş bir etkiye sahiptir. Fakat, emeklilik fonlarının sermaye piyasalarının gelişimi üzerindeki etkisi, ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermektedir. Bunun yanında toplanan fonlarla yatırım yapılması da çok önemlidir. Özel emeklilik fonları kurumsal sermayenin en büyük ve en hızlı gelişen bölümünü temsil etmektedir. Bu nedenle ülkemiz açısından bu fırsatın iyi değerlendirilmesi ve sistemin sağlıklı işlemesi için gereken tüm düzenlemelerin, diğer ülkelerin tecrübelerinden de yararlanılarak, yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesinde önemli bir adım olan bireysel emeklilik sisteminin ülkemiz ekonomi ve sermaye piyasasına etkilerinin neler olacağı hususu, örnek ülke uygulamalarına da yer verilerek, karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Although Turkey does not experience the problem of the population of the old as of now, in the future the whole world will be facing the older population issue. The countries who detect this problem beforehand have specifically abandoned the system of allocating retirement pensions in a progressive way because of the effects on the economical and social life and moved on to a transition period towards multi-layered models which complement the previous system. The private retirement pension system constitutes at least one of these many layers.

Parallel to the reforms that are undertaken throughout the world, the retirement system in our country has also entered into the process of re-structuring in a multi-layered fashion. The retirement system which has gained legal stature since April 2001 has started to accept memberships and proceed according to the principle of voluntary participation since October 2003. This system which aims to provide additional income to the participants in their retirement periods as a supplement to the social security system carries a great importance on participants, retirement firms, markets and the government for the success it will display in the long run.

On the other hand with the effectuation of private pension funds, it will be possible to increase the national savings and economy with great amounts of investment through individual accounts in the long run. Consequently these investments will expand national investments, productivity and job opportunities which in turn will increase the economic growth. In addition to that, pension funds are important elements for income distribution, investment and savings functions as well. The development of private retirement pensions and other institutional investments has a vast effect over the capital market. But the effect of private retirement pensions on the capital market varies from one country to another. It is also very important to create investments with the funds that have been collected. Private pension funds represent the largest and fastest growing segment of the institutional capital. For this reason, it is necessary for our country to use this opportunity effectively and to provide all the required modifications for the system to proceed in a healthy manner by making use of the experiences and expertise of the other countries.

In this research, the private retirement system which is an important step in the progress of the social security systems of the developed of developing countries will be

examined in regard to the effects on the economy and capital of our country and will be explained by giving examples and cases from other countries comparatively.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TEZ VERİ FORMU	ii
YEMİN METNİ	iii
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
TABLolar LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE SORUNLARI

1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı ve Özellikleri	3
1.1.1. Sosyal Güvenlikle İlgili Kavramlar	4
1.1.1.1. Sosyal Risk	4
1.1.1.2. Sosyal Güvenlik	5
1.1.2. Sosyal Güvenlik Sisteminin Özellikleri	6
1.2. Sosyal Güvenlik Sistemleri	8
1.2.1. Sosyal Güvenlik Sistemi Kavramı	8
1.2.2. Geleneksel Koruma Teknikleri	8
1.2.2.1. Bireysel Teknikler (Para Biriktirme)	9
1.2.2.2. Başka Kişilerin Katılımını Gerektiren (Kolektif) Teknikler	9
1.2.2.2.1. Yardım	9
1.2.2.2.2. Hukuki Sorumluluk	10
1.2.2.2.3. Toplu Teknikler (Yardım Sandıkları)	10

1.2.2.2.4. Özel Sigortalar.....	10
1.2.3. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Sınıflandırılması.....	11
1.3. Dünyada Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi	13
1.4. Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Yöntemleri.....	15
1.4.1. Dağıtım Yöntemi.....	15
1.4.1.1. Primli Dağıtım Yöntemi.....	17
1.4.1.2. Primsiz Dağıtım Yöntemi.....	17
1.4.1.3. Dağıtım Yönteminin Avantajları ve Dezavantajları.....	18
1.4.2. Fon Biriktirme Yöntemi.....	18
1.4.3. Dağıtım ve Fon Biriktirme Yöntemi Arasındaki Farklar	19
1.5. Dünyada Sosyal Güvenlik Sisteminin Aksayan Yönleri	20

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMANINDA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE UYGULAMALARI

2.1. Dünyada Emeklilik Reformunun Gerekliliği.....	26
2.2. Bireysel Emekliliğin Ortaya Çıkışı ve Bireysel Emeklilik Kavramı.....	27
2.3. Bireysel Emeklilik Planları	29
2.3.1. Tanımlanmış Maaş (Fayda) Esaslı Emeklilik Planları	30
2.3.2. Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planları.....	30
2.3.3. Maaş ve Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planlarının Karşılaştırılması.....	32
2.4. Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemi Uygulamaları.....	33
2.4.1. Dünyada Bireysel Emeklilik Sisteminin Mevzuat Yönünden ve İlkesel Açıdan Farklılıkları.....	35
2.4.1.1. Amaç ve Kapsam Açısından Farklılıklar.....	35
2.4.1.2. Emeklilik Şirketleri Faaliyet Alanları Açısından Farklılıklar.....	35
2.4.1.3. Emeklilik Planları Açısından Farklılıklar.....	35
2.4.1.4. Sigortalama Açısından Farklılıklar.....	36
2.4.1.5. Emeklilik Yatırım Fonları Açısından Farklılıklar.....	36

2.4.2. Uluslararası Emeklilik Planlarının Açıklanmasında Üç Aşamalı Yapı Analizi	37
2.4.3. Dünya Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Sisteminin Zorunluluk ve Gönüllülük Esasına Göre Ayrımı.....	38
2.4.4. ABD’de Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik.....	39
2.4.4.1. Maaş (Fayda) Esaslı Emeklilik Planları (Defined Benefits).....	42
2.4.4.2. Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planları (Defined Contributions)....	43
2.4.4.2.1. Geleneksel Bireysel Emeklilik Hesapları (IRA).....	44
2.4.4.2.2. Bireysel Emeklilik Hesapları (ROTH-IRA).....	45
2.4.4.2.3. Geleneksel Bireysel Emeklilik Hesapları ile Roth Bireysel Emeklilik Hesapları Arasındaki Farklar.....	46
2.4.4.2.4. 401 (K) Planları.....	46
2.4.4.2.5. Basitleştirilmiş Emeklilik Hesapları (SEP-IRA).....	48
2.4.5. İngiltere’de Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik.....	49
2.4.5.1. Temel Devlet Emeklilik Maaş Planı (BSP).....	53
2.4.5.2. Kazanca Bağlı Emeklilik Aylığı Planı (SERPS / S2P).....	54
2.4.5.3. Mesleki Emeklilik Planları (OPS).....	55
2.4.5.4. Bireysel Emeklilik Planları ve İsteğe Bağlı Emeklilik Sigortaları.	56
2.4.5.5. Devredilebilir Planlar.....	56
2.4.5.6. İngiltere’de Emeklilik Fonları.....	57
2.4.5.7. İngiltere’de Sosyal Güvenlik Primi Ödemeleri.....	59
2.4.6. Şili’de Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik	60
2.4.6.1. Geleneksel Emeklilik Sistemi.....	60
2.4.6.2. Şili Özel Emeklilik Reformu.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ: BİREYSEL EMEKLİLİK
SİSTEMİ

3.1. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	65
3.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi	65
3.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem.....	67
3.1.3. Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma:1961 ve 1982 Anayasası Dönemi	68
3.1.4. Sosyal Güvenlikte 1982 Anayasası Sonrası Dönem ve Son Gelişmeler	69
3.2. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Primli ve Primsiz Rejimler	70
3.3. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları	72
3.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunlarına Yönelik Çözüm Arayışları	76
3.5. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Sistemin Ülkemize Sağladığı Önemli Katkılar.....	78
3.5.1. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi	78
3.5.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Çalışma Prensipleri ve Özellikleri.....	80
3.5.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Kurumsal Yapısı ve Emeklilik Şirketleri	83
3.5.3.1. Hazine Müsteşarlığı.....	84
3.5.3.2. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu.....	85
3.5.3.3. Emeklilik Gözetim Merkezi.....	85
3.5.3.4. Sermaye Piyasası Kurulu.....	85
3.5.3.5. Takasbank.....	86
3.5.3.6. Emeklilik Şirketleri.....	86
3.5.3.7. Bireysel Emeklilik Aracıları.....	87
3.5.4. Bireysel Emeklilik Sisteminde Vergi Düzenlemeleri	88
3.5.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin Denetimi	90
3.5.6 Türkiye’de Sayılarla Bireysel Emeklilik Sistemi	90
3.5.7. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonları ve Sermaye Piyasalarına Etkileri.....	95
3.5.7.1. Emeklilik Yatırım Fonları.....	95
3.5.7.1.1. Gelir Amaçlı Fonlar.....	96
3.5.7.1.2. Büyüme Amaçlı Fonlar.....	97

3.5.7.1.3. Para Piyasası Fonları.....	98
3.5.7.1.4. Kıymetli Maden Fonları.....	98
3.5.7.1.5. İhtisaslaşmış Fonlar.....	98
3.5.7.1.6. Diğer Fonlar.....	99
3.5.7.1.7. Grup Emeklilik Yatırım Fonları.....	99
3.5.7.2. Emeklilik Yatırım Fonları Portföyü.....	100
3.5.7.3. Bireysel Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasalarına Etkileri.....	100
3.5.7.3.1. Türkiye’de Kurumsal Yatırımcılar.....	101
3.5.7.3.2. Kurumsal Yatırımcı Olarak Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasasına Etkileri.....	104
3.5.8. Seçilmiş Ülkelerdeki Bireysel Emeklilik Sistemi ile Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Sisteminin Karşılaştırılması	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK FON DEĞERLERİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	111
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	112
4.3. Modelin Kurulması.....	112
4.4. Elde Edilen Sonuçların Makro Ekonomik Etkileri.....	118
4.5. Elde Edilen Sonuçların Sermaye Piyasasına Etkileri... .	119
4.6. Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYİH İçindeki Payının Değerlendirilmesi ve Ekonomiye Olası Etkileri.....	126
4.6.1. Emeklilik Fonlarının Tasarruflara Etkisi	126
4.6.2. Emeklilik Fonlarının Kamu Borçlanmasına Etkisi.....	128
4.6.3. Bireysel Emeklilik Fonlarının Ekonomik İstikrar, Tam İstihdam ve Gelir Dağılımına Etkileri.....	128
4.6.4 Türkiye’de Bireysel Emeklilik Fonlarının GSYİH İçindeki Paylarına İlişkin Bir Değerlendirme.....	130

SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	146
EKLER.....	157

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3-1	:Yaş Gruplarına Göre Sözleşme Dağılımı.....	91
Grafik 3-2	: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Oransal Dağılımı	92
Grafik 3-3	: Para Birimine Göre Sözleşme Dağılımı	93
Grafik 3-4	: Sözleşmelerin Bireysel/Grup Dağılımı	93
Grafik 4-1	: Yatırıma Yönelen Emeklilik Fon Değerleri	113
Grafik 4-2	: Log. Yatırıma Yönelen Emeklilik Fon Değerleri	114
Grafik 4-3	: Düzgünleştirilmiş Yatırıma Yönelen Emeklilik Fon Değerleri	115
Grafik 4-4	: Yatırıma Yönelen Tahmini Emeklilik Fon Değerleri 1	116
Grafik 4-5	: Yatırıma Yönelen Tahmini Emeklilik Fon Değerleri 2	117
Grafik 4-6	: GSYİH ve Mevsimsellikten Arındırılmış Veriler	134
Grafik 4-7	: GSYİH Tahmini Değerler.....	135
Grafik 4-8	: GSYİH Tahmini ve Mevsimsellikten Arındırılmış Değerler.....	136

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1-1	: Üç Ayaklı Sosyal Güvenlik Sistemi	13
Şekil 2-1	: İngiltere Emeklilik Sistemi şeması, 2002	52
Şekil 3-1	: 5502 Sayılı Kanundan Önceki Türk Sosyal Güvenlik Sistemi	71
Şekil 3-2	: Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Reformu	76

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1-1	:Dağıtım ve Fon Biriktirme Yönteminin Kıyaslanması	20
Tablo 2-1	:Yeni Emeklilik Reform Tipleri.....	27
Tablo 2-2	:Maaş ve Katkı Payı Esaslı Emeklilik Programlarının Kıyaslanması	33
Tablo 2-3	:ABD-AB-Türkiye Mevzuatları Arasındaki İlkesel Farklar.....	36
Tablo 2-4	:Üç Aşamalı Yapı.....	37
Tablo 2-5	:Özel Emeklilik Programlarının Uygulanma Esasları.....	38
Tablo 2-6	:ABD Toplam Emeklilik Piyasası	41
Tablo 2-7	:İngiltere’de Özel Emeklilik Ortalaması, Erkek ve Kadın (%).....	51
Tablo 2-8	:AB Üyesi Ülkeler ve Türkiye’deki Sosyal Güvenlik Primleri	59
Tablo 3-1	:Emeklilik Yatırım Fonlarının Portföy Dağılımı	94
Tablo 3-2	: ABD ve Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Sisteminin Bireyler Açısından Farklılıkları	108
Tablo 4-1	:Tüm Emeklilik Yatırım Fonları	120
Tablo 4-2	:Seçilmiş Emeklilik Fon Portföyü Değerleri	121
Tablo 4-3	:2007 İlk Üç Aylık Portföy Ortalaması ile 2010 Yılı Tahmini Değerleri .	124
Tablo 4-4	:Gerçekleşen En Düşük Portföy Oranlarına Göre 2010 Yılı Emeklilik Fonu Tahmini Portföy Değerleri	124
Tablo 4-5	: Gerçekleşen En Büyük Portföy Oranlarına Göre 2010 Yılı Emeklilik Fonu Tahmini Portföy Değerleri	125
Tablo 4-6	:Toplam Emeklilik Yatırım Fonları (GSYİH %).....	131
Tablo 4-7	:Toplam Emeklilik Yatırım Fonları (Milyon \$ ve Milyon Ulusal Para Birimi	132
Tablo 4-8	:Toplam Emeklilik Yatırım Fonları (GSYİH % Tahminleri).....	137
Tablo 4-9	: Toplam Emeklilik Yatırım Fonlarının Tahmini Değerleri(2019-2020 Yılları GSYİH %’leri) Seçilmiş Emeklilik Fon Portföyü Değerleri	137

KISALTMALAR DİZİNİ

BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BSP	: Basic State Retirement Pension
DI	: Disability Insurance
ERISA	: Employee Retirement Income Security Act
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ILO	: International Labour Office
IRA	: İndividual Retirement Accounts
KPEEP	: Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planı
KPEP	: Katkı Payı Esaslı Planlar
OASDI	: Old Age, Survivors and Disability Insurance
OASI	: Old Age and Survivors Insurance
OPS	: Occupational Pension Schemes
PAYG	: Pay As You Go
ROTH IRA	: Roth İndividual Retirement Accounts
SEP-IRA	: Simplified Employee Pension IRA
SERPS	: State Earning-Related Pensions Scheme
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

GİRİŞ

İnsan yaşamında vazgeçilmez bir olgu olan sosyal güvenlik kavramı zaman içinde gelişip, alınan önlemler ve oluşturulan kurumlarla daha organize bir hal almış ve bunun sonucunda da sosyal güvenlik sistemleri oluşturulmuştur.

Daha güvenli bir hayat sağlamak amacıyla kurulan sosyal güvenlik sistemleri, özellikle 1970'lerden sonra önemli finansman sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Diğer yandan gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri finansman sorunları başta olmak üzere demografik faktörler, kayıt dışı sektörün genişlemesi, değişen işgücü piyasası, gibi çok çeşitli öğelerin etkisi ile sorunlar yaşamıştır ve yaşamaya da devam etmektedir.

Zamanla Dünya'daki mevcut sosyal güvenlik sistemleri, sosyal ve ekonomik koşulların etkisiyle ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmiş ve yeni sistem arayışları başlamıştır. Bunun sonucunda Dünya genelinde, dağıtım sisteminden fon sistemine doğru bir yönelimin olduğu, bunun da uzun vadeli sigorta kollarında çok ayaklı emeklilik sistemlerine geçişle sağlandığı görülmüştür. Böylece, 2. ayağı oluşturan gönüllü/zorunlu mesleki emeklilik sistemlerine ve 3. ayağı oluşturan gönüllü katılıma dayalı bireysel emeklilik sistemlerine dayalı özel emeklilik uygulamalarına yer verildiği görülmektedir. Bu sayede, kamu emeklilik sistemleri üzerindeki yük hafifletilirken, aynı zamanda Özel emeklilik sisteminde biriken uzun dönemli ve düzenli tasarruflarla ülke ekonomilerine kaynak sağlandığı, yeni finansal kurumların gelişmesi ve sermaye piyasalarının derinleşmesine katkıda bulunduğu görülmektedir. Devletler de, sağladıkları vergi teşvikleri ile özel emeklilik sistemine yönelimi arttırmaktadırlar.

Türk sosyal güvenlik sistemi de, genç nüfus yapısına rağmen ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin kriz içinde bulunduğu ve büyük bir finansman sıkıntısıyla karşı karşıya kaldığı, sistemin mevcut haliyle, sistemden yararlananların ihtiyaçlarını karşılayamadığı, sistemde gelir gider dengesizliğinin büyüklüğü ve aktif ve pasif sigortalılar arasındaki dengesizlik gibi bir çok sorunun yaşandığı ve yine sistemin hazine katkısı olmadan ayakta kalmasının her geçen gün zorlaştığı konuları toplumun bütün kesimlerince tartışılmaktadır. Diğer bir ifadeyle Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesinin bozulması ve finansman sıkıntısı yaşamasına sebep olan ve zamanla ortaya çıkan pek çok faktör söz konusudur.

Çalışmada genel olarak Dünyada ve Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi ve bu sistemin sorunlarına yer verilmiş, sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı ve geliştirici nitelikte olan bireysel emeklilik sisteminin Dünyada ve Türkiye’deki gelişimi ve faydaları ele alınarak, özellikle bireysel emeklilik sisteminin Türk sermaye piyasasına olası istikrar kazandırıcı ve güçlendirici etkileri ve Türkiye ekonomisine gelecekteki katkılarının neler olacağı, farklı ülke örneklerine de yer verilerek karşılaştırmalı olarak, incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, sosyal güvenlik kavramları, sosyal güvenlik sistemlerinde finansman yöntemleri ve Dünya’da sosyal güvenliğin gelişimi üzerinde durularak genel anlamda sosyal güvenlik sistemin sorunlarına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bireysel emeklilik kavramı, bireysel emekliliğin ortaya çıkışı ve bireysel emeklilik planları açıklanarak seçilmiş dünya ülkelerindeki bireysel emeklilik sistemi uygulamalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, öncelikle Türk sosyal güvenlik sisteminin tarihsel gelişimi, sorunları açıklanmıştır. Daha sonra Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi, sistemin çalışma prensipleri, temel özellikleri, kurumsal yapısı, emeklilik fonları açıklanmış, Türkiye’deki bireysel emeklilik sistemine ait rakamsal veriler ifade edilmiş ve sistemin ülke ekonomisine ve sermaye piyasasına olan katkıları üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan uygulama bölümünde ise, Türkiye’de bireysel emeklilik fon değerlerinin makro ekonomik değişkenler ve sermaye piyasası üzerindeki etkisini belirleyebilmek için zaman serisi analizi kullanılarak, bu fonların gelecekte ulaşabileceği değerler tahminlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu tahminlenen fon büyüklüklerinin, geçmişte belli dönemlerdeki fon büyüklüklerinin portföylere dağılımı incelenerek, gelecekte (tahminlenen dönemde) aynı portföylere nasıl dağılacığı farklı bileşimler oluşturularak hesaplanmış ve bu fonların ülke ekonomimize ve sermaye piyasasına etkilerinin neler olacağı üzerinde durulmuştur. Diğer yandan da İngiltere, Amerika, Kore ve Lüksembourg’un GSYİH’sı içindeki emeklilik yatırım fonlarının payı göz önünde bulundurularak, bu paylar Türkiye’nin paylarıyla karşılaştırılmış ve Türkiye’nin bu ülkelerden İngiltere ve Amerika seviyesine ne zaman ulaşabileceği tahminlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE SORUNLARI

1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı ve Özellikleri

Sosyal güvenlik (social security) kelimesinin kökü Latince olup, tarih içinde çok farklı anlamlar taşımış ve farklı şekillerde yorumlanmıştır. Başlangıçta “sosyal güvenlik” kavramı, “sosyal yardım” (social assistance) şeklinde algılanmış ve özünde dinsel düşüncelerden etkilenmiştir. Ancak XX. Yüzyıla girilirken sosyalist hareketlerin siyasal sisteme olan baskılarını hafifletmek amacıyla sosyal yardım yerine “sosyal sigorta” kavramı, 1871 yılından itibaren Otto Von Bismarck tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.25).

Sosyal güvenlik kavramına hukuki alanda ilk kez Amerika’da, Dünya Ekonomik Bunalımının yarattığı sıkıntıları hafifletmesi için Başkan Roosevelt tarafından yürütülen karışımçı toplumsal siyasanın doğal uzantısı olarak oluşturulan 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Yasası’nda (Social Security Act) yer verilmiştir. Daha sonra, bir çok ülkede hızla benimsenip kullanılmaya başlanan bu kavram, gerçek anlamını Sir William Beveridge başkanlığında görevlendirilen komisyon tarafından hazırlanan ve dünya kamuoyunda geniş yankı uyandıran 1942 tarihli rapor (Beveridge Report) ile kazanmıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.25-26).

Küreselleşen dünyada sosyal güvenlik kavramı ülkelerin ve toplumların gelişmişlik ve refah düzeyinin önemli bir göstergesidir. Sosyal güvenlik sistemleri ülkelerin sosyal ve ekonomik ilerlemelerine bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte çağdaş devlet anlayışının önemli unsurlarından biridir.

Evrensel bir ilkeye dönüşen ve çağdaş uygarlığın simgesi olan sosyal güvenlik kavramı, özde, bireyin karşılaşacağı ve yaşamı için tehlike oluşturan olaylara karşı bir güvence arayışının ürünüdür. Tehlikeyle karşılaşan bireye, asgari bir güvence sağlamak, sosyal güvenliğin varoluş nedenidir. Günümüzde ekonomik kriz ve küreselleşme olguları, sosyal güvenliğin önemini daha da artırmıştır (Güzel ve Okur, 2004, s.2).

Sosyal güvenliğin herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımını yapmak ve tam anlamıyla sosyal güvenlik sisteminin sınırlarını çizmek kolay bir olgu değildir. Sosyal güvenlik sistemi hem bir düşünceyi hem de bu düşünceye işlerlik kazandıran kurumsal

yapıyı yansıtmaktadır. O halde sosyal güvenlik kavramını dar ve geniş anlamda düşünebiliriz. Bu çerçevede, öncelikle sosyal güvenlikle ilgili kavramların açıklanması gerekmektedir.

1.1.1. Sosyal Güvenlikle İlgili Kavramlar

Sosyal güvenlikle ilgili kavramlar genellikle iki başlık altında incelenmektedir. Bunlardan birincisi sosyal risk, ikincisi ise sosyal güvenlik kavramıdır.

1.1.1.1. Sosyal Risk

İnsanoğlu yaşamını sürdürebilmesi için sürekli bir gelire ihtiyacı olduğu gibi, yaşadığı sürece karşılaşması muhtemel bazı olaylara karşı hazırlıklı olmak durumundadır. Bu olayların bir kısmının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kuşku, bir kısmını gerçekleşeceği kesin olmakla beraber, diğer bir kısmı ise, iradi veya irade dışı gerçekleşebilmektedir. Toplumsal öneme sahip olan ve bireyin ekonomik durumunu etkileyen bu olayları “sosyal tehlike (risk)” olarak adlandırmak mümkündür (Erol ve Yıldırım, 2004, s.28).

Sosyal riskler kişilerin toplumda yaşamak zorunda olmaları sebebiyle karşılaştıkları risklerdir. Sosyal risklerin bir kısmı kişinin iradesiyle ortaya çıkarken (evlenme, çocuk sahibi olma) diğer bir kısmı da kişinin kendi iradesi dışında ortaya çıkmaktadır (Güleç, 2004, s.5).

Sosyal riskler karşımıza fizyolojik, sosyo-ekonomik ve mesleki nedenlerle çıkabilmektedir. Hastalık, yaşlılık ve sakatlık fizyolojik riskler arasında yer alırken sosyo-ekonomik bir risk olan işsizlik insanın çalışma gücünü etkilemeyen ama kazanç sağlamasını engelleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel bir değerlendirme yapıldığında tüm sayılan riskler kişilerin gelir elde etme olanaklarını ellerinden almakta ve kişileri başkalarına bağımlı hale getirmektedir.

Diğer bir risk türü de, geçici yada sürekli olarak bir gelir yitimine neden olan, yapılan iş veya meslekle doğrudan ilgili olan iş kazaları ve meslek hastalıklarını içine alan mesleki risklerdir. Bireylerin bu risklere karşı korunması sosyal güvenlik sistemlerinin başlangıcına kadar dayanmaktadır.

Sosyal risk kavramını tanımlarken, bunların ortaya çıkış nedenleri üzerinde değil, bireyler üzerindeki etkilerine bakmak daha uygun olacaktır. Farklı görünümüne

karşın, tüm sosyal riskler, bireylerin ekonomik durumunu etkileme gibi ortak bir özelliğe sahiptirler. Kimileri bireyin kazançlarının azalmasına, öbürleri ise giderlerinin artmasına neden olmaktadır (Güzel ve Okur, 2004, s.3).

1.1.1.2. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik Latince kökenli bir kelimedir ve geçmişten günümüze farklı şekillerde tanımlanmış, değişik uygulamalar için kullanılmıştır.

Sosyal güvenlik, yüzyılların birikimi ve çabasının bir ürünü olup, bireylere bireysel, sosyal ve ekonomik sıkıntılar yaşanan dönemlerde destekleme yolları sağlamak olarak değerlendirilebilir (Dixon, 1999, s.2).

Terim olarak yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlayan sosyal güvenlik, “sosyal” ve “güvenlik” kelimelerinden oluşmaktadır. Bu terimde yer alan sosyal kelimesi, somut olarak bir insan topluluğunu ifade etmekten öte, insani boyutu ile toplumu ilgilendirmekte ve zihniyet olarak karşılıklı yardımlaşma, eşitlik ve sosyal adalet unsurlarını içeren bir anlam taşımaktadır. Güvenlik kelimesi ise tehlike ile birlikte hatırlanır ve tehlikenin zararlarının olmadığı bir durumu ifade eder. Terim olarak ele alındığı zaman sosyal güvenlik; “tehlikenin zararlarından uzak olma ve yarınından emin olma” duygusunu ve bu duygunun ifade ettiği tatmin anlamına gelmektedir. Bu açıdan fertlerin istekleri ve iradeleri dışında uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi olarak tarif edilebilen sosyal güvenlik, tehlike meydana gelmeden önce bu garantinin varlığına dayalı soyut bir tatmin duygusunu, tehlike meydana geldikten sonra ise tehlikenin zararlarını ortadan kaldırmaya yönelik somut tedbirler bütünü olarak ortaya çıkmaktadır (Alper, 1999, s.4).

‘Sosyal güvenlik’ terimi, genellikle ‘sosyal güvenlik politikalarını’ ve ‘sosyal güvenlik sistemlerini’ kapsamaktadır. Sosyal güvencenin amaç ve hedefleri, sosyal güvenlik politikalarını oluşturur. Bu amaçlara ulaşmak için geliştirilen yasal teknikler ise sosyal güvenlik sistemlerinin kurumsal yapısını oluşturur. Dolayısıyla, sosyal güvenlik tanımlanırken bu kavramın hem felsefi hem de kurumsal yönünü ele almak gerekir. Sosyal güvenliğin felsefi yani düşünsel yönü makro açıdan, kurumsal yani sistemsel yönü ise mikro açıdan kavrama açıklık ve o yönde işlerlik getirmektedir. Ancak her iki kavram birbirini tamamlamakta ve ‘sosyal risk’lerin yönetimini amaçlamaktadır (Uralcan, 2005, s.7-8).

TALAS'a göre sosyal güvenlik; "bir ülkenin bugünü ve yarını güven altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum olan kurumlar bütünüdür." Başka bir ifadeyle, sosyal güvenlik bir mesleki, fizyolojik yada sosyo-ekonomik riskten, dolayı geliri sürekli yada geçici olarak kesilmiş kimselerin geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemdir. DİLİK'e göre sosyal güvenlik, "belirli sosyal ilişkilerin yol açabilecekleri ve gider artışlarına karşı kişilerin korunarak güvenliklerinin sağlanmasıdır." Bu anlamdaki sosyal güvenlik, hastalık, kazalar, analık, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik ve çocuk yetiştirmeden doğan her türlü gelir kayıpları ile gider artışını karşılama amacını taşımaktadır (Duygulu ve Pehlivan, 2004, s.4) .

Yine bir başka tanımda, "mesleki veya sosyal risk yüzünden geliri veya kazancı kesintiye uğramış kimseleri, başkalarının yardımına gerek duymaksızın, geçinme ve yaşam gereksinimlerini karşılayan bir sistemdir." şeklinde bir ifade ile, sosyal güvenliğin başkalarına muhtaç olma riskinin önünü alması işlevine dikkat çekilmektedir (Uralcan, 2005, s.8) .

1.1.2. Sosyal Güvenlik Sisteminin Özellikleri

Sosyal güvenlik sisteminin çoğu ülkede geçerli olan, ortak özellikleri şunlardır (Alper, 1999, s.17-19 ve Uralcan, 2005, s.12-13):

- Sosyal güvenlik temel insan haklarından biri olarak kabul edilmiş ve bu hakkın gereklerini yerine getirme görevi devlete verilmiştir. Bu esas, ILO sözleşmelerinde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve ülke anayasalarının çoğunda yer almıştır. Devlet bu görevi, öncelikle bir sosyal güvenlik oluşturmak ve faaliyetlerinde sürekliliği sağlamak suretiyle yerine getirir. Sosyal güvenliğin finansmanına belirli oranda iştirak etmek de devletin bu görevleri arasında yer alır.
- Sosyal güvenliğin garantisinin sağlanması hiçbir toplumda ferdi inisiyatife bırakılmamıştır.
- Sosyal güvenlik sistemleri bir ülke halkını oluşturan herkesi, bütün sosyal güvenlik tehlikelerine karşı koruma, kapsamına alma ve onları yaşadıkları toplum içinde başkalarına muhtaç etmeyecek bir hayat standardına kavuşturmayı amaçlamaktadırlar. Bu açıdan sosyal güvenlik sistemleri, ferdi hürriyetin korunması ve şahsiyetin gelişmesinin garantisi olmaktadır.

- Sosyal güvenlik sistemleri, müessese olarak sosyal sigortalar, kamu sosyal güvenlik harcamaları ve tamamlayıcı müesseselerden oluşmaktadır. Temel sosyal güvenlik müessesini sosyal sigortalar oluşturmakta, kamu sosyal güvenlik harcamaları sosyal sigortaların teknik ve idari boşluklarını doldurmakta veya sosyal sigortalarla sağlanan garantinin üzerine çıkılmasına imkan vermektedirler.
- Sosyal güvenlik sistemi ile doğrudan ilgili tarafların sistemin finansmanına iştiraki söz konusudur. Sigortalılar ve işverenler ile sosyal güvenlik sisteminden doğrudan faydalanan taraflar olarak, devlet de görevi gereği olarak finansmana iştirak eder. Tarafların finansmana iştirak şekilleri ve yükleri, ülkelerin iktisadi ve sosyal yapılarına bağlı olarak değişir. Ancak, genel olarak sosyal sigortaların yükü ağırlıklı olarak işverenlerin üzerindedir. Devlet prim ödeyen üçüncü taraf olarak değil, açıkları kapatan veya harcamaların belirli bir miktarını karşılayan taraf olarak finansmana katılır.
- Sosyal güvenlik sistemi ile insanları çalışmadan alıkoymayacak ve tasarrufu unutturmayacak bir seviyede koruma garantisi sağlanmalıdır.
- Sosyal güvenlikte koruma birimi ailedir. Sosyal güvenlik kurumları yükümlülük açısından fertlerle ilişki kurarken, sağlanan sosyal güvenlik garantisi bakımından ferdi ailesi ile birlikte düşünmelidir.
- Asıl olan fertlerin çalışarak gelir elde etmeleri ve kendi geçimlerini sağlamak olduğu için, çalışma gücü kayıplarının ortadan kaldırılmasına yönelik sosyal güvenlik garantisi, mali endişeler en asgari düzeyde dikkate alınarak karşılanır. Bu açıdan sağlık hizmetlerinden faydalanma konusundaki bütün sınırlamalar kaldırılma eğilimindedir.
- Sosyal güvenlik sistemlerinde emeklilik süresi ile ilgili sınırlar 18 yaşından itibaren, prim ödeme gün hesabında ise, sisteme prim ödemeye başladığı tarihten itibaren işlerlik kazanır.
- Bu sistemde sigortalının birikiminin değerlendirildiği bir fon söz konusu değildir. Prim iadesi veya primlerin getirisi ve getirilerin sigortalıya verilmesi söz konusu değildir. Sigortalının primlerini geri alabilmek, çalıştığı halde sistemden ayrılmayı talep etmek gibi hakları yoktur.

- Sosyal güvenlik sistemleri genellikle, iç denetim ve devlet denetimi yöntemleri ile denetlenmektedir.

1.2. Sosyal Güvenlik Sistemleri

İnsan yaşamında vazgeçilmez bir olgu olan sosyal güvenlik kavramı zaman içinde gelişip, alınan önlemler ve oluşturulan kurumlarla daha organize bir hal almış ve bunun sonucunda da sosyal güvenlik sistemleri oluşturulmuştur.

1.2.1. Sosyal Güvenlik Sistemi Kavramı

Bireylerin kendi istek ve istençleri (iradeleri) dışında belirli sosyal riskler karşısında ekonomik güvence sağlanarak korunması ve zararların giderilmesi amacıyla devlet tarafından düzenlenen kurum ya da kurumlar topluluğuna “sosyal güvenlik sistemi” adı verilmektedir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.37).

İnsanlar hayatlarının bazı dönemlerinde sosyal-ekonomik nedenlerle ya da yaşlanma, sakatlanma gibi fiziksel nedenlerle geçici veya sürekli bir şekilde gelirlerini kaybedebilir ya da hastalanabilirler. Karşılaştıkları bu olumsuz durumlarla bireysel olarak başetmeleri mümkün olmayabilir. Sosyal güvenlik sistemlerinin temel amacı böyle zor dönemlerde insanları yoksulluk ve yoksunluk riskine karşı korumaktır. Bir diğer ifadeyle, sosyal güvenlik sistemleri toplumun zor durumda olan bireyelerine yardım etmeyi daha iyi durumda olan kişilerin vicdanına bırakmayarak toplumsal dayanışmayı kurumsal hale getirir ve vatandaşlara sosyal güvenliği bir hak olarak sunar. Toplumsal dayanışma birbirini belki de hiç tanımayan insanlar arasında gerçekleşir. Sistem tarafından toplanan mali kaynaklar zenginden yoksula, çalışandan çalışamayana, gençlerden yaşlılara aktarılır. Sizin verdiğiniz prim, hiç tanımadığınız bir kişiye sağlık hizmeti olarak gider. Size de hiç tanımadığınız bir kişinin parasıyla emekli aylığı verilir. Bu durum nesiller boyunca devam eder (http://www.calisma.gov.tr/birimler/sgk_web/html/ssscevapemeklilik.html, Erişim Tarihi:27.04.2007).

1.2.2. Geleneksel Koruma Teknikleri

Sosyal güvenlik sistemleri öncesi dönemde, bireylerin ekonomik güvencelerini sağlayan ve onları risklere karşı korumayı amaçlayan teknikleri; bireysel ve kolektif teknikler olmak üzere ikili ayrıma gidilerek değerlendirmek mümkündür.

1.2.2.1. Bireysel Teknikler (Para Biriktirme)

Para biriktirme veya tasarruf olarak da adlandırılan bu teknikte birey, kendisinin ve ailesinin sosyal güvenliğini bireysel tasarrufları ile sağlamaktadır. Kişi gelecekte karşılaşılabileceği ekonomik ve sosyal risklere karşı kazancının bir bölümünü biriktirmektedir. Bu teknik günümüzde paranın devlet tahvili, altın, gayri menkul v.b varlıklara yatırılması şeklinde olmaktadır.

Para biriktirme yöntemi bazı yararlarına rağmen çok eksik ve özellikle sosyal güvenliğin çok eşitsiz bir aracı olmaktan ileri gidememiştir. Para biriktirme, diğer bir ifadeyle tasarruf tekniği, paranın değerini koruduğu ülkelerde, yüksek gelir düzeyine sahip sosyal sınıflar için ekonomik güvence sağlamış, buna karşılık tasarruf edilebilecek kadar bir gelire sahip olmayan ve yalnızca emek geliri ile çalışan yoksul kimseler için yetersiz kalmıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.42-43).

1.2.2.2. Başka Kişilerin Katılımını Gerektiren (Kolektif) Teknikler

Bireyin kendi imkanlarıyla ekonomik güvencesini sağlayamadığı durumlarda, başka kişi veya kurumlar devreye girmektedir. Başka kişilerin katılımını gerektiren teknikler farklı şekillerde ortaya çıkar.

1.2.2.2.1. Yardım

Yoksul durumda bulunan ve karşılaştığı tehlikenin etkilerini başka araçlarla gideremeyen veya bu araçların yetersiz kaldığı kişilere, toplumun öteki bireylerinin tek tek veyahut topluca yardım elini uzatmaları tarihin her döneminde rastlanılan bir davranıştır. Örf ve gelenekler, dini ve ahlaki etkenler, aile bireyleri arasındaki yardımlaşma duygularını pekiştirmiştir. Bunun gibi varlıklı insanlar, dinsel düşünceler ve acıma duygularının etkisiyle hasta, sakat veya yaşlı olan yoksullara yardım etmeyi manevi bir yükümlülük olarak kabul etmişlerdir. Bireylerin yaptıkları yardımlar yanında, kamu otoriteleri de yoksullara yardım amacıyla çeşitli kurumlar oluşturmuşlardır (Güzel ve Okur, 2004, s.10).

1.2.2.2. Hukuki Sorumluluk

Sorumluluk hukukunun genel prensipleri uyarınca, bir kimse başkasına bir zarar verdiğinde, verdiği zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Bu yöntemle özellikle iş kazası durumunda işverenin sorumluluğu için başvurulmaktadır. Fakat bu yöntem kişileri sosyal güvenceye kavuşturma konusunda yeterince başarılı olamamıştır.

1.2.2.3. Toplu Teknikler (Yardım Sandıkları)

Yardımlaşma sandıkları, ticari amaç taşımaksızın toplu tasarruf ve dayanışma ilkeleri uyarınca üyelerinin güçleri oranında katıldıkları bir fondan, topluluk üyelerinin karşılaştığı riskin yükünü hafifletmek ve ihtiyaç sahibine ekonomik güvence sağlamak amacıyla kurulmaktadır. Bu sandıklarda, risklerin yükü, karşılıklı yardım ilişkisine giren üyelerin tamamı üzerine dağıtılmış olup, üyelerden birinin sosyal riskle karşılaşması durumunda, kendisine bu fondan yardım yapılmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.44)

Avrupa’da orta çağdan itibaren işlevini sürdüren yardımlaşma sandıkları, özellikle işçi sınıfının dayanışması açısından önemli bir rol oynamıştır. Fransa’da “mutualite”, İngiltere’de “Friendly Societies” adını alan bu sandıklar vasıtasıyla üretim ve tüketim kooperatifleri kurulmuş; hastalık, kaza, sakatlık ve yaşlılık gibi riskler karşısında işçilere yardım yapılmıştır.

1.2.2.4. Özel Sigortalar

Sosyal güvenlik alanında özel sigortadan yararlanma düşüncesi ilk olarak XIX. Yüzyılda İngiltere’ de ortaya atılmıştır. Müteşebbis bir sigorta şirketi, çalışan kişileri haftalık olarak ödenen düşük bir prim karşılığında ölüm ve yaşlılığa karşı sigorta ettirmeye başlamış (halk sigortası), bu buluş İngiltere’den Avrupa ve Amerika’ya hızla yayılmıştır. Özel sigorta özellikle İngiliz ve Alman sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesini büyük ölçüde etkilemiştir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.45). En geniş örneği Şili’de görülen mecburi özel sigortalar, kamu sistemlerinin dışında da ekonomik güvencenin sağlanabileceğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

1.2.3. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Sınıflandırılması

Genel kabul gören anlayışa göre sosyal güvenlik sistemleri üç başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar, devlet emeklilik sistemi, özel veya tamamlayıcı emeklilik sistemi ve bireysel emeklilik sistemidir (Şen ve Memiş, 2001, s.6-7).

Birinci ayak, devlete ait emeklilik sistemini ifade etmektedir. İkinci ve üçüncü ayakta yer alan emeklilik sistemi, devlete ait olan birinci ayağı tamamlamaktadır. Dünyada mevcut bu üç farklı ayağın, vergi kolaylıkları, hukuki çerçevenin biçimi gibi faktörlere göre uygulamaları ve ağırlıkları değişebilmektedir.

Birinci ayakta yer alan devlete ait emeklilik sisteminde, temel ve zorunlu devlet yardımları bulunmaktadır. Bu sistemin finansmanı, katılım usulüne göre sağlanmaktadır. Sisteme dahil olan kimseler, belirli bir katılım payı ödemekle yükümlü tutulmuşlardır. Emeklilere yapılacak ödemeler, devlet tarafından garanti edilmekte ve bunun idaresi kamu tüzel kişileri tarafından yapılmaktadır. Emekli aylıkları, önceden tespit edilen bir usulle sigorta mükellefiyeti getiren çalışma zamanları, mutad (alışılabilir) bir enflasyon oranı ve aktüel bir ücret seviyesine bağlıdır. Devlete ait emeklilik sisteminde, nüfus eksiksiz bir şekilde kaydedilir; kuşaklar arasında ve içinde bir dayanışma sağlanır; belirli yaşlardaki kimselerin finansman problemleri engellenir; yaşlı fakirliği azalır; toplumsal refah yükselir; bir üye ülke veya üye ülkeler arasında işyeri değişikliği durumundaki mağduriyetler önlenir; enflasyon karşısında bir güvence sağlanır ve ortaya çıkan yatırım rizikoları önlenir.

İkinci ayaktaki emeklilik sistemi, genel olarak çalışma ilişkisine veya belirli bir mesleğin icrasına bağlıdır. Bu emeklilik sistemi içinde üyelik, ilgili sektör, branş, mesleki zümre veya çalışan işçilere uygulanmakta, sosyal katılımcılar arasında veya belirli şartlar altında belirli bir branşta geçerli olan standartları ölçü alan bir sözleşmeye dayanmaktadır. Sermaye karşılama esasına göre işleyen bu sistemde işçi ve işveren tarafından gelecekte yapılacak emekli ödemeleri için belirli bir katılım (prim) bir tasarruf birikimi oluşturulmaktadır. İkinci basamağın tamamlayıcı emeklilik sistemi, özel kuruluşlar tarafından yönetilmekte ve emekliler için belirlenen ödemeler, devlet tarafından garanti edilmemektedir. Bu sistemde çalışanların katılım payları, kazançla bağımlı olarak tespit edilmekte ve bu payların yarısı işveren diğer yarısı da işçiler tarafından ödenmektedir.

Burada sistemin dayandığı sermayenin karşılanması esasından da bahsetmek gerekmektedir. Sistemde katılım payları (primler) ile emeklilere yapılan ödemeler arasında çok sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Emeklilere yapılan ödemeler bütün sermayenin verimliliğine bağlanmıştır. Fon hisselerine düşen verimlilik veya nemalandırılma, sermayenin yatırım politikasına bağlıdır ve emeklilere ödemeler fon hisselerinin değerinin emeklilik başlangıcındaki yükselmesine göre yapılır. Bu sistem değişik şekillerde görünüm alabilmektedir.

Birincisi, bir işverenden bağımsız olarak bir emeklilik fonuna katılma veya ortak olmak şeklindedir. Fonda biriken katılım aidatları toplanmakta ve ödemeler fon tarafından yapılmaktadır. Burada açık ve kapalı olarak isimlendirilen fon çeşitleri söz konusudur. Açık emeklilik fonu, farklı branşlardaki işverenler tarafından oluşturulan fonu ifade etmekte, kapalı emeklilik fonu ise aynı branşta bir veya birden fazla işveren tarafından kurulan fonu anlatmaktadır. Burada ya işveren tarafından belirli bir ödeme garanti edilmekte veya ödemeler fonun verimliliğine bağlı tutulmaktadır.

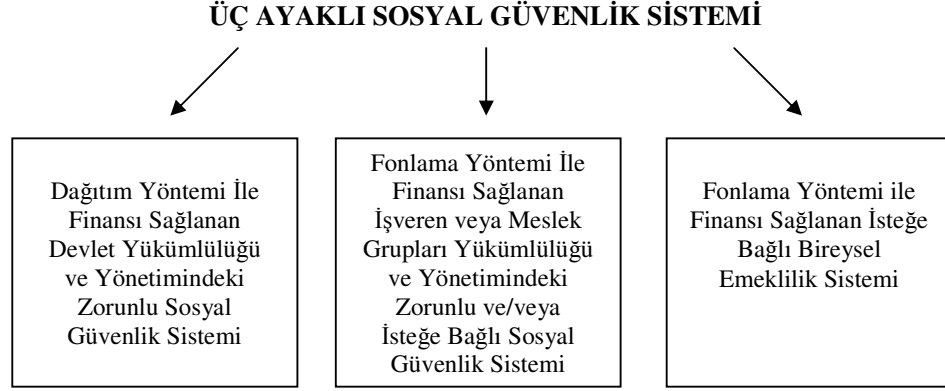
İkincisi, grup hayat sigortasının yapılması şeklindedir. Katılım aidatları, önce bir hayat sigortası girişimcisine ödenmekte, daha sonra ise emeklilere yapılacak ödemeler bu hayat sigortacısı tarafından yerine getirilmektedir. Kural olarak emeklilere yapılacak ödemelere, hayat sigortası girişimcisi kefil olmaktadır.

Üçüncüsü, bir yatırım fonunun hisselerinin satışı şeklindedir. Katılım aidatları, bir yatırım fonunda hisselerin kazancı için tutulmaktadır. Emeklilere yapılacak ödemeler hisse senetlerinin getirisine bağlıdır.

Dördüncüsü, emeklilik ihtiyatları şeklindedir. İşveren, emeklilere yapılacak ödemelerden sorumludur ve bilançosunun pasif kısmında bu ödemeler için bir karşılık ayırma yükümlülüğündedir.

Üçüncü ayak, birinci ve ikinci veya her iki ayağın birden tamamlayıcısı olarak kullanılmaktadır. Her ne kadar burada üyelik bir iş ilişkisi veya bir mesleğin icrasına bağlı olmasa da bir çok noktada ikinci basamağın belirli katılım sistemi ile uyuşmaktadır. Bu sistemde kişiler ferdi olarak ürünü sunanlarla genellikle de hayat sigortası şirketleri ile bir sözleşme yapmaktadırlar. Bu ferdi katılımlar (sigorta primleri) toplanmakta, şirket tarafından değerlendirilmekte ve oluşturulan fonlardan daha sonra sigortalıların emekli aylıkları ödenmektedir.

Son olarak üç ayaklı sosyal güvenlik sistemini şekil üzerinde özet olarak göstereyim.

Kaynak : Uralcan, 2005, s.66

1.3. Dünyada Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Sosyal güvenlik oldukça uzun bir tarihsel sürecin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreç içinde her ülkede, o ülkedeki gelişmelere bağlı olarak çeşitli olgular gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen olgular ülkeden ülkeye farklılık göstermiş ve farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Gelişim sürecini kronolojik bir süreç olarak sıralamak mümkün olmadığından, ülkelerdeki gelişmelere mümkün olduğu kadar tarihsel sıralama içinde değinilecektir.

Siyasi tarihte sosyal güvenlik kavramına ilk atf, Güney Amerikalı lider Simon Bolivar'ın 1819 tarihinde Angostura Kongresi'ndeki konuşması sırasında "En mükemmel yönetim sistemi, mümkün olan azami mutluluğu, azami sosyal güvenliği ve azami siyasi istikrarı yaratabilendir" sözleri olmuştur (Ergenekon, 2001, s.1).

Sosyal sigorta kavramı 1871 yılından itibaren Otto von Bismarck tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Almanya 'da Bismarck'ın etkisiyle sosyal sigortaların ilk uygulamalarının kabulü ile başlayan dönemde devlete sosyal bir nitelik kazandırılmaya ve işçileri içine alan bir sistem yaratılmaya çalışılmıştır. Bu sistemin finansmanının da vergiler aracılığı ile gelirin yeniden dağıtımı şeklinde yapılması öngörülmüştür (Uralcan, 2005, s.13).

Sosyal güvenlik kavramı yasal alanda ilk olarak ABD'de, 1935 tarihli sosyal Güvenlik Yasası'nda kullanılmıştır. Ancak bu kavram, 1942 yılında İngiltere'de, Sir

William Beveridge başkanlığındaki komisyon tarafından hazırlanan “Beveridge Report” adlı raporda gerçek anlamıyla ifade edilmiştir (Uralcan, 2005, s.14).

Beveridge Raporu, sosyal sigorta kurumlarının yönetiminde birlik, ödenen primlerde birlik, prim ödemelerinde zorunluluk, tam çalıştırma ve sağlık politikası ile bütünlük, sosyal sigortalarda kişisel sorumluluk ilkesi, ailelerin minimum geçim standartlarına ulaştırılması ve sosyal sigortaların yaygınlaştırılarak tüm topluma yayılması gibi konuları içermiştir (Güleç, 2004, s.13). İkinci Dünya savaşından sonra Beveridge raporunda (1942) önerilenler ele alınarak kamu emeklilik sigortalarında bazı değişimlere gidilmiştir. Yaşlı nüfusun sayısının giderek artması ve bunların hepsine emeklilik sigortası sağlandığı takdirde ortaya çıkacak olan yüksek maliyet konuları Beveridge’in devletin yardım sağlamasının yapısı ve kapsamı ile ilgili konularda endişe duymasına yol açmıştır (Walker and Foster, 2006, s.431).

1929 ekonomik bunalımından sonra ilk kez ABD’de kullanılmaya başlanan “Sosyal Güvenlik” kavramı, 1948 yılında birleşmiş milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Beyannamesi’nde de yer alarak evrensel bir kavram olmuştur (Akbulak, 2004, s.2).

Sanayi devrimi öncesinde, ekonomik yapının ağırlıklı olarak kırsal kesimdeki işgücüne ve tarımsal faaliyete dayandığı, sanayinin son derece zayıf olduğu bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde sosyal tehlikelerin neden olacağı zararlar geleneksel koruma teknikleri ile önlenmeye çalışılmıştır. Yine bu dönemde sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması konusunda aile ön planda olmuştur. Hem aile içerisinde hem de komşular ve akrabalar arasında gerçekleşen sosyal dayanışma ile yaşlıların, hastaların, dul ve yetimlerin, başka bir sosyal güvenlik tedbirine gerek duyulmadan tehlikelerin zararlarından kurtarılması gerçekleştirilmiştir.

Sanayi devrimi öncesi dönemde sınırlı da olsa sosyal güvenlikle ilgili bazı yasalar çıkarılmıştır. Yoksulluğa karşı devlet gücüyle savaşımı amaçlayan bu yasalara örnek olarak; İngiltere’de çıkarılan 1601 tarihli “Yoksulluk Yasası” ve 1662 tarihli “İskan ve Nakil Yasası” verilebilir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.48).

XVIII. yüzyılın ortalarında İngiltere’de başlayan sanayi devrimi diğer batılı ülkeleri de etkisi altına almıştır. Böylece toplumların sosyal yapıları sanayi devriminin de etkisiyle büyük değişiklikler göstermiştir.

Sanayi Devrimi, yeni üretim tarzı, şehirleşme, ve işçi sınıfının doğuşu ile sosyal güvenliğin günümüzde bilinen yapısının gelişme şartlarını hazırlamıştır. Sosyal güvenliğin ilk tedbirleri, sanayi devriminin zorunluluklarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bundan önceki döneme bu anlamda sosyal güvenliğin geleneksel tarihi demek mümkündür. Bu dönemden sonra geleneksel tedbirler ihtiyaçlara cevap verememiş ve devletin müdahalesiyle kurulan sosyal sigortalarla zorunlu bir sistem oluşturulmaya başlanmıştır (Çelik, 2002, s.8-9).

II. Dünya Savaşı, Sosyal güvenlik tarihi açısından bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Savaşı izleyen yıllar, Altın sosyal güvenlik çağı denilen dönemin başlangıcı olmuştur. 1952 yılında ILO tarafından 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları adlı sözleşme ile sosyal güvenliğin kapsamı ve normları tespit edilmiştir.

Günümüzde gelişmiş ülkelerin tümünde 102 sayılı sözleşmede yer alan dokuz sigorta kolu uygulanmaktadır. Bunlar; iş kazası, meslek hastalıkları, hastalık, analık, işsizlik, aile ödenekleri, ölüm, yaşlılık ve maluliyet sigortalarıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ise işsizlik ve aile ödenekleri sigortaları pek yaygın olmamakla birlikte diğer sigorta dalları kurulmuştur.

1.4. Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenliğin, işçi ve işverenlerden alınan primlerden, devletin ulusal bütçeden sağladığı katkılardan ve vergilerden oluşan çeşitli finansman kaynakları vardır. Bu kaynaklardan elde edilen gelirler büyük rakamlara ulaşabilmektedir. Bu fonların sosyal riskin doğduğu durumlarda sosyal sigorta yardımları adı altında sigortalılara dağıtımı söz konusu olmaktadır. Fakat burada gelirlerle giderler arasındaki dengenin kurulması önemli bir husustur ve bu konuda sosyal güvenlik sistemlerinde iki temel finansman tekniği kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri dağıtım yöntemi, diğeri ise fon biriktirme diğeri bir ifadeyle kapitalizasyon yöntemidir.

1.4.1. Dağıtım Yöntemi

Nesilden nesile yardım yada dağıtım yöntemi (pay-as-you-go), sade bir anlatımla, genç kuşakların ödediği emeklilik primlerinin yaşlı kuşaklar tarafından kullanılması esasına dayanmaktadır. Bu sistemin işleyiş mekanizması, belirli bir dönemde ödenmesi gereken sosyal güvenlik harcamalarının aynı dönem içerisinde elde

edilen gelirlerle karşılanması esasına dayanmaktadır (Şen ve Memiş, 2001, s.30-31). Sistemde emeklilere yapılan ödemeler, çalışanların primleri ile karşılanmakta, ancak özel durumlar için az miktarda rezerv ayrılabilen, “artık değer” yaratılmamaktadır (Buzlupınar, 1996, s.54).

Aktif üyelere doğrudan yada dolaylı olarak toplanan gelirin, sistemden aylık alan pasif üyelere dağıtıldığı bu sistemde, yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına kaynak transferi yapılması, dağıtım sisteminin sosyal devlet ve sosyal güvenlik kavramlarıyla özdeşleşmesine yol açmıştır (Ergenekon, 2001, s.6).

Dağıtım yöntemi, paranın satın alma gücündeki değişimlere karşı güven verici, karmaşık hesaplama işlemlerini ve toplanan fonların işletilmesi gibi sorunları ortadan kaldıran, takibi kolay bir yöntemdir. Ancak prim ödeyenlerin sayısının yada prim gelirlerinin azalması, gelirler ile giderler arasındaki hassas dengeyi bozacağından, bu yöntem iyi bir ayarlama ve kontrol gerektirmektedir. Bu dengenin bozulduğu dönemlerde, sosyal güvenlik kurumlarında finansal sorunların yaşanması kaçınılmazdır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.82).

Dağıtım yöntemi özellikle hastalık ve analık sigortaları gibi geçici risklere karşı güvence sağlayan sigorta kollarına uygun düşmektedir. Bununla birlikte, fon biriktirme yönteminin sakıncaları dikkate alınarak, günümüzde, yaşlılık ve sakatlık gibi uzun dönemli sigorta kolları için de bu yöntem başvurulmaktadır (Güzel ve Okur, 2004, s.72).

PAYG emeklilik sistemi mevcut emeklilere gelir sağlayan, vergi transferi sistemine bağlı işleyen ve emekliye mevcut üretim ve gelirden hak talep etme yetkisi veren sistemlerdir. Sigorta kurgusunun üstünü örten perdeyi kaldırdığımızda ise bu sistemin sürdürülebilirliğini zedeleyecek 3 neden görülmektedir (Barba, 2006, s.413):

İlk sebep politiktir. Hükümetler ve dolayısıyla çoğunluk (politik sürecin kendilerine temsil hakkı verdiği ölçülerde) toplumun artık aktif olmayan bireylere gereğinden fazla kaynak sağladığını düşünüp PAYG sisteminde kısıtlamalara gidebilir. Sürdürülebilirliği etkileyecek olan ikinci faktör mali sıkıntılarla ilişkilidir. Sosyal güvence sistemleri ile ilgili mevcut müzakereler aslında sigorta istatistikleri açısından ‘pek sağlam yapılandırılmamış’ olan devlet emeklilik sistemlerinin mali açıdan çökebilecek olması ile ilgili endişelerle doludur. PAYG sisteminin sürdürülebilirliğini

etkileyen üçüncü ve çok önemli bir başka faktör de bu sistemin mal ve hizmetlerin üretimi sürecinde göstereceği etkidir.

Belirli bir dönem içerisinde toplanan gelirlerin aynı dönem içerisindeki harcamalarda kullanılması esasına dayanan bu yöntem; kendi içinde primli ve primsiz dağıtım yöntemleri olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

1.4.1.1. Primli Dağıtım Yöntemi

Bireylerin karşılaştıkları risklerin azaltılmasında ve ekonomik güvenliklerinin artırılmasında devletin sosyal güvenlik organizasyonunu kurup yürütmesine dayanan yöntem, sadece emekli ve çalışan kuşaklar arasında değil, aynı kuşak içerisinde farklı gelir grupları arasında dayanışma sağlamaktadır (Şen ve Memiş, 2001, s.31).

Günümüzde birçok ülkedeki sosyal güvenlik sisteminin finansman tekniğini oluşturan prime dayalı dağıtım modeli, 1850’lerde Belçika, Fransa ve Avustralya’da ortaya çıkan küçük çaplı uygulamaların ulusal ölçekte kapsamlı bir plana dönüştüğü Bismarck’ın zorunlu sigorta sistemine dayanmaktadır. Bismarck’ın zorunlu sigorta modelinin getirdiği finansman tekniği, çalışan ve prim ödeyen aktif sigortalıların, yaşlılık ve malûllük gibi nedenlerle çalışma hayatı sona eren pasif sigortalılar ve/veya onların bakmakla yükümlü olduğu aile üyelerine, önceden belirlenmiş bir gelir düzeyinde doğrudan kaynak transferi yapmalarına dayanmaktadır. Aktif sigortalılardan belirli dönemler itibarıyla toplanan primlerin aynı dönem içerisinde pasif sigortalılara dağıtılmakta olmasından dolayı “dağıtım modeli” olarak adlandırılan bu yöntemin en temel özelliği kuşaklar arası ve kuşak içi kaynak aktarımına olanak sağlamasıdır. Dağıtım modelinde kaynak aktarımı, yüksek gelirli çalışanlardan toplanan primlerin bir bölümüyle, hayatları boyunca düşük gelir elde etmiş olanların emeklilik gelirinin desteklenmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Ergenekon, 2001, s.7-8).

1.4.1.2. Primsiz Dağıtım Yöntemi

Sosyal yardımlar, toplumun kendi elinde olmayan nedenlerle yoksul ve yardıma muhtaç duruma düşen bireylerine insanlık onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla yönelik olarak devlet bütçesinden veya kamu kaynaklarından yapılan parasal yardım esasına dayanmaktadır. Sosyal yardımlara bu özelliğinden dolayı “kamu yardımları” adı da verilmektedir.

Sosyal yardım yada evrensel gelir sistemi olarak ifade edilen primsiz dağıtım modeli ilk kez 1891 Danimarka’ da muhtaç yaşlılara aylık bağlanması şeklinde gerçekleşmiş; altmış ve daha yukarı yaştaki kişilere yerel yönetimler tarafından aylık bağlanması öngörülmüştür. Sosyal yardım alanında bu ülkeyi diğer İskandinav ülkeleri ile diğer İngilizce konuşan ülkeler izlemiş, zamanla birçok ülkeye yayılmıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.84).

Sosyal güvenlik sisteminde primli rejimler temel bir araçtır. Ancak sosyal sigortalar vasıtasıyla sağlanan hizmetlerin yetersiz kaldığı durumlarda ve alanlarda devletin sosyal yardımlarla bu açığı kapadığı görülmektedir. Bu anlamda sosyal yardımlar toplumun bireylerinin daha sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamakta ve toplumsal huzurun sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

1.4.1.3. Dağıtım Yönteminin Avantajları ve Dezavantajları

Dağıtım yönteminde gelir ve giderler teorik olarak dengede bulunduğu için, ayrıca bir fon oluşturulmasına gerek yoktur. Buna rağmen beklenmeyen dalgalanmalara karşı fonlar da oluşturulabilir. Yöntemin faydaları arasında, çok basit olması, fon yönetimi gibi bir zorunluluğunun bulunmaması, çok fazla tahmine dayanmayan gerçek riskler üzerine kurulduğu için ekonomik duruma adaptasyonunun kolaylığı sayılabilir. Bu yöntemin en önemli dezavantajı, hassas bir dengede işlemesidir. Diğer bir deyişle, aktif pasif sigortalı dengesinin bozulması sistemi çökertebilir (Aydın, 1999, s.37).

1.4.2. Fon Biriktirme Yöntemi

Fon biriktirme yada kapitalizasyon yöntemi, sosyal risklerin ileride doğuracağı ödemeleri karşılayabilmek için bir fon oluşturulması esasına dayanır. Fonun kurulması, bireysel olabileceği gibi toplu (kolektif) da olabilir. Bireysel fon biriktirme yönteminde, her sigortalı adına, sigortalının kendisinin ve işverenin ödediği primler, sigortalının kurumdaki kişisel hesabına aktarılır. Bu hesapta biriken paralar, ileride aynı şahsa yapılacak ödemelerin karşılığını oluşturur. Bu yöntem, dayanışma ve sosyal risk yükünün bireyler arasında dağıtımını ilkesine ters düştüğü için, sosyal güvenlik sistemlerince pek kullanılmamaktadır. Toplu Fon biriktirme yönteminde ise, sosyal güvenlik kurumuna ödenen primler, ortak bir fonda toplanır ve sigortalılarla diğer hak sahiplerine yapılacak yardımların karşılığını oluşturur. Yine bu yöntemde belirli bir

dönemde toplanan primlerin aynı dönem içinde dağıtımı söz konusu değildir. Bu nedenle fonda toplanan rakamlar büyük meblağlara ulaşır. Fonların işletilmesinden elde edilen faiz ve benzeri gelirler, ileride yapılacak sigorta yardımlarının finansmanını kolaylaştırır (Güzel ve Okur, 2004, s.71).

Sosyal güvenlik sistemlerinde finansman yöntemi olarak genellikle dağıtım yöntemi ile fon biriktirme yönteminin birlikte kullanıldığı uygulamada görülmektedir. Örneğin, sürekli iş göremezlik, ölüm, yaşlılık riskleri için fon biriktirme yöntemi uygulanırken, hastalık ve analık gibi kısa vadede ortaya çıkan riskler için dağıtım yöntemi tercih edilmektedir.

Fon biriktirme yönteminde maaş esaslı planlar (Belirli fayda planları) ve katkı payı esaslı planlar söz konusudur. Maaş esaslı planlarda, dağıtım yöntemi uygulamasında olduğu gibi, emeklilik maaşı, çalışma hayatı boyunca elde edilen maaşların endekslenmiş ortalaması yada her çalışma yılı için belirli bir miktarın hesaba katılması gibi farklı yöntemlerle saptanabilmektedir. Ancak burada toplanan primlerin fonlandığı unutulmamalıdır. Katkı payı esaslı planlarda ise, katkıların değerlendirilmesi sonucu elde edilen gelir emeklilik gelirini teşkil etmektedir.

Bu tür emeklilik planlarında birikimler, emeklilik dönemine dek fonlarda değerlendirilmektedir. Primler çalışanların maaşlarının belirli bir oranı yada herkes için sabit bir miktar üzerinden toplanabildiği gibi isteğe bağlı emeklilik planlarında ülkemiz de olduğu gibi çalışanın istediği bir miktar da olabilmektedir. Bu birikimler emeklilik dönemine kadar finansal piyasalar başta olmak üzere çeşitli alanlarda verimli sonuçlar alınacak şekilde değerlendirilmektedir (Uralcan, 2005, s.35).

1.4.3. Dağıtım ve Fon Biriktirme Yöntemi Arasındaki Farklar

Sosyal güvenlik sisteminin finansman yöntemleri olan dağıtım ve fon biriktirme yöntemi arasındaki farklılıklar ve hangi yöntemin daha iyi olduğu noktasında üzerinde önemle durulması gereken husus; hangi yöntemde ödenecek prim miktarının daha düşük olacağı ve alınacak hizmetin daha yüksek olacağı konusudur. Diğer bir ifadeyle, katılımı en az kazanımı en fazla olan yöntem elbette en iyi yöntem olacaktır. Aşağıda dağıtım ve fon biriktirme yöntemi kıyaslanmakta ve aradaki farklılıklar özet olarak Tablo 1-1'de gösterilmektedir.

Tablo 1-1: Dağıtım ve Fon Biriktirme Yönteminin Kıyaslanması

Dağıtım Yöntemi	Fon Biriktirme Yöntemi
Hesapları daha sadedir	Hesapları karışıktır
Primler ücretle bağlantılı olduğundan, ücretler artınca primler de artar	Primler ücretle bağlantılı olmadığından, primler ücret artışına bağlı olmadan belirlenir
Sosyal sigortalarda daha yaygın kullanılan bir yöntemdir	Özel sigortalarda daha yaygın kullanılan bir yöntemdir
Uzun vadeli sigorta kollarının ilk kuruluşunda uygulanması çok zordur	Uzun vadeli sigorta kollarında kolaylıkla uygulanabilir
Gelirler ve giderler aynı dönem içerisinde gerçekleşir	Giderlerin oluşacağı döneme kadar gelirler bir fonda toplanarak değerlendirilir
Gelirin yeniden dağılımı söz konusu olduğundan, sosyal transferlere olabildiğince olanak verilir	Gelirin yeniden dağılımı söz konusu olmadığından, sosyal transferlere sınırlı düzeyde olanak verilir
Uygulamada kolektivizm karakteristiği taşır	Uygulamada kolektivizm karakteri de taşıyabilmesine karşın genelde bireyseldir
Belirli fayda esaslı emeklilik programlarına daha uygundur	Belirli katkı esaslı emeklilik programlarına daha uygundur

Kaynak: Uğur, 2004, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1121>, Erişim Tarihi: 13.12.2006

1.5. Dünyada Sosyal Güvenlik Sisteminin Aksayan Yönleri

20.yüzyılın başlarında yaşanan teknolojik ve ekonomik atılımlar, 1950'lerden sonra tekrar hızlanmış, özellikle gelişmekte olan şehirler, yaşayanlarına sundukları sosyal güvenceler ile daha cazip bir hal almıştır. Böylece köylerden kentlere yönelik bir göç başlamıştır. Bu durum sosyal güvenlik kurumlarının yükünü arttırmıştır. Yine zamanla tıbbi buluşların etkisiyle insan hayatı uzamış, nüfusun yaş ortalaması artmış ve insanların daha uzun sürebilecek bir emeklilik dönemine ilişkin beklentileri de yükselme eğilimi göstermiştir. İşte bu durumda sosyal güvenlik kurumlarının finansal yapısını etkilemektedir (Aydın, 1999, s.38-39).

20.yüzyılın başında gelişmeye başlayan ve ortalarında en görkemli dönemini yaşayan sosyal güvenlik, 1980'lere gelindiğinde başka önemli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. Özellikle SSCB'nin çöküşü ve iki Almanya'nın birleşmesi Avrupa'nın büyük bir kısmında planlı devlet ekonomisinden, pazar ekonomisine geçişe yol açmıştır. Bu ise beraberinde yeni ekonomik sorunlar ve işsizliği getirmiştir. Öte yandan dünya üzerinde 1980'lerde gelişmeye başlayan demokratikleşme eğilimi daha çok ILO

sözleşmesinin onaylanması sonucunu doğurmuş, eski güvenlik sistemlerinin de bu duruma adaptasyonu zorunlu hale gelmiştir. Böylece sosyal güvenlik alanında bir yapısal değişimin başlaması zorunluluğu doğmuştur (Aydın, 1999, s.39).

Dünyada sosyal güvenlik alanındaki gelişmeler incelendiğinde mevcut sistemlerin çoğunun mali kriz içerisinde olduğu, bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin ve tarafların sosyal güvenlik sistemlerinin geleceği konusunda bir arayış içerisine girdikleri görülmektedir. Çoğu Avrupa ülkesi ABD ve Japonya'da nüfus yaşlanmakta, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde bağımlı nüfusun aktif nüfusa oranının artması beklenmektedir. Nüfusun yaşlanması sadece bağımlılık oranını artırmamakta yaşlı insanların tıbbi teknolojinin gelişmesi sağlık bilincinin yükselmesi gibi sebeplerle sağlık harcamalarında önemli miktarlarda artışlar olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sağlık harcamalarının önemli bir kısmının hayatın son altı ayı için harcanmakta olduğu bilinmektedir. Çoğu ülkelerde sosyal sigortaların yükünü azaltmak için ortalama hayat ümidinin artması ile birlikte emeklilik yaşı da yükseltilmekte bu yolla emeklilik aylığı alınan süre azaltılmaya çalışılmaktadır (Bedük ve Mete, 2005, s.93-94).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyine, çeşitli demografik özelliklerine bağlı olarak sosyal güvenlik sisteminin sorunları farklılık göstermektedir. Geçmişten günümüze ülke ekonomilerinin değişken bir yapı göstermeleri, sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden ele alınması hususunu ve sistemin ihtiyaçları konusundaki tartışmaları gündeme getirmektedir.

OECD ülkeleri için 65 ve üzeri yaş grubunun 15-65 yaş grubuna oranı (bağımlılık oranı) 1990'larda % 18 iken, bu oranın 2030'larda %31'lere çıkması beklenmektedir. Bu durum dağıtım sistemli emeklilik planları için önemli bir husustur. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfusun payı düşük olmakla birlikte, nüfus içinde yaşlı nüfusun oranı hızlı bir şekilde artmaktadır. 1990 ile 2030 yılları arasında 60 yaşın üzerindeki nüfusun bugünkü oranların üç katına çıkacağı söylenmektedir (Tantan, 2001, s.10). Bu artışın önemli bir kısmının gelişme sürecindeki ülkelerde olacağı beklenmektedir. Bu ülkelerin gelirinin düşük olması ve yine bu ülkelerdeki nüfusun yaş ortalamasındaki yükseliş nedeniyle zamanla devletin yükü buna paralel olarak artış gösterecektir.

Günümüz koşullarında sosyal güvenliğin en temel sorunu olarak finansman güçlükleri gösterilmektedir. Bunun dışında sosyal damping ve sosyal turizm, siyasi

etkiler ve bürokrasi, yasal düzenlemeler, sosyal güvenlik kurumlarının yapısı ile sosyal güvenliğin amaçlarından kaynaklanan birçok sorun yaşanmaktadır (Aydın, 1999, s.39-40).

Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlar genel olarak demografik ve ekonomik yapının değişmesinden kaynaklanmaktadır. Çalışmada bu sorunlara ve diğerlerine gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler ayrımı yapılarak yer verilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik sisteminde krize yol açan gelişmeler, şöyle sıralanabilir (Peker, 1997, s.10-11):

- Nakdi olarak verilen aylık ve gelirler ortalama ücretlerden daha hızlı artmıştır.
- Sağlık ve yaşam standardındaki iyileşmelere bağlı olarak ortalama hayat beklentisi artarken doğum oranlarının düşmesi, bu ülkelerin nüfus yapısını değiştirmiştir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı hızla yükselmiş, bu durum sosyal güvenlik sistemlerinin maliyetinde artışa neden olmuştur.
- Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde fon esasına göre işleyen sistemler pozitif reel getiri sağlayacak şekilde işletilememiş ve fonlar erimiştir.
- 1980’li yıllardan itibaren işsizliğin artması, işsizlik sigortası için yapılan ödemelerde yüksek artışlara neden olmuştur.
- Çok hızlı ve pahalı teknolojik yenileşmenin yaşandığı sağlık alanında, sigorta ödemeleri hızla artmıştır. Ayrıca, koruyucu sağlık hizmetleri yerine tedavi edici sağlık hizmetlerine ağırlık verilmesi ve en çok sağlık hizmeti talep eden yaşlı nüfusun artışı da maliyetleri yükseltmiştir.
- Sosyal güvenlik sistemleri olgunlaşmış, bir başka deyişle, yükümlülüklerini yerine getirerek aylık almaya hak kazananların sayısı zaman içinde artmıştır. Bundan dolayı, başlangıçtaki aktif/pasif sigortalı dengesi, pasif sigortalılar lehine bozulmuştur.
- Aile yapısındaki değişmeler (boşanmaların artışı vb.), sosyal güvenlik sisteminin aileye yönelik harcamalarında artışa neden olmuştur.
- Son olarak 1960’lardan itibaren göçlerle birlikte kayıt dışı sektörde ortaya çıkan genişleme sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki yükü artırmıştır.

Gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik alanında yaşanan krizlerin ortak yanları olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerde kriz çok farklı nedenlerle ortaya

çıkabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ne yazık ki sosyal güvenlik sisteminin nihai amacı olan insanları her türlü tehlikeye karşı koruma amacından oldukça uzaktırlar.

Gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerini krize sokan gelişmeler ise şöyle açıklanabilir (Peker, 1997, s.12-14):

- İstisnalar dışında, sosyal güvenlikle ilgili harcamalar oldukça sınırlıdır.
- Bu durum, ekonomik krizin etkilerini gelişmiş ülkelere farklı bir tarzda yaşayan diğer ülkelerde, ekonomik istikrar programlarının faturasının sosyal güvenlik sistemlerine yüklenmesiyle daha da kötüleşmiştir. Birçok ülkede, istikrar programları çerçevesinde kamu harcamalarını azaltan önlemler söz konusu olduğu zaman, hükümetler sosyal güvenlik harcamalarını kısma eğiliminde olmuşlardır.
- Karmaşık ve istikrarsız sosyal güvenlik sistemleri mevcuttur.
- Koruma kapsamına alınan kişi sayısı ve tehlikeler açısından noksanlıklar vardır. Gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunda işsizlik ve aile ödenekleri sigorta kolları sosyal güvenlik sistemi tarafından kapsamamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi kapsamına alınanların nüfusa oranı da düşüktür.
- Sağlanan sosyal güvenlik garantisinin kapsamının dar olmasının yanı sıra, söz konusu garantilerin seviyesi de oldukça düşüktür. Özellikle nakdi olarak verilen aylık ve ödeneklerin seviyesi düşüktür. Yüksek enflasyon dönemlerinde bu konuda yeniden düzenlemeler yapılmaması durumu daha da kötüleştirmiştir. Sağlık hizmetlerinin standardı oldukça düşük ve farklı sosyal sigorta kurumları tarafından sunulan sağlık hizmetleri birbirinden oldukça farklıdır.
- Sosyal güvenlik sistemleri ciddi bir finansal kriz yaşamaktadır. Sosyal sigorta kurumları faaliyetlerini sürdürmek için yeterli gelir kaynaklarına sahip değildir. Prim tahsilat oranları düşük, prime esas ücretlerin seviyesi yetersizdir. Yüksek enflasyon bu kurumların fonlarını eritmiş; fonlar reel getiri sağlayacak alanlarda değerlendirilememiştir. Bu ülkelerde devlet sosyal güvenlik sisteminin kurulması görevini üstlenmekle birlikte, sistemin finansmanı konusunda yeterli katkıyı sağlayamamıştır.
- İdari örgütlenme ve yönetimle ilgili ciddi sorunlar yaşanmaktadır.
- Hükümetlerin izlediği popülist politikalar sonucunda, koruma kapsamı sosyal güvenlik kurumlarının olanaklarını zorlayarak genişletilmiştir. Siyasi iktidarlar,

mevcut sosyal sigorta kurumlarının kaynaklarını kullanarak sosyal güvenlik sisteminin kapsamını genişletme yolunu tercih etmiş ve sisteme politik müdahalelerde bulunmuştur. Hak kazanma şartlarının kolaylaştırılması gelir-gider dengesini bozmuştur.

Bu sorunlar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler baz alındığında, bu ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinde yeniden bir yapılanmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerimizi iyileştirmek için bu sorunlardan yola çıkarak çeşitli çözüm yolları geliştirmek gerekmektedir.

Sosyal sigortanın sağlıklı bir şekilde kalkınması için gerekli şartların, tam istihdam, düzenli ekonomik büyüme, işleyen finansal piyasalar ve kurumlar; istikrarlı ve demokratik politik yapı ve iyi yönetim, kurumsal yönetim olduğu ileri sürülmektedir (Tantan, 2001, s.13).

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMANINDA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE UYGULAMALARI

1940'tan itibaren emeklilik sigortalarındaki hızlı artış milyarlarca dolarlık aktif sigorta değerinin yatırıma dönüştüğü mali piyasalarda emeklilik olgusunun önemli bir kavram olmasına yol açmıştır ve çoğu kişi için de bireysel emeklilik en önemli aktif değer durumuna gelmiştir. Bu hızlı büyümenin aşağıdakileri de kapsayan farklı sebepleri olabilir (Aitken, 1996, s.1):

- İşverenin katılımcılığı
- Sendikaların talepleri
- Güçlü bir savaş sonrası ekonomisi
- Hükümetin çıkardığı kanunlar
- Vergi yardımları

Dahası, bireysel emeklilik yatırımları geniş aile yapısındaki değişim, yaşlı işçilere karşı takınılan tavırlardaki değişimler ve çalışan eleman bulma konusunda artan rekabet gibi sebeplerle de değişime uğramaktadır. Günümüzde iş hayatına daha geç katılıp daha erken ayrılıyoruz. Yaşam beklentimiz daha uzun. Bu sebeple de daha kısa sürede daha fazla emeklilik fonu biriktirmeye çalışıyoruz (Aitken, 1996, s.2).

Bireyler gerek çalışma hayatında, gerekse emeklilik devresinde tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli bir gelir düzeyine sahip olup, refah içerisinde yaşamayı amaçlamaktadırlar. Bu çerçevede, ölüm, hastalık, maluliyet, iş kazası, çalışma gücünün kaybı, işsizlik gibi risklere karşı kendilerine güvence altında görmek isterler. İşte tüm bu güvenceler bütün dünyada 3 farklı şekilde karşılanmaktadır (Çumralı, 2005, s.111):

- Devlet ve Sosyal Güvenlik Sistem ve Kurumlarıyla
- Özel Sistem ve Kurumlar ve Sigorta Şirketleriyle
- Bireylerin kendi imkan ve girişimleriyle

Bireyleri güvence altına alan, tüm dünyada uygulanan bu sistemlerden birinci basamağı oluşturan devlet sosyal emeklilik sistemleridir. İkinci basamakta mesleki özel emeklilik sistemleri ve son basamakta ise bireysel emeklilik sistemleri yer almaktadır.

2.1. Dünyada Emeklilik Reformunun Gerekliği

Emeklilik reformu tüm dünyanın ilgilendiği bir konudur. Gündeminde mevcut emeklilik sistemini reform etmenin yer almadığı hiçbir ülke yoktur.

Bu reform ihtiyacının arkasında yatan gerekçeler ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye değişse de aynı üç özelliği taşırlar: Öncelikle; yaşlanan nüfus ve mevcut sistemlerin yetersizliği gibi sebepler yüzünden oluşun daha büyük sorunlar yeterince ele alınamazken, kısa vadeli mali baskılar genelde çabuk hareket edilmesini gerektirir. İkinci olarak; sosyo-ekonomik değişimler, çoğu 100 yılı aşkın süredir yürürlükte olan emeklilik sistemlerindeki tasarımların yeniden ele alınmasını zaruri kılar. Üçüncü özellik ise küreselleşmenin getirdiği zorluklar ve yarattığı fırsatların ülkelerin emeklilik uygulamalarının yarattığı ekonomik etkilere (meslek, branş ve sektörleri de içeren daha büyük bir risk havuzu yaratmak gibi) daha çok özen göstermesini gerektirmesi ve hak ve özgürlüklerin ülke sınırları içinde ve dışında daha kolay takip edilip savunulabilmesine izin vermesidir (Holzmann ve Palmer, 2006, s.1).

Yeni emeklilik reformlarını benimseyen çoğu ülkede geleneksel sosyal güvence sistemleri kısmen yada tamamen korunmuş olup bu sistemlerin yanı sıra özel, bireysel hesaplara da yer verilmektedir. Müler (2003) üç tür yeni emeklilik reformundan söz eder: Bir sistemin yerini alan yedek sistemler kurma, eski sistemle paralel giden sistemler benimseme yada her iki yaklaşımı birlikte kullanma şeklinde ortaya çıkar. Yedeklemeli sistemlerde daha önceki devlet güvence sistemi özel ve bireysel yatırımlara dayalı yeni bir sistemle tamamen yer değiştirir. Karma sistemlerde gücü indirgenmiş sosyal güvence sistemlerinin yanı sıra özel ve bireysel sistemler de kullanılır. Paralel sistemlerde her iki sistem de varlığını tam anlamıyla devam ettirir ve kişilerin hangisini isterse onu seçme özgürlüğü vardır. Tablo 2-1'de 2004 yılı itibarıyla özel ve fonlu yatırım hesaplarını da içeren yeni emeklilik planlarını uygulayan 27 ülke sunulmaktadır ve uyguladıkları reform türlerine göre de sınıflandırılmıştır. Her bir kategori için reform tarihi de yanında verilmiştir (Orenstein, 2005, s.186-187).

Tablo 2-1: Yeni Emeklilik Reform Tipleri

<u>Yedek</u>	<u>Karma</u>	<u>Paralel</u>
Şili 1981	İsveç 1994	İngiltere 1986
Bolivya 1997	Arjantin 1994	Peru 1993
Meksika 1997	Uruguay 1996	Kolombiya 1994
El Salvador 1998	Macaristan 1998	Litvanya 2002
Kazakistan 1998	Polonya 1999	
Dominik C. 2001	Danimarka 1999	
Nikaragua 2001	Kostarika 2001	
Kosova 2001	Estonya 2001	
	Letonya 2001	
	Bulgaristan 2002	
	Hırvatistan 2002	
	Makedonya 2002	
	Rusya 2002	
	Slovakya 2003	
	Romanya 2004	

2.2. Bireysel Emekliliğin Ortaya Çıkışı ve Bireysel Emeklilik Kavramı

Sosyal güvenlik alanındaki uygulamaların insanlara, özellikle yaşlılık dönemlerinde yeterli güvence sağlayamaması, emeklilik faaliyetlerinin kamudan özel sektöre doğru yönelmesine neden olmaktadır ve her geçen gün bu anlamda bireysel emeklilik sistemi evrensel boyutta genişlemekte ve birçok ülkede uygulama alanı bulmaktadır.

Bireysel emeklilik sistemleri çok yeni sistemler değildirler. Bilinen ilk özel emeklilik fonu 1862 yılında Avustralya'da Bank of New South Wales tarafından kurulmuştur. Daha sonra 1875'te ABD'de American Express Company emeklilik fonu tesis edilmiştir. 1902'de İngiltere'de Equitable Life Assurance Society tarafından düzenlenen hayat poliçesiyle sağlanan emeklilik aylığı planı, annüite sağlayan ilk ürün olmuştur (Uralcan, 2005, s.71).

1875 ve 1929 döneminde ABD ve Kanada'da 421 özel emeklilik programı kurulmuş olmasına rağmen, gelişim sürecinin ivme kazandığı dönem 1929 Dünya Buhranı sonrasıdır (Ege, 2002, s.84).

Sanayileşmiş ülkelerde, Bismarck' ın sosyal sigortacılık uygulamalarının kabul görmesi, fonlamaya dayanan özel emeklilik planlarının yavaşlatmış ise de, kamusal sosyal güvenlik sisteminin gölgesinde kalmakla birlikte tamamen ortadan kalkmayan bu planlar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Sosyal güvenlik sistemin diğer ülkelere kıyasla daha geç kurulduğu ABD (1935) ve İsviçre (1946) gibi ülkelerde, güvence açığı özel emeklilik planları vasıtasıyla giderildiği için bu planlar, içerisinde buldukları toplumun önemli kurumları arasına girmişler ve sosyal güvenlik sistemi kurulduktan sonra da emeklilik döneminin finansmanında önemli bir rol oynamayı sürdürmüşlerdir (Güleç, 2004, s.45-46).

Dünyada emeklilik alanında ortaya çıkan sorunları çözmek üzere, 1980'li yıllarda gönüllü katılım esasına dayalı özel emeklilik sistemleri ortaya çıkmıştır. Bu uygulama ilk olarak 1981 yılında Şili'de başlamış, zamanla diğer ülkelere de yayılmıştır. Devreye giren Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) de kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı bir özel emeklilik sistemidir (Egemen, 2003, s.38).

Bu açıklamalardan sonra sistem tanımlanmak istenirse şu şekilde ifade edilebilir: Bireysel emeklilik, sosyal güvenlik sistemine, zorunlu kamu sosyal güvenlik rejimleri yanında ve onlara ek olarak özel sigorta tekniğinin dahil edilmesidir. Model özü itibarıyla, yaşlılık sosyal riskine karşı güvenceyi, kısmen de olsa, bireyin kendi sorumluluk alanına bırakmaktadır. Söz konusu güvence ise, bireyin yapacağı tasarruflarla sağlanacaktır. Bu tasarrufların, sosyal yön ve amacı dışında, oluşan fonların, sermaye birikimi ve bunun yatırımlara yönlendirilmesi nedeniyle çok önemli bir ekonomik boyutu da vardır. Bireysel tasarrufların oluşturduğu fonların, bir yandan sosyal güvence (emekli aylığı) sağlama, öbür yandan ekonomik ve mali işlevlerini yerine getirebilmesi, sosyal sigortadan kesin çizgilerle ayrılan özel sigorta tekniğinin benimsenmesine bağlıdır. Böylece sosyal güvenlik alanında, sosyal sigorta ve özel sigorta teknikleri birlikte uygulanmaktadır.

Kapsamlı ve etkin sosyal güvenlik sistemlerinin mevcut olduğu gelişmiş Batı ülkelerinde, zorunlu ve temel kamu sosyal güvenlik rejimleri yanında, eskiden beri yaygın bir biçimde uygulanan ve sadece işçi ve işverenlerin finansmana katılımı esasına

dayanan tamamlayıcı sosyal güvenlik rejimleri bulunmaktadır. Böylece, iki basamaklı (ayaklı) sosyal güvenlik sistemi söz konusudur. Tamamlayıcı programlar, bazı ülkelerde (ABD, İngiltere, Almanya) işletme düzeyinde, diğer bazı ülkelerde (Fransa, Danimarka, Hollanda ve İtalya) ise ulusal düzeyde oluşturulmuştur. Söz konusu ülkelerde, bireysel tasarrufa ve özel sigorta tekniğine dayalı emeklilik fonları ise, sistemin üçüncü ayağını oluşturmaktadır (Güzel ve Okur, 2004, s.611).

Bireysel emeklilik sistemi, bazı ülkelerde sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olmaktadır. Bazı ülkelerde ise sosyal güvenlik sistemine bir alternatif oluşturmaktadır. Bireysel emeklilik sistemine girişler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Kimi ülkelerde çalışanların sisteme girip girmemesi isteğe bağlı bırakılmış, kimi ülkelerde ise zorunlu tutulmuştur. Bu durum genelde ülkelerin gelişmişlik düzeyinden kaynaklanmaktadır. Genelde gelişmekte olan ülkeler zorunluluk esasına dayalı bireysel emeklilik programları uygularken, gelişmiş ülkeler gönüllülük esasına dayalı bireysel emeklilik programlarını uygulamaya dahil etmektedirler.

2.3. Bireysel Emeklilik Planları

Bireysel emeklilik sistemi uygulamada, zorunlu kamu sosyal güvenlik sistemlerinin finansman yönetiminde, dağıtım yöntemi (Pay As You Go) sisteminin felsefesine uymakta ise de, burada ayrıca dağıtım sisteminin mahzurları da telafi edilmeye çalışıldığından fon biriktirme yöntemi tercih edilmektedir (Uralcan, 2005, s.71).

Fon biriktirme yöntemi, sosyal risklerin ileride doğuracağı ödemeleri karşılayabilmek için bir fon oluşturulması esasına dayanır.

Fon biriktirme yönteminde literatürde en çok rastlanan şekliyle finansman yöntemlerini aşağıdaki gibi ifade edebiliriz (Uralcan, 2005, s.72):

- Tanımlanmış Fayda (Maaş) Esaslı Emeklilik Planları (MEEP-Maaş Esaslı Emeklilik Planları) (önceden belirlenmiş aylık) (Defined Benefit Plan)
- Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planları (KPEEP) (önceden belirlenmiş katkı payı) (Defined Contribution Plan)

Uygulamada, genişleme hızının maaş esaslı planlara oranla katkı esaslı planlarda çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcı sayılarındaki artış hızı da, maaş esaslı planlara oranla katkı esaslı planlarda daha fazladır. Maaş esaslı planlar ABD emeklilik

güvencesi arenasında halen önemli bir yere sahip ise de en büyük büyüme ve tercih, katkı esaslı planlarda oluşmuştur. Bu gelişmede maaş esaslı planlar için başlangıçta yapılması gereken masrafların yüksek olmasının önemli bir rolü vardır. Batı Avrupa ülkelerinde öncede belirlenmiş aylık esasına dayalı model yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde ise katkı payı esaslı model seçilmiştir.

2.3.1. Tanımlanmış Maaş (Fayda) Esaslı Emeklilik Planları

Bu planlarda emeklilik döneminde sağlanacak gelirin düzeyi başlangıçta işveren tarafından taahhüt edilmekte olup, çalışanlar emekli olduklarında ne kadar bir emeklilik ödemesine hak kazanacakları konusunda bilgi sahibidir.

Emeklilik ödemeleri, işveren ve/veya çalışan tarafından yapılan katkıların bir fonda toplanarak yatırımlara yönlendirilmesi ile finanse edilir. Emeklilik ödemelerinin yapılabilmesi bir başka deyişle planın finansmanı için fona aktarılması gerekli katkıların düzeyi, aktüeryal esaslar çerçevesinde hesaplanır. Bu planlarda, her bir çalışan için bireysel hesaplar açılması yerine, katkılar bir havuz şeklinde yatırıma yöneltilmektedir. Bunun sonucunda bu planlarda çalışanların yatırım kararı verme olanakları bulunmamaktadır. Emeklilik planı oluştuktan itibaren, şirket kar etmese bile işveren sürekli olarak planın finansmanını sağlamak durumundadır. İşveren gelecekte bir zamanda çalışanlarına belirli tutarlarda ödemede bulunmayı “taahhüt” ettiğinden dolayı, yatırımların performansını izlemekte ve riskliliğini üstlenmektedir (Derelioğlu, 2001, s.19).

Bu sistemi dağıtım modelinden ayıran en temel özellik; çalışma dönemi süresince çalışanların aylıklarından düzenli olarak yapılan kesintilerin, sistemde mevcut emeklilerin aylık ödemesinde kullanılmayıp, bir fon havuzunda toplanarak yatırımlara dönüştürülmesidir. Maaş esaslı özel emeklilik planının çalışanlar açısından en önemli ayrıcalığı ise; gelecekte ödenecek emekli maaşının önceden bilinmesidir. Bir başka deyişle, gelecekteki yararların değerine ilişkin belirsizlik ortamı azalmakta ve risk ortadan kalkmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.158).

2.3.2. Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planları

Katkı payı esaslı emeklilik planları (KPEEP), 20. yüzyılın son çeyreğinde hem en popüler emeklilik planı türü olmuş, hem de özel emeklilik fonlarının global ölçüde

yaygınlaşp büyümesine büyük katkı yapmıştır. Şili, Avustralya, İsviçre, Danimarka ve Singapur'da emeklilik planlarının katkı payı esaslı düzenlenmesi zorunlu tutulmuş olup, ABD, İngiltere, Belçika, Kanada, Almanya ve İrlanda başta olmak üzere birçok ülkede de katkı payı esaslı planlara doğru bir yönelim görülmektedir.

Fonlama metodu uygulanan KPEEP'lerde katkı payları çalışanların maaşlarının belirli bir oranı yada maktu bir tutar üzerinden toplanarak, emeklilik dönemine kadar finansal piyasalar başta olmak üzere verimli alanlarda değerlendirilmektedir. Emeklilik dönemine ulaşan çalışanlar yatırmış oldukları katkı paylarını yatırım gelirleri ile birlikte almaya hak kazanmaktadır. Katkı paylarının plase edileceği yatırım aracı konusunda genellikle maaş esaslı plan üyelerine tercih hakkı tanınmaktadır. Böylece, çalışma hayatının başlangıcındaki çalışanlar agresif fonlara yatırım yaparak yüksek getiri elde etme fırsatı elde ederlerken, emeklilik dönemi yaklaşan çalışanlar volatilitesi az, sabit getirili menkul kıymet fonlarına yatırım yaparak birikimlerinin değerini sermaye piyasasındaki dalgalanmalardan koruyabilmektedir (Ergenekon, 2001, s.111).

Belirlenmiş fayda modeliyle arasında çok belirgin farklar olan bu modelde her katılımcı için bir hesap açılır ve sadece katılımcının hesabına aktarılan paraya ve bu hesapla ilgili varsa herhangi bir masraf, yatırım veya cezalara göre de elde edeceği faydalar hesaplanır (McGill ve diğerleri, 2005, s.273).

Çalışanlara emeklilik döneminde sağlanacak gelir; katkı paylarının miktarı ile yatırımların getiri oranına bağlıdır. İşveren tarafından çalışana nihai ödemelerle ilgili bir taahhütte bulunulmadığı bu planlarda, portföy yönetimi son derece önemlidir. Katkı payı esaslı emeklilik sisteminde, sponsor konumunda yükümlülük sahibi bir işveren bulunmadığından, yatırım riski tamamen çalışanın üzerindedir. Belirli katkı planları, özünde bireysel katkılara dayanmakla birlikte, sisteme işvereninde katkısı bulunmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.160).

Belirlenmiş katkı modeli her bir katılımcının hesabına eklenecek olan katkıyı belirler. Bazı planlar bunu yapmak için direk olarak işverenin her bir çalışan için yapacağı katkı payını rakamlarla belirtirler (mesela maaşının %10'u). Diğer bazı planlar işverenin katılım payını belirlemeyip bunu işverene bırakırlar fakat bu tür planlarda elde edilen katkıların katılımcıların hesapları arasında nasıl bölüşürüleceği hesaplanmıştır (mesela tazminat/maaş miktarıyla orantılı olarak) (McGill ve diğerleri, 2005, s.273).

ABD'de bir işyerinde çalışanlara yönelik olarak hazırlanan 401 (k) Planları yahut bir işyerinde çalışma zorunluluğu bulunmayan kişilere yönelik Bireysel Emeklilik Hesapları (Individual Retirement Accounts-IRA) uygulamaları bu planların yaygın bir uygulama alanını teşkil etmektedir (Derelioğlu, 2001, s.20).

Diğer yandan, belirlenmiş katkı planları emeklilik tasarruflarındaki payı artırmaya faydalı olduğu için bu planların emeklilik planları üzerindeki etkisini anlamak çok önemlidir. Mesela uzun süren bir gerileme döneminden sonra 1985'ten sonra yaşlı erkeklerin çalışma piyasasına katılım oranları stabilize oldu ya da artış göstermeye başlamıştır. 1980'lerden itibaren belirlenmiş fayda emeklilik planından belirlenmiş katkı planına yavaş yavaş geçiş son yıllarda emeklilik eğilimlerinin yavaşlaması yada değişik bir yöne kaymasının bir sebebi olabilir. Eğer gelecekte bireylerin emeklilik gelirlerini biriktirmelerinde risk ortaya çıkacaksa veya sayıları artan belirlenmiş katkı planları yada sosyal güvencenin özelleştirilmesi sebebiyle daha uzun vadeli planlar risk yaratacaksa bu konular daha da önemli hale gelecektir (Hong, 2005, s.3).

2.3.3. Maaş ve Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planlarının Karşılaştırılması

Belirlenmiş katkı modelinde, en sonunda ödenecek olan miktar; emeklilik fonundan elde edilen miktarın sağladığı yatırım performansından gereken primler çıkarıldıktan sonra ödenen miktardır. Belirlenmiş fayda modelinde ise aynı şekilde katkılar bir fonda toplanır fakat bu sistemde işveren, maaş ve çalışılan yılların belirli bir oranda hesaplanmasıyla elde edilen bir miktarı gelecekte de ödeyecektir. Belirlenmiş fayda modelinde fonların rolü işverenin verdiği sözü yerine getirebilmesini sağlamaktır. Fakat riskli bir durum olduğunda ise işveren sıkıntıya girecektir. Ama belirlenmiş katkı modelinde herhangi bir risk olursa bu riski karşılayacak olan bireysel yatırımcıdır (Blackburn, 2006, s.157).

Aşağıda maaş esaslı emeklilik programları ile katkı esaslı emeklilik programları arasındaki farklılıklar özet olarak Tablo 2-2'de gösterilmektedir.

Tablo 2-2: Maaş ve Katkı Payı Esaslı Emeklilik Programlarının Kıyaslanması

Maaş (Fayda) Esaslı Emeklilik	Katkı Payı Esaslı Emeklilik
Önceden belirlenmiş bir fayda sunar	Ödenecek faydaya ilişkin bir taahhüt sunmaz
Fayda miktarı ile katkı miktarı arasında doğru orantı yoktur	Fayda miktarı ile katkı miktarı arasında doğru orantı vardır
Fonlama riski işveren üzerindedir	Fonlama riski çalışan üzerindedir
Aktüeryal fazla verildiğinde işveren katkısı azaltılır, aktüeryal açık oluştuğunda işveren katkısı artırılır	Çalışan ödediği katkı payları sonucunda oluşan fonun miktarından bireysel olarak sorumludur
Yüksek enflasyon ve belirsizliğin hakim olduğu koşullara daha uygundur	Enflasyonun olmadığı ve istikrarın hakim olduğu koşullara daha uygundur
Dağıtım yönteminde kolaylıkla uygulanabilir	Fon yönteminde kolaylıkla uygulanabilir
Sosyal sigortalarda daha yaygın olarak kullanılır	Özel sigortalarda daha yaygın olarak kullanılır

Kaynak: Uğur, 2004, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1134>, Erişim Tarihi: 13.12.2006

Bu iki sistem arasında pek çok farklılıklar mevcuttur. Önemli farkların bir tanesi bu sistemlerin dikkat odaklarıdır. Belirlenmiş fayda sistemi odak noktasını kazanımlara endeksli faydalarda toplarken belirlenmiş katkı sistemlerinde ise odak noktası ödenen vergiler ve kaynakların geri dağıtımıdır. Demokratik toplumlarda odak noktalarındaki farklılık ve bilişsel psikoloji kelimelerini kullanarak olayların çerçevesini çizmek ortaya çıkacak olan politik sonuçları da etkileyecektir. Belirlenmiş katkı sisteminde faydalar belirlenirken, farklı yaşlarda elde edilen kazanımların etkisi geri dönüş oranında katkılarla birleştirilir. Belirlenmiş fayda oranında ise yılların etkisi genelde iki yoldan hesaplanır: Birinde endeksleme yoluyla oluşan ekleme kullanılır diğerinde ise bazı yıllarda kazanılan gelirlerin kullanılması diğer yılların ise kullanılmaması metodu uygulanır. Bazı belirlenmiş fayda sistemleri belirli yıllardaki kazanımları kabul edip sigortaya dahil ederken diğer yıllardaki kazanımları tamamen göz ardı ederler. Mesela ABD’de emeklilik ikramiye ve maaşı (maaşa endeksli olan) 35 en iyi kazanım yılına göre hesaplanır (Diamond, 2002, s.55).

2.4. Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemi Uygulamaları

Sosyal güvenlik kuruluşlarının iflasın eşliğinde olduğu ve yüklerinin azaltılması gerekçesiyle getirilmek istenen bireysel emeklilik uygulamasının Avrupa ülkelerinin

çoğunda ikincil bir sistem olarak yaşama sokulduğu görülmektedir. Danimarka, İsveç, Hollanda, Finlandiya, kişinin mesleği ve önceki gelir düzeyine bakmadan, tüm yurttaşlarına emekli maaşı bağlarken, Belçika, Fransa, Almanya ve Portekiz’de güçlü bir kamu sigortası sistemi uygulanmaktadır. Bu ülkelerde özel emeklilik ikincil sistem olarak devrededir (Köse, 2003, s.115).

Dünyanın birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkesinde, özel emeklilik fonları kurumsal yatırımcı özellikleri ve piyasalara uzun vadeli fon sağlayan kurumlar olmaları nedeniyle büyük önem taşır. Bu özellikleri ile özel emeklilik fonları, sosyal güvenlik sistemlerinde ortaya çıkan ve çıkması muhtemel olumsuzlukları ortadan kaldırmanın bir aracıdır. Sanayileşmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ile sosyal güvenlik sistemlerinin aktif - pasif dengelerinin bozulmaya başlaması, sosyal güvenlik reformunun en önemli gerekçesini oluşturmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde ise, reform ile bireylere daha nitelikli ve daha yüksek düzeyde sosyal güvenlik hizmetinin verilmesi amaçlanır. Dünyada yaşlılık aylığı veya emekliliğe yönelik sosyal güvenlik alanında sorunların çözümüne yönelik yaklaşımlarda temel olarak aşağıdaki hususlar gözlemlenir (<http://www.bireyselemliliksislemi.info/>, Erişim Tarihi: 26.11.2006):

- Tüm hizmetlerin standartlaştırılması yerine çok basamaklı emeklilik sistemleri tercih edilir.
- Özellikle nimet - külfet dengesinin tam olarak oluşturulmasını teminen maaş esaslı veya dağıtım sistemi yerine prim esaslı fonlu sistemler tercih edilir.
- Fonlu sistemlerde üyelere genelde daha yüksek getiri sağlanması ve emeklilikteki geliri artırması nedeniyle portföy yönetiminde uzmanlaşma tercih edilir.
- Bir diğer önemli nokta da bireylerin kendi tasarrufları üzerinde söz haklarının olması ve yatırım riskini üstlenmeleridir. Yani, bireyler emeklilik sisteminde daha aktif bir rol alır.

Sanayileşmiş ülkelere bakıldığında bu ülkelerde tasarrufların önemli bir kısmını emekliliğe yönelik fonların oluşturduğu görülür. Bu fonlar aynı zamanda ülkelerin ekonomik gelişmelerinde de gerekli olan uzun vadeli fon kaynağını da oluşturur.

2.4.1. Dünyada Bireysel Emeklilik Sisteminin Mevzuat Yönünden ve İlkesel Açısından Farklılıkları

Bu bölümde Türk, ABD ve AB bireysel emeklilik mevzuatları; amaç ve kapsam, emeklilik şirketleri faaliyet alanları, emeklilik plan ve yatırım fonları ve sigortalama açısından açıklanmaktadır.

2.4.1.1. Amaç ve Kapsam Açısından Farklılıklar

ABD'de ERISA ve IRA olarak adlandırılan iki ayrı kanunla, oluşmuş ve halen işleyen bir sistemi kontrol ve denetim altına alınarak, katılımcılar ve şirketlerin hak ve yükümlülükleri belirlenmiş ve sistemin işleyişindeki aksaklıklar düzenlenmiştir. AB yönergesinde ise, üye ülkelerin mevzuat ve uygulamalarına bir standart getirilerek, şirket ve katılımcıların ülkelerarası bazda hak ve yükümlülükleri belirlenmiştir.

Oysa Türk kanununda temel amaç, henüz varolmayan bir sektörün kuruluş, işleyiş ve denetim ilkelerini belirlemektir. Kapsam açısından bakıldığında, hem ABD hem de AB mevzuatında kamu sektörü dışındaki tüm kuruluşlar ve emeklilik yatırım planı yürüten işverenler de kanun kapsamında değerlendirilirken, Türk kanunu yalnızca emeklilik şirketlerini kapsamakta ve varolan sınırlı sayıdaki işvereni bu kapsama almamaktadır (Teker ve Parlak, 2004, s.41).

2.4.1.2. Emeklilik Şirketleri Faaliyet Alanları Açısından Farklılıklar

Türk emeklilik mevzuatı, bireysel emeklilik faaliyetinde bulunacak şirketlerin sadece bu amaca yönelik olarak kanunda belirtilen özel şartlarla kurulmuş olması ve hayat sigortası dışında başka hiçbir alanda faaliyet göstermemesi şartını getirmektedir. AB mevzuatı amaca yönelik şirket kurulma zorunluluğu getirirken, sigorta şirketlerini bu zorunluluk dışında tutmuştur. ABD'de ise, halen kurulu bir finans yada sigorta kurumu olan yada yeterliliğini kanıtlamış bulunan herhangi bir kurum emeklilik plan ve fonlama faaliyetlerinde bulunabilmektedir.

2.4.1.3. Emeklilik Planları Açısından Farklılıklar

ABD ve AB mevzuatları tanımlanmış prim esasına ek olarak, tanımlanmış maaş esaslı planlara izin vermektedir. Türk mevzuatı ise yalnızca tanımlanmış prim esaslı emeklilik planlarına izin vermektedir.

2.4.1.4. Sigortalama Açısından Farklılıklar

ABD'de tüm katılımcı hakları sigortalama ile güvence altına alınırken, AB'de ise bu konu ilgili hükümetlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Türk mevzuatı ise, bir sigorta kurumu ve zorunluluğunu öngörmemektedir.

2.4.1.5. Emeklilik Yatırım Fonları Açısından Farklılıklar

ABD ve AB mevzuatlarında fon yönetimi “basiretli yönetim” ilkesine dayanmaktadır. Ancak Türk mevzuatı “sınırlandırılmış yönetim” ilkesini benimsemektedir.

Basiretli yönetim prensibinde, fonların yatırım yapacağı alanlara alt ve üst sınırlar getirilmemekte ve tüm inisiyatif katılımcı çıkarları doğrultusunda hareket etme koşuluyla, fon yöneticisine bırakılmaktadır.

Sınırlandırılmış yönetim prensibinde ise, fon yöneticisine yatırım yapabileceği araçların alt ve üst sınırları kanun tarafından dikte edilmektedir (Teker ve Parlak, 2004, s.41).

Bu farklılıkları bir tablo ile özet olarak şöyle gösterebiliriz:

Tablo 2-3: ABD – AB – Türkiye Mevzuatları Arasındaki İlkesel Farklar

	A.B.D	A.B	Türkiye
Amaç	Sistemdeki Aksaklıkları Düzeltmek	Sistemde Birliği Sağlamak	Sistemi Oluşturmak
Kapsam	Emeklilik Şirketleri ve Emeklilik Planı Yürüten İşverenler	Emeklilik Şirketleri ve Emeklilik Planı Yürüten İşverenler	Emeklilik Şirketleri
Emeklilik Şirketleri	Tüm Finansal Kurumlar	Emeklilik ve Sigorta Şirketleri	Amaca Yönelik Olarak Kurulmuş Olan Emeklilik Şirketleri
Planlar	Tanımlanmış Prim ve Tanımlanmış Maaş	Tanımlanmış Prim ve Tanımlanmış Maaş	Tanımlanmış Katkı (Prim)
Yatırım Fonları	Basiretli Yönetim	Basiretli Yönetim	Sınırlandırılmış Yönetim

Kaynak: Teker ve Parlak, 2004, s.42' den yararlanılarak oluşturulmuştur.

2.4.2. Uluslararası Emeklilik Planlarının Açıklanmasında Üç Aşamalı Yapı Analizi

Üç-aşamalı yapı analizi, uluslararası emeklilik planlarının kavranması için kolay bir yöntem olarak kabul edilebilir. Üç aşamalı yapı, çeşitli ülkelerde farklı yorumlanması nedeniyle bazı yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Dünya Bankası birinci aşamayı temel kamu sigorta sistemi, ikinci-aşamayı ise birinci aşamayı iyileştiren ve genellikle zorunlu olan kazanca-bağlı belirli getiri (BG) planı olarak tanımlamaktadır. İkinci aşama kamu, kişi ve işveren bazlı emeklilik sistemlerini kapsamaktadır. Üçüncü aşama ise, isteğe bağlı olması nedeniyle farklılık göstermektedir (Teker ve Müminoğlu, 2004, s.62). Amerika ve Avrupa kıtasından seçilmiş bazı ülkeler için temel bir üç aşamalı yapı analizi Tablo 2-4’de gösterilmiştir.

Tablo 2-4: Üç Aşamalı Yapı

	ABD	İngiltere	Almanya	Hollanda	İsviçre	Şili
Birinci Aşama	Sosyal Güvenlik	Kamu Temel Emeklilik Sistemi	Kamu Emeklilik Sigortası (GRV)	Kamu Temel Emeklilik Sistemi (AOW)	Kamu Temel Emeklilik Sistemi (AHV/IV)	Kamu Asgari Emeklilik Sistemi
İkinci Aşama	Şirket Emeklilik Fonları (DB ve DC planları; 401 (k) Planları)	Kamu Kazanç Bağlantılı Emeklilik Planı (SERPS); Şirket Emeklilik Fonları, Özel Emeklilik Fonları	Şirket Emeklilik Fonları	İşveren Bağlantılı Emeklilik Fonları (Genellikle DB planları)	İşveren Bağlantılı Emeklilik Fonları (BVG)	Emeklilik Fonları (AFP)
Üçüncü Aşama	Bireysel Birikimler (Genellikle IRA ve Keogh), Diğer gelirler	Bireysel Birikimler (Genellikle emeklilik fonları, ilave şirket emeklilik fonları)	Bireysel Birikimler (Genellikle yaşam sigortası), Diğer Gelirler	Bireysel Birikimler (Genellikle emeklilik fonları ve yaşam sigortaları), Diğer Gelirler		Bireysel Birikimler (Genellikle emeklilik fonları, ilave şirket emeklilik fonları)

Kaynak: Borsh –Supan, Miegel, 2001, Aktaran: Teker ve Müminoğlu, 2004, s.62

2.4.3. Dünya Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Sisteminin Zorunluluk ve Gönüllülük Esasına Göre Ayrımı

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan emeklilik sistemlerindeki farklılıklara ve benzerliklere ilişkin hususlar genel olarak demografik ve ekonomik özelliklerden kaynaklanmaktadır. Uygulanan modelleri gruplara ayıran özellikler, çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Emeklilik programlarının sayısı ve mahiyeti, ülkenin ekonomik ve sosyal sistemi, emeklilik faydalarının mutlak yada nispi düzeyi, ülkenin büyüklüğü, refah durumu, demografik yapı ve emeklilik sistemi ile geleneksel olarak ilişkili olduğu düşünülen diğer kıstaslara ilişkin çok boyutlu bir analiz emeklilik sistemlerinin ülkeler arası anlamlı bir kıyaslaması için gerekmektedir (Uğur, 2004, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1135> , Erişim Tarihi: 13.12.2006).

Ülkelerin gelişmişlik durumlarına baktığımızda özel emeklilik programlarının zorunluluk veya gönüllülük esasına dayalı olarak uygulandığını görebiliriz. Zorunluluk esasına dayalı özel emeklilik programlarını genellikle gelişmekte olan ülkeler, gönüllülük esasına dayalı özel emeklilik programlarını ise, gelişmiş ülkeler uygulamaktadır. Bu çerçevede dünya ülkelerini sınıflandırmamız mümkündür. Aşağıda, söz konusu sınıflandırma Tablo 2-5’de özet olarak görülmektedir ve bu sınıflandırmada bireysel emeklilik uygulamalarında zorunluluk ve gönüllülük açısından farklılık gösteren, bu konuda diğer ülkeler için örnek teşkil eden, en önemli ülkelere yer verilmiştir.

Tablo 2-5: Özel Emeklilik Programlarının Uygulanma Esasları

Zorunluluk Esaslı Uygulamalar (Gelişmekte Olan Ülkelerde)		Gönüllülük Esaslı Uygulamalar (Gelişmiş Ülkelerde)	
Güney Amerika Uygulamaları	Doğu Avrupa Uygulamaları	Kuzey Amerika Uygulamaları	Batı Avrupa Uygulamaları
Şili	Macaristan	ABD	Almanya
Kolombiya	Polonya	Kanada	İngiltere
Arjantin			Hollanda
			İsveç

Kaynak: Uğur, 2004, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1135>, Erişim Tarihi: 13.12.2006

Diğer yandan daha kapsamlı bir şekilde ifade etmek gerekirse, Fransa, Finlandiya, Şili, Meksika, İsviçre, İsveç ve Avustralya’da çoğu çalışan emeklilik sigortası yaptırmak zorundadır. Fakat özel sigorta yaptırmamanın zorunlu olduğu ülkelerde bile küçük çaplı işverenler, minimum yaşın altında kalan çalışanlar ve belirli bir saatin altında çalışma saati uygulayanlar bu sigortanın kapsamı dışında bırakılabilir. İsviçre bu

tür bir sistem uygulamaktadır. Fransa'da ise tüm işçiler (kendi işinde çalışanlar-serbest meslek sahipleri) hariç çalıştıkları ilk günden itibaren sigortalanır. Kanada, Almanya, Japonya, İngiltere ve ABD'de ise emeklilik sigortası isteyip istemediklerine kendileri karar verirler. Emeklilik sigortalarının isteğe bağlı olduğu ülkelerde hükümetler planların belirli standartlara uyup uymadığına bakar, kimlerin bu plandan faydalandığıyla ilgilenir ve sigortanın kar ödemeleri öncesinde ne şekilde fon sağladığını inceler. Hollanda'da ise çoğu işveren çalışanlarına emeklilik sigortası sağlamak mecburiyetindedir. Diğer bazı endüstrilerde ise işverenlerin endüstride uygulanan bir plana katılmaları mecbur kılınır. Bazı serbest meslek sahiplerinin de bu tür sigortalara katılmaları mecburidir. Endüstri kökenli 81 emeklilik sigortası mevcut olup bunların 66'sı endüstrideki tüm işverenler ve çalışanlar için zaruridir (Turner and Watanabe, 1995, s.16).

Şimdi çalışmada, dünyanın farklı bölgelerinden seçilmiş, üzerinde yoğun tartışmaların yaşandığı, evrensel boyutta önem taşıyan, uygulamaları bir çok ülke tarafından model alınan ülke örneklerine yer verilerek, bu ülkelerde uygulanan bireysel emeklilik sistemi hakkında açıklamalar yapılacaktır. Bu çerçevede sırasıyla; özel emeklilik programlarını gönüllülük esasına göre uygulayan, Kuzey Amerika uygulamalarını temsilen ABD'ye yer verilecek, daha sonra yine özel emeklilik programlarını gönüllük esasına göre uygulayan, Batı Avrupa uygulamalarını temsilen İngiltere'deki emeklilik sistemi ve özel emeklilik programları açıklanacak ve son olarak özel emeklilik uygulamalarını İngiltere ve ABD'den farklı olarak zorunluluk esasına göre uygulayan, Güney Amerika uygulamalarını temsilen Şili'deki özel emeklilik programları üzerinde durulacaktır.

2.4.4. ABD'de Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik

Amerikan Sosyal Güvenlik sistemi Pay-As-You-Go (PAYG) denilen ve dağıtıma dayalı bir sistemdir (Çalışan her bireyden alınan primler sonucunda kişiye yaşamasına yetecek bir gelir vermeye yönelik, genelde devlet tarafından uygulanan ve çalışanlardan toplanan primlerin hem işletilmesi hem de emeklilere maaş ödenmesi amacıyla kullanıldığı sistem. Bizdeki benzeri SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı). Bu sistemde bordro vergileri mevcut durumda halen çalışan kesimden alınır ve elde edilen

gelir de emeklilere kaydırılır. Yani bu sistem geliri çalışandan alıp emekliye transfer eden bir program gibi düşünülebilir (Soares, 2005, s.57).

Bireysel teşebbüslerin gelişimine ağırlık veren ABD, sosyal devlet anlayışına uzun süre uzak durmuştur. Ancak, risklerin gerçekleşmesi sonucu doğan sosyo-ekonomik sıkıntılar politik rahatsızlıklara da neden olunca, ordu mensuplarına tanınan haklarla başlayan maluliyet, vefat vb. risklerle ilgili güvenceler 19.yüzyılın sonuna doğru tesis edilmiştir. 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik krizin getirdiği yıkımların etkisiyle, 1935 yılında Yaşlılık, Dul, Yetim ve Maluliyet Sigortası (Old Age, Survivors and Disability Insurance- OASDI) adı altında sosyal güvenlik yasası yürürlüğe konmuştur. Halen ABD' de yaşayan 65 yaşın üstü nüfusun % 95'i OASDI kapsamında emeklilik aylığı almaktadır. Bu sistemde, bir kuşaktan diğerine destek sağlama işlevinin yanı sıra, yüksek gelirden, düşük gelirliye kaynak aktarımı da gerçekleştirilmektedir (Uralcan, 2005, s.42-43).

1935 yılında Yaşlılık, Dul-Yetim ve Malûllük Sigortası Planı (Old Age, Survivors and Disability Insurance - OASDI) adı altında örgütlenen ABD sosyal güvenlik sistemi, ülkedeki tüm çalışanları kapsayacak şekilde şu üç olanağı sunmuştur (Ergenekon, 2001, s.177):

- Kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile üyeleri için emeklilik aylığı
- Uzun süreli ve ciddi hastalıklara karşı kendileri ve aile üyelerine güvence sağlayan malûliyet aylığı
- Vefatları halinde eşleri, çocukları ve ebeveynlerine güvence sağlayan dul yetim aylığı.

Bu üç alanda hizmet verebilmek için, başlangıçta %2 düzeyinde tespit edilen prim düzeyi zaman içerisinde %12,4'e yükselmiştir. Yatırılan primler; Yaşlılık ve Dul-Yetim Sigortası (Old Age and Survivors Insurance - OASI) ve Malûllük Sigortası (Disability Insurance - DI) olarak bilinen iki ayrı fonda toplanmakta ve Amerikan kamu borçlanma araçlarına plase edilmektedir. OASDI tarafından toplanılan primler sosyal güvenlik harcamalarından %20 daha fazla olduğu için, sistem kurulduğu günden itibaren rezerv yaratmaktadır. Ayrıca, emeklilik aylıkları üzerinden kesilen verginin ilk %50'lik bölümü OASDI planına, %35'i sağlık sigortası fonuna tahsis edilmiştir.

ABD'de emekli olan çalışanlar yaşlılıklarında tüketmek için üç emekli gelir kaynağına sahiptirler. Birincisi, devlet tarafından sosyal güvenlik sistemi çerçevesinde sağlanan yaşlılık menfaatleri, ikincisi işveren tarafından yürütülen emekli maaşları programları ve üçüncüsü katkı esaslı emeklilik planlarıdır. ABD'de katkı payı esaslı emeklilik sistemleri giderek popüler hale gelmektedir. Ancak, günümüzde emeklilik ödemesi yapan işveren sorumluluğu altındaki emeklilik programları 1940 ve 1950'lerde kurulmuş, ve bu sistemler günümüzde özel sektörde çalışanların yaklaşık yarısını, kamu sektöründe çalışanların daha da yüksek bir oranını kapsamında tutmaktadır (Uralcan, 2005, s.43) .

Aşağıda ABD'de 2000-2005 yılları arasındaki toplam emeklilik piyasası verileri Tablo:2-6'da gösterilmiştir.

Tablo 2-6: ABD Toplam Emeklilik Piyasası (Milyon \$, 2000-2005)

	Bireysel Emeklilik Hesapları (IRAs)	Belirlenmiş Katkı Planları (DC) ¹	Resmi ve Yerel Hükümet Emeklilik Planları	Özel Belirlenmiş Fayda Planları (DB)	Birleşik (Federal) Emeklilik Planları ²	Yıllık Gelir Sigortaları ³	Toplam
2000	2,629	2,967	2,335	2,009	797	951	11,688
2001	2,619	2,658	2,254	1,845	860	1,041	11,276
2002	2,533 (e)	2,487	1,980	1,490	894	1,021	10,404
2003	2,991 (e)	3,054	2,394	1,779	958	1,149	12,326
2004	3,336 (e)	3,453	2,620	1,918	1,023	1,290	13,641
2005	3,667 (e)	3,702	2,735	1,950	1,074	1,403	14,531

e= Tahmini. 1= Belirlenmiş katkı planları, işveren himayesindeki planları (401(k)), 403(b)planları ve 457 plan varlıklarını içermektedir. 2= Birleşik emeklilik planları, kamu emekliliğinin hazine güvenlik varlıkları ve maluliyet fonları, askerî emeklilik fonları, adli emeklilik fonları, demiryolu emeklilik kurulu, yabancı hizmet emeklilik ve maluliyet fonunu içerir. 3= Yıllık gelir sigortası, yaşam sigorta şirketlerindeki tüm sabit ve değişken yıllık gelir sigortası rezervlerini içerir.

Kaynak: Investment Company Institute, http://www.ici.org/stats/mf/06fb_datasec_6.pdf , Erişim Tarihi:18.03.2007

Ayrıca emeklilik fonu portföy dağılımı ile ilgili Amerika'da pek çok anket yapılmıştır. Papke (1991) hem reddedilen istekler hem de belirlenmiş emeklilik planlarını da içeren Amerikan özel sigorta fonlarının portföy dağılımları ile ilgili ilginç veriler elde etmiştir. Örnek verilen emeklilik sigortalarındaki temel bulgular büyük

sigortaların %60'ının sabit gelirli menkul kıymetlere, %20'sinin de hisse senetlerine yapılan yatırımlara, daha küçük şirketlerinse yatırım oranlarının %50 sinin sabit gelirli menkul kıymetlere ve yine %20'sinin de hisse senetlerine yapıldığı belirlenmiştir. Healey ve Rozenov (2004) Amerika'daki en büyük 200 belirlenmiş fayda emeklilik planı fonlarını incelemiştir. Bulgularına göre Amerika'da hisse senedi tahsisleri paylarını 1991'deki oran olan %48'den 2001 de %57'ye çıkarmışlardır (Alestalo ve Puttonen, 2006, s.29).

2.4.4.1. Maaş (Fayda) Esaslı Emeklilik Planları (Defined Benefits)

ABD'de sosyal güvenlik programları sağlık gibi herhangi bir soruna karşılık tazminde bulunan bir sigorta programıdır. Amerika'da sosyal güvenlik mevzuatının uygulanan son şekli 2 Eylül 1974 tarihinde kabul edilen Çalışanların Emeklilik Gelirini Güvence Yasası'na (ERISA) dayanmaktadır. Cumhuriyetçi ve Demokrat Parti'nin ortak çabaları sonucunda güçlü bir destekle çıkarılmış olan bu yasa özünde; çalışanların emeklilik aylıklarının güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda yasa; kolektif ve kişisel bazdaki tüm uzun vadeli tasarruf planlarını içerecek şekilde düzenlenmiştir. ERISA; işveren emeklilik planları, kar paylaşımı planları, çalışanları hisse sahibi yapmaya yönelik planlar, çalışanlara hisse edindirme planları, irat koşulları, zorunlu tasarruf planları, bağımsız çalışanları kapsayan planlar ile bireysel tasarruf hesaplarını kapsamaktadır. ERISA' ya göre, emeklilik planının kurulması zorunlu bulunmamakla beraber, kurulu belirli fayda emeklilik planlarının bu kanun tarafından getirilen koşullara uygun olması gerekmektedir. Bu çerçevede emeklilik faydasının ödenebilir hale gelmesine ilişkin asgari standartlar bu kanun ile belirlenmiş ve emeklilik planlarının ERISA ile uyum içinde işleyip işlemediğinin kontrolü için periyodik raporlama ve kamuyu aydınlatma belgesi hazırlanmaktadır. Federal yasalar, sosyal güvenlik mevzuatını ERISA'ya uygun bir biçimde düzenlemektedir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.170-171).

Çalışanların haklarını korumak amacıyla, tasarruf planlarının dizaynı, faaliyetleri ve varlık tahsislerine ilişkin olarak ERISA'da yer alan düzenlemeler şu alanları kapsamaktadır (Ergenekon, 2001, s.189-190):

- Plana katılma koşulları
- Tahakkuk ve emekli maaşına hak kazanma koşulları ve süreleri

- Çalışanlara emeklilik maaşının ödenme usulleri
- İşveren kuruluşun gerçekleştireceği asgari fonlama standartları
- Çalışanların plana ödeyeceği azami prim ya da plandan alacağı azami emeklilik geliri düzeyi
- Emeklilik planı varlıkları ile gerçekleştirilebilecek yatırımlar
- Planın sona ermesi halinde varlıkların tahsisi
- Sona eren planlarda emeklilik gelirinin federal sigorta güvencesi kapsamındaki bölümü
- Emeklilik planı hakkında üyelere tebliğ edilmesi gereken veriler
- Plan üyelerinin emeklilik gelirlerine ilişkin itirazlarını çözüme kavuşturma prosedürü
- Emeklilik planının yönetim faaliyetinde ve fonlarının plasmanında görev alanlara ilişkin yeterlilik ve performans standartları

ABD’ de işverenlerin emeklilik fonları kurması zorunluluğu olmadığı gibi, herhangi bir miktarda ücret ödeme garantisi verme zorunluluğu da yoktur. Fakat, işverenler sponsor olarak emeklilik fonları ve planları kurdukları zaman, Emekli Aylıkları Garanti Kurumu (Pension Benefit Guarantee Corporation- PBGC) tarafından denetlenmektedir. Emeklilik planlarının tümü ve ilgili fonlar ERISA doğrultusunda belirlenen koşullara uygun olmak zorundadır (Uralcan, 2005, s.44).

2.4.4.2. Katkı Payı Esaslı Emeklilik Planları (Defined Contributions)

Maaş esaslı emeklilik planlarına sahip olan büyük Amerikan işletmelerinin KPEP’lere yönelmesine paralel olarak, maaş esaslı bir planın sponsorluğunun getireceği finansal yükümlülükleri üstlenmek istemeyen küçük-orta ölçekli işletmeler ve münferiden bireyler için katılım ve idamesi daha basit KPEP türleri geliştirilmiştir. Bu planlarda, yetki belgesi almış sigorta şirketleri, bankalar, gayrimenkul yatırım şirketleri ya da portföy yönetim şirketleri tarafından açılan Bireysel Emeklilik Hesapları’nda (*Individual Retirement Accounts – IRA*) yıllık bazda belirli bir tutara kadar vergiden muaf emeklilik tasarrufu yapılabilmektedir. Bireysel emeklilik hesaplarına yatırılan

paralar belirli sınırlara kadar vergiden düşülebilmekte, yapılan plasmanlardan elde edilen temettü, faiz ve sermaye kazançları ise hesaplardaki paranın kullanılacağı zamana kadar vergiden muaf tutulmaktadır (Ergenekon, 2001, s.193-194).

Katkı payı esasına dayanan emeklilik planlarının, şeffaf olmaları, demografik değişimlerden etkilenmemeleri ve politik müdahalelere açık olmamaları, fonlama standartlarının çok yüksek olmaması, maaş esaslı emeklilik planlarına oranla, daha fazla benimsenmesine neden olmuştur. Bir çok türü olan bu planlar birkaç başlık altında ifade edilebilir (Uralcan, 2005, s.44):

- Kişisel Emeklilik Hesapları (Individual Retirement Accounts- IRA)
- Kişisel Emeklilik Hesapları (Roth Individual Retirement Accounts-ROTH-IRA)
- Basitleştirilmiş Emeklilik Hesapları (Simplified Employee Pensi-on-SEP-IRA)

2.4.4.2.1. Geleneksel Bireysel Emeklilik Hesapları (Individual Retirement Accounts- IRA)

Katkı payı esaslı emekli planlarında; ABD'de yetki belgesine sahip olan bankalar, finansal kurumlar, hayat sigorta şirketleri, gayrimenkul yatırım şirketleri ya da portföy yönetim şirketleri tarafından açılan "Bireysel Emeklilik Hesapları" ile emeklilik tasarrufu yapılmaktadır. Bireysel Emeklilik Hesapları (IRA); kişisel tasarrufların kişinin emekliliğinde kullanması amacıyla bir fonda biriktirilerek değerlendirilmesi için açılan özel emeklilik hesaplarıdır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.173).

Yine Bireysel Emeklilik Hesapları, işveren sponsorluğunun yer almadığı, bireysel katkılara dayanan ve vergi avantajları sağlayan, bireylerin emeklilik dönemlerinin finansmanı açısından önemli olan emeklilik planlarıdır (Derelioğlu, 2001, s.21).

Bireysel emeklilik hesabı sadece kişinin ya da onun lehdarları/mirasçıları yararına düzenlenmiş olan ve yazılı bir belge sonucunda oluşturulan bir iç fon ya da esham ve tahvilatın (tahvil, borç senetleri) muhafazası ve bunlara ait gelirlerin bankaca tahsil edilip kaydedilmesi için açılan bir hesaptır. Sadece bankalar ve uygun şartlara sahip diğer finansal kuruluşlar bu tür hesapları açmak ve işletmek yetkisine sahiptir (McGill ve diğerleri, 2005, s.331-332).

Bireysel emeklilik hesabına her yıl ödeme yapılması zorunlu olmamakla birlikte; çalışılmayan yıllarda bu hesaba ödeme yapılmaz. IRA hesabına yapılan ödemeler, gelirin kazanıldığı yıllarda ve hesap sahibinin 70.5 yaşını aşmadığı sürece yapılır. Kişinin 70.5 yaşını aştığı yıl ve daha sonraki yıllarda bu hesaba ödeme yapılmaz. Başka bir emeklilik hesabından bu hesaba yapılan ödemeler dışındaki diğer ödemeler nakit para, çek veya havale ile yapılmalıdır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.175-176).

Bu tür bir bireysel emeklilik hesabında bazı kısıtlamalar mevcuttur. Aktif değerler hayat sigortalarına yatırılmaz. Ayrıca antika, sanat eserleri, pul, eski para vb. gibi biriktirilebilir değerlere yatırım yapılmasına da izin verilmez. Çoğu bireysel emeklilik hesapları genelde bankalarda biriken fonlar, tasarruf hesapları, mevduat sertifikası, ortak tasarruf ve borç hesapları, yatırım fonları ve sigortalanmış kredi kurumu hesapları gibi yerlere yatırım yapılarak devam ettirilir (Allen ve diğerleri, 1997, s.308).

2.4.4.2.2. Bireysel Emeklilik Hesapları (Roth Individual Retirement Accounts)

Roth IRA Bireysel Emeklilik Hesabı (ROTH-IRA); IRA hesabı gibi çalışanların tasarruflarının kişinin emekliliğinde kullanmak amacıyla tasarrufta bulunması ve değerlendirilmesi için açılan hesaplardır. Bu hesaplarda aranan özellikler IRA hesaplarında aranan özelliklerle genelde aynıdır. Ancak hesapların ROTH-IRA olarak açılması şarttır. IRA hesaplarının aksine, ROTH-IRA hesaplarını herhangi bir yaşta, 70,5 dahil, mutlaka çekmek zorunluluğu bulunmamaktadır ve en az çekiş kuralı bu hesapta da uygulanmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.179-180).

Adını emeklilik ile ilgili yatırımlara öncülük eden meşhur Senatör William Roth'tan (Delaware temsilcisi) alan bu bireysel emeklilik sistemi 1997 yılındaki vergi mükelleflerini rahatlatma yasası ile sigorta sistemine eklenen yeni bir kategoridir. Roth sistemi geleneksel bireysel emeklilik sistemlerinden vergilerle ilişkin katılım ve dağılım konularında farklıdır. Çalışanların katılım paylarının vergiden muaf ve dağıtım paylarının vergilendirilebilir olduğu geleneksel bireysel emeklilik sistemine kıyasla Roth sistemine yapılan katkı payları vergiden düşülemez ve Roth sisteminden yapılan bazı belirli dağılımlar/ödemeler de vergiden muaftır. Roth bireysel emeklilik sisteminin vergilerdeki temel faydası katkıların getirdiği tüm kazanımların vergiden muaf

olmasıdır ve bu hesaplar Roth sistemindeyken de hesaptan dağıtıldıktan ve ödeme yapıldıktan sonra da vergilendirilemezler (McGill ve diğerleri, 2005, s.334).

2.4.4.2.3. Geleneksel Bireysel Emeklilik Hesapları (IRA) ile Roth Bireysel Emeklilik Hesapları (ROTH-IRA) Arasındaki Farklar

Roth bireysel emeklilik hesaplarının geleneksel bireysel emeklilik hesaplarından farkı primlerin vergiden düşürülememesi fakat çekilen meblağların ise vergiden muaf olmasıdır. Primlerin dolar bazındaki limiti (2000’de 2000 dolar) tüm bireysel emeklilik hesaplarında geçerlidir. Bu limit emeklilik hesaplarının ikisinden herhangi birine uygulanabilir veya her iki emeklilik planı arasında bölüştürülebilir.

Roth bireysel emeklilik hesaplarının kabul edilebilir prim oranları gelir seviyesine bağlı olarak azalmakta olup 160.000 doları geçen gelir seviyelerinde ise sıfırdır. Geleneksel bireysel emeklilik hesaplarında ise primler gelir seviyesine bakılmaksızın kabul edilir fakat bireylerin kendileri veya eşlerinin işyerleri tarafından sağlanan herhangi bir sigortaları olduğu takdirde yüksek gelir seviyesine sahip bireylerde vergiden düşülmezler.

Herhangi bir bireysel yatırım hesabına 2000 dolar prim ödenmesi zaman içinde aynı getiriyi sağlayacaktır. Fakat geleneksel bireysel emeklilik hesabından para çekilmesi sonucunda vergi ödenmesi gerekli olacağından bu emeklilik planına kıyasla Roth bireysel emeklilik hesabına yatırılan eş değerdeki bir miktar daha fazla kar getirecektir. Yani diğer tüm şartlar eşit ise bireyin 2000 dolarını Roth bireysel yatırım hesabına yatırması geleneksel yatırım hesaplarına yatırmaktan daha karlı olacaktır (Congressional Budget Office, Pension Benefits, 2006, s.9) .

2.4.4.2.4. 401 (K) Planları

1978 yılında kanunlaştırılarak 1981’de uygulamaya konulan 401 (k) (Ulusal gelir Kanunu (IRC)’nun 401. bölümünün “k” paragrafı anlamına gelmektedir) bir katkı payı esaslı emeklilik planıdır. 401(k)’da çalışan hesabına çalışanın kendisi de vergi avantajlarından yararlanarak katkı yapabilir (Mengütürk, 2003, s.25).

401 (k) Planları; işverenler tarafından sponsorluğu yapılan gönüllü nitelikteki emeklilik planlarıdır. Bu plan çerçevesinde işveren, çalışanın ücretinden belirli bir tutarı belirli dönemlerde bir emeklilik fonunda değerlendirilmek üzere kesmektedir (Derelioğlu, 2001, s.20).

401(k) emeklilik planı ABD’de Őu an en çok beęenilen ve en hızlı bűyűyen emeklilik planıdır. 401 (k) bu kadar popűler olmayı fazlasıyla hak etmiŐtir: Őu anda, çalıŐanlara kendi emeklilik teminatlarında kontrol gűcű veren nadir vergi alacaęı ertelemeli sistemlerden biridir. Eęer ABD’de iŐvereniniz size bu sigortaya girme Őansı verecek olursa bu fırsatı kaçırmayın ve ciddi bir Őeklide deęerlendirin. 401(k) emeklilik planına yatırım yapmayacak kiŐi sayısı azdır (Gaudio ve Nicols, 1992, s.46).

Kısacası 401(k) planı maaŐ kesintisi yoluyla vergi alacaęı ertelemeli bir emeklilik hesabına maaŐınızın belli bir yűzdesini yatırmanız ve bu hesapta birikim yapmanız anlamına gelir. Bu yűzde, dűzenli olarak almakta olduęunuz haftalık yada aylık űdemelerinizden yada ikramiyeler veya ek terfi gibi ek gelirlerden saęlanabilir (Gaudio ve Nicols, 1992, s.47).

ABD’de çalıŐmakta olan bireylerin birikimlerinin űnemli bir miktarı bu bireylerin iŐverenlerinin desteklediği emeklilik planlarında bulunur. 2003 yılının sonunda 401k sigortasında (ABD’de iŐverenin sağladığı bir tűr emeklilik sigortası) ortalama hesap tutarı 56,878 dolar olup bu da 2005 yılı sonu hesaplarının yaklaŐık olarak 65,000 dolar olacağını gűstermektedir (Robertson, 2006, s.50).

401(k) ABD’de iŐverenin sunduęu bir ek kazanç olarak kabul edilmektedir. IŐverenler için maaŐtan sonra çalıŐana verilecek űcret paketinin içindeki en bűyűk űdenek emeklilik planlarına yatırılan katkı paylarıdır. ABD’de űcret paketinin yalnızca % 40’ını maaŐ içermektedir. Geri kalan % 60’lık kısım ise saęlık, emeklilik vb. yan űdenekleri içermektedir. ABD’deki her tűrlű iŐveren 401 (k) planı kurabilir. Plan için kanun çerçevesinde kendi istedięi Őartları da koymaya yetkilidir. Őrnek olarak 1 sene- den az çalıŐanları, sendika űyelerini, ABD vatandaŐı olmayan çalıŐanları, part-time çalıŐanları vb. plana dahil etmeyebilir. Plana katılabilmek için 18 yaŐını doldurmuŐ olmak gerekmektedir.

401(k)’da katkı payları çalıŐanın maaŐından otomatik olarak kesilir. Kesilen katkı payları çalıŐan maaŐı vergilenmeden evvel yapılır ve bűylelikle bir vergi avantajı yaratılmıŐ olur. Katkı payları çalıŐanın direktifleri ile seçilen yatırım araçlarında yatırıma yűnlendirilir. Bu yatırım araçları, fonlar bir veya birden fazla olabilmektedir. Dięer bir deyiŐle katkı payları birden fazla yatırım aracı arasında dağıtılabilir.

401(k)’da yatırıma yűnlendirilen katkı payları sınırlandırılmıŐtır. Daha açık bir ifadeyle, portfűy yűneticilerine yűnlendirilen katkı payının yıllık toplamının belirli bir

tutarı geçmesi engellenmiştir. Çalışana sunulan planlar içinde yer alan yatırım araçları genel olarak 8 ila 20 arasında değişmektedir. Çalışan katkı payını değerlendireceği bu yatırım araçları arasından seçim yapar. Çalışan bu yatırım araçları arasında kendi şirketi hissesine de yatırım yapabilir. Yatırım yönlendirmeleri 401(k)'da işverenin tayin edeceği bir kişi tarafında da yönlendirilebilir. Bu kişiye "Trustee" denmektedir. Katılımcılar elektronik ortamda veya call center aracılığı ile yatırım seçeneklerini gün içinde istedikleri kadar, yıl içinde de sınırsız olarak değiştirebilirler (Mengütürk, 2003, s.25-26).

401(k) yada herhangi diğer bir çalışan/işçi sigortası çalışanlara bir takım avantajlar sunar. İlk avantaj maaş kesintileri ile para biriktirmenin sağladığı kolaylık ve disiplinli para biriktirme şansıdır. Eğer bir çalışan plana katılmayı tercih ediyorsa her ödeme döneminde ödemeyi düşündüğü miktar maaşından kesilir ve başka bir işlem yapmasına da gerek kalmaz. Sistemli para biriktirmek için bu büyük bir teşviktir. İkinci avantaj da kenara ayrılan miktarın profesyonel yatırım idaresi ile yönetilmesi fırsatıdır. Katılımcıların tasarruflarını bir havuzda birleştirmek yoluyla hisse senetleri veya sabit gelirlili menkul kıymetler gibi farklı yatırım sahalarına yatırım yapılabilecek bir veya birkaç havuz oluşturulabilir (McGill ve diğerleri, 2005, s.285).

Çalışanlar 401(k) planını sadece vergi alanındaki statüsü yüzünden değil aynı zamanda katılımı, erteleme miktarlarında, yatırım opsiyonlarında seçim şansı vermesi ve katılım oranlarını kaybetmeden iş değiştirme fırsatı sağlamasından dolayı daha çok tercih etmektedirler. İşverenler de 401(k) planlarını uygulamada avantajlı yönler olduğunu düşünürler. Bu avantajlı yönler arasında vergi tasarrufları, düşük maliyet oranları ve çalışanları için emeklilik geliri fonu yaratmada daha az sorumluluk alma sayılabilir (Butler, 2002, s.5).

2.4.4.2.5. Basitleştirilmiş Emeklilik Hesapları (Simplified Employee Pension-SEP-IRA)

Millet meclisi özel sigortaların yaygınlaşmasını teşvik etmek amacıyla basitleştirilmiş emeklilik hesapları olgusunu yaratmıştır. Bu planlar katılım payı daha yüksek bireysel emeklilik hesaplarıdır. Ayrıca çalışanın pek formalite olmadan ve mevzuata uyum göstermek zorunda kalmadan da bu sigortaya katılabilme şansı vardır (Allen ve diğerleri, 1997, s.316).

Diğer yandan SIMPLE (çalışanlar için tasarruf teşvikleri eşleştirme planı) emeklilik sigortası da aynen SEP (Basitleştirilmiş çalışan sigortaları) sigortasının oluşturulma sebeplerine benzer sebeplerle oluşturulmuştur, her ikisi de küçük işverenlerin işveren bazlı emeklilik sistemlerine katılabilmesini kolaylaştırmayı amaçlar. İdari yükler ve sorumluluklar ve bir emeklilik sigortası yürütmenin maliyeti özellikle küçük işverenler tarafından çok büyük engeller olarak algılanır (McGill ve diğerleri, 2005, s.338).

Kendilerine ve çalışanlarına yönelik herhangi bir emeklilik planına sahip olmayan küçük işyeri sahiplerine SEP-IRA emeklilik hesabı uygulamasıyla, kişisel kazancın belli bir oranında vergiden düşülmesi suretiyle bireysel emeklilik hesaplarına katkıda bulunma imkanı sağlanmıştır. İşverenler ve kendi işinde çalışanlar bizzat, çalışanların gelirinden kesilen ve çalışanların gelir vergisinden istisna edilen bu katkı paylarını her bir çalışan adına açılmış SEP-IRA emeklilik hesaplarına yatırmak ve bu ödemeyi sosyal güvenlik sistemine bildirmekle yükümlüdür (Erol ve Yıldırım, 2004, s.181).

Kuruluş işlemleri bir sayfalık bir form doldurmakla sınırlı olan SEP'lerde idame giderleri minimal düzeydedir. İşverenlerin sorumluluğu, çalışanlar tarafından kontrol edilen hesaplara para yatırmak ve bu ödemeyi sosyal güvenlik sistemine bildirmekle sınırlıdır. Basitleştirilmiş Emeklilik Aylığı Planları; düşük maliyetli ve kolay uygulanabilir oluşları, çalışanlar adına yatırılan katkı paylarının rapor edilmesi dışında herhangi bir açıklama yapma yükümlülüğünün bulunmayışı ve işverenin SEP katkılarından kaynaklanan vergi iadesini hemen alabilmesi gibi pratikliklerinden dolayı, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından, daha karmaşık yapıları 401(k) Planlarına kıyasla tercih edilmektedir.

2.4.5. İngiltere'de Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik

Sanayileşme ve şehirleşmenin diğer ülkelerden daha önce başladığı İngiltere'de halka karşılıksız sağlık hizmetleri verme 14.yy'a, kimsesiz yoksullara yardım 17.yy'a kadar gitmektedir. Sosyal güvenlik uygulamalarının başlangıcının ise, 1897'de yürürlüğe giren ve kazaya uğrayan işçilerin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın işverene tazminat ödeme yükümlülüğü getiren Çalışanların Kaybının Telafisi Kanunu olduğu kabul edilir. 1908 yılında Yaşlılık Sigortası Kanunu'nun çıkartılıp, 1911 yılında

Ulusal Sigorta Kanunu ile dünyada ilk kez işsizlik sigortasının uygulamaya alınarak çalışanların büyük çoğunluğunun işsizlik sigortası kapsamına dahil edildiği İngiltere’de, 1925 senesinde dul ve yetimleri de yaşlılık sigortası kapsamına alan Dul, Yetim ve Yaşlılık Yardımları Kanunu yürürlüğe girmiştir (Ergenekon, 2001, s.159).

Dağınık bir gelişme gösteren sosyal güvenlik mevzuatını birleştirmek ve sistemi yeniden kurmak için Haziran 1941’de William Beveridge başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından hazırlanan 1942 tarihli “Beveridge Raporu”, ülkedeki sosyal güvenliğin geliştirilmesi için sosyal sigortalara ağırlık verilmesi gerektiğini gündeme getirmiştir. Bu rapora dayanılarak 1946 yılında kabul edilen Ulusal Sigorta Kanunu; çalışanlardan toplanan maktu primlerin belirli bir geçiş süreci içerisinde biriktirildikten sonra, emekli dul yada malûllere ödenecek maktu tutardaki sosyal güvenlik aylıklarının finansmanında kullanılmasını öngörmüştür. Ancak, kısa bir süre sonra aylık ödemeye başlanması ve aylıkların satın alma gücünün 1965 yılına kadar bir misli artması, yüksek aylıkları finanse etmek için gereken maktu primlerin dar gelirliiler açısından ağır bir yük oluşturması sonucunu doğurmuştur. Beveridge Raporu’nda yer alan öneriler doğrultusunda 1966 yılında kurulan Sosyal Güvenlik Bakanlığı kısa süre sonra kapatılmış, sosyal güvenlik hizmetleri 1968 yılından itibaren ilgili Devlet Bakanlığı’na bağlı Sağlık ve Sosyal Güvenlik Dairesi tarafından yürütülmeye başlanmış, İngiliz sosyal güvenlik mevzuatı 1975 yılında Sosyal Güvenlik Kanunu altında birleştirilmiştir (Ergenekon, 2001, s.159-160).

Günümüzde İngiltere’ de uygulanan sosyal güvenlik sistemi Dünya Bankası’nın 1994’te önerdiği sisteme paralellik göstermektedir. İngiltere’de uygulanan sosyal güvenlik sisteminin özelliği çalışanların aylık gelirlerinin katmanlara ayrılması ve bu katmanlara göre ait olduğu sosyal güvenlik sisteminin belirlenmesidir. Özel sektör ve devletin uyguladığı programlar birbirini tamamlayan üç ayak üstüne kurulmuştur. Birinci ayak, devlete ait emeklilik ve kazanca bağlı emeklilik, ikinci ayak işverenler kanalıyla çalışan mesleki emeklilik, üçüncü ayak ise çalışanın katkısı ve yönlendirmesi ile işlerlik kazanan fon sistemi içindeki bireysel emeklilik programıdır (Uralcan, 2005, s.39-40).

Gelişmiş ülkelere nazaran İngiltere, sosyal güvenlik sisteminde kriz yaşamamıştır (Tantan, 2001, s.27). İngiltere’nin Avrupa’da yer alıp ta ciddi bir sigorta

krizi yaşamayan nadir ülkelerden biri olması şu sebeplere bağlanabilir (Blake, 2000, s.223):

- Emeklilik maaşları (hem yerine koyma oranı hem de ortalama kazanım payı olarak) Avrupa'da benzerleri arasında en düşük orandadır
- İngiltere'de uzun süredir işleyen özel emeklilik sigorta sistemleri mevcuttur
- Nüfusu diğer Avrupa ülkelerine göre daha yavaş yaşlanmaktadır
- İngiliz hükümetleri de 1980'lerden beri böyle bir krizin gelişmesini durduracak önlemler almaya çalışmışlardır.
- Alınan bu önlemler arasında fonsuz kamu emeklilik planlarında sistematik kesintiler uygulanması ve emeklilik maaşı sağlama görevini giderek artan oranlarda fonlu özel sektöre; özellikle de belirlenmiş katkı planları bazında kaydırıp transfer etme sayılabilir.

Tablo 2-7: İngiltere'de Özel Emeklilik Ortalaması, Erkek ve Kadın (%)

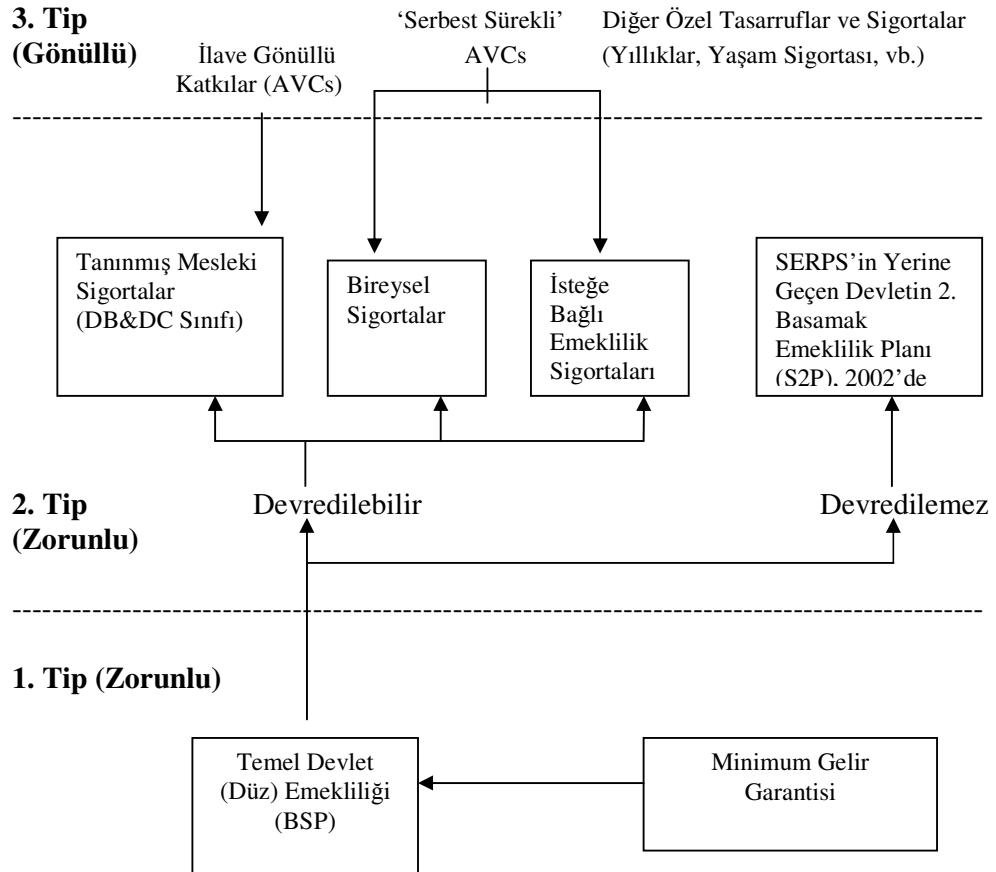
	ERKEK (1960 Öncesi Doğanlar)	ERKEK (1960 +)	KADIN (1960 Öncesi Doğanlar)	KADIN (1960 +)
İşveren(Mesleki) Sigortaları	67.9	52.9	45.3	50.3
Kişisel Sigortalar	40.9	39.8	25.1	26.4
Her ikisi	27.0	24.2	16.0	18.5
İkisinin Dışında	17.7	31.5	45.6	41.8

Kaynak: Banks ve Smith, 2006, s.48

İngiltere'de halkın çoğunluğu özel bir belirlenmiş emeklilik planı (mesleki) ya da belirlenmiş katkı planı (kişisel ya da isteğe bağlı emeklilik) sigortası yapmıştır. Tablo 2-7'de görüldüğü gibi mesleki (işveren) sigortaları daha çok yaşları büyük erkek çalışanlar arasında tercih edilmektedir. Pek çok işveren belirlenmiş emeklilik planlarının kapsamını özellikle de yeni işe başlayan genç çalışan nüfus için sınırlı tutmaktadır. ABD gibi İngiltere'de de belirlenmiş emeklilik planından belirlenmiş katkı planına doğru yavaş ta olsa bir geçiş yaşanmaktadır fakat erkek çalışanlar genelde özel sigortaları pek tercih etmemektedir. Bayanlar içinse çalışma hayatındaki değişik fırsatlar ve değişimler özel sigorta kapsamlarında artış anlamına gelmiştir (hem belirlenmiş emeklilik planları hem de belirlenmiş katkı planlarında). Özel sigortası (mesleki veya kişisel) olan kişilerin çoğunun sözleşmeyle düzenlenmiş gelire dayalı emeklilik planları

da mevcuttur. Böyle hallerde genelde emeklilik maaşları oldukça minimal ve sabit düz oranlı emeklilik maaşlarıdır ve özel sigortalarındaki teşvik primleri aslında emeklilik evresinde daha önemli olmaktadır (Banks ve Smith, 2006, s.48).

İngiltere’de şu anki emeklilik sistemini ilk ikisi kamu üçüncüsü özel olmak üzere 3 sınıfta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, Temel Devlet Emeklilik Sistemidir (BSP). Bu sistem çoğu işçi için zorunludur. İkincisi ise çalışanlar için zorunlu fakat kendi işini yürütenler için zorunlu olmayan kazanca bağlı emeklilik sistemi (SERPS) dir (Yeni adıyla devletin ikinci basamak emeklilik planı (S2P)). Üçüncü sınıfta ise gönüllülük esasına dayanan mesleki ve bireysel emeklilikler vardır (http://www.pensionspolicyinstitute.org.uk/uploadeddocuments/Primer/2007/Primer_Update_May2007.pdf, Erişim tarihi:12.06.2007). Çalışmada da İngiltere emeklilik sistemi bu çerçevede ele alınmıştır.

Şekil 2.1. İngiltere Emeklilik Sistemi Şeması, 2002.

Kaynak: Clark ve Whiteside, 2003, s.172

Son yüzyılın son çeyreğindeki pek çok reform sebebiyle İngiltere'deki emeklilik sistemi pek karmaşık bir hale gelmiştir. Şekil 2.1 şu anki mevcut emeklilik sisteminin basitleştirilmiş halini göstermektedir ve bu sistem 3 temel katmana bölünebilir: İlk katman zorunlu, sabit oranlı ve PAYG bazına göre kamu fonlu olan katmandır. Ayrıca düşük gelirliler için önemli ve artan oranda bazı faydalar da sunulmaktadır. İkinci katman da yine çalışanlara zaruri olmakla birlikte yine de burada bireylerin seçim yapabilecekleri geniş bir emeklilik türü seçeneği sunulmaktadır. Kamu ikinci katman sigortaları da devlet sektörü çalışanlarına sunulan pek çok mesleki emeklilik sigortası gibi PAYG bazına göre hesaplanır. Özel sektör mesleki planları, bireysel emeklilik ve isteğe bağlı emeklilik planları da fonlu sisteme göre işlerler. Üçüncü katman gönüllü özel tasarrufların tümünü içerir (Clark ve Whiteside, 2003, s.171-172). Şimdi bu açıklamalar ışığında İngiltere'de uygulanmakta olan emeklilik planlarını inceleyelim.

2.4.5.1. Temel Devlet Emeklilik Maaş Planı (Basic State Retirement Pension-BSP)

İngiliz emeklilik sisteminin temel ayağını oluşturan bu planlar; dağıtım sistemi esasına göre devlet tarafından finanse edilmektedir. İşveren ve çalışanlardan “ulusal sigorta” katkısı altında, gelir durumuna göre değişen belirli bir oranda katkı payı alınmaktadır. Emeklilik yaşının erkekler için 65, kadınlar için ise 60 olduğu bu sistemde, 2010 yılı itibariyle kadınların emeklilik yaşının 2020'ye kadar 65'e çıkarılması öngörülmektedir. Memurlar ve kazancı belirli bir miktarı aşan serbest meslek sahipleri için katılım zorunludur. İşsizler ise, haftalık gelir seviyesi 67 Sterlin'den (LEL) yüksek olduğu sürece gönüllü olarak temel emeklilik planlarına katılabilmektedir. İngiltere'de yaklaşık 11 milyon kişi temel emeklilik planına katkıda bulunmaktadır. İşveren katılım paylarının tamamı vergiye tabi kardan işletme gideri olarak gösterilmek suretiyle düşülebilmektedir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.191).

Bu planlarda amaç emeklilikte minimum bir gelirin devlet tarafından garanti edilmesidir. Bu sistem PAYG (Pay As You Go) sistemine göre çalışır ve devlet tarafından yönetilir (<http://www.besonline.net/disp.asp?oid=294> , Erişim Tarihi: 20.06.2006). Düz oran (asgari ücret) temel kamu emeklilik sistemi şu anda ortalama gelirin yaklaşık %18'i değerinde olmakla birlikte 1981'den beri artış oranları fiyat artışına endeksli olduğundan rölatif/nisbi değerini giderek daha da kaybedecektir. Bu sisteme hak kazanmak için belirli bir yıl limitinin üstünde ve belirli bir gelir sınırı içinde

çalışmış olmak gereklidir. Yeni emekli olan erkekler tam emeklilik planının ortalama %95'ine hak kazanırken bayanlarda bu oran %75 civarındadır (fakat bu sayı erkeklerin seviyesine yaklaşık 20 yıl içinde yükselecektir) (Hills, 2006, s.116-117).

Temel Kamu emeklilik sistemi İngiltere'de emeklilik ile ilgili hizmetler için bir temel oluşturur. Fakat iki temel sıkıntı mevcuttur. İlk temel problem temel kamu emeklilik sistemindeki rölatif değerın giderek azalmasıdır. Temel kamu emeklilik sigortası ilk olarak 1946'da sunulduğunda emeklilik sigortasının emeklilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olacağı düşünölmüşü. İkinci sorun bu sigortanın yaşa göre verilecek bir hak olmasındansa katılıma dayalı ödeme yapmasıdır. Temel kamu emeklilik ikramiyesini almaya hak kazanmak iki şarta bağılıdır: Birinci şart kişinin kadınlarda 60, erkeklerde 65 olan emeklilik yaşına gelmiş olmasıdır. İkinci şart da kişinin hak iddia edebilmesi için Ulusal Sigorta Katılım payının yeterli miktarda ödemiş olma gerekliliğidir (Vugt ve Peet, 2000, s.194).

2.4.5.2. Kazanca Bağılı Emeklilik Aylığı Planı (State Earning-Related Pensions Scheme-SERPS)

İşçi Partisi tarafından 1975 yılında sosyal güvenlik yasası ile düzenlenen ve 1978 yılında yürürlüğe giren SERPS; mevcut emeklilik sistemine (Basic State Retirement Pension) gelire dayalı bir emeklilik programı ilave etmiştir. Bu planda, devlet çalışanlarına, gelire dayalı bir emeklilik planı sunmakta, çalışanın bu plandan çıkması halinde, işveren desteğinde olan bir planı yada kendisine emeklilik sağlayacak bireysel bir emeklilik planını seçmektedir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.191).

Kazanca Bağılı Emeklilik Aylığı Planı (SERPS), kazanç düzeyine bağılı olarak toplanan primlerle finanse edilmekte ve hizmet döneminde elde edilen kazançla orantılı bir emeklilik geliri sağlamaktadır (Ergenekon, 2001,s.161).

1978'den beri çalışanlara yıllık gelirlerinin belirli bir miktarı (kazanç asgari gelir olarak belirlenen miktarın üstüdeyse) geri ödenmektedir. İlk olarak uygulanmaya başlandığında bu sistem bireyin 20 yıllık çalışmasının dörtte biri değerindeki miktarı geri ödeme amacıyla yola çıkmıştır (burada da azami gelir miktarı belirlenmiştir). Daha sonra sistemde yapılan kısıtlamalar sonucunda 2000 yılından sonra emekli olan bir bireyin elde edeceği gelir ancak 20 yıllık çalışmasının %20'si civarında olabilmektedir. İndirimli Ulusal Sigorta primi ödemeyi seçen evli bayanlar bu sistemden

yararlanamazlar. Son zamanlarda yapılan uygulamayla da kendi emeklilik gelirleri olmayan dul bayanlar eşlerinin sigortasından yararlanabilmektedirler. Birey emekli olduktan sonra ise emekli maaşı her yıl fiyat artışına endeksli olarak artmaktadır (Blundell ve diğerleri, 2002, s.156).

Asgari bir katılım süresinin belirlendiği bu planlarda emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için 60'tır. Emeklilik geliri, katılım süresine paralel artmaktadır. İşverenin sponsor olduğu yada özel bireysel emeklilik planlarından birine dahil olan çalışan, dilerse devlete ait bu plandan çıkabilmektedir (Uralcan, 2005, s.39).

SERPS, diğer bir ifadeyle devletin kazanca bağlı emeklilik planı, çalışanların yaklaşık %25'i tarafından tercih edilen bir sistemdir. Bu planların zaman içinde yapılan reformlarla çekiciliği azalmış ve orta-üst gelir grubundaki işçiler için daha az tercih edilen bir sistem haline dönüşmüştür. Ancak bu kontrattan çıkmak ve bunun yerine direkt olarak bireysel emeklilik planına geçmek veya işveren sponsorluğunda emeklilik planına geçiş yapabilmek mümkündür (<http://www.besonline.net/disp.asp?oid=294> , Erişim Tarihi: 20.06.2006).

Devletin kazanca bağlı emeklilik planı (SERPS) şuan devletin ikinci basamak emeklilik planı (S2P) olarak ifade edilmektedir. Bu sigortanın değeri kısmen daha önceki kazanımlara bağlı olmakla birlikte ilk sunulduğu tarih olan 1978'den beri oldukça değişime uğramıştır. Yeni emekli olmuş olanlar için hesaplanacak miktar kişinin ömür boyu kazanımlarıyla doğru orantılı olacaktır (fakat azami ve asgari gelir seviyeleri belirlenmiştir). Bu sistemde elde edilen emeklilik sigortası miktarı düz oran kamu emeklilik sigortasından yararlanan başka bir bireyin ömür boyu ortalama kazancına eş olabilir (Hills, 2006, s.117).

2.4.5.3. Mesleki Emeklilik Planları (Occupational Pension Schemes-OPS)

İngiliz devletinin ödediği emeklilik maaşının yetersizliği, bireyleri özel sigortalara yönlendirmiştir. Özel sigortaları teşvik amacıyla katılımcılara vergisel avantajlar sağlayan mesleki emeklilik planlarının gelişimi de bu çerçevede olmuştur. Mesleki emeklilik, işverenler tarafından çalışanlarına teklif edilen bir plan olup, bu plana katılanlara gelire dayalı bir ödeme yapılmaktadır. SERPS kapsamından ayrılmak isteyen her şirket, asgari devletin sağlamış olduğu emeklilik aylığını ödemeyi (Guaranteed minimum Pension) taahhüt etmek koşulu ile çalışanları için vergiden muaf olarak kendi

özel emeklilik planlarını oluşturabilmektedirler. Bir başka deyişle, mesleki emeklilik planı kuran bir işveren, çalışanlarına asgari SERPS'den alabileceği kadar bir emeklilik maaşı garanti etmek zorundadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.192).

2.4.5.4. Bireysel Emeklilik Planları ve İsteğe Bağlı Emeklilik Sigortaları

Bireysel emeklilik planları kanuni olarak mesleki emeklilik planlarından farklı kabul edilir. Mesela bunlar Emeklilik Yasalarıyla fazla korunmamaktadır (Mesela 1995 Emeklilik Yasası). Bir bireysel emeklilik planını oluşturmak ve işletmek 2000 yılı tarihli Finansal Hizmetler ve Pazarlar Yasasına göre kabul edilen ve onaylanan bir şahsın ya da kuruluşun bünyesinde gerçekleştirilebilir. Böylece genelde herkesin kabul ettiği gibi bireysel sigortalar (yada grup bireysel sigortaları) mesleki sigortalar kapsamına girmezler ve 'garanti ve taahhütlerin transferi' uygulamasının 7. maddesinden de muaftırlar (Pollard, 2005, s.127).

Yeni İsteğe Bağlı Emeklilik Sigortaları 2001 yılının ekim ayında sunulmuştur ve daha çok orta gelirli (9000-18.500 euro) olan ve mevcut özel sigortası olmayan kişiler için amaçlanmıştır. Bu sigorta ikinci kamu emeklilik maaşına da kaydırılabilir. Yapılacak düzenlemeler ortak yapılacak ve bu düzenlemeler işveren, temsilci, üye ya da benzer bir kurum, mali hizmet şirketi tarafından sağlanacaktır. Bu sigorta türünde paranın toplu değerlendirilmesi sistemi işler ve bireysel sigortalarda uygulanan sınırlamalar yine geçerlidir. Yani emeklilik tarihinde, bu tarihe kadar hesapta toplanmış olan meblağın %25'ine varan miktarı vergiden muaf ve götürü usulü olarak kabul edilip kullanılabilir. Fondan geri kalan ise 75 yaşına kadar aylık emekli maaşı olarak ya da kredi kullanmak olarak görülür ve şahıs 75 yaşına geldiğinde de hesapta kalan miktarla tekrar ödenek sağlayacaktır (Blake, 2000, s.230).

2.4.5.5. Devredilebilir Planlar (Contracted out Schemes)

Bireylerin SERPS'den bireysel ya da mesleki emeklilik planlarına katılım yapmak üzere ayrılması "hizmetlerin özelleştirilmesi" (contracting out) olarak ifade edilmektedir. Üyelerin kendi özel planlarının devletın kazanca göre emekli maaşı sağladığı hakları kapsamasını tercih ettikleri planlardır. Planda öngörülen devredilebilir haklar için emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için ise 60'dır. Maaş esaslı emeklilik planı ve vefat poliçesi olarak uygulanmaktadır. Bu planlar, kapalı emeklilik fonu ya da

hayat sigortası şirketleri tarafından yönetilmektedir. İşverenler; SERPS dışında kalıyorsa, bir emeklilik planı oluşturmak zorundadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.193).

Bu planlar sosyal güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi kapsamında ele alınmaktadır ve SERPS'den ayrılarak özel emeklilik planlarına katılanları kapsamaktadır. Başlangıçta sadece işverenlere tanınan kontrat devretme yoluyla sosyal güvenlik sağlama hakkı daha sonra düzenlenen yasalarla çalışanlarında sisteme gönüllü katılımını kapsamına almıştır (Uralcan, 2005, s.39-40). Çalışanlar eğer bu sisteme katılmayı tercih etmezlerse kendilerine uygun bir bireysel emeklilik planı ile kayıt yaptırmak zorundadırlar.

Bireysel emeklilik planlarına; serbest meslek sahipleri, herhangi bir mesleki emeklilik planı içinde yer almayan ve belirli bir ücret karşılığında çalışanlar, hem SERP'lere hem de mesleki emeklilik planlarına katkıda bulunurken bireysel emeklilik planlarının SERPS'lerden daha iyi getiri sağlayacağına inanan kişiler, yalnızca vefat teminatı veren mesleki emeklilik planlarına üye çalışanlar katılabilmektedir. Çalışanlar, plan sonunda elde edecekleri kazancı ertelemeyi tercih edebilirler. Aksi takdirde bakiyelerini yeni işverenlerinin emeklilik planına veya kişisel emeklilik planlarına aktarmak yada belirli bir sürenin sonunda ödenecek ömür boyu getirili tahvil (anüite deferred annuity) almak zorundadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.194).

Bu planlar birikim ve belirli katkı esasına dayalıdır. Birikimlerin vergi muafiyetinin bir üst limiti vardır; bu da yıllık 91,800 Sterlin'dir. Fon kazançlarından da vergi kesintisi yapılmamaktadır. Özel emeklilik fonlarında emekliliğe hak kazanıldığında emeklilik haklarının % 25'inin bir kerede çekilmesi (lump-sum) vergiye tabi değildir. Fakat kalan kısım, emeklilik maaşı şeklinde katılımcıya ödenmelidir. Minimum getiri garantisi sistemde mevcut değildir. Sisteme bağımsız çalışanlarla işçi olup da mesleki emeklilik fonlarına tabi olmayanlar katılabilmektedir. İşsiz olup da yıllık geliri 3,600 Sterlini'ni geçmeyen kişilerin de bu sisteme katılabilmesi mümkün olmaktadır (Güleç, 2004, s.71).

2.4.5.6. İngiltere'de Emeklilik Fonları

Emeklilik fonları İngiltere'deki uzun vadeli yatırım kuruluşlarının bir parçasıdır. Amaçları değerleri ve menkulleri vs. toplamak ve bunlardan gelen gelir ve kapital değerlerle emekli olanların maaşlarını ödemektir.

1980'lerde emeklilik fonları daha tam olarak gelişmemişti. Emeklilik fonlarının değeri 100bn euro değerindeyken o sene finansal değerlerin net edinimi ise 20bn euro ya da fonun %20'si idi. 2000 yılı itibarıyla emeklilik fonları daha da büyümüştür. Finansal değerlerin net edinimi sadece 8bn euro ya da 755bn euro değerindeki toplam emeklilik değerlerinin %1'i oranındadır (Blake, 2003, s.375).

İngiltere'de farklı türlerde emeklilik fonları bulunur. Yardım fonları ve birleştirilmiş fonlar bunlardan bazılarıdır. Yardım fonunda her bir çalışan için ayrı bir hesap açılır ve bu çalışan tarafından ve onun adına yapılan tüm katkılar bu hesapta toplanır ve faiz eklenir. Çalışan kişi emekli olduğunda hesabındaki birikmiş değeri yaşam beklentisini de dikkate alan sigorta hesaplarına göre hesaplatarak yıllık emekli maaşına dönüştürür. Yani yardım fonları bu açılardan grup bireysel emeklilik sigortalarına benzer. Ama katkı payı en yüksek fonlar ise tüm katılımların bir havuzda toplanarak tek bir meblağ olarak yatırıma sokulduğu birleştirilmiş fonlardır (Blake, 2003, s.380).

Bu fonların dışında, dahili fonlu ve harici fonlu sigorta programları vardır. Dahili fonlu sigortalarda yatırım sigortaya ait şirketlerin birinin mal varlığına/değerlerine yapılır (öz yatırım). Bunu yapmak için şirket gelecekteki emeklilik maliyetleri için muhasebe girdilerinde uygun şekilde bir yer bırakır. PAYG sisteminde geçerli olan bazı dezavantajlar dahili fonlar için de geçerlidir: Eğer şirket iflas ederse çalışanlar sadece işleri riske girmekle kalmaz emeklilik sigortaları da riske girer. Fakat çoğu özel mesleki sigorta zaten harici fonlarla işler. Yani önce bir vakıf fonu oluşturulur ve işverenden bağımsız bir mütevelli heyeti kurulur. Bu heyetin görevi mevcut ve gelecekteki olası emekliler adına bu fonları ve değerleri teftiş edip denetlemektir (Blake, 2003, s.381).

Diğer yandan, sigortası yapılmış olan fonlar (Insured Funds) (hepsi de özel sektördedir) ve sigortasız ya da self sigortalı fonlar (Self –Insured Funds) (bunlara bazen kendi kendine uygulanan sigorta fonları da denir) mevcuttur. Çoğu küçük çaplı emeklilik planında fonlarla ilgili yatırımlarla ilgilenen birim bir hayat sigortası şirkettir. Genelde bu şirket emeklilik katkılarını kendi kar amaçlı ya da para yönetimli fonlarından sağlar. Çoğu büyük plan ise kendi sigortasını kendi halleder yani bu planlarda kendi yatırımlarıyla ilgilenmek üzere borsa görevlileri, bankerler, yatırım bankaları ve diğer uzman emeklilik danışmanları gibi kişilerle beraber çalışan yatırım müdürleri bulunur. Bu planlarda genelde mütevelli heyeti kurumun kendi içindedir ya

da bankanın sağladığı bir heyet çalışır. Bazı küçük sigorta planları da aynı şekilde self uygulamalarda bulunur ve bunlar da genelde ortaklıklar için hazırlanan ya da şirket müdürleri için oluşturulan planlardır (Blake, 2003, s.383).

2.4.5.7. İngiltere’de Sosyal Güvenlik Primi Ödemeleri

İngiltere’de ulusal sosyal güvenlik sisteminin bir gereği olarak işverenler işçilerle sözleşmeyle düzenlenmiş emeklilik planı üzerinde anlaşılırsa işçinin ücretine göre % 8,3 ile % 11,8 arasında değişen oranda sosyal güvenlik primi ödemektedir. Eğer bir anlaşma yoksa bu oran her koşulda %11,8 olmaktadır. Aynı durumda işçi için oran %10 ile %8,4 olarak değişebilmektedir (Yurtman ve Akgür, 2004, s.32).

Diğer AB ülkeleri ve Türkiye’deki sosyal güvenlik primleri ise Tablo 2-8 de gösterilmiştir.

Tablo 2-8: AB Üyesi Ülkeler ve Türkiye’deki Sosyal Güvenlik Primleri

ÜLKELER	İşveren Payı (%)	İşçi Payı(%)	TOPLAM
İtalya	40-45	9,19	49,19-54,19
Avusturya	21,65-21,80	17,15- 17,70	38,8 - 39,5
Finlandiya	19,31 -22,51	6,12	25,43-28,63
İsveç	32,82	7	39,82
Belçika	32,44	13,07	45,51
İspanya	30,8	6,35	37,15
Fransa	25	9,4	34,4
Portekiz	23,75	11	34,75
Almanya	20,65	20,65	41,30
İngiltere	8,3- 11,8	8,4-10	16,7-21,8
Norveç	14,1	7,8	21,9
Hollanda	13,35	7,5	21
Türkiye	21,5-27,5	15	36,5-42,5
Danimarka	-	8	8

Kaynak: Yurtman ve Akgür, 2004, s.33

Tablo 2-8’den anlaşılacağı üzere, Türkiye’de uygulanmakta olan brüt ücretten işveren, çalıştırdığı işçiden % 15 sosyal güvenlik kesintisi yaparak, kendisinin de brüt ücretin %21,5 - %27,5 arasındaki oranlarda sosyal güvenlik primini ekleyerek, sosyal güvenlik kurumuna sigorta primi ödemesi yapmaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekirse, Türkiye’de sosyal güvenlik primlerinin işveren payındaki farklılık (21,5-27,5), işverenin yaptığı işin riskine (iş kazası riski) göre değişiklik göstermektedir. Aynı tabloda diğer

ülkeler incelendiğinde ise sosyal güvenlik primi ödemelerinde, İtalya'da işveren payının oldukça yüksek, Finlandiya'da ise işçi payının düşük olduğu görülmektedir. Danimarka'da ise sosyal güvenlik primi ödemelerinde işveren payı kesilmemektedir.

2.4.6. Şili'de Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik

Şu anda dünyadaki tüm uluslar (büyük, küçük, zengin fakir ayrımı olmaksızın) sosyal güvence hizmetlerinin ve yaşlıların bakımı ile ilgili konuların reformuyla ilgili müzakereler yapmaktadır. Çoğu ülke için bu müzakereler varsayıma dayanan durumların ele alınmasıyla gerçekleşse de Latin Amerika'da 10 yılı aşkın süredir sosyal güvence reformu ile ilgili zengin bir deneyim birikimi mevcuttur (Şili'de ise bu deneyimler 20 yılı aşkın bir süreye yayılmıştır) (Gill ve diğerleri, 2005, s.17).

Latin Amerika ülkelerinden olan Şili'de, emeklilik sistemi, yapılan uygulamalar ve gösterdiği gelişmeler ile dünyanın ilgisini üzerine çeken, önemli olan sistemlerden biridir. Şili, dağıtım sistemine dayanan ve devletin sorumluluğunda bulunan zorunlu emeklilik sistemini, çalışanın kendi emekliliği ile ilgili sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesi ile özelleştirme yoluna gitmiştir. Ağır bir şekilde uygulamaya konan özel emeklilik sistemi, süreç içinde, toplumsal sıkıntıların azaltılması amacıyla daha iyi bir duruma getirilmeye çalışılmıştır. Sistemin birçok ülkenin dikkatini çekmesi, yine birçok ülkede inceleme konusu olması ve başarılarının çok olması nedeniyle bu çalışmada Şili örneğine yer verilmiştir.

Şili emeklilik sisteminin incelenmesinde genellikle ikili bir ayrıma gitmek uygun olmaktadır. Bunlar geleneksel emeklilik sistemi ve Şili özel emeklilik reformu şeklinde ifade edilebilir. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım.

2.4.6.1. Geleneksel Emeklilik Sistemi

1924 yılında kuşaklar arası dayanışma sistemi olan "pay as you go" esasına göre oluşturulan ve bağımsız sosyal sigorta kuruluşları tarafından yönetilen Şili sosyal güvenlik sistemi, Avrupa ülkeleri dışında tecrübe edilen ilk sosyal güvenlik uygulamalarından birisidir. Daha çok mavi yakalı işçiler için hastalık, maluliyet ve yaşlılık hallerinde koruma güvence sağlamak üzere, İşçi Sosyal Güvenlik Fonu adı altında kurulmuştur. İzleyen yıllarda ise, sistem genelleşmeye başlamış; kamu ve özel sektör çalışanları ile gazetecileri de kapsayacak sosyal güvenlik fonları oluşturulmuştur.

Geleneksel emeklilik sisteminin etkinliğinin giderek azalması, aktif/pasif sigortalı oranının giderek bozulması, emeklilik için biriken fonların popülist politikalar neticesinde hesapsız kullanılması, ve demografik nedenler sonucu mali yapısı giderek bozulan sosyal güvenlik sisteminde toplanan primlerin emeklilik maaşlarını ödeyemez duruma gelmesi sonucunda, sistem iflasın eşiğine gelmiştir. 1970'li yıllara kadar, Latin Amerika'nın en zayıf ekonomisine sahip olan Şili, bu tarihten itibaren ciddi bir değişim süreci içerisine girmiştir. Özellikle Şili'nin piyasa ekonomisine başarılı bir şekilde geçişi, "Şili Modeli"nin doğmasına yol açmıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.202-203).

Şili sosyal güvenlik reformu, ülke ekonomisini piyasa koşullarına adapte etmek, uluslararası rekabete açmak, özelleştirme ve deregülasyonu gerçekleştirmek yönündeki para-maliye politikalarının bir parçası niteliğindedir. Gerçekleştirilen yasal düzenlemelere karşın, 1970'li yılların başında; farklı sektörler, endüstriler ve işkolları itibariyle örgütlenmiş sosyal güvenlik kurumlarının etkinlikten uzaklaştığı, emeklilik yaşının ve maaşının bir kurumdan diğerine değiştiği, (yüksek emeklilik giderlerini karşılayabilmek için) çalışanlardan kesilen katkı paylarının çok yüksek oranlara yükseldiği ve uzun yıllar yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle sosyal güvenlik sisteminde biriken fonların eridiği bir noktaya gelinmiştir (Ergenekon, 1998, s.82).

2.4.6.2. Şili Özel Emeklilik Reformu

Dünyada özel emeklilik fonları konusunda en radikal adımların atıldığı Şili'de 04.11.1980 tarihinde kabul edilen 3500 sayılı Emeklilik Fonları Kanunu'yla, dağıtım modeline dayalı sosyal güvenlik sistemi, tedricen, fonlama modeline dayalı bireysel emeklilik fonlarıyla ikame edilmiştir (Ergenekon, 2001, s.136).

1924'te Şili, Batı Yarımkürede belirlenmiş fayda modelli sosyal güvence sistemini ilk uygulayan ülke olmakla birlikte; bu sistemin yüksek maliyeti sebebiyle hükümet uygulamayı 1981'de sonlandırmıştır. Bu uygulama yerine Şili hükümeti özel sektör tarafından idare edilen yeni bir fonlu bireysel sigorta getirmiştir (Turner ve Watanabe, 1995, s.22). Diğer bir ifadeyle emeklilikte ilk özelleştirme 1981de Şili'de Augusto Pinochet liderliğindeki askeri hükümetin emriyle yapılmıştır. Şili'deki emeklilik reformu devletin emeklilik sisteminin yerine birbiriyle rekabet eden özel emeklilik fonu şirketlerinin idare ettiği temelde özel programlar getirmiştir (Brooks, 2002, s.497).

1970-1973 yılları arasında Devlet Başkanı olan Allende'yi askeri darbe ile devirerek iktidara gelen General Pinochet tarafından gerçekleştirilen 1981 reformu ile yeni bir dönem başlatılmıştır. Askeri dönemde başlatılan reform hareketleri, daha sonraki demokratik dönemlerde de devam etmiştir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.203).

Şili'de reform, eski sistemin yanına, tamamen bireysel tasarruf ve fon metoduna dayanan, özel sektör tarafından idare edilen yeni bir sosyal güvenlik sisteminin ilave edilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Reform, bir geçiş dönemi içinde gerçekleştirilmeye çalışılmış ve çalışma hayatına ilk defa giren ücretlilerin yeni sisteme dahil olmaları zorunlu tutulurken, eski sistem içinde olanlar ile kendi adına bağımsız çalışanların iştiraki isteğe bağlı bırakılmıştır. Emniyet ve silahlı kuvvetler dışındaki kamu kesimi çalışanları da zorunlu olarak yeni sisteme dahil edilmişlerdir. Bu reform çevresinde, eski ve yeni sistem birlikte devam etmekte olup, eski sistem son sigortalısına da ödemelerini tamamladığı zaman yeni sistem tam anlamıyla yürürlüğe girmiş olacaktır (Önal, 2001, s.42).

Özel emeklilik sisteminin ortaya çıktığı 1981'e kadar Pinochet diktatörlüğü zaten yavaş yavaş sosyal güvenliğin tasfiyesine girişmişti. 1974'ten itibaren işverenlerden kesilen sosyal sigorta prim payları kademeli olarak azaltıldı ve emeklilik maaşları % 26 düşürüldü. Özel sisteme geçenlerin emeklilik kesintilerinin % 21'i Devlet tarafından karşılandı. Eski sistemden özele geçenlere birikmiş primleri için devlet tahvili verildi. Eski sistemle emekli olanların maaşları devlet tarafından üstlenildi. Geçiş dönemi için gereken bu parasal kaynakların önemli kısmı KİT'lerin ve kamu varlıklarının satılmasıyla karşılandı. Maliyetlerin % 40'ı ise devlet tahvili çıkartılarak gelecek nesillere borç olarak aktarıldı. Yani sosyal güvenliğin özelleştirilmesi kamuya muazzam bir yük getirmiş ve yeni özelleştirmeler ve borçlanmalarla bu yük karşılanmaya çalışılmıştır.

Sigortalılara, primlerini özel sigorta şirketlerinin veya bankaların kurdukları ve kısaca AFP (Administrados de Fondos de Pensiones) adı verilen ve sayıları 1999'da 21 iken bugün 8'e düşmüş olan (ki fonların % 70'i 3 büyük yabancı finans grubundadır) özel fon yönetimi kuruluşlarından seçtiklerine ödeme zorunluluğu getirilmiş bulunmaktadır. Sigortalıya seçtiği fona ödediği primler ve bunların getirisinden masraf ve komisyonlar çıktıktan sonra kalan miktar emekli aylığı olarak bağlanacaktır. Ne var ki bu sistem, kargaşa ve güvensizlikten başka bir sonuç doğurmamıştır. 1995'te sistemde

malî kriz başlamış, biriken fonların getirileri azalmış (hatta 1995'te negatife düşmüş), bu durum sigortalıları endişeye sevk ederek sık sık fon değiştirmeye itmiştir. Sisteme düzenli prim ödeyenlerin oranı büyük ölçüde azalmıştır. Bu model, Pinochet rejiminde uygulanmaya başladıktan sonra IMF, Dünya Bankası gibi kurumlarca Latin Amerika ülkelerinin yarısına daha uygulatıldı. Peru, Arjantin, Kolombiya, Uruguay, Bolivya, Meksika, El Salvador'da 1993 ile 1997 arasında, aralarında bazı farklar olsa da Şili modeline benzer özelleştirmeler gerçekleştirildi. Halen Brezilya başta olmak üzere diğer Latin Amerika ülkelerine de uygulatılmak isteniyor (Şakar, 2006, s.18).

Bireysel emeklilik hesaplarına dayanan yeni sistem, ülkenin içerisinde bulunduğu kalkınma sürecine paralel olarak ilk 12 yıl boyunca hızlı bir büyüme gösterdikten sonra 1990'lı yıllarda ardarda ortaya çıkan yerel ve global ekonomik krizlerden olumsuz yönde etkilenmiştir (Ergenekon, 2001, s.136).

1981 ile 2000 yılları arasındaki ilerlemeyi şöyle ifade edebiliriz: Ekim 2000 itibarıyla 35,6 milyar \$ ile GSMH'nin %45'i düzeyinde bulunan özel emeklilik varlıklarının, 2010 yılında GSMH'nin %77-87'sine, 2020 yılında ise %88-109'ine ulaşacağı tahmin edilmektedir (Ergenekon, 2001, s.141).

Dünya ülkeleri tarafından dikkatle izlenen bir model olan Şili, birçok ekonomik krizden fazla zarar görmeden çıkmış ve devam eden yıllarda istikrara kavuşmuştur. Aynı yıllarda kendisiyle aynı konumlarda olan ancak sosyal güvenlik sistemlerini güçlendirmemiş Meksika güç durumlarda kalmış, büyük yıkımlar ve ekonomik gerilime yaşamıştır. Daha sonra, Meksika'da 1997'de sosyal güvenlik hesaplarında revizyona gitmiştir (Uralcan, 2005, s.41-42).

Arjantin ise Şili'ye benzeyen bir sistemi hayata geçirirken, farklı olarak, çalışanlar, büyük bir kamu emeklilik menfaatini muhafaza ederken, diğer taraftan da çalışanlara bir kereye mahsus olmak üzere bordro vergilerinin bir bölümünü fonlu katkı esaslı bir hesaba kaydırma olanağı sağlanmıştır. Bunun sonucunda da kısa zamanda hak sahibi çalışanların büyük bir bölümü özel emeklilik planlarına katılmışlardır. Ayrıca Arjantin'de idari maliyetler de düşük tutulmuştur. Özel emeklilik sistemini uygulamaya koyan bir diğer ülkede Peru'dur. Fakat Peru'lu çalışanlar kalıcı olarak yeni sisteme geçmek ya da eski sistemde kalmaya devam etmek seçeneklerine sahiptir (Uralcan, 2005, s.42). İngiltere ise Şili'nin tersine daha büyük bir gelişmiş ekonomi ve 10 yılı aşkın süredir yürürlükte olan ve kısa ya da uzun vadede ödeme sorunu yaşamadan

işleyen kısmen özelleştirilmiş bir kamu emeklilik sistemine sahiptir (Svihula, 2005, s.62).

Şili özel emeklilik sisteminin uygulamada olduğu süre boyunca ekonomide görece bir iyileşmenin olmasına ve primlerin beklentilerin üzerinde getiri getirmesine rağmen, sistemde emekli olanların sayısının artmasının ve ilerideki yıllarda ekonomik gelişmeye bağlı olarak getiri oranlarının azalmasının sistem üzerinde nasıl bir etki yapacağı bilinmemektedir. Kamu emeklilik sisteminin tasfiyesi ile ortaya çıkan bütçe yükleri zaman içinde azalmasına rağmen, yeni özel emeklilik sisteminin de devlete maliyetleri bulunmaktadır. Zira, sosyal yardım gelirleri ve asgari emeklilik aylığı uygulamaları devletin sorumluluğu altındadır. Ayrıca, emeklilik yatırım fonu şirketlerinin getiri oranlarında uzun süreli ve yaygın bir gerileme ortaya çıktığında devletin mali yükümlülükleri artış gösterecektir (Uğur, 2004, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1136> , Erişim Tarihi: 13.12.2006).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ: BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

3.1. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Sanayi devrimi sonucunda ekonomik yapının gelişmesi ve buna bağlı olarak işçi sınıfını ortaya çıkması Avrupa'da sosyal güvenlik sisteminin gelişmesini büyük ölçüde etkilerken, Osmanlı Devleti'nin aynı yıllarda sanayileşme sürecine girememiş olması, gerçek anlamda bir sosyal politikanın oluşmamasına neden olmuştur. Düzenli olmayan, eksik kalan sosyal koruma önlemleri sonucunda da gerçek bir sosyal güvenlik sistemi oluşmamıştır.

Türk tarihinde, sosyal güvenlik modeli anlamında ilk örgütlenme, "Ahilik" adı altında XIII. yüzyılda ortaya çıkmış ve XVIII. yüzyıla kadar etkinliğini sürdürmüştür. Ahilik, bir sosyal güvenlik modeli olması yanında toplumsal örgütlenmeler yolu ile çevre ve toplum düzenine egemenliğin ve Türkmen kavimlerinin Anadolu'yu yeni bir anayurt haline getirmelerine de neden olmuştur. Esnaf, sanatkar ve tüccar Türkler arasında başlayan ve giderek politik, askeri ve sosyo-ekonomik alanlarda etkinlik ve gücünü artıran bu toplumsal örgütlenme, Türkmen kavminin etkin ve yönlendirici gücü olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan gelişimine kadar bir çok alanda rol oynamıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.62).

Ülkemizin Sanayileşme sürecine girmesi Cumhuriyet döneminde, 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Fakat sosyal güvenlik sistemindeki ilerlemeler oldukça yavaş gerçekleşmiş ve 1936 tarihli İş Kanunu ile modern anlamda sosyal sigortaların ilk temelleri atılmıştır. Bu yasanın yaşama geçirilmesi ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında olmuştur.

3.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi

Osmanlı Devletinin batılı toplumlarda yaşanan sanayileşme sürecine girememesi ve tarıma dayalı kapalı ekonomik yapı sergilemesi nedeniyle; bir sosyal politika ve sosyal güvenlik sistemi kurulamamış, yasal düzeyde yapılan önlemlerin etkinliği ise son derece sınırlı kalmıştır. Tarıma dayalı, kendi içine yönelik ve aile içi dayanışmanın etkin yapısı

nedeniyle böyle bir sosyal güvenlik sistemi gereksinimi de duyulmamıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.62).

Osmanlı Devletimin çöküş dönemine rastlayan Tanzimat sonrası dönemde fitre, zekat ve özellikle vakıflar ve dinsel temele dayalı hayır kurumlarının eski önemlerini yitirmeleri ve meslek örgütlerinin ortadan kalkmasıyla sosyal güvenlik alanında yaratılan boşluk, yeni kurumlar oluşturulması ya da eski kurumların iyileştirilmesi suretiyle doldurulmaya çalışılmıştır. Nitekim, modern sosyal güvenlik kurumları olarak adlandırılabilen ilk kurumlar bu dönemde oluşturulmuştur. Ancak, bu dönemde çıkarılan kanun ve tüzükler ile yeni oluşturulan yardımlaşma sandıklarının sağladığı sosyal güvenlik; kişi ve risk türü açısından son derece sınırlı kalmış ve gerçek anlamda sosyal güvenlik sistemine dönüşmemiştir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.62-63).

Sosyal risklere karşı güvence, İmparatorlukta mevcut zorunlu esnaf birlikleri (loncalar) içerisinde oluşturulan dayanışma sandıkları tarafından sağlanmaya çalışılmıştır (Güzel ve Okur, 2004, s.27).

Osmanlı Devleti'nde emeği ile geçinen yoksul halkı güçlülere ve yönetenlere karşı korumaya yönelik devletçiliğin doğal bir sonucu olarak sosyal güvenlik kurumları ve vakıf sistemi çok gelişip yaygınlaşmıştır. “Vakıf” sözcüğü, eski hukukumuzdan gelme bir terimdir. Osmanlı hukukunun en önemli kurumlarından olan vakıflar aracılığıyla muhtaç insanlara vakfedilen mallardan sürekli yararlanabilme olanağı sağlanmıştır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.63-64).

Tanzimat sonrası dönemde Ereğli kömür işçilerinin durumuna ilişkin çıkarılan 1865 tarihli “Dilaver Paşa Nizamnamesi (Ereğli Madeni Hümayun Taammülnamesi)” çıkarılmıştır. Bu dönemde çıkarılan bir başka tüzük ise; sosyal güvenlikle daha kapsamlı düzenlemelerin yer aldığı 1869 tarihli “Maadin Nizamnamesi”dir. Nizamnamede, maden ocaklarında zorla çalıştırmaya son verilmiş; iş kazalarına karşı önleyici ve koruyucu önlemlerin alınması, madenlerde bir eczane ve doktor bulundurulmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca, madenlerde çalışma sırasında kazaya uğrayıp yaralanan işçiye veya ölümü halinde ailesine maden işletmecisi tarafından mahkemece kararlaştırılan bir ödence (tazminat) ve yardım parası ödenme zorunluluğu getirilmiştir (Erol ve Yıldırım, 2004, s.69).

Cumhuriyetin ilanından önceki Büyük Millet Meclisi Hükümeti döneminde (1921-1923), daha Kurtuluş Savaşı devam ederken kalabalık bir işçi kitlesinin çok ağır çalışma koşulları içinde bulunduğu Zonguldak ve Ereğli Kömür bölgesinde uygulanmak üzere iki yasa çıkarılmıştır.

Önce 28 Nisan 1921 tarih ve 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Olarak Furuhtuna Dair Kanun” çıkarılmıştır. Bu yasayla, Zonguldak ve Ereğli Kömür bölgesinde üretim sırasında ortaya çıkan ve işletmece terkedilmiş kömür tozlarının açık arttırma yoluyla satılarak elde edilen paraların işçiler lehine kullanılması sağlanmıştır. Bu yasadan hemen sonra Ereğli kömür bölgesi maden işçileri hakkında uygulanmak üzere 10.9.1921 tarih ve 151 sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun” çıkarılmıştır. Bu yasa uygulanma alanı ve işçilere tanıdığı haklar yönünden, sınırlı da olsa, dönemin koşullarına göre, sosyal politika açısından önemli bir adımın başlangıcı olmuştur. Sadece bireysel iş ilişkileri konusunda değil, sosyal sigortalarla ilgili bazı önemli kurallara da yer vermiştir (Güzel ve Okur, 2004, s.29).

3.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

3008 sayılı İş Kanunu ile ilk kez Türkiye'de sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalara ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür (Güzel ve Okur, 2004, s.30).

Cumhuriyetin ilanından sonra değişik iş ve meslek grupları için çok sayıda sandık kurulmuştur. Bu sandıklardan bir kısmı, 1926'da kurulan “İmalatı Harbiye Teavün ve Sigorta Sandığı”, 1934'te 2454 sayılı Kanunla kurulan “DDY ve Liman İşletme İdaresinin Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı”, 1935'te “PTT Telgraf ve Telefon İdaresi Biriktirme ve Yardım Sandığı Nizamnamesi”, 1937'de 3137 sayılı Kanunla “Deniz Yolları ve Akay İşletmeleriyle Fabrika ve Havuzlar İdareleri Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı”, 1937'de 3202 sayılı Kanunla “T.C. Ziraat Bankası Memurları Tekaüt Sandığı”, 1938'de “Emlak ve Eytam Bankası Memurları Tekaüt Sandığı”, “Merkez Bankası Memurları Tekaüt Sandığı”, “Devlet Hava Yolları, Umum Md. Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı” biçiminde sıralanabilir (Bilgili, 2006, s.39).

Ayrıca bu sandıkların dışında, 1930 yılında kadın işçiler ve çocuklar için koruyucu hükümler içeren “Umumi Hıfzısıhha Kanunu” çıkarılmıştır.

Kurumsal olarak da İşçi Sigortaları Kurumu 16 Temmuz 1945 tarih ve 4792 sayılı Kanun ile kurulmuş, 1964 de Sosyal Sigortalar Kurumu adını almıştır. Kamu görevlilerinin sosyal güvenlik hakları ise 08.06.1949 tarihli ve 5434 sayılı TC.Emekli sandığı Kanunu ile sağlanmış, bu tarihe kadar dağınık halde bulunan ve memurlara sosyal güvence sağlayan tüm yasa ve sandıklar birleştirilmiştir.

Tarımsal işler dışında faaliyet gösteren bağımsız çalışanların sosyal güvenlikleri ise 02.09.1971 tarihinde Esnaf ve Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu, “Bağ-Kur” 1479 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Ayrıca, 17.10.1983 tarih ve 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ile sürekli olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanların isteğe bağlı olarak SSK tarafından ve 17.10.1983 tarih ve 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile de herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunanların Bağ-Kur tarafından sosyal güvenlikleri sağlanmaya çalışılmıştır.

3.1.3. Sosyal Güvenlikte Yeniden Yapılanma: 1961 ve 1982 Anayasası Dönemi

27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası ile Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarına daha çağdaş bir yaklaşım biçimi getirilmiş ve “sosyal güvenlik” kavramı ilk kez Anayasal güvence altına alınarak, 1961 Anayasa'sında yer bulmuştur (Erol ve Yıldırım, 2004, s.77).

07.11.1982 tarihinde halk oylaması sonucu kabul edilen 1982 Anayasası da, 1961 Anayasası gibi, uluslararası normlara uygun olarak sosyal güvenliği anayasal bir hak olarak kabul etmiştir.

1982 Anayasası, bir adım daha ileri giderek, “sosyal yardım” ve “sosyal hizmetlere” özel ve geniş bir yer vermiştir. Böylece, sosyal güvenlik açısından özel olarak korunması gerekenlerin durumu ayrıca düzenlenmiş olmaktadır.

Bunların dışında 1982 Anayasası, 62. maddesinde “yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının sosyal güvenliklerinin sağlanması için gerekli tedbirleri alma” görevini de devlete vermiştir.

3.1.4. Sosyal Güvenlikte 1982 Anayasası Sonrası Dönem ve Son Gelişmeler

17 Ekim 1983 tarihinde kabul edilen 2925 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” ile tarım kesiminde ücretle ve geçici olarak çalışanlar; yine aynı tarihte kabul edilen 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” ile de tarım kesiminde kendi adına bağımsız çalışanlar; ağırlıklı olarak çiftçiler sosyal güvenlik kapsamı içerisine alınmıştır.

Sosyal güvenlik alanında getirilen yeniliklerden bir diğeri de; 25.08.1999 tarihinde kabul edilen 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu’dur (Erol ve Yıldırım, 2004, s.80).

Kamuoyunda “Sosyal Güvenlik Reform Yasası” adıyla anılan 08.09.1999 tarih ve 4447 sayılı Yasada emeklilik yaşı ilk işe girecekler için kadınlarda 58, erkeklerde 60'a yükseltilirken, kademeli bir geçişte öngörüldü.

8.Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise 2001-2005 döneminde, emeklilik ve sağlık sigortası hesapları ve hizmetlerinin birbirinden ayrılacağı, sağlık sigortası ve sağlık hizmetlerinin özelleştirmeye çalışılacağı; sosyal güvenlik kuruluşlarının sigortacılık dışı faaliyetlerinin tasfiye edileceği; özel sağlık ve hayat sigortalarının mevcut sosyal sigorta sistemine ilave ve isteğe bağlı bir sistem olarak destekleneceği ifade edilmiştir (Bilgili, 2006, s.42).

Kamuoyunda “Sosyal Güvenlik Reformu Yasaları” olarak adlandırılan ve hem kurumsal yapıyı hem de uygulama kanunlarını sil baştan düzenleyen kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır. 16.05.2006 tarih ve 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiş, 31.05.2006 tarih ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu da yayımlanmış, yürürlüğe giriş tarihi 1 Ocak 2007 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, sosyal yardımlar ve primsiz ödemelerin de bir araya getirildiği kanun tasarısı hazırlanmıştır.

2002 yılının sonlarında başlayan ve üç yılı aşkın süredir yoğun bir biçimde devam eden sosyal güvenlik sisteminde reform çalışmalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu sayesinde önemli bir aşamaya gelinmiştir.

Ancak, 01.01.2007 günü yürürlüğe girecek olan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun, Anayasa Mahkemesi tarafından 22 maddesinin iptal

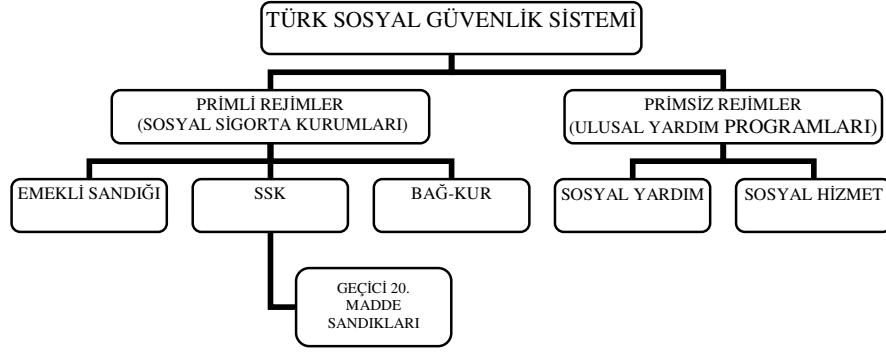
edilmesiyle Kanun yürürlüğe giremedi. Bunu üzerine hükümet, Kanunun yürürlük tarihini altı ay süreyle (1 Temmuz 2007 ye) erteledi.

3.2. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Primli ve Primsiz Rejimler

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanında dağıtım modelinin uygulandığı Türkiye'de 1982 Anayasası'nın 60. Madde'si, "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" hükmü ile, devleti, herkesi kapsayacak bir sosyal güvenlik sistemini kurmak ile görevlendirmiştir. Sosyal güvenliği anayasal bir hak kılan 60. Madde'nin yanı sıra, "Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler" başlığı altında şehit dul-yetimleri, malûller, gaziler, özürlüler, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocukların haklarını düzenleyen 61. Madde, devletin "bu amaçla gerekli teşkilat ve tesisleri kurmasını veya kurdurmasını" öngörmektedir (Ergenekon, 2001, s.38-39).

Türk sosyal güvenlik sistemi; primli (contributory scheme) ve primsiz rejim (non-contributory scheme) olmak üzere iki ana rejime ayrılmış ve bu rejimleri yürütmek görevi, tek bir teşkilat yerine birden fazla sosyal güvenlik kurumuna bırakılmıştır. Bir başka deyişle, Türkiye'de kurulan sosyal güvenlik sistemi; çalışma yaşamına dönük olarak, aktif sigortalıların pasif sigortalıları finanse ettiği bir sosyal sigorta sistemi ile yardıma muhtaç ve kimsesizlere devletin vatandaşlarından topladığı vergiler ile finanse ettiği sosyal yardım mekanizmasından oluşmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.89).

16.05.2006 tarih ve 5502 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu" öncesindeki durum itibariyle, Türk sosyal güvenlik sistemi şematik olarak Şekil 3-1'de gösterilmiştir.

Şekil 3-1: 5502 Sayılı Kanundan Önceki Türk Sosyal Güvenlik Sistemi

Türk sosyal güvenlik sistemi ağırlıklı olarak primli (katkılı) rejimlerden oluşmaktadır. Bu sistemin üç temel kurumu; kamu çalışanlarına hizmet veren T.C. Emekli Sandığı, özel sektör çalışanları, tarım işçileri ve isteğe bağlı sigortalılara hizmet veren Sosyal Sigortalar Kurumu ile esnaf, zanaatkar, çiftçi ve diğer bağımsız çalışanlara yönelik hizmet veren Esnaf ve Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-kur)' dur.

Sosyal sigorta yoluyla sağlanacak bu hizmetlerden yararlanacak kişilerin işe ve çalışma gücüne sahip oldukları sürece bazı yükümlülükleri (maddi katkı) yerine getirmeleri zorunludur. Bu yükümlülük, kişinin prime esas alınan kazancı üzerinden “prim” veya “emekli keseneği” adı altında nispi olarak yapılan zorunlu kesintiler ile işverenlerin ödediği primler ile devletin yapmış olduğu mali katkılar ile karşılanmaktadır.

Bu üç kurumun dışında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Geçici 20. maddesine göre kurulan bazı banka ve sigorta şirketleri, ticaret ve sanayi odaları çalışanları sosyal güvenliklerini sağlamaya yönelik özel sosyal güvenlik sandıkları ile işsizlik sigortasını yürütmekle görevli Türkiye İş Kurumu (İş Kur)'da sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) gibi ek sosyal güvenlik sağlamaya yönelik kurumlarda bulunmaktadır.

Ancak yukarıda sayılan SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Kurumlarının varlıkları 5502 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile sona ermiş (5502/43) , bu kurumların merkez ve taşra teşkilatında çalışan tüm personeli, her türlü taşınır ve

taşınmazları, hizmet binaları, alacaklar, hakları ve borçları hiçbir işleme gerek kalmaksızın devredilmiştir (5502/geçici 1).

Günümüzde bireylerin herhangi bir parasal katkısı olmaksızın (non contributory) sosyal güvenlik hizmetinin gerçekleşmesinde kullanılan ve primli rejimleri tamamlayıcı bir işlev üstlenen primsiz rejimler ise sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşmaktadır. Ayrıca, gönüllü kuruluşlar tarafından oluşturulan hayır kurumlarının da bu çalışmaları destekleyici işlevleri bulunmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2004, s.90).

Son yıllarda Sosyal Güvenlik Reformu kapsamında hazırlanan Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanun tasarısı ile de sosyal yardımlar tüm vatandaşlar için bir hak olarak tanımlanmaktadır. Temel amaç sosyal yardımlar için kullanılan kamu kaynağını objektif yararlanma ölçütlerine bağlı olarak adil ve ulaşılabilir kılmaktır. Bunun için kişi veya ailelerin yaşam düzeyi tespiti, ihtiyaç analizi, yoksulluk haritası gibi metotlardan yararlanılacaktır. Sosyal yardım yapan kamu ve özel kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanacaktır. Periyodik olarak yapılacak sosyal incelemelerle yardım alanların durumları kontrol edilecektir. Sağlanacak yardımlar ile kişilerin kendi kendilerine yetebilecek hale gelmelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu çerçevede nesnel ölçütler ile belirlenecek ihtiyaç sahibi kişilere, mevcut sistemde de var olan yaşlılık yardımı ve özürlü yardımı yapılmaya devam edilecektir. Reform ile ilk defa uygulama alanı bulacak olan iş edindirme yardımı aktif işgücü politikalarının kullanım imkanını artıracaktır (Demirci, 2006, s.62).

3.3. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin kriz içinde bulunduğu ve büyük bir finansman sıkıntısıyla karşı karşıya kaldığı, sistemin mevcut haliyle, sistemden yararlananların ihtiyaçlarını karşılayamadığı, sistemde gelir gider dengesizliğinin büyüklüğü ve aktif ve pasif sigortalılar arasındaki dengesizlik gibi bir çok sorunun yaşandığı ve yine sistemin hazine katkısı olmadan ayakta kalmasının her geçen gün zorlaştığı konuları toplumun bütün kesimlerince tartışılmaktadır.

Türk sosyal güvenlik sisteminin sorunları maddeler halinde şöyle sıralanabilir (Yılmaz ve Şeker, 2006, s.55-57):

- **Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Tutarlı Bir Devlet Politikasının Bulunmaması:** Pek çok Avrupa ülkesinde sosyal güvenlik hakkı, en kutsal

haklardan biri olarak kabul görmüş ve siyasi iktidarlar ile sendikalar bu gerçeği özümsemişlerdir. Oysa ülkemizde tersi bir gerçekle karşı kaşıya bulunmaktayız. Bu bağlamda sosyal güvenlik sisteminin siyasi partilerin kolayca değiştiremeyecekleri bir yapıya kavuşturulması, ayrıca siyasi iktidarların müdahalesinden arındırılarak bir devlet politikası haline getirilmesi gerekmektedir.

- **Nüfus Yapısındaki Değişim:** Ülkemiz demografik değişimine ilişkin projeksiyonlar, 2025 yılından itibaren nüfusun yaşlanacağını göstermektedir. 65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması, sosyal güvenlik sisteminin bir yandan gelirlerinin azalması bir yandan da giderlerinin artması sonucunu doğurur. Bunun yanında doğuşta hayatta kalma ümidindeki artış ve doğum hızı oranındaki düşüşün de etkisi ile beraber aktif-pasif dengesi giderek bozulmaktadır.

Gerçekte finansman krizi, aktif/pasif sigortalı oranının bozulmasının bir sonucudur. Bir sosyal sigorta kurumunun mali açıdan ayakta kalabilmesi için aktif/pasif sigortalı oranının en az 4 olması gerektiği bilinmektedir. Oysa ki bu oran gerek tüm sosyal güvenlik kurumlarının genelinde gerekse tek tek sosyal sigorta kurumları bazında söz konusu seviyenin oldukça altındadır ve aktif/pasif oranının hızla düşmesi endişe vericidir.

Öte yandan nüfus yapısındaki seyir dikkate alındığında, emeklilik yaşı ile ilgili düzenlemelerin bilimsel veriler ışığında yapılması gereği, sistemin gelirlerinin artması ve giderlerinin azalması çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Oysa ülkemizde sosyal güvenlik sistemindeki açığın kökenine inildiğinde, 1992 yılında emeklilik programlarında yaş sınırının kaldırılmasına ve erken emeklilik uygulamasının yürürlüğe girmesine rastlanılır. Popülist politikalar erken emekliliği teşvik ettikçe, sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemde mali açıdan sürdürülebilirliği risk altına girmektedir.

- **Kaynak Yetersizliği (Finansmana ilişkin sorunlar):** Bir sosyal güvenlik sisteminin yeterli sosyal güvenlik garantisi sağlayabilmesi için, kaynak yetersizliği içinde olmaması gerekir. Ancak ülkemizde sosyal güvenliğe tahsis edilen kaynaklar GSMH'nın yaklaşık %5'i ile sınırlıdır.

Ülkemizde sosyal güvenlik kapsamına alınan nüfusun toplam nüfusa oranı %86.4'dür. Ne var ki herhangi bir sosyal güvenlik sisteminin bütün nüfusu kapsam altına alması gerektiği göz önüne alındığında, bu oran hala yetersizdir. Öte yandan bu oranın önemli bir kısmını bağımlı nüfus oluşturmaktadır ve bu da sistem üzerinde bir yükür. Ülkemizde toplam bağımlılık oranı (65 yaş ve üzeri nüfus ile 0-15 yaş arası nüfusun, 15-64 yaş arası çalışabilir nüfusa oranını göstermektedir) 2025 yılına kadar geriledikten sonra bu yıldan sonra artış eğilimine girecek ve bu eğilim 2035 yılından itibaren hızlanacaktır.

Ayrıca ülkemizde tüm mali sistemin sorunlarından biri olan kayıt dışılık sorunu da, sistemin gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. 2005 yılının ilk dört ayında kayıt dışı çalışanların sayısı 11.150 bine ulaşmış bulunmaktadır. Bu sayının 1.131 bin'i işveren, 10.119 bin'i de işçidir (Yılmaz ve Şeker, 2006, s.56). Türkiye'de kayıt dışı ekonomiye yönelimin temel nedeni olarak istihdamdaki vergi yükleri gösterilmektedir. İşletmeler bu yolla kayıt dışılığa yönelirken, kayıt dışı kesimlerin genişlemesi de vergilerin ağırlaşmasına yol açmaktadır. Vergi ve kayıt dışılık birbirlerini güçlendiren ve besleyen süreçlerdir. Bu şekilde pek çok çalışan, hiç prim ödemedi veya asgari ücret üzerinden prim ödemeyi yaygınlaştırarak sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerinin azalmasına yol açmıştır.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının aktüeryal dengeleri, prim tahsiline ilişkin sorunlar nedeniyle de bozulmuştur. Bu konudaki projeksiyonlar, düşen prim tahsilatı nedeniyle uzun vadede prim gelirlerinin emekli aylığını karşılama oranının, çok düşük düzeylere ineceğini göstermektedir.

- **Sosyal Güvenlik Sisteminin Temel Sosyal Güvenlik Prensiplerine Göre İşletilememesi:** Sosyal güvenlik kuruluşlarının temel sosyal güvenlik prensiplerine göre işletilememesi nedeniyle yıllar itibariyle sistemin nimet-külfet dengesi bozulmuştur. Bu dengenin bozulması ile bugün çalışan nesil, mevcut sistemin kendisi için yeterli garanti sağlamayacağına inanarak, sisteme olan güvenini yitirmiştir. Bu da sistemden kaçma eğilimlerini güçlendirerek sosyal güvenlik kuruluşlarının giderlerinin artması yanında, gelirlerinin de azalması sonucunu doğurmuştur.

Temeli primli sisteme dayanan sosyal güvenlik sistemimizde sosyal yardım zammı ve borçlanma uygulamalarıyla, primsiz haklar elde edilmesi de, sistemin temel sosyal güvenlik prensiplerine göre işletilmesinin istisnaları olarak karşımıza çıkmıştır.

Öte yandan sosyal güvenlik kuruluşlarının fonlarının verimsiz alanlarda değerlendirilmesi de, sistemin temel sosyal güvenlik prensiplerine göre işletilmesinden bir sapmadır. Biriken fonların kamu bankalarına yada devlet tahvillerine negatif reel faizlerle yatırılması şeklinde hükümetlere yapılan gelir transferi sonrası, kuruluşların kaynakları erimiştir.

- **Kurumlararası Norm ve Standart Farklılıkları:** Ülkemizde sosyal güvenlik kuruluşları, farklı bakanlıklara bağlı şekilde organize olmuşlardır ve bu nedenle aralarında koordinasyon ve işbirliği eksikliği ortaya çıkmaktadır. Bu eksiklik, kurumlararası norm ve standart farklılıklarına, kaynak ve zaman israfına ve sonuçta makro düzeyde sosyal güvenlik politikalarının belirlenerek hayata geçirilememesine yol açabilmektedir. Aynı amaca yönelik olan üç sosyal güvenlik kuruluşunun bu amaçlarına ulaşabilmeleri için aralarında bir koordinasyon ve işbirliğinin bulunması gerekmektedir.
- **Mevzuata İlişkin Sorunlar ve Altyapı Eksiklikleri:** Sosyal güvenlik kuruluşları, sık sık mevzuat değişiklikleri ile de gündeme gelmiştir, bu da sigortalıların sisteme olan güvenini ve bağlılığını zayıflatarak, değişiklik taleplerinin artması yönünde baskı yaratmıştır. Ayrıca altyapı eksiklikleri, kurumların sigortalıların sayısını bilmemesine, alacaklarını izleyememesine, gelir-gider takibi yapamamasına, sorunlara zamanında ve doğru şekilde çözüm üretememesine neden olmuştur.

Bunların dışında bir diğer sorunda sosyal güvenlik sistemine dahil olan bireyler açısından gelir dağılımının eşitsiz olmasıdır. Dünya Bankası'nın değerlendirmeleri bu konuda fikir vermektedir (Çelik, 2002, s.120):

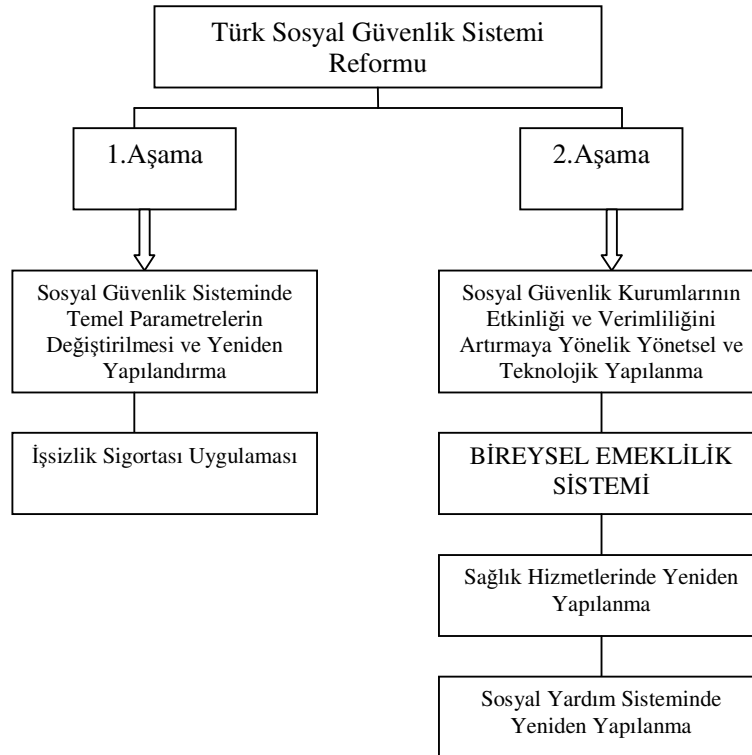
- Sosyal yardım yerine sosyal güvenlik anlayışının hakim olması, sistemin sadece "çalışan yoksulları" kapsam altına alması nedeniyle gelir eşitsizliğini azaltmaktan uzak kalmaktadır.

- Sosyal güvenlik sistemi, malî açıdan sürdürülemez bir konumda olduğundan dolayı sürekli açık vermektedir. Sistemin açıkları, devlet tarafından karşılandığından bütçe açıkları enflasyonu arttırıcı bir etki yapmaktadır.
- Yoksullar eğitim sistemi içine yeteri kadar dahil olmadıklarından, gelir dağılımında var olan çeşitli dengesizlikler ortadan kaldırılamamaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, sosyal, demografik ve ekonomik yapılarda meydana gelen hızlı değişimler, son zamanlarda sosyal güvenlik sisteminin mevcut sorunlara cevap verebilmesini güçleştirmiş, sonuç olarak sistemi finansman krizi ile karşı karşıya bırakmıştır.

3.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunlarına Yönelik Çözüm Arayışları

Tüm bu sorunları azaltmaya yönelik olarak Türk sosyal güvenlik sistemi ile ilgili çeşitli reform çalışmaları yapılmıştır ve halende devam etmektedir. Bu çerçevede, Türk sosyal güvenlik sistemi reformu aşağıda şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 3-2: Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Reformu

Kaynak: Kemal Olguç, Bireysel Emeklilik, Koç Üniversitesi Sunum, 2003, s.8.

Sosyal güvenlik reformu ile demografik değişime hazırlık, bu sistemden faydalananları tatmin edecek, verimlilik esasına dayalı ve daha çağdaş yönetim ilkelerinin benimsendiği bir sisteme geçişin temelleri atılmış olmaktadır.

Bireysel Emeklilik Sisteminin devreye girmesi ile birlikte, aktif prim ödeyenlere ek avantajlar sağlayan ve mevcut sosyal güvenlik kurumlarının mali gelirlerinin artırılmasını sağlayacak, tamamlayıcı bir sistem hayata geçirilmiştir.

Sosyal güvenlik reformu dört ana bileşenden oluşmaktadır (Özmadenci, 2005, s.90):

- 1) Tüm nüfusu kapayacak olan genel sağlık sigortası uygulamasıdır. Katılımın zorunlu olduğu, herkese eşit kapsam ve kalitede sağlık sigortacılığı hizmeti veren, yoksullara ilişkin primin kamu tarafından sosyal yardımlara ayrılan kaynaktan ve objektif minimum yaşam düzeyi kriterine bağlı olarak karşılandığı bir sistem öngörülmektedir.
- 2) Ülkemizde farklı emeklilik rejimlerinin, aktüeryal olarak hak ve yükümlülüklerin eşit olacağı tek bir emeklilik rejimine dönüştürülmesidir. Nüfusun yaşlanma sürecine karşı önlem alınması emeklilik rejiminin mali açıdan sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Emeklilik yaşı, aylık bağlama oranı, aylıkların hesaplanması gibi konularda yeni düzenlemeler getirilmektedir.
- 3) Primsiz Ödemelerdir. Burada amaç, bu alanda kullanılan kamu kaynağını objektif yararlanma ölçütlerine bağlı olarak adil ve ulaşılabilir kılmak, sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin faaliyet programlarının devletin gözetim ve eşgüdümünde, toplumun her kesiminin katkı ve katılımları sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülmesini sağlamaktır.
- 4) Hizmetlerin bir bütünlük içinde sunulduğu yeni ve tek bir kurumsal yapının oluşturulmasıdır.

Sosyal güvenlik reformunu oluşturan bileşenlerden de anlaşılacağı gibi sosyal güvenlik reformlarının nedenlerini; nüfusun yaşlanması, dağıtım esaslı (PAYG) emeklilik sistemlerinde finansal dengelerinin bozulması, nitelikli ve geniş kesimlere hizmet sunma gereksinmesi, idari ve finansal açıdan kurumların yeniden yapılandırılması biçiminde özetlemek mümkündür (Özyıldız, 2002, s.2).

3.5. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Sistemin Ülkemize Sağladığı Önemli Katkıları

Bireysel Emeklilik Sisteminin, ülkemizdeki gelişimi, özellikleri, sistemin işleyiş yapısı ve tarafları ele alınarak sistemin ülkemize sağladığı önemli katkılar incelenmektedir.

3.5.1. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi

Ülkemizde yapısal reformlardan birisi olan sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak kamu sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı nitelikte emeklilik programlarının geliştirilmesine yönelik 16 Mayıs 2000 tarihinde Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı” ile vatandaşların emekliliğe yönelik gönüllü tasarruflarını düzenleyen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistem oluşturulması amaçlanmıştır.

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı Taslağı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı nezdinde Ağustos 1999 tarihinde kurulan “Bireysel Emeklilik Komisyonu”ndaki çalışmaların sonucunda hazırlanmıştır. Bireysel Emeklilik Komisyonu çalışmalarına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kuruluşları, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu ile ilgili sektör temsilcileri katılmıştır.

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu başta Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu olmak üzere ilgili tüm kesimlerin görüş ve önerilerinin değerlendirildiği ortak bir metin ve sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak TBMM tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun, yayımı tarihinden itibaren 6 ay sonra 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bireysel emekliliğin amacı ve kapsamı 4632 sayılı Kanununun 1. maddesinde hükme bağlanmıştır. Söz konusu maddenin kanunun amacını hükme bağlayan birinci fıkrası uyarınca; kanunun amacı, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun

vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir.

Kanunun kapsamı ise, birinci maddenin ikinci fıkrasında belirlenmiştir. Bu fıkraya göre kanunun kapsamı; emeklilik şirketlerinin kuruluş, çalışma, yönetim ve denetimine, kişilerin sisteme katılma, ayrılma ve emeklilik koşullarına, emeklilik yatırım fonlarının kuruluşuna, katkıların bu fonlarda toplanmasına ve değerlendirilmesine, aracılık hizmetlerine, kamuya açıklanacak bilgilerin kapsamına ve bireysel emeklilikle ilgili diğer hususlara ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sistemi ikinci emeklilik geliri ile bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artmasına, alt yapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasına, sosyal güvenliğin kapsamının artmasına ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklı yükünün azaltılmasına, mali sektörde uzun vadeli fonların artmasına böylece mali sektörün daha sağlıklı işlemesine, enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlamasına, kurumsal yatırım stratejileri piyasalardaki dalgalanmaları ve spekülasyonları azalmasına, sermaye piyasası derinleşmesine olanak sağlayacak bir özel emeklilik sistemidir (<http://www.bireyselemlilik.gov.tr/tarihce.htm> , Erişim Tarihi: 04.01.2007).

Yine, Bireysel emeklilik sistemine yönelik vergisel teşvikleri düzenlemek amacıyla Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sevk edilmiştir. Söz konusu Kanun 28 Haziran 2001 Tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 10 Temmuz 2001 tarih ve 24458 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup bazı hükümleri yayımı tarihinde diğer hükümleri ise 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapan Kanun ile bireysel emeklilik sisteminde katılım aşamasında katılımcılara ve çalışanları adına katkıda bulunan işverenlere, fonların yatırıma yönlendirilmesi aşamasında ve birikimlerin toplu para veya maaş şeklinde geri alınması aşamasında vergi teşvikleri getirilmiştir.

Yapılan mevzuat çalışmaları ile sistemin etkili bir biçimde uygulanabilmesini teminen gerekli olan idari ve hukuki çerçeve çizilmiştir ve 07.04.2001 tarih ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile kurulan bireysel

emeklilik sistemi 27 Ekim 2003 tarihinde faaliyete geçmiştir. Sektörde 11 emeklilik şirketi faaliyet göstermektedir. Emeklilik şirketlerinden 10'u hayat ve bireysel emeklilik alanlarında faaliyet gösterirken sadece 1'i salt emeklilik alanında faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde esneklik, güvenilirlik ve şeffaflık üzerine kurulan bireysel emeklilik sistemi tüm bireylerin kendi emekliliklerini şimdiden planlamaları yolunda atılmış çok önemli bir adımdır. Türkiye'de bu sistem hazırlanırken Dünya Bankası tarafından önerilen sistem temel alınmış ve sistemde yer alan devlet kurumları ve özel kurumların titiz çalışması sonucunda hazırlanmıştır. Bireysel emeklilik sistemini, devletlerin sağladığı sosyal güvenlik sistemlerinden ayıran temel özellik ise, kişilerin kendi emeklilik hesaplarına tasarruflarını yatırılabilmeleri, bu tasarruflarını izleyebilmeleri ve emekli olduklarındaki gelirleri için kendi yatırım planlarını yapabilmeleridir (Velioğlu, 2003, s.57).

3.5.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Çalışma Prensipleri ve Temel Özellikleri

Bireysel emeklilik sistemi devletin sağladığı sosyal sigortaların bir tamamlayıcısı niteliğinde olan bir sistemdir. Diğer sigorta kollarına alternatif bir sistem değildir. Bu sistem insanların emeklilik dönemlerinde düzenli bir gelir elde etmelerini ve toplu bir paraya sahip olmalarını sağlar ve sistemde oluşturulan fonlarla da ülke ekonomisinin kalkınması konusunda önemli katkıları olan bir sistemdir.

Bireysel emeklilik sisteminin çalışma prensipleri ve temel özellikleri şöyle ifade edilebilir:

- Bireysel emeklilik sistemi, kişinin yaşlılıkta veya aktif çalışma yaşamının sonunda (emeklilik dönemi) ek bir gelir kazanmasını sağlamaya yöneliktir.
- Sisteme medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip, 18 yaşını doldurmuş herkes katılabilir. Sistem gönüllülük esasına göre işler. Katılımcı, sistemde en az 10 yıl bulunmak ve 56 yaşını doldurmak koşulu ile bireysel emekliliğe hak kazanır.
- Bireysel katılımcı, ilk emeklilik sözleşmesinin başlamasından itibaren bir yıl geçmesi kaydı ile, birikimlerini başka bir emeklilik şirketine yada emeklilik yatırım fonuna aktarabilir.
- Emekliliğe hak kazanan katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin bir kısmının veya tamamının ödenmesini ya da kendisine maaş bağlanmasını

talep edebilir. Ayrıca katılımcı, bireysel emeklilik hesabında biriken birikimlerini emekliliğe hak kazanmadan önce de alarak ayrılma hakkına sahiptir. Ancak birikimlerin uzun vadeli olmasını sağlamak için emekliliğe hak kazanmadan sistemden ayrılmalarda uygulanan gelir vergisi stopajı daha yüksek olmaktadır.

- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katılımcı sürekli iş görememezlik durumunun ortaya çıkması halinde bireysel emeklilik sisteminden birikimlerini alarak çıkabilir.
- Katılımcının yaşamını kaybetmesi halinde ise kanuni mirasçıları, katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin ödenmesini talep edebilir.
- Katılımcının aynı veya başka bir şirketten birden fazla emeklilik sözleşmesi olması durumunda, en az bir emeklilik şirketinden emekliliğe hak kazanması diğer şirketlerden de emekli olmasına yeterlidir (http://www.artiemeklilik.com/bes_nedir.asp , Erişim Tarihi: 11.06.2006).
- Tasarruflar, diğer bir ifadeyle bireysel katkılar ve oluşan birikimler, Hazine Müsteşarlığı'nın denetimine tabi olarak kurulacak emeklilik şirketleri tarafından, Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatı çerçevesinde oluşturulacak emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilir.
- Emeklilik şirketleri en az 3 farklı risk ve getiri bileşimine sahip emeklilik yatırım fonu kurarlar, bu şekilde bireylerin kendi risk ve gelir beklentilerine uygun yatırım tercihleri yapabilmelerine olanak tanınır.
- Yatırımların kamu borçlanma senetleri ve ters repo gibi sabit getirili yatırım araçlarının yanısıra, hisse senedi gibi değişken getirili yatırım araçlarına da yönlendirilmesi mümkündür.
- Emeklilik yatırım fonları, Sermaye Piyasası Kurulu'na tabi portföy yönetim şirketleri tarafından profesyonel portföy yönetim ilkeleri çerçevesinde yatırıma yönlendirilir.
- Emeklilik yatırım fonunun varlıkları, emeklilik şirketinin malvarlığından ayrı olarak Sermaye Piyasası Kurulu'nca uygun görülen merkezi bir saklama kuruluşunda saklanacaktır (http://www.fonbul.com/emk_fon_rehberi.asp , Erişim Tarihi:22.06.2006).

- Bireysel emeklilik sistemi emeklilik döneminizde kullanmanıza yönelik bireysel tasarruflarınız için avantajlı ve çeşitli seçenekler sunar. Yani birikimleriniz risk tercihinize göre seçtiğiniz planlar dahilinde sizin istediğiniz fonlara yönlendirilir. Katkı payı tutarınızı ve yatırım tercihlerinizi kendi istediğiniz şekilde belirleyebilirsiniz.
- Bireysel emeklilik hem katılımcılar hem de işverenler için vergi avantajı getirmiştir. Katılımcı veya katılımcı adına katkıda bulunan işveren iseniz, ödenen katkı payının büyük bir bölümünü veya tamamını gelir vergisi matrahından düşebilirsiniz.
- Bireysel emeklilik şirketlerinin fon ve portföy yönetimleri, Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun denetimlerine tabidir. Böylece yatırımlarınızın başka amaçlarla kullanılmasına veya yatırımlarınıza zarar verebilecek davranışlarda bulunulmasına fırsat verilmez.
- Şirketler bağımsız dış denetim kurumları tarafından denetlenir. Böylece emeklilik sözleşmesi yaptığınız şirketin çalışma düzeni ve mali gücü hakkında sürekli bilgi sahibi olabilirsiniz (<http://www.besonline.net/disp.asp?oid=171> , Erişim Tarihi:15.06.2006).
- Diğer yandan, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun yayımlanma tarihi olan 28 Mart 2001 tarihinden sonraki beş yıl içinde birikimli hayat sigortasından bireysel emeklilik sistemine geçiş yapılabilir (Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, Kanun No:4632, Tarih:28.03.2001, Geçici Madde 1).

Bu açıklamaların dışında vurgulamakta yarar görülen diğer bir nokta da, Bireysel emeklilik sisteminin, mevcut sosyal sigorta sisteminden iki noktada ayrılmasıdır. Bu noktalardan ilki, devletin sistemdeki rolü ile ilgilidir. Bilindiği gibi, ülkemiz sosyal güvenlik sisteminde, devlet hem düzenleyici ve kural koyucu, hem koyduğu kuralları uygulayıcı ve hem de sistemin işleyişini denetleyici bir rol üstlenmiştir. Bu rol doğal olarak, devleti sistemin karşılaşmış olduğu sorunlarda, vatandaşları ile karşı karşıya bırakmaktadır. Oysa bireysel emeklilik sisteminde devlet, düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenmiş bulunmaktadır. Sistemin uygulaması, bu alanda faaliyet gösterecek emeklilik şirketlerine bırakılmıştır. İkinci nokta, kişilerin

kendi sosyal güvenlikleri konusunda söz haklarının bulunup bulunmaması ile ilgilidir. Mevcut sosyal güvenlik sistemimizde çalışanlar, çalışma alanları ve statülerine göre farklı sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışmaktadırlar. Bu kurumlara bağlı olarak çalışma konusunda kişilerin bir tercih hakları bulunmamaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde ise, mevcut sistemden farklı olarak, kişilere, birikimlerini değerlendirecekleri emeklilik şirketini ve o şirket bünyesinde kurulan fon veya fonları belirleme hakkı tanınmıştır. Kişiler, birikimlerini, getirisini beğenmedikleri fonlardan daha iyi getiri sağlayan fonlara aktarabileceklerdir. Ayrıca aranan süreyi tamamlayan katılımcılara birikimlerini değerlendirme konusunda da tercih hakkı tanınmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, hem kanuna ve hem de yönetmeliklere ayrıntılı ve kesin hükümler konulmuştur (Gök, 2006, s.11-12).

3.5.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Kurumsal Yapısı ve Emeklilik Şirketleri

Bireysel emeklilik sisteminin merkezinde katılımcı ve emeklilik şirketi bulunmaktadır ve sistemin temel unsuru ise katılımcı ve emeklilik şirketi arasında yapılan emeklilik sözleşmesidir.

Emeklilik Şirketleri ve portföy yönetim şirketleri arasında yapılan portföy yönetim sözleşmesi ile emeklilik yatırım fonlarının profesyonel portföy yöneticileri tarafından yönetilmesi temin edilmiştir. Takasbank, SPK tarafından saklayıcı olarak yetkilendirilmiştir. Emeklilik yatırım fonu varlıklarının Emeklilik Şirketleri varlıklarından ayrı olarak Takasbank'ta saklanması ile fon varlıkları güvence altına alınmıştır. Emeklilik Gözetim Merkezi temel olarak, Emeklilik Şirketlerinin faaliyetlerinin günlük olarak gözetimi ve yetkili kamu otoritelerine raporlanması yanında kamuoyunun ve katılımcıların bilgilendirilmesi fonksiyonlarını da yerine getiren diğer bir kontrol noktasıdır. Hazine Müsteşarlığı ve SPK sistem ile ilgili düzenlemeleri yapan ve diğer unsurların bu düzenlemelere uygunluklarını denetleyen, sistemin güven içinde işleyişini sağlayan kurumlardır. Bireysel emeklilik politikalarını belirlemek ve bunların gerçekleştirilmesi için alınması gerekli önlemler konusunda önerilerde bulunmak üzere kurulan Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, Hazine Müsteşarının başkanlığında Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı ve SPK tarafından görevlendirilecek en az genel müdür düzeyinde birer temsilciden oluşur.

3.5.3.1. Hazine Müsteşarlığı

Bireysel emeklilik sistemde izin ve ruhsatların verilmesi, kurulacak şirketlerin denetimi Hazine Müsteşarlığınca yapılacaktır. Müsteşarlık bireysel emeklilik sisteminin uygulama esasları konusunda da belirleyici kuruluş konumundadır.

Sistemde, denetleme fonksiyonları da aynı kurumda toplanmıştır. Belirli dönemlerde bilgi ve belgeler emeklilik şirketlerinden istenilecektir. Emeklilik şirketlerinin muhasebe standartlarına uygunluğu, yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği, raporlamada birliğin sağlanması için gerekli esasların tespiti gibi konular da Müsteşarlığın yetkisindedir.

Müsteşarlık, aktüeryal ve bağımsız dış denetim raporlarının sonuçlarını değerlendirerek şirketlerin işleyişlerini kendi dışındaki denetimlerden izleyecektir.

Diğer taraftan mali esaslar konusunda kuruluş ayrıca şirketlerin mali bünyesi ve kaynakların kullanımı ile ilgili düzenlemeler yapmaya ve araçlar tesisine, sermaye yeterliliğinin sağlanması amacıyla öz kaynak belirlemeye, iştirakler ve menkul değerlere ve diğer kıymetlere yatırılacak kaynakların miktar ve oranlarını belirlemeye, şirketlerin mali bünyelerinin düzeltilmesi için gerekli tedbirleri almaya, şirketlerin tabloları ile ilgili düzenlemeler talep etmeye yetkilidir.

Bireysel emeklilik şirketlerinde genel müdür ve yardımcılarının atamaları Müsteşarlığın iznine tabidir. Ayrıca ana sözleşme değişiklikleri müsteşarlığın, belirli oranların üzerindeki hisse devirleri de müsteşarlığın bağlı olduğu bakanlığın iznine tabidir.

Tüm yeni emeklilik planları ya da mevcut planlar üzerindeki her türlü değişiklik Müsteşarlığın tasdikine tabidir. Grup emeklilik sözleşmeleri sonucu eğer yeni emeklilik fonu kurulacaksa bu da müsteşarlığa bildirilecektir. Emeklilik fonlarıyla ilgili esas ve usuller de Müsteşarlık tarafından belirlenecektir.

Kurum bunların dışında, bireysel emeklilik araçları sınavının düzenlenmesi, sicillerinin saklanması ve bunlara ilişkin uygulamaları geliştirmek işlevlerine sahiptir. Araçların meslek ilkelerini belirlemeye yetkilidir, gerekirse belirli özel defterleri tutmalarını talep edebilir. Araçların alacakları eğitimin içeriği de Müsteşarlıkça belirlenir (Güleç, 2004, s.120-121).

3.5.3.2. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu

Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, Hazine Müsteşarının başkanlığında, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Müsteşarlık ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından görevlendirilecek en az genel müdür düzeyinde birer temsilciden oluşur. Danışma Kurulu, bireysel emeklilik sistemine ilişkin politikalarını belirlemek, bu politikaların gerçekleştirilmesi için alınması gerekli önlemler konusunda önerilerde bulunmak ve mevzuat düzenlemeleri hakkında tavsiye niteliğinde karar almakla görevlidir. Danışma Kurulunun sekretarya hizmetlerini Müsteşarlık yürütür (Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, Madde 4 ve Madde 5).

3.5.3.3. Emeklilik Gözetim Merkezi

Emeklilik Gözetim Merkezi'nin amacı, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca Hazine Müsteşarlığının görevlendirme ve yetkilendirmesi çerçevesinde, Müsteşarlığın karar almasına yardımcı olacak verilerin sağlanması ve Müsteşarlığın yazılı iznine istinaden hizmet alacak bireysel emeklilik şirketlerine ve kamuya sağlıklı bilgi aktarımı için, emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinin günlük olarak elektronik ortamda gözetimi ve yetkili kamu otoritelerine raporlanması, emeklilik şirketlerince yapılacak işlemlerin sonucunda oluşan bilgilerin konsolidasyonu; katılımcılara ait bilgilerin saklanması ve gizliliğinin korunması; kamuoyunun ve katılımcıların bilgilendirilmesi; istatistik üretilmesi, bireysel emeklilik sisteminin analitik olarak sorgulanması; bireysel emeklilik araçları sınavının yapılması ve bireysel emeklilik araçları sicilinin takibi, ortak tanıtım, eğitim programları, yazılım ve benzeri konulardaki taleplerin karşılanması sistemin güven içinde işleyişi ile olası sorunların zamanında gerekli müdahalelerde bulunulmasına olanak sağlayacak veri oluşturulması faaliyetlerinde bulunmaktadır (<http://www.egm.org.tr/faaliyet.asp> , Erişim Tarihi: 5.01.2007).

3.5.3.4. Sermaye Piyasası Kurulu

Emeklilik şirketlerinin fonlarına, portföy yöneticilerine ve saklayıcılara ilişkin işlemleri Sermaye Piyasası kurulu tarafından denetlenmektedir. Emeklilik Şirketleri

tarafından çeşitli reklam ve ilanlarla kamuya açıklanacak bilgilerin Müsteşarlığa ve SPK'ya açıklanmış verilere uygun olması gerekmektedir.

3.5.3.5. Takasbank

Takasbank, 28/02/2002 tarih ve 24681 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunan Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik'te belirtildiği üzere "Saklayıcı" görevini üstlenmiştir.

3.5.3.6. Emeklilik Şirketleri

4632 sayılı Kanunun, 4. Bölüm, 8. maddesinden itibaren Bireysel Emeklilik Şirketleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Aynı zamanda, 28.02.2002 tarihli ve 24681 no.lu Resmi Gazete'de yayımlanan "Emeklilik Şirketleri Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" de, aynı yasanın 26. md. ile verilen yetki gereği, bu şirketlerin kuruluş ve çalışma esaslarını düzenlemektedir.

Emeklilik şirketlerinin mevzuat hükümleri çevresinde sorumlulukları şunlardır:

- Emeklilik sözleşmelerine ilişkin Müsteşarlığın belirleyeceği esaslara göre bankalardan hizmet almakla,
- Emeklilik sözleşmesi çerçevesinde tahsil edilen katkıların fona yönlendirilmesini sağlamak ve bireysel emeklilik hesaplarının ve ilgili diğer kayıtların güncelleştirilmesi işlemlerini gerçekleştirmekle,
- Portföy yöneticilerinin, şirketin genel fon yönetim stratejisine ve kararlarına göre fon portföyünü yönetmesini sağlamakla,
- Katılımcılarının bireysel emeklilik hesaplarına ait günlük bilgilere erişimine olanak sağlamakla,
- Fon portföyünde yer alan varlıklar, fonun performansı, mali tabloları gibi konularda katılımcılara düzenli bilgi verilmesini sağlamakla,
- Müsteşarlık ve Kurul tarafından istenecek bilgi, belge ve tablolar ile bireysel emeklilik kayıt sisteminin belirlenecek esas ve usullere göre hazırlanmasını sağlamakla,

- Müsteşarlığın belirleyeceği esas ve usuller çerçevesinde şirketin, Kurulun belirleyeceği esas ve usuller çerçevesinde de fonun iç denetimini sağlamakla,
- Bireysel emeklilik hesaplarının ve emeklilik faaliyetlerinin sürekliliğini ve fon varlıklarının korunmasını sağlamak üzere, kayıtların ve varlıkların saklanması konusunda gerekli tedbirleri almakla sorumludurlar (4632 sayılı Kanun, Madde 11).

Diğer taraftan şirket, Emeklilik Şirketleri Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 18. Maddesinde ifade edilen şu sorumlulukları da yerine getirmekle yükümlüdür:

- Katılımcıya ve fon portföyüne ilişkin bilgilerin saklama hesaplarına yansıtılabilmesi için gerekli bilgileri saklayıcıya zamanında ve doğru bir şekilde iletmekle yükümlüdür.
- Kanun ve mevzuatla belirlenen esaslar ile fon içtüzüğünde yer alan ilkeler çerçevesinde fon portföyünün değerlemesini ve birim pay fiyatının doğru olarak hesaplanmasını sağlamak,
- Fon portföyünün Kanun ve mevzuat ile fon içtüzüğünde yer alan sınırlamalara uygun olarak yönetilmesini sağlamak,
- Fonun yaptığı iş ve işlemlerin mevzuata uygun olmasını sağlamak.

3.5.3.7. Bireysel Emeklilik Aracıları

4632 Sayılı Yasa kapsamında Bireysel Emeklilik Sigorta Şirketleri tarafından sunulan bireysel emeklilik seçenek ve ürünlerinin pazarlanması ve satışına yönelik işlemlerin tamamına bireysel emeklilik aracılığı denilmektedir. Bireysel emeklilik aracıları; bireysel emeklilik sisteminde katılımcılara sunulan emeklilik planlarının tanıtımı, pazarlanması, satışı ve bireysel emeklilik sistemine ilişkin diğer aracılık hizmetlerini yapmak üzere yetkilendirilmiş olan ve 4632 Sayılı Yasanın 11. maddesinin son fıkrası hükmü ile bu hüküm doğrultusunda çıkarılan Bireysel Emeklilik Aracıları Hakkında Yönetmelik'te (28.2.2002 tarih ve 24681 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır) aranan koşulları taşıyan kişilere denilmektedir.

3.5.4. Bireysel Emeklilik Sisteminde Vergi Düzenlemeleri

Günümüzde gelişmiş piyasalara bakıldığında, gelişmenin temelinde sermaye piyasaları ile ilgili önemli vergisel teşviklerin sağlanmasının olduğu görülmektedir. Bireysel emeklilik fonlarının ekonomi içerisindeki öneminin ve ağırlığının artması, kendilerinden beklenen sosyal ve iktisadi faydaları üretmeleri için çalışanların tasarruflarını bu fonlara çekecek ve tasarruf eğilimini artıracak vergi teşviklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu anlamda, bireysel emeklilik sistemlerinin gelişmesinde temel faktör olarak çalışan ve/veya işverence yatırılan katkı paylarının, emeklilik fonlarınca elde edilen gelirlerin ve emeklilik döneminde katılımcıya yapılan ödemelerin vergilendirilmesindeki teşvikler önem kazanmaktadır.

Kamu emeklilik sisteminden yeterince hoşnut olmayan ve emeklilik döneminde hayat standardında bir düşüş yaşamak istemeyenlerin tasarruflarını bu fonlara yöneltecek ve fonları diğer “gelecek garantisi” yatırım araçlarına göre cazip kılacak en önemli unsur, fonların yüksek getirisi olacaktır. Prim yatırma döneminde primlerin vergi matrahından düşülmesi ve yatırım gelirlerinin vergi kapsamı dışında bırakılması, fonların bileşik getirilerle hızla büyümesini sağlamaktadır. Emeklilik fonu varlıklarının GSMH'ye oranının en yüksek olduğu yedi ülkeye (sırasıyla İsviçre, Hollanda, İngiltere, ABD, İrlanda, Kanada ve Japonya) bakıldığında (bu ülkelerdeki emeklilik fonu varlıkları dünya emeklilik fonu varlıklarının %94'ünü oluşturmaktadır) Japonya'da yatırım gelirleri üzerine konan vergi dışında, hepsinde vergileme, emekli aylığı veya ikramiyesi üzerinden yapılmaktadır. Özel emeklilik sistemi geliştirmekte olan ülkelere model olarak sunulan veya aynı sınıfta değerlendirilen Şili'de de vergileme aynı dönemde yapılmaktadır (Demir ve Yavuz, 2004, s.292).

Özel emeklilik fonlarına tanınan vergi istisnaları sebebiyle vazgeçilen vergi gelirlerinin toplam vergi gelirlerine oranı ABD, İngiltere ve Kanada'da sırasıyla % 9, % 15 ve % 14 oranlarındadır. Özel emeklilik sistemlerini vergi teşvikleri ile desteklemek vergi gelirlerinin içindeki önemli bir orandan vazgeçilmesine yol açsa da OECD ülkeleri arasında oldukça yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaşar, 2003, s.64). Emeklilik fonlarına yapılan tasarrufun ve getirilerin vergilenmemesi sisteme aktarılan fon tutarının artmasına dolayısıyla vergiye tabi bir gelir olan emeklilik kazançlarının yükselmesine yol açmaktadır. Vergi istisnaları uzun vadeli tasarruf etme

davranışını teşvik etmekte dolayısıyla emeklilikteki refah seviyesini artırmayı amaçlamaktadır.

Bireysel emeklilik sisteminde vergisel düzenlemeler yapılırken; yapılacak düzenlemelerin uzun vadeli olması, bugün uygulanmakta olan vergi sistemine değil ulaşılmak istenen vergi sistemine göre planlamanın yapılması, bireylerin emeklilik dönemlerinde asgari bir gelir düzeyini sağlamalarını teşvik ederken, vergi adaletine uygun olması, emeklilik hakkını kazananların sistemden erken ayrılanlara ve daha kısa vadeli birikimli sigortaları tercih edenlere göre daha ayrıcalıklı bir vergilemeye tabi olması gibi hususlar dikkate alınmalıdır (Ahkemoğlu, 2002, s.4).

Bireysel emeklilik sistemine yönelik vergi teşvikleri özet olarak üç aşamada açıklanabilir. Bu aşamalardan ilki birikim süreci, diğer bir ifadeyle primlerin toplanması aşamasıdır. İkinci olarak yatırım gelirlerine sağlanan avantajların yer aldığı yatırım süreci aşaması ve son olarak geri ödeme süreci diğer bir ifadeyle emeklilik ödemelerinin vergilendirilmesi aşamasıdır. Şimdi kısaca bunları açıklayalım.

Birikim süreci aşamasındaki avantajlardan ilki, ödenen katkılar (işçi veya işveren) brüt maaşın %10'una kadar gelir vergisi matrahından indirilebilecek, bir diğer avantaj, işverenlerin çalışanları adına ödeyecekleri brüt maaşın %10'una kadar olan katkılar işverenin kurumlar vergisi matrahından indirilebilecektir. Avantajlardan bir diğeri ise, toplam katkılar (işçi ve işveren) brüt maaşın %10'unu veya asgari ücretin yıllık tutarını aşmayacaktır.

Yatırım süreci aşamasında ise emeklilik yatırım fonlarının değer artışlarından vergi yoktur ve her bir yatırım aracında stopaj ödenecektir.

Geri ödeme süreci aşamasında bir başka ifadeyle emeklilik gelirlerinin vergilendirilmesi aşamasında, emeklilikte birikimlerin %25'i vergisiz, kalan üzerinden düşük oranda stopaj uygulaması yapılacaktır. Ayrıca erken ayrılmalarda birikimlerin tamamı daha yüksek bir oranda stopaja tabi olacaktır.

Son olarak da, tek primli (Hazinenin bu amaçla uygun gördüğü) yıllık gelir sigortaları vergiden muaftır (Korkmaz, 2002, s.15).

Bireysel emeklilik sistemi, hem işveren hem de katılımcılar için uygulanan bir takım vergi avantajları sağlamaktadır. Katılımcı veya katılımcı adına katkıda bulunan

işveren, ödenen katkı payının büyük bir kısmını veya tamamını **gelir vergisi** matrahından düşebilmektedir.

3.5.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin Denetimi

Emeklilik şirketlerinin güvenilirliği ve şeffaflığı için sistemde çok detaylı denetimler söz konusudur. Bu kapsamda, Emeklilik Şirketlerinin, fonların ve portföy yöneticileri ile saklayıcıların Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu kapsamındaki faaliyetleri en az yılda bir kez Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından denetlenir. Ayrıca müsteşarlık gerekli görürse her an olağandışı bir denetim de yapabilir.

Şirketin bu kanun (4632 sayılı kanun) çerçevesinde yürütülen emeklilik faaliyetleri ile sigortacılık faaliyetleri Müsteşarlığın denetimine tabidir. Şirketin fonlarına, portföy yöneticilerine ve saklayıcılara (Takasbank) ilişkin hesap ve işlemleri ise Kurulun denetimine tabidir. Denetimlere ilişkin raporlar, konularına göre Müsteşarlık veya Kurul tarafından değerlendirilir ve sonuçlandırılır.

Bireysel emeklilik şirketlerinin Hazine Müsteşarlığı tarafından, fonlarının ise Sermaye Piyasası Kurulu tarafından denetlenmesinin dışında şirket ayrıca bir şirket içi denetim sistemi ve fon iç denetim sistemi de kurmak zorundadır.

Bunların dışında aktüeryal denetim ve günlük gözetime de tabi olan şirketin, bağımsız dış denetimden de geçmesi gerekmektedir.

3.5.6. Türkiye’de Sayılarla Bireysel Emeklilik Sistemi

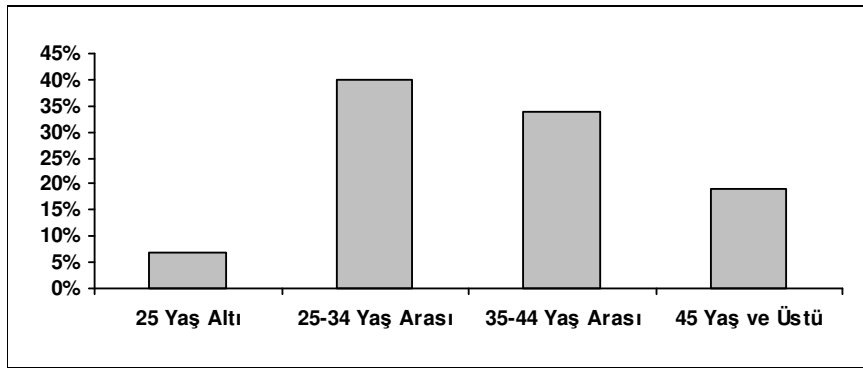
Bireysel emeklilik şirketleri 27 Ekim 2003 tarihinden itibaren, emeklilik ürünlerini katılımcılara sunmaya başlayarak, faaliyete geçmişlerdir. Bu tarih Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin fiilen hayata geçtiği tarihtir. 07.01.2007 tarihi itibarıyla sistemde bireysel emeklilik konusunda faaliyet gösteren 11 adet emeklilik şirketi bulunmaktadır.

Sistemin faaliyete geçtiğinden bu yana üç yıllık bir süre geride kaldı. Bu süre içerisinde emeklilik şirketlerinin verilerine göre 08.01.2007 tarihi itibarıyla şirket katılımcılarının toplam sayısı **1.079.289 kişi** dir ve toplam yapılan sözleşme sayısı **1.149.413 adettir**. Yatırıma yönlenen toplam tutar **2.544,3 milyon YTL**, katılımcıların

toplam fon tutarı **2.848,0 milyon YTL** dir. Bireysel emeklilik katkı payı tutarı ise **2.624,4 milyon YTL** dir (http://www.egm.org.tr/BESTemelGostergeler_20070108.xls , Erişim Tarihi: 14.01.2007).

Birikimli Hayat Sigortalarından Bireysel Emeklilik Sistemine aktarım süresi 7 Ekim 2006 tarihinde sona ermiştir. 9.10.2006 tarihi itibariyle birikimli hayat sigortalarından bireysel emeklilik sistemine aktarılan tutar da 603,7 milyon YTL' dir (http://www.egm.org.tr/BESTemelGostergeler_20061225.xls , Erişim Tarihi: 07.01.2007).

Sistemdeki 714.146 adet sözleşmenin, 672.696 adet katılımcısının yaşlara göre dağılımı incelenmiş, 2005 sonunda sistemin %83'ünün genç nüfus katılımcılardan (45 yaş altı) olduğu gözlemlenmiştir. Bu oran 2004 sonunda %85 olarak gerçekleşmiştir (Bireysel Emeklilik Sistemi 2005 Gelişim Raporu). Sistemdeki 1.149.413 adet sözleşmenin, 1.079.289 katılımcısının yaşlara göre dağılımı incelendiğinde ise; 08.01.2007 tarihi itibariyle 80.280 (%7) kişinin 25 yaşın altında, 430.948 (%40) kişinin 25-34 yaş aralığında, 361.892 (%34) kişinin de 35-44 yaş aralığında kaldığı görülmektedir. Toplamda 873.120 (%81) kişi 45 yaş altında kalmaktadır. (http://www.egm.org.tr/BESTemelGostergeler_20070108.xls , Erişim Tarihi: 07.01.2007)

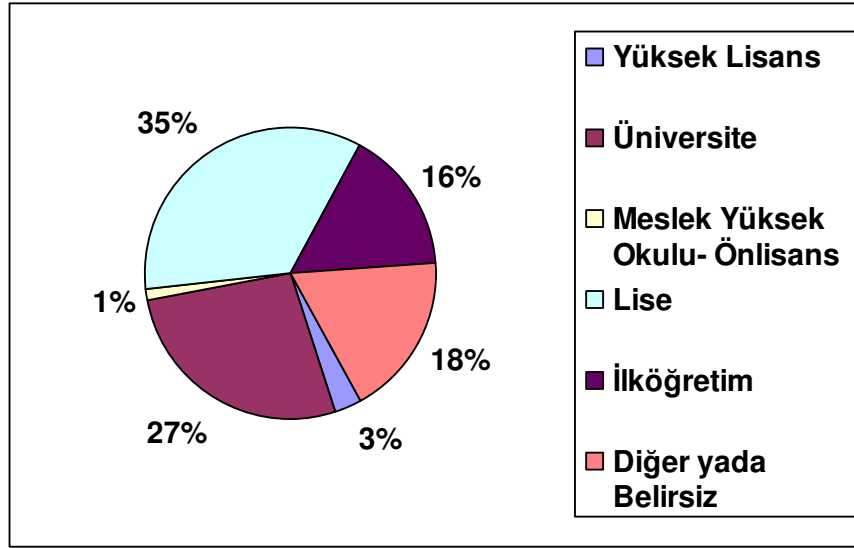

Grafik 3.1: Yaş Gruplarına Göre Sözleşme Dağılımı

Bireysel emeklilik sistemi uzun vadeli ve gönüllü birikime dayandığından, bireylerin genç yaşlarda daha düşük tutarlarda katkı ile başlayıp, yaşları ilerledikçe gelirleriyle orantılı olarak tasarrufa devam etmeleri durumunda, emeklilikte yeterli

birikime ulaşmaları kolaylaşacaktır. Ancak sisteme geç giren bir katılımcı için aynı durum geçerli olamayacaktır. Düzenli bir birikim yapmaya erken yaşta başlamanın bir diğer avantajı ise, katılımcının ileriki dönemlerde değişen ekonomik koşullar, hayatındaki öncelikler ya da işsizlik gibi nedenlerle eskisi gibi tasarruf yapamayarak, ödediği katkı payı tutarının azalması ve hatta katkı payı ödemeye ara verme durumunda dahi, o güne kadar ödediği katkılarla oluşan birikiminin belli bir büyüklüğe ulaşması ve emekliliğe hak kazanıncaya kadar büyümeye devam etmesidir (BES 2006 Gelişim Raporu). Bu durumda, özetle sisteme erken yaşta girmek bireyin gelecekte elde edeceği birikim açısından son derece önemlidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, katılımcı sisteme ne kadar erken yaşta girerse, sistemde, o kadar daha fazla fon birikecek ve bu biriken fonların ülkemiz ekonomisi ve sermaye piyasasına olan katkısı da daha uzun vadeli olacaktır.

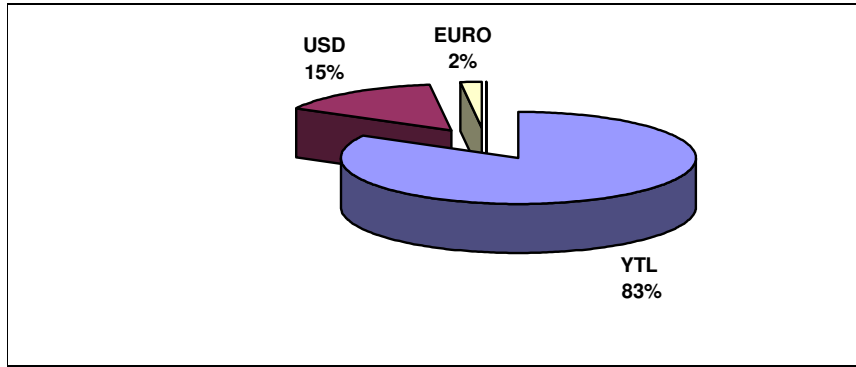
Bireysel emeklilik sistemi 2006 yılı gelişim raporu incelendiğinde, katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımının aşağıdaki şekilde olduğu görülmektedir. Katılımcılar ağırlıklı olarak lise ve üniversite mezunlarından oluşmaktadır.

Grafik 3.2: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Oransal Dağılımı

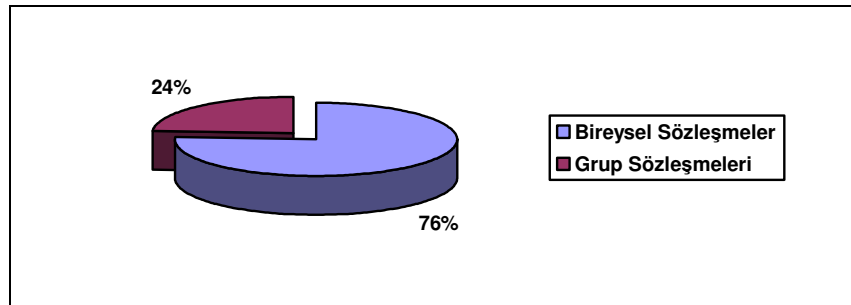
8.01.2007 tarihi itibarıyla para birimine göre sözleşmelerin dağılımı incelendiğinde ise %83 oranında YTL, % 2 oranında EURO ve %15 USD olmak üzere

%17 oranında döviz cinsi enstrümanların tercih edildiği görülmektedir. Bu oranlar Emeklilik Gözetim Merkezi'nden alınan veriler ışığında tarafımızdan hesaplanarak grafik olarak da aşağıda gösterilmiştir (http://www.egm.org.tr/BESTemelGostergeler_20070108.xls, Erişim Tarihi: 14.01.2007).

Grafik 3.3: Para Birimine Göre Sözleşme Dağılımı

8.01.2007 tarihi itibarıyla Emeklilik Gözetim Merkezi'nden elde edilen veriler ışığında sözleşmelerin bireysel veya grup sözleşmesi olarak dağılımlarına ilişkin rakamları, oransal olarak hesapladığımızda emeklilik sözleşmelerin %76'sının Bireysel Sözleşmelerden, % 24'ünün ise Grup Sözleşmesinden oluştuğu sonucuna varmaktayız (http://www.egm.org.tr/BESTemelGostergeler_20070108.xls, Erişim Tarihi: 14.01.2007). Bununla ilgili grafikte şöyle gösterilebilir:

Grafik 3.4: Sözleşmelerin Bireysel / Grup Dağılımı

Diğer yandan emeklilik yatırım fonlarının portföy dağılımı yıllar itibarıyla incelendiğinde ise rakamlar şöyledir:

Tablo 3-1: Emeklilik Yatırım Fonlarının Portföy Dağılımı

Tarih	Hisse Senetleri %	Kamu Borçlanma Senetleri %	Ters Repo %	Yabancı Menkul Kıymetler %	Diğer %
2004-Aralık	13.32	72.44	9.07	1.84	3.33
2005-Aralık	11.12	80.41	5.35	0.76	2.36
2006					
Ocak	12.46	75.37	10.55	1.25	0.37
Şubat	12.75	72.11	12.09	0.70	2.35
Mart	11.29	71.92	13.16	0.62	3.02
Nisan	10.76	73.23	12.22	0.65	3.13
Mayıs	9.79	72.23	14.97	0.71	2.30
Haziran	9.08	69.25	18.64	0.69	2.34
Temmuz	9.77	73.22	14.02	0.73	2.26
Ağustos	9.09	69,26	17.71	0.64	3.30
Eylül	8.18	71,46	17.03	0.64	2.69
Ekim	8.43	73,56	14.83	0.72	2.46
Kasım	8.69	72,38	15.13	0.73	3.07
Aralık	8.59	73,03	14.43	0.69	3.26
2007 Ocak	8.64	69,26	16.47	0.68	4.95

Kaynak: http://www.spk.gov.tr/ad/raporfiles/hspr/2006/08/SP_18.08.2006.pdf, Erişim Tarihi: 06.09.2006 ve http://www.spk.gov.tr/HaberDuyuru/aylikbulten/2007/Ocak/aylik_istatistik_bulteni_2007_Ocak.xls , Erişim tarihi:20.03.2007 adreslerinden alınan verilerle düzenlenmiştir.

Emeklilik yatırım fonu portföylerindeki menkul kıymetler ve bu menkul kıymetlerin oranları yatırım fonları ile karşılaştırıldığında çarpıcı sonuçlar göze batmaktadır. Öncelikle sermaye piyasalarının varoluş nedeni olan hisse senetlerinin oranı emeklilik yatırım fonlarında Temmuz 2006 sonu itibariyle % 9,8 düzeyindedir (Bu oran yatırım fonlarında aynı tarih itibariyle %2,5'tur).

Uzun vadeli yönetimlerinin esas olmasından ötürü sistemde ilk emeklilik ödemesi yapılana kadarki süreçte bu fonların önemli bir nakit ihtiyaçları olmayacaktır. Bu nedenle, bu fonlarda ters reponun % 14'lük oranı çarpıcı bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır (Bu oran yatırım fonlarında aynı tarih itibariyle %44'dür).

Emeklilik yatırım fonlarının portföy dağılımı incelendiğinde kamu borçlanma senetlerinin ağırlığının % olarak oldukça yüksek olduğunu görülmektedir. Ayrıca 2004 yılından itibaren günümüze doğru hisse senetleri yüzdesinin düştüğü, buna karşın emeklilik yatırım fonu olarak ters repo oranında yüzde olarak yine 2004 yılından itibaren günümüze bir artış söz konusudur.

3.5.7. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonları ve Sermaye Piyasalarına Etkileri

Bireysel Emeklilik Sistemi bünyesindeki Emeklilik Yatırım Fonları, Emeklilik Şirketi tarafından yönetilen, sözleşme kapsamında alınan katkı paylarına dayanan, çeşitlendirme yoluyla sistematik riskin dağıtıldığı bir finansal varlıklar portföyü olarak tanımlanabilir (Karacabey ve Gökgöz, 2005, s.17).

3.5.7.1. Emeklilik Yatırım Fonları

Emeklilik yatırım fonu, 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 32'nci maddesi uyarınca sermaye piyasası kurumu niteliğindedir.

Fonlar, doğrudan fonu tanıtması, fonun risk ve getiri yapısı hakkında eksik, yanlış veya yanıltıcı bilgi vermemesi, izahnamede belirtilmesi ve Kurulca uygun görülmesi koşuluyla, izahnamelerinde belirtilecek portföy yönetim stratejilerine uygun olarak kurulabilir. İzahnamede belirtilecek portföy yönetim stratejilerine uygun fon türleri, Müsteşarlığın görüşü alınarak Kurulca belirlenir.

Fonun unvanında belirli bir varlık grubuna, sektöre, sektörler, ülke ya da coğrafi bölgeye yatırım yaptığı izlenimini uyandıracak bir ibare kullanan fon varlıklarının en az %80'i;

- a) Fon unvanında yer alan söz konusu varlık grubu, sektör ya da sektörler ait olan varlıklardan,
- b) Fon unvanında yer alan ülke ya da coğrafi bölgeye ait ve o ülke ya da coğrafi bölgenin piyasa yapısını ve risklerini yansıtabilen varlıklardan, oluşur.

Belirli bir varlık grubuna, sektör, sektörler, ülke ya da coğrafi bölgelere yatırım yapmak ve bu hususu unvanında belirtmek isteyen fonlar, bu durumu ve bu durumdaki değişiklikleri katılımcılara altmış gün önceden bildirmek zorundadır (Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde: 6).

Bu maddedeki %80'lik sınırlama, yatırım yapıldıktan sonra ortaya çıkan fon varlıklarının değeri üzerinden hesaplanır. Ancak yeni kurulan fonlar için kayda alınmayı takip eden altı ay süresince %80'lik sınırlama uygulanmaz.

SPK'nın 10.05.2002 tarih ve 22/646 sayılı Kararında bireysel emeklilik fon türleri ve bunların içeriğine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Buna göre, emeklilik yatırım fon türleri; Gelir Amaçlı Fonlar (9 alt fondan oluşmaktadır), Büyüme Amaçlı Fonlar (6 alt fondan oluşmaktadır), Para Piyasası Fonları (3 alt fondan oluşmaktadır), Kıymetli Madenler Fonları (2 alt fondan oluşmaktadır), İhtisaslaşmış Fonlar (3 alt fondan oluşmaktadır), Diğer Fonlar (iki alt fondan oluşmaktadır) olmak üzere 6 kategoride sınıflandırılmıştır. SPK'nın uygun görmesi durumunda başka fon türleri de oluşturulabilecektir. Ayrıca, SPK bu kararında, " Emeklilik Fonu Türlerine İlişkin Notlar" başlığı altında fonlara ilişkin sınırlamalara ilişkin açıklamalarda bulunmuştur.

Bu fonlara ilişkin temel portföy bileşim bilgileri aşağıda açıklanmaktadır.

3.5.7.1.1. Gelir Amaçlı Fonlar

Yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edilecek temettü ve faiz gelirlerine ağırlık verilerek belirlendiği fonlardır. Bu fonlar şöyle sıralanabilir:

- **Hisse Senedi Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini düzenli temettü ödemesi yapan ve fiyat oynaklığı nispeten daha az olan hisse senetlerine yatıran ve temettü geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Kamu Borçlanma Araçları Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Özel Sektör Borçlanma Araçları Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini özel sektör borçlanma araçlarına yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Karma Borçlanma Araçları Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Karma Fon:** Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini hisse senetlerine ve borçlanma araçlarına yatıran ve temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

- **Uluslararası Hisse Senedi Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini, düzenli temettü ödemesi yapan ve fiyat oynaklığı nispeten daha az olan yabancı hisse senetlerine yatıran ve temettü geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Uluslararası Borçlanma Araçları Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini, yabancı borçlanma araçlarına yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Uluslararası Karma Fon:** Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini yabancı hisse senetlerine ve yabancı borçlanma araçlarına yatıran ve temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Esnek Fon:** Fon portföyünün tamamını değişen piyasa koşullarına göre Yönetmelik'in 5'inci maddesinde belirtilen varlık türlerinin tamamına veya bir kısmına yatıran ve temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur. Bu tür fonların varlık dağılımı önceden belirlenmez.

3.5.7.1.2. Büyüme Amaçlı Fonlar

Yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edilecek sermaye kazancına ağırlık verilerek belirlendiği fonlardır. Büyüme amaçlı fonlar şu alt fonlardan oluşmaktadır:

- **Hisse Senedi Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini borsada işlem gören şirketlerin hisse senetlerine yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Küçük Şirketler Hisse Senedi Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini küçük veya büyüme potansiyeli olan şirketlerin hisse senetlerine yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Karma Fon:** Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini hisse senetleri ve borçlanma araçlarına yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Uluslararası Hisse Senedi Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini, yabancı hisse senetlerine yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.

- **Uluslararası Karma Fon:** Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini yabancı hisse senetlerine ve yabancı borçlanma araçlarına yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Esnek Fon:** Fon portföyünün tamamını değişen piyasa koşullarına göre Yönetmelik'in 5'inci maddesinde belirtilen varlık türlerinin tamamına veya bir kısmına yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur. Bu tür fonların varlık dağılımı önceden belirlenmez.

3.5.7.1.3. Para Piyasası Fonları

Fon portföyünün tamamını vadesine 3 ay veya daha az kalmış ve likiditesi yüksek varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulan fonlardır. Bu fonların alt fonları şöyledir:

- **Likit Fon-Kamu:** Fon portföyünün tamamını ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatıran fondur.
- **Likit Fon-Özel Sektör:** Fon portföyünün tamamını özel sektör borçlanma araçlarına yatıran fondur.
- **Likit Fon-Karma:** Fon portföyünün tamamını kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatıran fondur.

3.5.7.1.4. Kıymetli Madenler Fonları

Fon portföyünün en az %80'ini kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulan fonlardır.

- **Kıymetli Madenler Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenlere dayalı varlıklara yatıran fondur.
- **Altın Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altına dayalı varlıklara yatıran fondur.

3.5.7.1.5. İhtisaslaşmış Fonlar

Coğrafi bölge, ülke, sektör ve endeksler bazında yatırım yapan fonlardır. Bu fonlar şöyle sıralanabilir:

- **Yabancı Ülke Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini, sadece bir yabancı ülke tarafından veya bu yabancı ülkede yerleşik şirketler tarafından ihraç edilen para ve sermaye piyasası araçlarına yatıran fondur.
- **Sektör Fonu:** Fon portföyünün en az %80'ini, belirli sektör ya da sektörlerde bulunan şirketlerin hisse senetlerine yatıran fondur.
- **Endeks Fon:** Hisse Senedi Endeks Fonu, Tahvil Endeks Fonu, Sektör Endeks Fonu veya benzer fonlar olmak üzere baz alınan ve Kurulca uygun görülen bir endeks kapsamındaki varlıklara, fon portföyünün en az %80'ini yatıran ve baz alınan endeks ile fonun birim pay değeri arasındaki korelasyon katsayısının en az 0,9 olmasını ve endeksdeki artış kadar bir getiri elde etmeyi hedefleyen fondur.

3.5.7.1.6. Diğer Fonlar

Yukarıdaki fon türlerine girmeyen diğer fonlardır.

- **Dengeli Fon:** Fon portföyünün tamamını, hisse senedi ve/veya borçlanma araçlarının karmasından oluşturan ve hem sermaye kazancı hem de temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.
- **Esnek Fon:** Fon portföyünün tamamını değişen piyasa koşullarına göre Yönetmelik'in 5'inci maddesinde belirtilen varlık türlerinin tamamına veya bir kısmına yatıran ve hem sermaye kazancı hem de temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur. Bu tür fonların varlık dağılımı önceden belirlenmez.

3.5.7.1.7. Grup Emeklilik Yatırım Fonları

Emeklilik Yatırım Fonları, fon paylarının emeklilik sözleşmesinde tanımlanmış katılımcı, kişi ya da gruplara tahsis edildiği Grup Emeklilik Yatırım Fonu şeklinde kurulabilir. Grup Emeklilik Yatırım Fonları; işyeri veya belirli meslek grupları bazında, sektörel bazda ve Kurulca uygun görülme koşulu ile fon paylarının belirli kişi ya da gruplara tahsis edilmesi suretiyle oluşturulabilir.

3.5.7.2. Emeklilik Yatırım Fonları Portföyü

Emeklilik yatırım fon portföyü, aşağıda belirtilen para ve sermaye piyasası araçları ile işlemlerinden oluşur (Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 5):

- a) Nakit, vadeli ve vadesiz mevduat,
- b) Borçlanma araçları(ters repo dahil) ile hisse senetleri,
- c) Kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar,
- d) Repo işlemleri,
- e) Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri,
- f) Borsa para piyasası işlemleri,
- g) Yatırım fonu katılma belgeleri,
- h) Kurulca uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçları.

3.5.7.3. Bireysel Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasalarına Etkileri

Sermaye piyasası, en genel tanımıyla, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır. Ekonomik kalkınmanın mı sermaye piyasalarının etkinliği için ön koşul olduğu yoksa etkin çalışan sermaye piyasalarının mı ekonomik kalkınma için bir ön koşul olduğu tartışılmakla birlikte; kalkınmakta olan ülkelerin bazılarında yatırımlar için gerekli fonlar yeterli düzeyde değilken, bazılarında ise yeterli fon mevcut olmakla birlikte, finansal sistemin dışında başka yatırımlara (altın, gayrimenkul gibi) yönelmiştir. Gerekli fonların oluşturulması ve/veya atıl yatırımlara dönüşen fonların verimli üretken reel yatırımlara aktarılmasında sermaye piyasası büyük önem taşımaktadır.

Sermaye piyasası, mali sistemin içinde yer alır ve kendini diğer piyasalardan uzun ve orta vadeli fonlardan oluşma özelliği ile ayırt eder. Genel olarak finansal piyasaların, özel olarak da sermaye piyasasının bileşenleri şunlardır (Karacabey ve Gökgöz, 2005, s.2-3):

- i. fon talep edenler (şirketler),
- ii. fon arz edenler,
- iii. aracılık faaliyetini yürütenler.

Emeklilik fonları, sigorta şirketleri gibi kendi hizmetlerini sunan, kanuna dayalı olarak üyelerin mesleğine ve gelirine göre saptanan primleri toplayarak üyelerini hastalık, maluliyet, ölüm ve emeklilik gibi risklere karşı koruyan fonlardır. Toplanan primler uzun süreli ve istikrarlı olduğundan likit fon tutmak gereksinimi bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin gelişmesi ile fon birikimlerinde meydana gelen artışlar, sermaye piyasalarında önemli rol üstlenmiştir.

Emeklilik Fonları, emeklilik itibarıyla üyelerine geri iade edilmektedir. Ancak tazminat ödemeleri prim gelirlerinden az olduğu için fon birikimi oluşmaya devam eder. Bu nedenle biriken fonlar sermaye piyasası araçlarına yönelmektedir (Koç ve Yavru, 2004, s.117).

Gelişmiş ülke toplumlarının yaşlanmakta olması, tüm dünyadaki finansal piyasaları önemli ölçüde etkileyecektir. Mali alandaki gelişmeler göstermektedir ki, çalışanlar bir şekilde mutlaka kendi emekliliklerini fonlayacaklardır. Diğer yandan birçok ülke, emeklilik sisteminin dağıtım yönteminden fonlama yöntemine geçilecek şekilde reform gerçekleştirecektir (Blommestein, 1998, s.80).

3.5.7.3.1. Türkiye’de Kurumsal Yatırımcılar

Ülkelerin ekonomik gelişmelerine bakıldığında sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın, ülkenin tasarruf eğiliminin artması ve uzun vadeli fonların oluşması ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda son derece önemli bir unsur olarak karşımıza kurumsal yatırımcılar çıkmaktadır. Kurumsal yatırımcılar, çeşitli kaynaklardan topladıkları yüksek tutardaki fonları, uzman kadrolar yönetiminde getiri ve risk beklentilerine göre sermaye piyasası araçlarına yönlendirerek değerlendirmektedirler (Zor ve Aslanoğlu, 2005, s.184).

Sermaye Piyasasının bileşenlerinden biri olan fon arz eden kesim, bireysel yatırımcılar ile "fon fazlası bulunan birimlerden fon açığı olanlara fon akımını kolaylaştırmak suretiyle finansal aracılık görevi yapan" kurumsal yatırımcılardan oluşmaktadır. Kurumsal yatırımcılar; küçük tasarrufların, fon açığı veren ekonomik ajanların kullanabilecekleri şekilde büyük tutarlar halinde birleştirilmesini ve finansal araçlar kanalıyla ekonomik yatırımlar arasında daha etkin bir şekilde dağıtılmasını sağlayan finansal kurumlardır (Karacabey ve Gökgöz, 2005, s.3).

Kurumsal yatırımcı denildiğinde, sosyal güvenlik kuruluşları, sigorta şirketleri, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları, emeklilik fonları gibi temel kurumlar akla gelmektedir.

Ülkemizdeki kurumsal yatırımcıların durumuna bakıldığında; temel fonksiyonları sermaye piyasasına uzun vadeli kaynak aktarımı ve sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunmak olan kurumsal yatırımcıların ülkemizde, neredeyse (işlevsel açıdan) var olmadıklarını söylemek olanaklıdır (Karacabey ve Gökğöz, 2005, s.5).

Sosyal güvenlik kuruluşlarının portföy işlemleri üzerinde gerek kanuni gerekse fiili olarak sınırlamalar bulunmaktadır. Ticari şirketler finansman ihtiyaçlarının çok büyük bir bölümünü ticari bankalardan karşılamaktadırlar. Buna karşın sermaye piyasasında yaratılan fonların büyük bir kısmının devlet tarafından kullanılması, finansal piyasaların temel işlevi olan, tasarrufların reel yatırımlara aktarılması faaliyetini gerçekleştirememesine neden olmaktadır. İfade edilen bu sınırlamalardan dolayı ülkemizde kurumsal yatırımcıların işlevlerini en iyi yerine getiren kurumsal yatırımcı olarak yatırım fonları karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği'nin Aralık 2006 bülteninde yatırım fonları ve bireysel emeklilik sistemi ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler şöyle özetlenebilir (<http://www.kyd.org.tr/data/T/TKYD%20Aral%c4%b1k%202006%20B%c3%bclteni.doc>, Erişim Tarihi: 21.1.2007):

2006 yılı Türk finans piyasalarının hem iç hem de dış piyasalardaki dalgalanmaların etkisi altında kaldığı bir yıl oldu. Yılın ilk beş ayında pozitif ekonomik veriler ve dış kaynak girişiyle olumlu seyreden piyasalar, Mayıs ayında özellikle gelişmekte olan piyasalardan para çıkışlarının Türkiye'ye de yansımaları ile dalgalı bir döneme girdi.

Para çıkışı Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısında değer kaybetmesine, faizlerin yükselmesine ve borsanın da değer yitirmesine neden oldu. Yatırım fonlarından da çıkışlar gözlemlendi.

Yüksek seyreden petrol fiyatları da iç piyasada baskı unsuru olurken, 2007 yılında 2 seçim yapılacak olmasının getirdiği endişeler, yılın 2.yarisında finans piyasalarında daha temkinli hareketlerin yaşanmasına yol açtı. Gergin Türkiye-AB

ilişkisi de özellikle yılın son aylarında Türkiye üzerindeki diğer bir baskı unsuru olarak kendisini gösterdi.

Dernek yatırım fonlarına ilişkin olarak ise aynı bültende şu açıklamaları yayımlamıştır:

Yatırım fonları net aktif değerinde Aralık ayında da gerileme devam etti. Kasım ayına göre yatırım fonları net aktif değeri %2.3 düşüyle 22.4 Milyar YTL'den, Aralık ayında 21.8 Milyar YTL'ye geriledi. 2006 yılı genel değerlendirmesine bakıldığında ise yatırım fonları net aktif değeri %25 küçüldü. 2006 yılsonu itibariyle yatırım fonları büyüklüğü 29.15 Milyar YTL'di.

Aralık ayında bir önceki aya göre net aktif değer, A Tipi fonlarda 842.8 Milyon YTL'den 835.1 Milyon YTL'ye, B Tipi fonlarda ise 21.5 milyar YTL'den 21.0 Milyar YTL'ye geriledi. 2006 yılında A tipi fon büyüklüğünde %0.9, B tipi fon büyüklüğünde ise %25.2 küçülme oldu.

Yatırım fonlarının içindeki kıymetlerin dağılımında ise 2005 yılsonu ile kıyaslandığında, 2006 yılında Ters repoya doğru bir kayış oldu. 2005 yılsonunda Kamu Borçlanma Senetlerinin payı %70.3 iken, bu oran 2006 yılında %38.21'e geriledi. Buna karşılık Ters reponun payı 2006 yılında %58.04'e yükseldi (2005 yılı %25.9). Hisse senedinin toplamdaki payı ise 2006 yılında da 2005 yılındaki gibi %2.6 payını korudu.

Toplam yatırım fonu yatırımcısı 2006 yılında 83,224 kişi azalarak 2,914,556 kişiye geriledi. Yatırımcı sayısı 2005 yılında 2,997,780'di.

Bültende bireysel emeklilik sistemine yönelik yapılan açıklamalarda ise şu ifadeler yer verilmiştir:

2006 yılı Bireysel Emeklilik Sistemi'nin hızlı geliştiği bir yıl oldu. Mayıs ayında global dalgalanmalar ve iç dinamiklerin etkisi ile finans piyasalarında gözlenen olumsuzluklara rağmen, Bireysel emeklilik sistemi bu çalkantılı dönemden fazla etkilenmeyerek istikrarlı büyümesini sürdürdü.

SPK verilerine göre, Aralık ayında Bireysel Emeklilik Fonları'nın net aktif değeri bir önceki aya göre % 4.12 lik bir atışla 2.8 Milyar YTL'ye ulaşırken, bu rakam yıllık olarak yüzde 134 artışı ifade ediyor. Bireysel Emeklilik yatırımcı sayısı da Aralık ayında 3,149,118 kişiye ulaştı.

30 Aralık 2005 itibariyle Bireysel Emeklilik Sistemi'nin toplam büyüklüğü 1.2 milyar YTL, yatırımcı sayısı ise 2,025,705 olarak gerçekleşmişti. Buna göre ilk 11 aylık dönemde toplam büyüklükte %125'lik bir artış yaşanmış oldu.

3.5.7.3.2. Kurumsal Yatırımcı Olarak Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasasına Etkileri

Emeklilik fonları konusunda üzerinde en çok durulan konu bu sistemin başarılı olması için gereken ön koşullar ile sistemin sermaye piyasasına etkilerinin ne olacağı konusudur.

Önkoşullar farklı kaynaklarda farklı belirlenmiş olmasına karşılık ortak öğeleri birleştirerek emeklilik fonlarının başarısı için gereken ön koşulları şu şekilde sıralayabiliriz (Karacabey ve Gökgez, 2005, s.6):

- İstikrarlı bir ekonomik ortam,
- Sosyal Güvenlik reformunu kurmakta ve uygulamakta kararlı bir yönetim,
- Taahhütlerini yerine getirebilecek güçte, etkin çalışan bir bankacılık ve sigorta sektörü,
- Gerekli yasal düzenlemeler ve etkin denetim.

Bu koşulların sağlanması ile zayıf bir mali sisteme sahip olan bir ülkenin bile emeklilik fonu sistemini başarı ile kurabileceği ileri sürülmektedir. Bu koşullardan birinci, ikinci ve sonuncu koşullar temelde hükümetin ciddiyetine, kararlılığına ve istikrarına bağlı koşullardır.

Diğer yandan makroekonomik istikrar ve düşük enflasyon emeklilik fonları için son derece önemli hususlardır. Yüksek enflasyon ve belirsizliğin bulunduğu bir ortamda menkul kıymet piyasaları ve kurumsal yatırımcıların yeterince etkin çalışmaları mümkün olamamaktadır. Makroekonomik istikrarın sağlanmasında bütçe açıklarının kontrol altına alınması gerekmektedir. Yine sosyal güvenlik reformu çerçevesinde birçok sigortalının emeklilik fonlarına geçmesi sonucu aktif sigortalıların sayısı azalmakta, bunun sonucunda bütçenin yükü artmaktadır. Bu yüzden birçok Avrupa ülkesi sosyal güvenlik reformunu kademeli olarak gerçekleştirmek durumunda kalmıştır.

Üçüncü koşul olan güçlü, işler ve etkin çalışan bankacılık ve sigorta sisteminin kurulması ise yerel bankacılık ve sigorta sistemine yabancı banka ve sigorta şirketlerinin çekilmesi ile sağlanabilir.

Bu koşulların sağlanması emeklilik fonu sisteminin başarısı için yeterli olacaktır. Emeklilik fonları ve diğer kurumsal yatırımcıların varlığının mali piyasaların gelişimine büyük katkıda bulunacakları herkes tarafından kabul edilen bir gerçek olmakla beraber bu katkı otomatik olarak, kendiliğinden gerçekleşmeyecektir. Bu katkının sağlanabilmesi için yani potansiyel faydaların realize edilebilmesi için de bazı koşulların gerçekleşmesi gerekir. Bu koşullar ise şunlardır (Karacabey ve Gökğöz, 2005, s.7):

- Bu koşulların başında da emeklilik fonlarının yeterli büyüklüğe ulaşması gelecektir. Yeterli büyüklük kavramının bir kaç boyutundan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi mutlak büyüklük boyutudur. Emeklilik fonlarının (veya bütün kurumsal yatırımcıların) varlık büyüklüklerinin ulaştığı miktar oldukça önemlidir. Bu büyüklüğün kesin bir tanımı yapılamamakla beraber bazı çalışmalarda varlık büyüklüğünün GSMH'nin %20'sine ulaşması veya ekonomideki menkul kıymetler toplamının %20'sinin söz konusu kurumlarda toplanması yeterli büyüklük olarak kabul edilmektedir. İkinci boyut ise bir anlamda portföy bileşimindeki konsantrasyona ilişkindir. Bazı ülkelerde kurumsal yatırımcılar ve emeklilik fonlarının portföy büyüklükleri yukarıda bahsedilen sınırın çok ötesinde olmasına karşılık, portföylerinin ağırlıklı olarak devlet tahvil ve bonolarından meydana gelmesi sonucunda tahvil piyasaları gelişirken, hisse senedi piyasalarına etkileri olmamaktadır. Bir başka boyut ise emeklilik fonlarının genellikle pasif portföy yönetimini tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda piyasa işlem hacminin düşük kalmasına ve piyasanın likit olmamasına neden olmaktadır.
- Emeklilik fonlarının mali piyasaların, özellikle sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunabilmesi için gereken bir diğer koşul uygun yasal mevzuatın varlığıdır. Yasal mevzuatın emeklilik fonlarının portföy yönetimini çok fazla sınırlandırmaması gerekmektedir. Bir çok ülkede faaliyet gösteren emeklilik fonları yasalarda belirtilen işlem görmeyen devlet tahvilleri gibi mali sisteme katkısı olmayan varlıklara yatırım yapmak durumundadır. Bunun yanı sıra muhafazakar fon yönetim anlayışı da benzer bir etki yaratmaktadır. Kıta Avrupa'sındaki bir çok

ülkede yasal mevzuat fon portföy bileşimi üzerinde önemli bir sınırlama yaratmamasına karşılık, emeklilik fonları portföylerinde tahvil, bono benzeri araçların ağırlığı çok fazladır.

- Emeklilik fonu sektörünün mali piyasaların gelişimini sağlayabilmesi için gereken bir diğer koşul ise sektörde çoğulcu bir yapının oluşturulabilmesine bağlıdır. Çoğulcu yapı fonlar arasında rekabeti, etkinliği ve yeniliği teşvik edecektir. Diğer taraftan özellikle hisse senedi piyasasında bir ya da birkaç kurumun ağırlığa sahip olmasının da önemli sakıncaları vardır.

Açıklanan öncül koşullar emeklilik fonlarına dayalı bir sosyal güvenlik sisteminin başarıyla yapılandırılması ve yaşatılması, için gerekirken, diğer koşullar ise bu sistemin mali sistem ve sermaye piyasasının gelişimine katkı sağlayabilmesi için gereklidir. Bu koşulların yokluğu hem sistemin işlerliğini hem de sermaye piyasası ve mali piyasaların gelişimini kötü yönde etkileyebilecektir.

3.5.8. Seçilmiş Ülkelerdeki Bireysel Emeklilik Sistemi ile Türkiye'deki Bireysel Emeklilik Sisteminin Karşılaştırılması

Bireysel emeklilik sistemi, tek başına bir sosyal güvenlik sistemi değildir ve yine tek başına bir sigorta sistemi de değildir. Bu sistem; belli bir yaş sınırını aşan kişilerin emeklilik dönemi geldiğinde daha rahat bir yaşama kavuşabilmeleri için kurulmuş, gönüllü katılım esasına dayanan ve katılımcıların ödediği payların değerlendirildiği bir fon yaratma sistemidir.

Türkiye'deki SSK'ya benzeyen ve birçok ülkede sosyal güvenlik sisteminin ilk basamağına katılımın zorunlu olduğu bir yapılanma ABD tarafından da benimsenmiştir. İnsanlar daha sonraki basamaklarda yer alma konusunda özgürdürler. ABD'de Liberal sistemin hakim olması kurumlar kadar bireylere de birçok yatırım aracı sağlamaktadır. Bizim 2003 yılında uygulamaya koyduğumuz Bireysel Emeklilik Sistemi, ABD tarafından uzun yıllardır uygulanmakta olan bir yatırım aracıdır.

ABD' de Bireysel Emeklilik Hesabı olarak ifade edilen IRA'lar yaygın bir yatırım aracıdır ve bu IRA'ların çok çeşitli türleri vardır. Bunlar arasında mecburi sigorta sistemi ve işverenlerin çalışanlarına sunduğu sosyal güvenlik programları (401(K) programı) ile SEP- IRA, SIMPLE- IRA, ROTH IRA vs. gibi emeklilik planları

en önemlileridir. Son zamanlarda bunlar arasından ROTH IRA, pazar payını diğerlerine göre hızla artırmaktadır.

Bu iki ülkenin Bireysel Emeklilik Sistemleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri söyle ifade edebiliriz (Cemoğlu, 2004, Ernst & Young Vergi Bölümü, http://www.kobiline.com/docs/AATax/publication/be_subat2004.pdf , Erişim Tarihi: 26.11.2006) :

- İki sistem arasındaki en belirgin ayrılık, Türkiye ve ABD arasındaki refah seviyesi arasındaki farktan kaynaklanan rakamsal büyüklüklerdir. ABD’de senelik katkı payı üst limitleri belirlenirken \$3.000 - \$4.000 gibi sayılar telaffuz edilirken, yaklaşık olarak \$600’lük katkı payları ile pazarlama faaliyetlerini yürüten Türkiye’de henüz bu limitlerin beyan edilmesine gerek duyulmamıştır. Ancak artan rekabet ve sektörün göstereceği performans doğrultusunda; ileriki dönemlerde Bireysel Emeklilik Sistemi gibi yüksek vergi avantajları sağlayan ürünlerin aşırı talep almasını önlemek amacıyla birtakım üst limitlerin ilan edilmesi beklenebilir.
- Bir diğer fark iki sistemin yürütülmesindeki amaçtır. IRA, ABD’li tasarrufçu için yalnızca bir yatırım aracı ve sosyal güvenliği destekleyici bir unsurdur; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’nin amacı daha çok iflas etme noktasına doğru giden sosyal güvenliği ayakta tutmak, bunu yaparken de son 15 yılda döndürülmesi zorlaşan kamu borç stokunu eritecek güçlü fonlara kavuşmaktır. Bu konudaki en önemli kanıt, ABD’deki sistemde bulunmayan ama Bireysel Emeklilik Sistemi firmalarına getirilen kısıtlamalardır. Türk Bireysel Emeklilik şirketlerinin fon aktarabilecekleri yatırım enstrümanlarının çoğuna sınırlamalar getirilirken, Devlet İç Borçlanma Senetleri için bir kısıtlama koyulmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, kamu borçlarının döndürülmesi için Bireysel Emeklilik Sistemi kaynaklarının kullanılması yolunda teşvikler konulmaktadır.
- Her iki sistem de katılımı teşvik etmek için ciddi vergi avantajları sağlamaktadır. Kurumlar açısından Bireysel Emeklilik Sistemi şirketleri Kurumlar Vergisinden muaf tutulmaktadır. Ancak ABD’de böyle bir uygulama hakkında bilgiye rastlanmamıştır.
- Bireyler açısından kıyaslamayı ise bir tablo ile gösterebiliriz:

Tablo 3-2: ABD ve Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Sisteminin Bireyler Açısından Farklılıkları

	ROTH IRA	BES
Emeklilik Yaşı	59,5	56
Minimum Sistemde Kalma Süresi	5 yıl	10 Yıl
Minimum Kalma Süresinden Önce Çıkıldığında Uygulanacak Stopaj	10%	15%
Yaş Haddinden Önce Çıkıldığında Uygulanacak Stopaj	10%	10%
Mücbir Sebepler	Ölüm, Maluliyet, Mesken alımı için \$10.000 çekme	Vefat, Maluliyet, Tasfiye
Mücbir Sebeplerle Çıkıldığında Uygulanacak Stopaj	0%	%3.75
Emeklilikte Uygulanacak Stopaj	0%	%3.75

Roth IRA için ödenen katkı payları gelir vergisi matrahından düşülememektedir. Ancak; BES için yapılan ödemelerin brüt ücretin %10’una kadar olan ve senelik bazda bir yıllık asgari ücret tutarını aşmayan kısımları gelir vergisi matrahından düşülebilmektedir.

BES kurulurken yurtdışındaki diğer örnekler dikkate alınmış ve işleyiş açısından benzerlikler yakalanmıştır. Fakat pazarlama uygulamaları henüz ABD’deki düzeye ulaşamamıştır. Bu durum özellikle sistemin henüz 3-4 yıllık bir geçmişinin olmasından kaynaklanmaktadır. Belirli bir süre sonra, sistemin ülkemizde yerleşmesi sonucu gerek pazarlama uygulamaları gerekse ürün çeşitliliği açısından gelişme gösterebileceği ve daha iyi koşulların ortaya çıkabileceği söylenebilir. Türkiye’de kanuni ehliyete sahip herkes sisteme davet edilirken, ABD pazar segmentasyonu ve ürün çeşitliliği açısından başarılı bir tablo çizmiştir.

Diğer yandan, ABD’deki emeklilik sistemlerinden birine katılmak isteyen çalışandan giriş ücreti alınmamaktadır. BES’de kanun, emeklilik şirketlerine “Asgari ücretin aylık tutarı kadar bir giriş ücreti” almaya hak tanımıştır. Ayrıca ABD’de emeklilik hesabı açan kurumlar yönetim gideri almazlar. Türkiye’deki BES’de kanun katkı payları üzerinden %8’e kadar yönetim gideri kesintisine hak vermiştir. Bir diğer fark Amerika’daki fonların yönetiminden alınan Fon İşletme Ücreti %11’i geçmez. BES’te bu gider %3.5’dur. ABD’de katılımcının emeklilik hakkı kazanması için belirli bir süre düzenli katkıda bulunması aranmamaktadır. Katkı sahibi sepete ne koyarsa emeklilikte onu alacağını bilmektedir (Erolgaç, 2005, s.267-268).

Çalışmada Avrupa ülkelerinden İngiltere'ye yer verilmesinin nedeni, gelişmiş ülkelere nazaran bu ülkenin sosyal güvenlik sisteminde ciddi bir kriz yaşanmamış olması ve ülkede özel emeklilik sigorta sistemlerinin uzun süredir uygulanıyor olmasıdır. Türkiye'de İngiltere'nin aksine sosyal güvenlik sisteminde önemli finansman sıkıntıları yaşanmıştır. Ülkemizde özel emeklilik sistemine geçiş süreci de henüz çok yenidir. İngiltere'de emeklilik fonlarının GSYİH içindeki payları (%70,1) 2005 yılı itibariyle oldukça iyi seviyelere gelmiştir. Türkiye ise bu paylar henüz çok sınırlıdır (%0,3). Ayrıca İngiltere'nin nüfusu diğer Avrupa ülkelerine oranla daha yavaş yaşlanmaktadır. İngiltere'de aynen Türkiye gibi bireysel emeklilik sistemini gönüllük esasına göre uygulamaktadır. Ancak İngiltere'de halkın çoğunluğu bireysel emeklilik sistemine katılmış olmakla birlikte Türkiye'de bu sistemin yeni olması nedeniyle halkın katılımı düşüktür.

Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminde geri ödeme süreci aşamasında (10 yıl 56 yaş) bir başka ifadeyle emeklilik gelirlerinin vergilendirilmesi aşamasında, emeklilikte birikimlerin %25'i vergisiz, kalan üzerinden düşük oranda stopaj uygulaması yapılmaktadır. Ayrıca erken ayrılmalarda birikimlerin tamamı daha yüksek bir oranda stopaja tabi olacaktır. İngiltere'de isteğe bağlı emeklilik sigortalarında emeklilik tarihinde, bu tarihe kadar hesapta toplanmış olan meblağın %25'ine varan miktarı vergiden muaf ve götürü usulü olarak kabul edilip kullanılabilir. Fondan geri kalan ise 75 yaşına kadar aylık emekli maaşı olarak ya da kredi kullanmak olarak görülür ve şahıs 75 yaşına geldiğinde de hesapta kalan miktarla tekrar ödenek sağlayacaktır.

Latin Amerika ülkelerinden olan Şili'de ise, emeklilik sistemi, yapılan uygulamalar ve gösterdiği gelişmeler ile dünyanın ilgisini üzerine çeken, önemli olan sistemlerden biridir. Şili, dağıtım sistemine dayanan ve devletin sorumluluğunda bulunan zorunlu emeklilik sistemini, çalışanın kendi emekliliği ile ilgili sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesi ile özelleştirme yoluna gitmiştir. Ağır bir şekilde uygulamaya konan özel emeklilik sistemi, süreç içinde, toplumsal sıkıntıların azaltılması amacıyla daha iyi bir duruma getirilmeye çalışılmıştır. Sistemin birçok ülkenin dikkatini çekmesi, yine birçok ülkede inceleme konusu olması ve başarılarının çok olması nedeniyle bu çalışmada Şili örneğine yer verilmiştir. Şili emeklilik sisteminin Türkiye'deki BES'den en önemli farkı zorunluluk esasına göre uygulanıyor

olmasıdır. Şili’de dağıtım modeline dayalı sosyal güvenlik sistemi, tedricen, fonlama modeline dayalı bireysel emeklilik fonlarıyla ikame edilmiştir. Türkiye’de ise bireysel emeklilik sistemi sosyal güvenlik sisteminin bir alternatifi değildir. Sosyal güvenlik sisteminin gelişmesinde bir basamaktır. 2000 yılı itibarıyla Şili’de özel emeklilik fonlarının GSMH içindeki payları % 45 düzeyindedir. Bu sistem Şili’de de uzun zamandır uygulanmaktadır. Türkiye’de ise sistemin 3-4 yıllık bir geçmişinin olması nedeniyle Şili’ye kıyasla bu fonların değerleri sınırlı kalmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK FON DEĞERLERİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

Toplam Katkı Payı Tutarı, katılımcıların emeklilik şirketleri ile yaptıkları sözleşmeler doğrultusunda ödedikleri katkı paylarının ulaştığı büyüklüğü göstermektedir. 2007 yılı öncesinde yayımlanan BES Katkı Payı Tutarı'nın içinde bireysel emeklilik sistemine yapılan katkı payı ödemeleri bulunmakta, birikimli hayat sigortalarından bireysel emeklilik sistemine yapılan aktarım tutarları yer almamaktadır. Ancak birikimli hayat sigortalarından bireysel emeklilik sistemine yapılan aktarımların 7 Ekim 2006 tarihinde sona ermesiyle birlikte bu ayırım ortadan kalkmıştır. Diğer önemli bir büyüklükte, emeklilik şirketlerinin, giderlerini karşılamak amacıyla katılımcıların ödedikleri katkı payları üzerinden yaptıkları kesintilerden sonra emeklilik yatırım fonlarında yatırıma yönlendirdikleri tutardır. Bu da **Yatırıma Yönelen Toplam Tutar**'ı oluşturmaktadır. Yatırıma Yönelen Toplam Tutar'ın emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilmesi sonucu ulaşılan büyüklük ise **Katılımcıların Toplam Fon Tutarı**'dır. Katılımcıların Toplam Fon Tutarı 2006 yılı başından itibaren Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. Çalışmamızda elde edilen sonuçların güvenilirliğini artırabilmek için veri seti olarak Katılımcıların Toplam Fon Tutarı verileri yerine, 2003 yılından bu yana elde ettiğimiz Yatırıma Yönelen Toplam Tutar değerleri kullanılmıştır.

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Uygulamada, bireysel emeklilik fon değerlerinin makro ekonomik değişkenler ve sermaye piyasası üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için zaman serisi analizi kullanılarak, bu fonların gelecekte ulaşabileceği değerler tahminlenmiştir. Ayrıca bu tahminlenen fon değerlerinin, geçmişte belli dönemlerdeki portföylere dağılımı incelenerek, gelecekte (tahminlenen dönemde) aynı portföylere nasıl dağılacığı hesaplanmış ve bu yolla sermaye piyasalarına etkilerinin neler olacağı üzerinde durulmuştur. Diğer yandan Türkiye'nin geçmişteki GSYİH ve fon değerleri verileri kullanılarak, zaman serisi analizi ile gelecekteki emeklilik fonlarının GSYİH içindeki payları tahminlenmiştir. Buradan yola çıkarak da, ülkemizin, günümüz itibarıyla

GSYİH içinde emeklilik fonlarının payının oldukça yüksek olduğu İngiltere ve Amerika'nın düzeyine ne zaman ulaşabileceği, karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

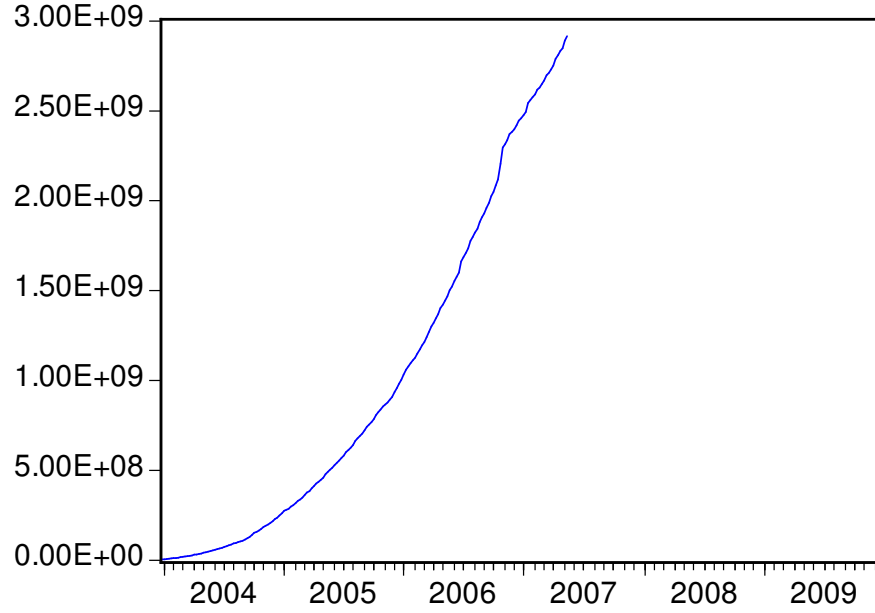
4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde zaman serisi analizi ile ilgili tahminleme ve düzeltme tekniklerinden olan üstel düzeltme (Exponential Smoothing) yöntemi kullanılarak emeklilik fon değerleri tahminlenmiştir. Çalışmada gelecekteki emeklilik fon değerlerinin tahminlenmesinde kullanılan Yatırıma Yönelen Toplam Tutar verileri Emeklilik Gözetim Merkezi'nin resmi internet adresindeki (<http://www.egm.org.tr/>) BES temel göstergeleri bölümünden haftalık olarak elde edilmiştir. Analizde toplam 177 adet gözlem değeri kullanılmıştır (Ek-1).

Gelecek dönem değerlerinin tahminlenmesinde; hem varolan trendi hemde tahminleme sonuçlarını sürekli güncelleyen, bu yolla olası mevsimsel etkileri gidererek, son dönem verilerini önceki dönemlere göre daha ağırlıklı olarak analize katan ve bu özellikleri nedeniyle az sayıda gözlemden oluşan veri setlerine rahatlıkla uygulanabilen Holt-Winters'ın mevsimsel olmayan çift parametrelili üstel düzeltme tekniği kullanılmıştır.

4.3. Modelin Kurulması

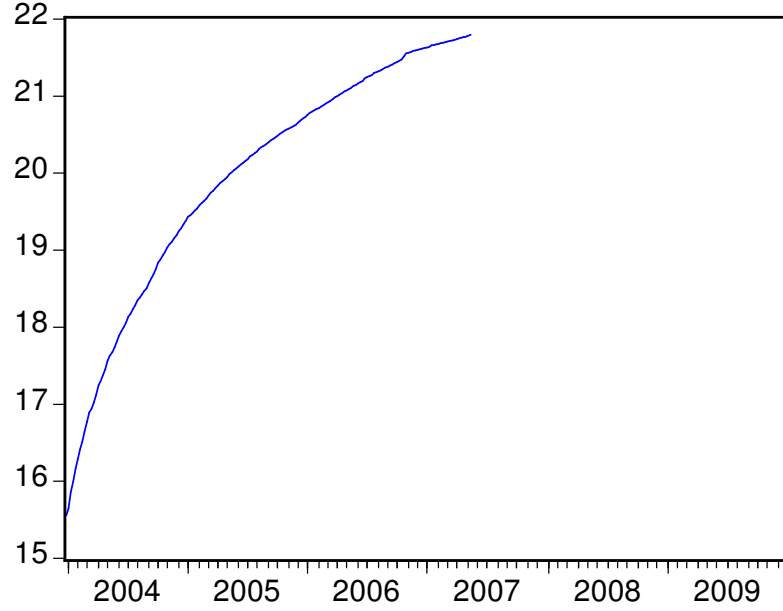
Tahminlemede kullanılan haftalık fon değerlerinin serpilme diyagramları çizdirildiğinde aşağıdaki Grafik 4.1 karşımıza çıkmaktadır. Bu grafik toplam yatırıma yönlendirilen emeklilik fon değerlerinin 31.12.2003 tarihinden 07.05.2007 tarihine kadar olan haftalık verilerine göre çizilmiştir ve toplam 177 adet gözlem değerinden oluşmaktadır.

Grafik 4.1: Yatırıma Yönelen Emeklilik Fon Değerleri

Grafikte 4.1’de yatırıma yönelen emeklilik fon değerlerinin 2003 yılı sonundan 2007 yılı mayıs ayına kadarki verileri incelendiğinde, sürekli bir artış trendi gözlenmektedir. Bu fon büyüklüklerinin 2007 yılı mayıs ayı itibariyle değerlerine bakıldığında 3.000,0 milyon YTL’ye yaklaştığı görülmektedir. 2 Temmuz 2007 itibariyle bu rakam 3.000,0 milyon YTL’yi aşarak, 3.107,8 milyon YTL değerine ulaşmıştır.

Yukarıda toplam yatırıma yönelen fon değerlerinin grafiğine bakıldığında zamana göre değişimin üstel olduğu görüldüğünden verilerin logaritmaları alınarak, doğrusal hale dönüştürülmüştür. Logaritması alınmış verilerin grafiği ise Grafik 4.2.’de görülmektedir (Ek-2).

Grafik 4.2: Log. Yatırıma Yönelen Emeklilik Fon Değerleri

Bu logaritmik veriler zaman serisi analizi yöntemlerinden üstel düzeltme tekniği ile modellenmiş ve bu modele göre 2010 yılına kadar yıllık fon değerleri tahminlenmiştir.

Modeli oluşturmadan önce elde edilen sonuçların güvenilirliğini artırabilmek için serinin durağanlığı birim kök testiyle araştırılmıştır.

Bir seride birim kökün olup olmadığını test etmek için Dickey-Fuller ve Çoğaltılmış Dickey-Fuller testlerine başvurulabilir. Bunun dışında nonparametrik Phillips-Perron testide bu amaçla uygulanabilir (Kutlar, 2006, s.307).

Elde edilen sonuçlara bakıldığında ADF (Augmented Dickey-Fuller) test istatistiğinin mutlak değeri %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerindeki kritik değerlerden büyük ve önem seviyesi değeri %5'ten küçük olduğundan seri durağandır. Birim kök içermemektedir (Ek-3).

Aynı test 13 gecikme ile intercept seçilerek yapıldığında ise yine ADF (Augmented Dickey-Fuller) test istatistiğinin mutlak değeri kritik değerlerden büyük ve önem seviyesi değeri %5'ten küçük olduğundan seri durağandır ve birim kök içermemektedir. Yani veri üreten süreçte durağandır (Ek-3).

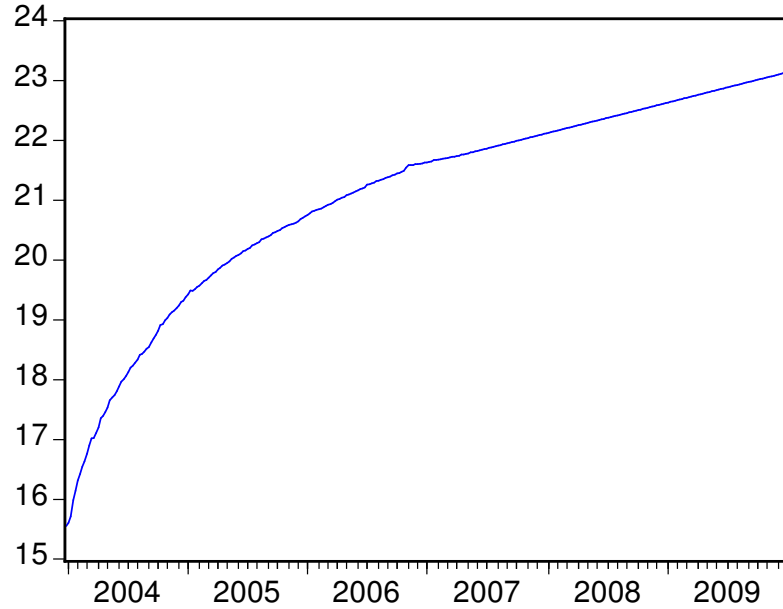
Bu sonuçlara göre model şöyle kurulmuştur:

$$\hat{y}_T + k = a(T) + b(T)k$$

$$\hat{y}_T + k = 21.79344 + 0,009743 k$$

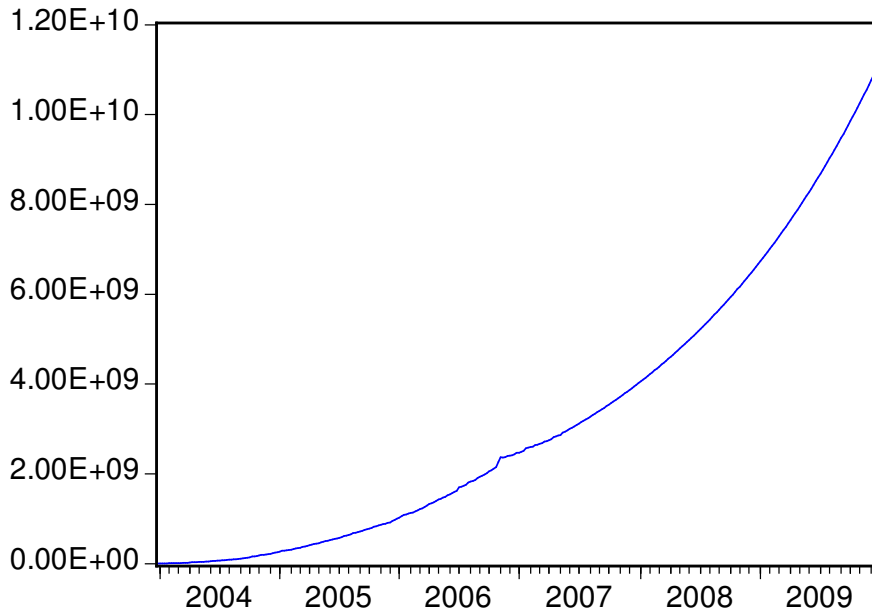
Bu tahminler kesişen $a(T)$ ve eğim gösteren $b(T)$ ile doğrusal bir trendde görülürler. Modelde yer alan $a(T)$ değeri modelin ortalama değerini verir. $b(T)$ değeri ise trend değeridir. Modelin kurulmasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde modelin trendinin artan seyir izlemesi yani pozitif olması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ayrıca modeldeki k değeri, k dönem sonrası farktır. Yine hataların ortalama kare kökü (Root Mean Squared Error) değerinin düşük olması da (0.017055) istenen bir durumdur (Ek-4).

Model anlamlı olarak kurulduktan sonra, logaritması alınan verilere düzgülleştirme yapılarak fon değerlerinin gelecekteki rakamları tahminlenmiştir. Bu rakamlara ilişkin Grafik 4.3 aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Ek-2).

Grafik 4.3: Düzgünleştirilmiş Yatırıma Yönelen Emeklilik Fon Değerleri

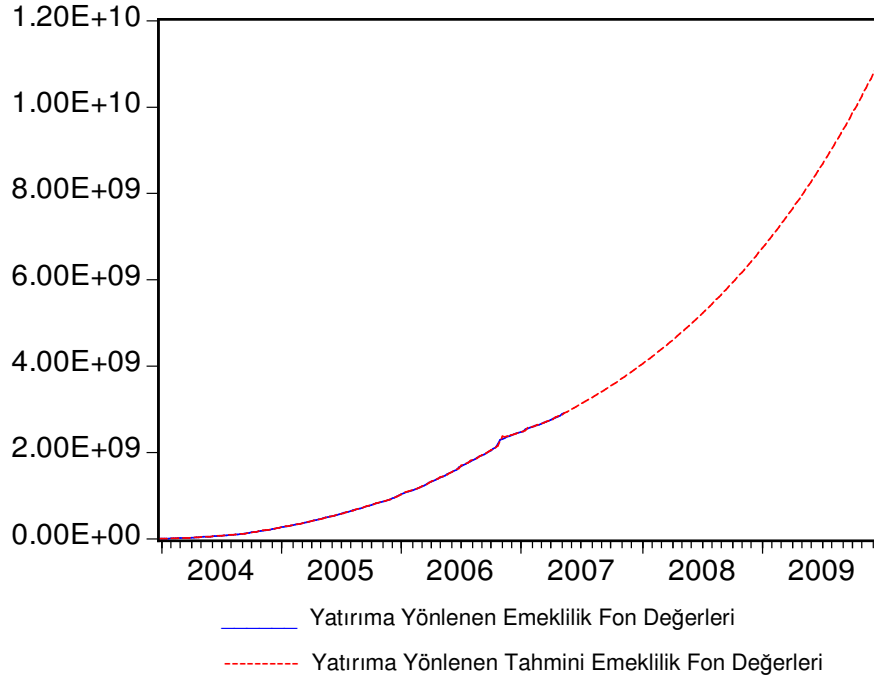
Grafik 4.3'den anlaşılacağı üzere, 2003 yılından 2007 yılına kadarki haftalık verilerin gelecekteki (2010 yılı) tahmini rakamları artış eğilimindedir. 2003 Aralık – 2007 Mayıs dönemindeki haftalık fon değerleri verilerinin en başta verilen grafiğinin üstel bir özellik göstermesinden dolayı düzeltme yaparak gelecekteki değerlerini tahminlediğimiz bu fon değerleri verilerinin anti logaritmaları alınarak orijinal hale dönüştürülürler. Bu durumda ortaya çıkan grafik ise aşağıda verilmiştir (Grafik 4.4) (Ek -2).

Grafik 4.4: Yatırıma Yönelen Tahmini Emeklilik Fon Değerleri - 1

Grafik 4.4'de başlangıçta 2007 Mayıs ayına kadar elimizde mevcut olan fon değeri verilerinin 2010 yılında ulaşacağı tahmini değerlerin grafiği verilmiştir.

Yatırıma yönelen emeklilik fon değerinin gerçek ve tahmini rakamlarının daha belirgin açıklanması için aşağıda Grafik 4.5 oluşturulmuştur.

Grafik 4.5: Yatırıma Yönelen Tahmini Emeklilik Fon Değerleri - 2

Grafik 4.5 de yatırıma yönlendirilen fon değerlerinin 2003 Aralık – 2007 Mayıs dönemindeki gerçek değerlerini göstermekte olup, bu dönemden sonraki 2010 yılına kadar olan tahmini fon büyüklüğü rakamları ise kesik çizgiyle gösterilmiştir. Tahminlemede kullanılan gerçek dönemin sonu olan 2007 yılı Mayıs ayında 2.915,8 milyon YTL dolaylarında olan toplam yatırıma yönlendirilen fon değerlerinin 2007 yılı sonunda 4.070,0 milyon YTL, 2008 yılı sonunda 6.670,0 milyon YTL, 2009 yılı sonunda ise yaklaşık olarak 11.100,0 milyon YTL'ye ulaşacağı tahminlenmektedir. Bu durumda emeklilik fonlarının, uzun dönemde ulaştığı yüksek rakamlarla ülke ekonomisi ve sermaye piyasalarına sağladığı katkının giderek artacağı ve yine uzun dönemde bu katkının pozitif yönde önemli boyutlara ulaşacağı söylenebilir.

Ayrıca Toplam Yatırıma Yönlendirilen Fon büyüklüğünün 09.07.2007 dönemindeki tahmini değerinin 3.150,0 milyon YTL dolaylarından çıkması, ve bu tarihe yakın bir tarih olan 05.07.2007 günü itibariyle gerçekleşen fon büyüklüğü değerinin ise 3.107,8 milyon YTL olması da yapılan tahminin güvenilirliğini destekleyici bir unsur olarak düşünülebilir.

4.4. Elde Edilen Sonuçların Makro Ekonomik Etkileri

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin para ve sermaye piyasalarının gelişmişlik düzeyi, bu ülkelerdeki piyasalarda işlem gören ürünlerin çeşitliliği, riskten korunma araçlarının yaygın olarak kullanımı, ekonomik ve siyasi istikrar, piyasalardaki alt yapı ve derinlik ile yakından ilgilidir. Piyasaların derinliğini ve etkinliğini artırıcı araçlardan biride sosyal güvenlik sisteminin gelişimine katkı sağlayan bireysel emeklilik fonlarıdır.

Bilindiği üzere, özel emeklilik fonları faaliyet gösterdikleri ülkelerde yatırımları ve tasarrufları artırmak suretiyle ülkedeki refah seviyesinin artmasında önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Özel emeklilik fonlarının gelişmekte olan ülke piyasalarına yönelme eğiliminde olması, gelişme aşamasındaki ülkelerin yatırımlar ve kalkınma projeleri için sermayeye duydukları ihtiyaç nedeniyle son derece önemlidir. Özel emeklilik fonları yoluyla emeklilik dönemleri için tasarrufta bulunan kişiler mikro bazda kendi çıkarları yönünde hareket etmektedirler. Ancak bu durumu makro ekonomik bazda düşünürsek bu tasarruflarla, özel tasarrufların ve/veya ulusal tasarruf düzeyinin artmasına katkıda bulunmaktadır.

Ülkemiz açısından değerlendirecek olursak toplam yatırıma yönlenen özel emeklilik fon değerlerinin, yukarıda yaptığımız zaman serisi analizi çalışmasında ulaştığımız rakamlardan da anlaşıldığı gibi uzun vadede oldukça yüksek rakamlara ulaşması beklenmektedir. Yine bu fonların ulaştığı büyüklükler şuan için her ne kadar sınırlı düzeylerde seğiriyor olsa da, ülkemizde bu fonların 3-4 yıl gibi kısa sürede ulaştığı rakamlar, gelecekte bu fonlardaki artışın ve ulaşılan büyüklüğün pozitif yönde ciddi boyutlara ulaşacağını göstermektedir. Ayrıca gerek tahmini rakamlar gerekse bireysel emeklilik sistemini uzun yıllardan beri uygulayan ülke örnekleri incelendiğinde bu fonların gelecekte ulaşacağı değerler ülkemiz ekonomisine ve sermaye piyasasına sağlayacağı katkısının da çok önemli boyutlarda olacağı göz ardı edilemez bir husustur.

Bu fonların makro ekonomik etkilerinin neler olacağı hususu düşünüldüğünde ise akla ilk gelen etkilerden biri bu fonların uzun vadeli bir kaynak olmasından dolayı ulusal ekonomiler ve ülkemiz için enflasyonu düşürücü bir rol üstlenmesidir. Yine özel emeklilik fon büyüklükleri gelecekte ulaşacağı değerler ile sermaye piyasasının birincil ve ikincil piyasalarının, döviz, para ve türev piyasalarının gelişmesinde daha önemli bir yere sahip olacaktır. Ayrıca bu fonların finansal araçlar ve piyasalar üzerindeki uyarıcı

etkisi,uzun vadede tasarrufları ve tasarrufların yöneldiği yatırımların verimliliğini büyük ölçüde artırarak makro bazda ekonomik büyümeye önemli katkı sağlayacaktır.

4.5. Elde Edilen Sonuçların Sermaye Piyasasına Etkileri

Diğer yandan özel emeklilik fonlarının ulaştığı boyut uzun vadede ülkemiz sermaye piyasasına önemli katkılar sağlayacaktır. Bu fonların istikrarlı ve uzun dönemli yatırımlarının ülkemiz sermaye piyasasına sağlayacağı katkılardan biri volatilitenin düşürülmesi suretiyle istikrarlı bir büyümenin sağlanması yönünde olacaktır. Yüksek volatiliteler, hisse fiyatlarının kaynak tahsisinde güvenilir bir gösterge olmasını engellemekte, riskten kaçınan yatırımcıların hisse senetlerinde uzaklaşmasına neden olarak halka açık işletmelerin kaynak maliyetini arttırmaktadır. Özel emeklilik fon büyüklüklerinin ciddi rakamlara ulaştığı ülkelerde, piyasaların volatilitesinde düşüşler yaşanmıştır. Bireysel emeklilik sisteminin geliştiği ülkelerde sermaye piyasası ile özel emeklilik fonları arasında entegre bir ilişki mevcuttur. Talep artışına bağlı olarak fiyatların gerçek seviyelerine ulaşması, sermaye maliyetini düşürmek suretiyle menkul kıymet ihtiyaçlarının ve yatırımların artmasını sağlamaktadır.

Sermaye piyasasının etkinliği ve derinliği ile ilgili göstergeler temel olarak; sermaye piyasasını ekonomi içindeki payı, piyasa performansı ve portföy yatırımlarıdır. Tüm bu göstergeler ülkemizde gelecekte emeklilik fonlarının ulaşacağı rakamlar düşünüldüğünde, daha yüksek boyutlara ulaşacaktır. Özel emeklilik fonlarındaki birikimlerin artmasıyla, portföy yatırımları artacak bu durum sermaye piyasasının, toplam ülke ekonomimiz içindeki payını güçlendirecektir.

Aşağıda Tablo 4-1’de tüm emeklilik yatırım fonlarının aylık bazda toplam değeri ve bu fonların aylık portföy dağılımı, fonların kurulduğu yıl olan 2003 yılından 2007 yılının Mart ayına kadar verilmiştir. Tabloda HS % Portföydeki Hisse Senedi Oranını, KB % Portföydeki Kamu Borçlanma Araçları Oranını, ÖT % Portföydeki Özel Sektör Tahvil Oranı, TR Portföydeki Ters Repo Oranı, BPP Portföydeki Borsa Para Piyasası Oranını, YMK Portföydeki Yabancı Menkul Kıymet Oranını göstermektedir.

Tablo 4-1: Tüm Emeklilik Yatırım Fonları

Yıl	Ay	Fon Sayısı	Toplam Değeri (YTL)	Yatırımcı Sayısı	HS %	KB %	ÖT %	TR %	BPP %	YMK %	Diğer %
2003	10	53	47.468.000	-	6,33	67,63	0,00	13,51	1,71	7,90	2,90
2003	11	54	48.523.000	-	6,72	65,81	0,00	13,26	1,48	11,56	1,18
2003	12	68	42.779.000	-	11,18	69,46	0,00	13,76	0,82	4,20	0,57
2004	01	72	35.451.687	89.753	10,02	54,98	0,00	10,94	1,32	22,73	0,00
2004	02	75	40.122.096	139.800	12,40	58,77	0,00	6,78	1,28	20,76	0,00
2004	03	80	45.126.911	234.300	16,95	54,15	0,00	9,50	0,89	18,51	0,00
2004	04	81	50.521.976	348.537	13,31	57,49	0,00	8,77	3,24	17,18	0,00
2004	05	81	61.871.509	421.223	12,58	56,23	0,00	13,64	2,35	15,21	0,00
2004	06	81	77.865.762	511.335	16,47	55,10	0,00	12,83	2,25	13,35	0,00
2004	07	81	97.626.432	599.962	15,78	53,05	0,00	13,84	4,63	12,70	0,00
2004	08	81	121.924.185	648.274	13,83	57,67	0,00	12,60	2,69	13,22	0,00
2004	09	81	210.903.934	923.510	14,49	61,04	0,00	9,00	2,98	12,50	0,00
2004	10	81	199.127.803	856.336	14,50	61,14	0,00	9,55	2,18	12,64	0,00
2004	11	81	237.184.573	949.922	12,37	71,04	0,00	11,13	3,33	2,12	0,00
2004	12	81	296.124.827	1.040.217	13,32	72,44	0,00	9,07	3,33	1,84	0,00
2005	01	81	349.702.074	1.130.250	11,60	77,15	0,00	6,82	2,52	1,90	0,00
2005	02	81	395.827.439	1.206.974	13,05	76,83	0,00	6,86	1,64	1,61	0,00
2005	03	84	450.311.874	1.319.248	11,45	73,81	0,00	10,51	2,87	1,30	0,07
2005	04	84	504.573.592	1.381.044	8,21	77,97	0,00	8,56	3,91	1,22	0,12
2005	05	84	578.472.834	1.504.783	10,96	77,09	0,00	8,75	1,89	1,11	0,20
2005	06	84	640.110.770	1.557.994	10,77	78,04	0,00	7,20	1,51	0,86	1,61
2005	07	84	716.896.175	1.658.365	9,98	80,85	0,00	5,60	1,54	2,02	0,00
2005	08	86	797.257.130	1.747.325	9,99	80,62	0,00	7,13	0,91	1,36	0,00
2005	09	89	888.409.929	1.814.314	9,34	82,98	0,00	4,65	1,80	1,22	0,00
2005	10	91	971.197.123	1.868.294	9,15	81,44	0,00	7,27	1,10	1,03	0,00
2005	11	96	1.091.131.390	1.946.969	9,90	78,39	0,00	5,00	1,26	0,80	4,65
2005	12	96	1.219.049.095	2.025.705	11,12	80,41	0,00	5,35	0,91	0,76	1,45
2006	01	96	1.348.263.107	2.117.025	12,46	75,37	0,00	10,55	0,37	1,25	0,00
2006	02	101	1.475.353.436	2.173.242	12,75	72,11	0,00	12,09	1,50	0,70	0,85
2006	03	101	1.569.951.820	2.266.666	11,29	71,92	0,00	13,16	0,59	0,62	2,43
2006	04	101	1.683.474.556	2.349.925	10,76	73,23	0,00	12,22	0,13	0,65	3,00
2006	05	101	1.781.360.396	2.452.461	9,79	72,23	0,00	14,97	0,18	0,71	2,12
2006	06	101	1.883.068.240	2.584.647	9,08	69,25	0,00	18,64	0,27	0,69	2,07
2006	07	101	2.040.578.522	2.696.027	9,77	73,22	0,00	14,02	0,17	0,73	2,09
2006	08	102	2.202.861.043	3.049.539	9,09	69,26	0,00	17,71	0,80	0,64	2,50
2006	09	102	2.385.992.569	2.671.048	8,18	71,46	0,00	17,03	0,33	0,64	2,35
2006	10	102	2.615.667.416	3.008.865	8,43	73,56	0,00	14,83	0,16	0,72	2,29
2006	11	102	2.706.029.673	3.065.145	8,69	72,38	0,00	15,13	0,11	0,73	2,97
2006	12	102	2.821.384.516	2.807.557	8,59	73,03	0,00	14,43	2,50	0,69	0,75
2007	01	102	2.957.799.321	3.264.836	8,64	69,26	0,00	16,47	0,02	0,68	4,92
2007	02	103	3.062.303.535	3.343.169	8,49	68,04	0,00	17,46	0,16	0,69	5,16
2007	03	103	3.200.581.005	3.254.542	9,18	68,99	0,00	15,64	0,06	0,67	5,46

Kaynak:http://www.spk.gov.tr/HaberDuyuru/aylikbulten/2007/Mart/aylik_istatistik_bulteni_2007_Mart.xls

is, Erişim Tarihi:25.06.2007

Tablo 4-1’de verilen yatırımcı sayılarında, aynı kişi her yatırım yaptığı fon için ayrı bir kişi gibi sayılmaktadır. Emeklilik yatırım fonlarının portföy dağılım tablosu incelendiğinde ilk dikkat çeken nokta, fonların çok büyük bir bölümünün kamu borçlanma araçlarına yatırılması hususudur. Bu durum katılımcıların yatırım araçları tercihinde riskten kaçındığının ve yine devletin borçlarının önemli bir kısmının bu fonlarla karşılandığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Dikkat çeken bir diğer husus, ekim 2004 tarihindeki kamu borçlanma araçlarının kasım 2004 döneminde hızlı bir artış göstermesidir. Bu durum daha önce yabancı menkul kıymetler arasında gösterilen Türk Devlet Eurobondları’nın bu tarihten itibaren kamu borçlanma senetleri arasında gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı dönemde bu nedenden dolayı portföydeki yabancı menkul kıymet oranında ise düşüş yaşanmıştır. Diğer yandan nisan 2006 döneminden itibaren emeklilik fon portföylerindeki hisse senedi oranında ufakta olsa bir düşüş yaşanmıştır. Aynı dönemden itibaren portföydeki ters repo oranlarında ise artış gözlenmiştir.

Tablo 4-1’deki bazı portföy oranlarından hareketle, farklı portföylere ilişkin geleceğe yönelik bir takım tahminler yapabiliriz. Bununla ilgili olarak aşağıda Tablo 4-2 oluşturulmuştur.

Tablo 4-2: Seçilmiş Emeklilik Fon Portföyü Değerleri

Portföy Grupları	Yıl	Ay	Toplam Değeri (YTL)	HS %	KB %	TR %
1.Grup	2003	10	47.468.000	6,33	67,63	13,51
2.Grup	2004	07	97.626.432	15,78	53,05	13,84
3.Grup	2005	09	888.409.929	9,34	82,98	4,65
4.Grup	2004	06	77.865.762	16,47	55,10	12,83
5.Grup	2006	06	1.883.068.240	9,08	69,25	18,64
6.Grup	2007	01-03	3.073.561.287	8,77	68,8	16,5

Tablo 4-2’ de 6 farklı grup oluşturulmuştur. Bu gruplardan 1. grup Ekim 2003 – Mart 2007 döneminde emeklilik fon değerlerinin en düşük oranda hisse senedi olarak değerlendirildiği (%6,33) Ekim 2003 döneminin emeklilik fon portföyünü vermektedir. 2. grup ise aynı şekilde emeklilik fonlarının değerlendirildiği en düşük kamu borçlanma

oranının (%53,05) gerçekleştiği dönemi, 3. grupta en düşük ters repo yatırımının (%4,65) gerçekleştiği dönemi vermektedir. 3. grup aynı zamanda emeklilik fonlarının en yüksek oranda kamu borçlanma araçlarında (82,98) değerlendirildiği dönemi ifade etmektedir. 4. grup emeklilik yatırım fonlarının en yüksek oranda hisse senedi (%16,47) olarak değerlendirildiği dönemi, 5. grupta en yüksek oranda ters repo (%18,64) olarak değerlendirildiği dönemi göstermektedir. Son grup olan 6. grupta ise, aynı yatırım araçlarının 2007 yılının ilk üç ayındaki oranlarının geometrik ortalaması hesaplandığında şu rakamlar karşımıza çıkmaktadır: 2007 yılının ilk üç ayındaki Emeklilik Yatırım fonlarının hisse senedi oranı rakamları sırasıyla %8,64, %8,49 ve %9,18 olarak gerçekleşmiştir. Bu üç ayın geometrik ortalaması ise %8,77 olarak hesaplanmıştır. Diğer yatırım araçları içinde aynı dönemin ilk üç ayının geometrik ortalaması hesaplandığında ise bu oran kamu borçlanma araçları için %68,8 , ters repo için %16,5 olarak bulunmuştur.

Hatırlanacak olursa yaptığımız zaman serisi analizi çalışması ile emeklilik fonlarının yatırıma yönlenen toplam tutarını 2009 yılı sonu için yaklaşık olarak 11.100,0 milyon YTL olarak tahminlemiştik. 2010 yılında ulaşılması beklenen bu rakamın çok yakın bir değeri olan bireysel emeklilik katılımcılarının toplam fon tutarının 2007 yılındaki ilk üç ayının ortalaması ise 3.073,5 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. Yani tahmini rakamlar, 2010 yılında gerçekleşmesi beklenen tahmini rakamların, şuan ki rakamların yaklaşık 4 katı olacağını göstermektedir. Emeklilik yatırım fonlarının gelecekte ulaşacağı tahmin edilen bu rakamlarının gerçekleşmesi durumunda, bu fonların ülke ekonomimize ve sermaye piyasalarına olan etkisinin şuan ki dönemle kıyaslanmayacak derece önemli ölçüde artacağı göz ardı edilemez bir husustur.

Emeklilik yatırım fonlarının uzun dönemde büyük rakamlara ulaşması ile Emeklilik yatırım fonlarının değerlendirildiği yatırım araçlarının değerleri önemli boyutlara ulaşacak; buda, ülke ekonomimize ve ülkemizin sermaye piyasasına canlılık getirecek ve ekonomik büyümemizin artışına ciddi katkılar sağlayacaktır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de bireysel emeklilik fonlarının asıl amacı dışında, kamu borçlarının, iç borçların finansmanında kullanıldığını görmekteyiz. Portföy bileşimlerindeki kamu borçlanma araçlarının payının yüksek olması, böyle bir sonucu desteklemektedir. Bu durum, bu fonların asıl amacı dışında kullanılmakla birlikte yinede sağladığı katkılardan birisidir.

SPK'nın 2007 Mayıs ayı aylık bülteninden alınan bilgilere göre emeklilik fonlarının ulaştığı büyüklük 3.510,1 milyon YTL dir. Bu fon büyüklüğünün içinde en yüksek paya sahip portföylerin dağılımına bakıldığında, fonların %9,05'nin hisse senedi, %64,75'i kamu borçlanma aracı, %20,80'nin ters repo olarak değerlendirildiği görülmektedir. 2007 yılı Mayıs ayında gerçekleşen fon büyüklüğü olan 3.510,1 YTL'nin %9,05 hesaplandığında 317,6 milyon YTL'sinin hisse senedinde değerlendirildiği, %64,75 hesaplandığında 2.272, 8 milyon YTL'sinin kamu borçlanma araçlarında değerlendirildiği ve %20,80 hesaplandığında ise 730, 1 milyon YTL'nin de ters repo olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Benzer hesaplamaları, 2010 yılı için tahminlenen yaklaşık fon büyüklüğü rakamı olan 11.100,0 milyon YTL üzerinden de yaparak emeklilik fonlarının ekonomimiz ve sermaye piyasası üzerindeki katkılarının gelecekte hangi boyuta ulaşacağını tahminleyebiliriz.

2007 yılının ilk üç ayının emeklilik fonlarının portföy dağılımları incelendiğinde, bu üç ayın hisse senedi oranlarının geometrik ortalamasını %8,77 olarak yukarıda hesaplamıştık. Diğer yatırım araçları içinde aynı dönemin ilk üç ayının geometrik ortalaması hesaplandığında ise bu oran kamu borçlanma araçları için %68,8 , ters repo için %16,5 olarak bulunmuştu. Yine hatırlanacak olursa 2007 yılının ilk üç ayının fon büyüklüğü ortalaması ise 3.073,5 milyon YTL idi. Bu ortalama fon büyüklüğünden, ortalama yatırım araçları oranları dikkate alınarak çeşitli portföy bileşenlerinin 2007 yılındaki ulaştığı değerleri elde edebiliriz. Buna göre, 2007 yılının ilk üç ayında emeklilik yatırım fonlarının (3.073,5'in % 8,77'si) 269,5 milyon YTL'si hisse senedi olarak değerlendirilmiştir. Kamu borçlanma araçlarının fon değeri içindeki payı (3.073,5'in % 68,8) 2.114,6 milyon YTL, ters reponun payı ise (3.073,5'in % 16,5'i) 507,1 milyon YTL olmuştur. Aynı portföy oranlarının 2010 yılında gerçekleşmesi durumunda ise ulaşılacak tahmini portföy değerlerinin hisse senedi için (11.100,0'ün %8,77'si) 973,5 YTL, kamu borçlanma araçları için (11.100,0'ün %68,8'si) 7.636,8 milyon YTL, ters repo için ise (11.100,0'ün %16,5'i) 1.831.5 milyon YTL dolaylarına ulaşabileceği beklenebilir (Tablo 4-3).

Tablo 4-3: 2007 İlk Üç Aylık Portföy Ortalaması ile 2010 Yılı Tahmini Değerleri

KARŞILAŞTIRMA	2007 (İlk Üç Ay) (Milyon YTL)	2010 (Milyon YTL)
Fon Büyüklüğü	3.073,5 (Ortalama)	11.100,0 (Tahmini)
Hisse Senedi (% 8,77)	269,5	973,5
Kamu Borçlanma Araçları (%68,8)	2.114,6	7.636,8
Ters Repo (16,5)	507,1	1.831,5

Diğer yandan, Tablo 4-2 vermiş olduğumuz geçmiş dönemdeki bazı emeklilik yatırım fon değerlerinin, bazı yatırım araçlarına en düşük dağılım oranlarını veren gruplar üzerinden, 2010 yılında böyle bir durumun gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkabilecek rakamları tahmin edebiliriz. Buna göre geçmişteki en düşük portföy oranları gerçekleşirse, 2010 yılındaki tahminlenen yaklaşık fon değeri olan 11.100,0 milyon YTL'nin % 6,33'ü hesaplandığında, 702,63 milyon YTL' sinin hisse senedi olarak değerlendirileceği, % 53,05'i hesaplandığında 5.888,55 YTL' sinin kamu borçlanma aracı, % 4,65'i hesaplandığında 516,15 milyon YTL' sinin de ters repo olarak değerlendirileceği söylenebilir (Tablo 4-4).

Tablo 4-4: Gerçekleşen En Düşük Portföy Oranlarına Göre 2010 Yılı Emeklilik Fonu Tahmini Portföy Değerleri (Milyon YTL)

Fon Değeri	11.100,0
Hisse Senedi (%6,33)	702,6
Kamu Borçlanma Araçları (%53,05)	5.888,5
Ters Repo (%4,65)	516,1

Aynı hesaplamaları Tablo 4-2' de verilen geçmişte gerçekleşmiş en büyük portföy oranlarını alarak yaparsak ve gelecekte bu rakamların gerçekleştiğini varsayarsak şu değerleri elde ederiz: Hisse senedi için 11.100,0 milyon YTL'nin %16,47 si hesaplandığında, geçmişte emeklilik fonlarının değerlendirildiği en yüksek

hisse senedi oranının 2010 yılında gerçekleşmesi durumunda 1.828,17 milyon YTL'lik tahmini değer elde edilmektedir. Haziran 2004 de gerçekleşen %16,47'lik hisse senedinin o günkü değeri ise sadece (77,8'in % 16,47'si) 12,8 milyon YTL idi. Benzer hesaplamalar 11.100,0 milyon YTL'nin %82,98'i hesaplanarak yapıldığında elde edilen 9.210,78 milyon YTL değeri kamu borçlanma araçlarının 2010 yılında ulaşabileceği en yüksek tahmini değerleri vermektedir. Eylül 2005 yılında gerçekleşen %82,98'lik en yüksek kamu borçlanma aracı oranının o dönemdeki değeri (888,4'ün %82,98'si) 737,1 milyon YTL'dir. 11.100,0 milyon YTL'nin %18,64'ü hesaplandığında ise 2010 yılında ters reponun ulaşabileceği en yüksek değer yaklaşık olarak 2.069,04 YTL dolaylarında olacağı tahmin edilebilir. Ters reponun en yüksek değerinin gerçekleştiği (%18,64) Haziran 2006 dönemindeki değeri ise (1.883,0'ın %18,64'ü) 350,9 milyon YTL'dir. Bu tahminler göstermektedir ki emeklilik fon varlıklarının değerlendirileceği yatırım araçları, fon değerlerindeki hızlı artışa paralel olarak önemli büyüklüklere ulaşabilir. Bu durumun gerçekleşmesi sonucunda da uzun vadede gerek ekonomimiz gerekse sermaye piyasaları derinlik kazanacak ve ekonomik büyüme hızlanacaktır (Tablo 4-5).

Tablo 4-5: Gerçekleşen En Büyük Portföy Oranlarına Göre 2010 Yılı Emeklilik Fonu Tahmini Portföy Değerleri (Milyon YTL)

Fon Değeri	11.100,0
Hisse Senedi (%16,47)	1.828,1
Kamu Borçlanma Araçları (%82,98)	9.210,7
Ters Repo (%18,64)	2.069,0

Yapılan bu analizlere göre 2010 yılı için, emeklilik fonlarının değerlendirildiği araçlardan hisse senedinin minimum değerinin 702,6 milyon YTL, kamu borçlanma araçlarının minimum değerinin 5.888,5 milyon YTL, ters reponun minimum değerinin ise 516,1 milyon YTL dolaylarına ulaşabileceği, aynı araçların maksimum değerlerinin ise hisse senedi için 1.821,1 milyon YTL, kamu borçlanma araçları için 9.210,78 milyon YTL, ters repo için ise 2.069, 04 milyon YTL dolaylarında olabileceği tahminlenebilir.

4.6. Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYİH İçindeki Payının Değerlendirilmesi ve Ekonomiye Olası Etkileri

Birçok ülkenin uzun yıllardır uyguladığı bireysel emeklilik sisteminin amacı, devletin sosyal güvenlik uygulamalarının tamamlanmasına katkı sağlamak, insanların çalışırken sahip oldukları hayat standartlarının emeklilik döneminde de devamını mümkün kılmaktır. Kişilere bu şekilde bireysel katkılar sağlayan bireysel emeklilik sisteminin, aynı zamanda uygulandığı ülke ekonomisine de birçok etkisi söz konusudur.

Bu etkiler mikro etkiler ve makro etkiler olarak iki kısımda incelenebilir.

Mikro bazdaki etkiler, daha çok sistem üyesinin emeklilik günlerindeki ihtiyaçlarını karşılama çerçevesinde tasarruf düzeyinin artması, tüketim kalıbındaki değişimler, optimal kaynak kullanımını sağlaması gibi başlıklarla ifade edilebilir. Diğer yandan mikro bazdaki etkilerin birleşmesi sonucu bireysel tasarrufların yekunu üzerinden tasarrufların artışına da ulaşılabilir.

Bireysel tasarruf düzeylerini, borçlanma gereklerini, tüketim kalıplarını değiştiren bir sistemin ülke ve dünya ekonomisine önemli etkilerinin olacağı açıktır. Bu anlamda emeklilik fonlarının makro bazda bir çok etkisi söz konusudur. Bu etkileri tasarruflar üzerindeki etkiler, kamu borçlanmasına olan etkiler, ekonomik istikrar, tam istihdam ve gelir dağılımına olan etkiler, özelleştirme süreci üzerindeki etkiler şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

4.6.1. Emeklilik Fonlarının Toplam Tasarruflara Etkisi

Bireysel Emeklilik Fonlarının toplam tasarruflar üzerindeki etkisi, kişisel tasarruftaki net artışla, emeklilik primlerinin vergi dışı kalması nedeniyle kamu tasarruflarında oluşan azalış farkına eşittir. Emeklilik fonlarının toplam tasarruflar üzerine etkileri incelenirken 2 ana faktör önem kazanır (Şimşek, 2006, s.78):

- Emeklilik planının kapitalizasyon (fonlama) veya dağıtım esasına göre yapısı
- Emeklilik planına katılım için ayrılan kişisel birikimlerin gelir veya ikame etkileri

Kapitalizasyon sisteminde, emeklilik ödemesinde kullanılacak fonlar, çalışan ve işverenden toplanan primlerin yatırımlarda kullanılarak değerlendirilmesiyle temin

edilmektedir. Sistem iyi çalıştığında dışarıdan herhangi bir katkıya gerek kalmamaktadır.

Dağıtım sisteminde (pay-as-you-go) ise, emeklilere yapılan ödemeler, çalışanların primleri ile karşılanmakta, ancak özel durumlar için az miktarda rezerv ayrılabilenmekte, artık değer yaratılamamaktadır.

Eğer fonlanmış bir plan daha yüksek tasarruf seviyelerini teşvik edebilir, reel sermaye oluşumuna yol açabilirse, ekonominin üretim kapasitesinde artış gerçekleşecektir. Fonlama sistemiyle yaşanabilecek bir olumlu gelişme dağıtım sistemine oranla emeklilik ödemeleri için daha fazla güvence sağlayacaktır. Yurtiçi tasarruftaki artış, yabancı yatırımda da bir artışa yol açabilecektir (Buzlupınar, 1996, s.54).

Teorik olarak özel emeklilik fonlarının kişisel tasarruflar üzerindeki etkisi tartışmalıdır. ABD için yapılan çalışmalarda, emeklilik fonlarına yatırılmayan her bir dolarlık tasarrufun kişisel tasarrufu 65 cent kadar azalttığı tespit edilmiştir. Yani ABD'de özel emeklilik fonlarının net etkisi kişisel tasarrufları artırıcı yöndedir (Yavru, 2004, s.55-56).

Özel emeklilik sisteminin ulusal tasarrufları arttırmasını sağlayan koşullar şu şekilde sıralanabilir (Şimşek, 2006, s.79):

- Tasarruf düzeyi düşük, dar gelirli çalışanların, zorunlu tasarruf uygulaması karşısında yüksek gelirli çalışanlara kıyasla gönüllü tasarruflarını azaltma kabiliyetlerinin daha sınırlı oluşu, ulusal tasarruf düzeyini artırıcı etki yapmaktadır.
- Yüksek gelirli olanların, tasarruflarının tümünü emeklilik tasarrufu formunda yapmamak için, diğer gönüllü tasarruflarını arttırmaları ulusal tasarrufu yükselten bir etki yaratmaktadır.
- Özel emeklilik sistemini düzenleyen yasaların emeklilik yaşını belirli sınırlar çerçevesinde çalışanların tercihine bırakması, erken emekliye ayrılmayı planlayan çalışanları normalden daha uzun sürecek bir emeklilik dönemi için ilave tasarrufta bulunmaya teşvik etmektedir.

4.6.2. Emeklilik Fonlarının Kamu Borçlanmasına Etkisi

Bireysel emeklilik sistemi ile toplanacak fonlar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu borçlanma senetlerine yatırılmaktadır. Halen bilinen nedenlerle bankacılık sisteminde repo nedeniyle taşınan ve bu nedenle yüksek volatilité yaratan borçlanma senetlerinin emeklilik fonlarınca talep edilmesiyle vadeleri uzayacaktır. Bu talebin doğal sonucu olarak faiz oranlarında kademelide olsa düşüş gerçekleşecek, hazinenin faiz yükündeki azalma bütçeyi olumlu etkileyecektir (Demir ve Yavuz, 2004, s.298-300).

Açık bir şekilde ifade edilecek olursa, devletin yüksek faizlerle bankalardan borçlanması yüksek enflasyona neden olmaktadır. Ancak devlet borçlanma aracı olarak bireysel emeklilik fonlarını kullanırsa, hem fiyat istikrarının sağlanması hem de paranın değerinin korunması konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Netice olarak devletin borçlanma konusunda özel sektörden elini çekmesi piyasa faiz oranlarını düşürecek; bu durumda sistematik olarak yatırımların ve GSMH'nin artışına neden olacaktır.

4.6.3. Bireysel Emeklilik Fonlarının Ekonomik İstikrar, Tam İstihdam ve Gelir Dağılımına Etkileri

Bireysel emeklilik sistemi ile bireyler emekliliğe yönelik tasarruflarda bulunmaktadır. Bu tasarrufların yine sistem ile kendi nam ve hesaplarına yatırıma yönlendirilmesi sağlanmakta ve aynı zamanda ekonomiye uzun vadeli kaynak sağlanarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunması da mümkün olmaktadır.

Bireysel emeklilik sisteminin ekonomimiz üzerindeki en önemli etkisi, doğrudan ve dolaylı ek istihdam yaratmasıdır. Doğrudan istihdam; emeklilik fonlarının yönetimi için yeni portföy yönetim şirketleri kurulması ile sağlanmaktadır. Bu şirketler de vasıflı portföy yöneticileri istihdam etmek durumundadırlar. Emeklilik planlarının satışı; yetkili, lisanslı araçlarla yapılacağı için sektör belli özelliğe sahip araçları istihdam etmektedir. Sigortacılıktan emeklilik şirketine dönüşüm, emeklilik şirketlerinin yapısını değiştirdiği için şirketler bir çok bölümlerine yeni elemanlar almaktadırlar. Ayrıca; sağlanan fonların ekonomiye yönlendirilmesi dolaylı istihdamı

sağlamaktadır (Cansız, 2003, s.62). 07.01.2007 tarihi itibarıyla sistemde 11 adet emeklilik şirketinin faaliyet göstermesi ve 08.01.2007 tarihi itibarıyla de şirket katılımcılarının 1.070.289 kişiye ulaşması ve bu sayıların her geçen gün artacak olması emeklilik şirketlerinde çalışacak personele olan ihtiyacı artıracak, bu durum ülkemizin istihdamını pozitif yönde etkileyecek, işsizlik oranını azaltacaktır. Yine yatırıma yönlendirilen toplam tutarın 08.01.2007 tarihi itibarıyla 2.544,3 milyon YTL düzeylerinde olması ve bu rakamın hızlı bir artış göstererek, yatırıma yönlendirilmesi sonucu da dolaylı istihdam sağlanmış olacaktır.

Devletin para politikalarının temelinde para arzının düzenli olarak kontrolü vardır. Özel emeklilik fonları bireyler veya kurumlar için yatırım aracı olmalarının yanında aynı zamanda devlet için önemli bir fon kaynağıdır. Bu nedenle devletin nakit ihtiyacını karşılamak için benimsediği yöntem öncelikle fiyat istikrarını etkileyecektir.

Özel bankalardan yüksek fonlarla kredi almanın yerine özel emeklilik fonlarının tercih edilmesi fiyatlar genel düzeyinin belirli bir seviyede korunması için oldukça önemli bir husustur.

Devlet bankalardan borçlanır ve geri ödemeyi vergiler yoluyla yaparsa, bu durum gelir dağılımını da etkiler. Çünkü, bankalara para yatıran kişiler genellikle üst gelir grubunu temsil ederler. Vergi yükünün ücretlinin üzerinde olduğu ülkelerde söz konusu yapı gelir dağılımında eşitsizliğe neden olur.

Çalışanlar açısından, çalıştıkları şirket bünyesinde kurulmuş yada ülke genelinde yaygın bir bireysel emeklilik uygulamasının var olması, onların emeklilik döneminin finansmanına yönelik kaygılarını azaltacağından işe olan bağlılıklarının artmasına sebep olur.

İşveren açısından da söz konusu fonlar çalışanlarının yaptıkları işe motive olmalarını sağlayan önemli bir araç olarak kullanılabilir. Böylelikle kalifiye işgücünün emeklilik kaygısı nedeniyle işten ayrılmasının da önüne geçilmiş olacaktır.

Sistemde biriken fonlar kişilere ek bir gelir sağlamanın yanında, ekonomi için uzun vadeli kaynak yaratacak, uzun vadeli fonların oluşması ile kurumsal yatırımcılar artacak, vadeler uzayacak, piyasalar derinleşecek, özel kesimin borçlanabilme olanağı genişleyecektir. Bunun sonucunda da istihdam artırıcı yatırımlar için daha kolay

kaynak bulunacak, istihdam artacak, kayıt dışılık azalacak ve sürdürülebilir ekonomik büyüme olanağına kavuşulacaktır. Diğer yandan bireysel emeklilik sistemi ile ülkemizde para ve sermaye piyasalarında etkinliği az olan kurumsal yatırımcıların etkinliği artacaktır.

Ayrıca özel emeklilik fonlarının gelişimi, hisse senedi ve tahvil piyasalarının genişleyerek, derinleşmesine sebep olmaktadır. Bu gelişimlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi toplam tasarruf ve yatırım oranını artırarak ve bu yatırımların verimliliğini yükselterek gerçekleşmektedir (Singh, 1998, s.53).

Genel olarak ifade etmek gerekirse; bireysel emeklilik sistemi, sistemdeki fonlar yardımıyla günümüzün en önemli sorunlarından olan istihdam ve ekonomik büyümeye önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca sistemin uzun vadede; ulusal tasarruf eğiliminin artması, kamunun uzun vadeli borçlanma olanağının pozitif yönde gerçekleşmesi, sermaye piyasalarının derinleşmesine katkıda bulunması ve böylelikle daha istikrarlı, rekabetçi ve dinamik bir mali sistemi ortaya çıkarması beklenmektedir.

4.6.4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Fonlarının GSYİH İçindeki Paylarına İlişkin Bir Değerlendirme

Aşağıdaki Tablo 4-6’da, OECD ülkelerinden bireysel emeklilik sistemini gönüllülük esasına göre uygulayan altı ülkenin toplam emeklilik yatırım fonlarının gayri safi yurt içi hasıla içindeki payları verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ABD ve İngiltere’deki bireysel emeklilik sistemleri, üçüncü bölümünde ise Türkiye’deki bireysel emeklilik sistemleri incelenmiş olduğundan, bu üç OECD ülkesinin rakamlarına yer verilmiştir. Ayrıca toplam Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYİH’sı içinde en düşük paya sahip olduğu ülkeler Türkiye’ye benzerliklerinden dolayı Tablo 4-6’ya ilave edilmiştir.

Tablo 4-6: Toplam Emeklilik Yatırım Fonları (GSYİH %)

OECD ÜLKELERİ	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye	0	0	0	0,1	0,3
İngiltere	72,5	68,9	65,1	68,8	70,1
Amerika	96,2	84,1	96,2	99,6	98,9
Lüksembourg	0	0	0	0,3	0,4
Kore	0	1,5	1,6	1,7	1,9

Kaynak: OECD, Pension Market in Focus, 2006, s.4'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 4-6'de görülmektedir ki ülkemizdeki emeklilik fonları çok yeni bir gelişim göstermektedir. Ülkemizde 2004 yılında emeklilik fonlarının GSYİH içindeki payı % 0,1 düzeyindedir. Bu oran 2005 yılında % 0,3'e yükselmiştir. İngiltere ve ABD ise emeklilik fonlarının mazisi oldukça eskidir. Tabloya dikkat edilecek olursa da İngiltere ve ABD'de emeklilik fonlarının GSYİH içindeki payları oldukça yüksek değerlere ulaşmıştır. 2005 yılında İngiltere'de bu oran %70,1 ve ABD ise yine 2005 yılında %98,9 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu rakamlar İngiltere'de ve ABD'de emeklilik fonlarının ülke ekonomisi içinde ne kadar önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Ülkemizde bu fonların ekonomi ve piyasalar üzerindeki etkisi şimdilik sınırlı düzeylerde olsa da, çalışmamızda tahmin ettiğimiz rakamlar göstermektedir ki bu fonlar hızlı bir yükseliş trendi göstermektedir ve gelecekte ulaşacağı boyutlar itibariyle ülke ekonomimizin ve piyasaların gelişiminde önemli bir yere sahip olacaklardır.

Kore ve Lüksembourg'da da aynen ülkemizde olduğu gibi bireysel emeklilik sistemi gönüllülük esasına göre işlemektedir. Yukarıdaki Tablo 4-6'da dikkat çeken ilk husus üç OECD ülkesinin (Türkiye, Kore, Lüksembourg) de emeklilik piyasasında çok yeni bir gelişim gösterdikleridir. Kore, Lüksembourg ve Türkiye'ye göre birkaç yıl daha önce bireysel emeklilik sistemini uygulamaya sokmuştur. 2005 yılında Emeklilik fonlarının GSYİH içindeki oranı % 0,3 olarak gerçekleşmekle birlikte aynı yıl bu oran Lüksembourg'da %0,4'lerde, Kore'de ise %1,9'lar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki Tablo 4-7’de emeklilik yatırım fonlarının 2001- 2005 yılları arasında Türkiye, İngiltere, ABD, Lüksembourg ve Kore’deki fon büyüklükleri milyon dolar ve milyon ulusal para birimi cinsinden verilmiştir.

Tablo 4-7: Toplam Emeklilik Yatırım Fonları (Milyon \$ ve Milyon Ulusal Para Birimi)

(Milyon \$)					
OECD ÜLKELERİ	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye	0	0	0	209	919
İngiltere	1,040,472	1,040,472	1,175,335	1,467,118	1,541,100
Amerika	9,696,193	8,764,040	10,507,392	11,638,070	12,348,25
Lüksembourg	0	0	0	116	131
Kore	0	8,438	9,844	11,516	14,652
(Milyon Ulusal Para Birimi)					
OECD ÜLKELERİ	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye	0	0	0	298	1,232
İngiltere	722,391	719,638	800,692	847,785
Amerika	9,696,193	8,764,040	10,507,392	11,638,070	12.348,25
Lüksembourg	0	0	0	93	105
Kore	0	10,556,819	11,771,111	13,188,395	15,007,017

Kaynak: OECD, Pension Market in Focus, 2006, s.13’den yararlanılarak düzenlenmiştir.

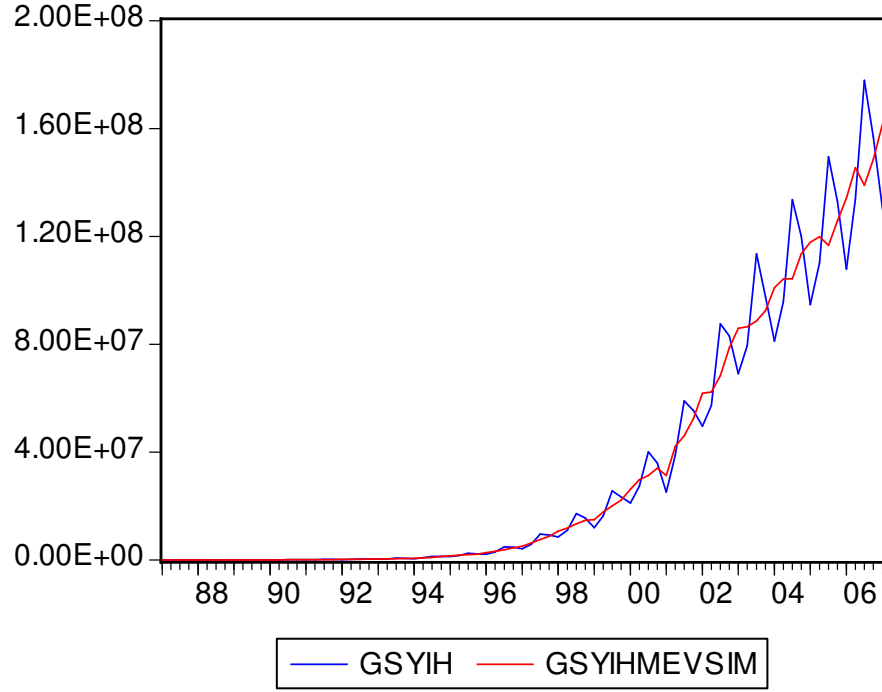
Buna göre, 2005 yılında Amerika’da 12,348,250 milyon dolar olan fon büyüklüğü İngiltere’de 1,541,100 milyon dolar Türkiye’de 919 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. 2005 yılında Türkiye’de 1,232 milyon YTL dolaylarında olan emeklilik fon büyüklüğü 2007 Mart döneminde 3.200 milyon YTL’ ye ulaşmıştır. Bu, ülkemizde 2 yıl gibi kısa bir sürede fon büyüklüğü değerlerinin hızlı bir artış göstererek ikiye katladığını göstermektedir.

Tablo 4-7’de emeklilik sistemin yeni gelişim gösterdiği üç OECD ülkesinin (Türkiye, Kore, Lüksembourg) emeklilik yatırım fonları toplamı milyon dolar ve milyon ulusal para birimi cinsinden verilmiştir. Buna göre üç ülke arasında 2005 yılında en büyük fon büyüklüğü Kore’de gerçekleşmiştir. Bu durumun nedenlerinden biri Kore’nin sisteme diğer iki ülkeden birkaç yıl önce giriş yapmasından kaynaklanmaktadır. Aynı yılda Türkiye’de biriken 919 milyon dolarlık fon ise Lüksembourg’da biriken fon miktarının oldukça üstündedir. Bu üç ülke arasındaki fon büyüklükleri sadece fon miktarları ve emeklilik sistemine geçiş döneminin birbirine

benzerliği göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Belirtmek gerekir ki; fon büyüklüklerinin ulaştığı rakamlar ve bu rakamların artış hızı ülkenin demografik özelliği vb. birçok değişkene göre farklılık gösterebilir.

Çalışmanın uygulama bölümünde gelecekteki emeklilik fon büyüklüğü rakamlarının tahminlenmesinde kullanılan zaman serisi analizi yöntemlerinden üstel düzeltme yöntemiyle 2010 yılına kadar tahminlenen rakamları, aynı yöntemi kullanarak 2020'ye kadar genişlettiğimizde ve yine üstel düzeltme yöntemi ile Türkiye Merkez Bankası verilerinden elde edilen GSYİH verilerinin 1987 yılından 2007 ilk üç aylık dönemine kadarki üç aylık verileri kullanarak GSYİH'nın 2020 yılı rakamları tahminlenmiştir. Tahminlemede öncelikle üç aylık veriler mevsimsellikten arındırılmış daha sonra üstel düzeltme yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca üç aylık verilerin toplamı alınarak yıllık tahmini rakamlara ulaşılmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda da Türkiye'nin gelecek dönemdeki emeklilik fon büyüklüklerinin GSYİH içindeki payları tahminlenmiş ve bu payların İngiltere ve Amerika gibi gelişmiş ülkeler seviyesine ne zaman ulaşacağı hususu vurgulanmaya çalışılmıştır.

GSYİH verileri ve bu verilerin mevsimsellikten arındırılması sonucu elde edilen değerlere ilişkin Grafik 4.6 oluşturulmuştur.

Grafik 4.6: GSYİH ve Mevsimsellikten Arındırılmış Veriler

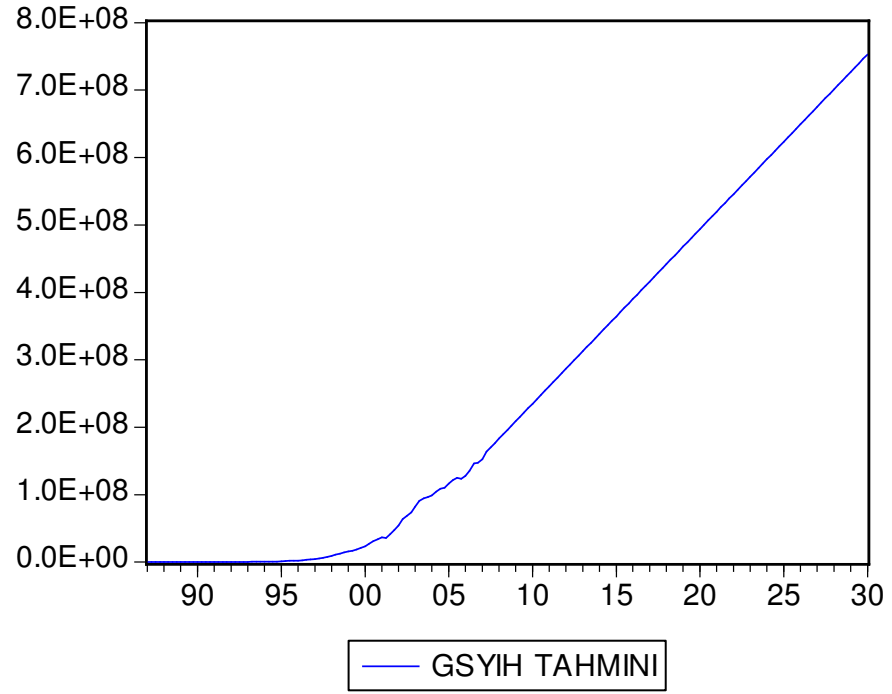
Buna göre GSYİH rakamlarının tahminlenmesine ilişkin model, seri durağanlaştırıldıktan sonra aşağıdaki gibi kurulmuştur.

$$\hat{y}_T + k = a(T) + b(T)k$$

$$\hat{y}_T + k = 157.000.000 + 6.471.608 k$$

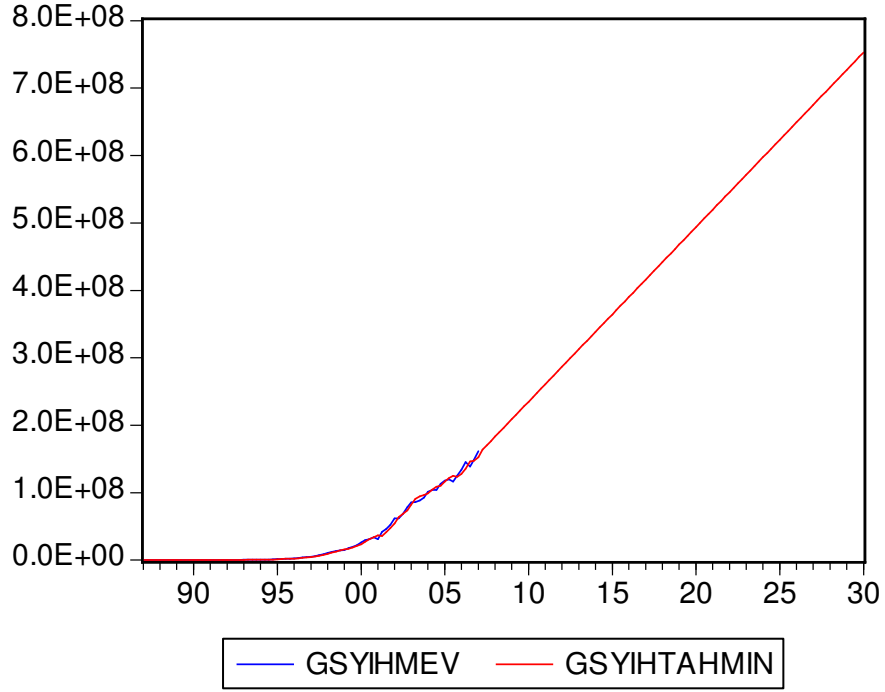
Bu tahminler kesişen $a(T)$ ve eğim gösteren $b(T)$ ile doğrusal bir trendde görülürler. Modelde yer alan $a(T)$ değeri modelin ortalama değerini verir. $b(T)$ değeri ise trend değeridir. Modelin kurulmasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde modelin trendinin artan seyir izlemesi yani pozitif olması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ayrıca modeldeki k değeri, k dönem sonrası farktır (Ek-5).

Model anlamlı olarak kurulduktan sonra, mevsimsellikten arındırılmış GSYİH verilerine düzeltme yapılarak GSYİH verilerinin gelecekteki değerleri tahminlenmiştir. Bu rakamlara ilişkin Grafik 4.7 aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Grafik 4.7: GSYİH Tahmini Değerler

Aşağıda Grafik 4-8'de ise GSYİH'nın tahmini değerleri ve tahmin yapılmadan önceki mevsimsellikten arındırılmış değerleri bir arada verilmiştir.

Grafik 4.8: GSYİH Tahmini ve Mevsimsellikten Arındırılmış Değerler

Bu tahmini GSYİH değerleri bulunduktan sonra, bu değerler içindeki tahmini emeklilik fon değerleri hesaplanmış ve Tablo 4-8 ve Tablo 4-9'daki değerlere ulaşılmıştır. Ülkemizde emeklilik fonlarının GSYİH içindeki payları OECD verilerinden elde ettiğimiz yüzde oranlarına göre 2004 ve 2005 yılı için bilinmektedir. Yaptığımız tahminlemeler geçmiş yıl değerlerine göre yapıldığından bu yılları da kapsamaktadır. Bu anlamda bu yılların emeklilik fonlarının GSYİH içindeki gerçek pay yüzdeleri yaptığımız tahmini hesaplamalarla tutarlı çıkmaktadır. Bu durum önümüzdeki yılların tahmini yüzde oranlarının güvenilirliğini destekleyici bir unsur olarak düşünülebilir.

Tablo 4-8: Toplam Emeklilik Yatırım Fonları (GSYİH%)

OECD Ülkeleri	2004	2005	2006	2007*	2008*	2009*
Türkiye	0,1	0,3	0,4	0,6	0,9	1,3
İngiltere	68,8	70,1				
Amerika	99,6	98,9				

* Tahmini yüzdeler

Yukarıda Tablo 4-8’de görüldüğü gibi Türkiye’nin emeklilik fon büyüklüğünün GSYİH içindeki payı 2004 yılında % 0,1 , 2005 yılında % 0,3 düzeylerinde idi. Yapılan hesaplamalar sonucu ulaşılan tahmini rakamlar göstermektedir ki Türkiye’nin GSYİH içindeki emeklilik fon büyüklüğünün payları her yıl hızlı bir artış gösterecektir. Bu paylar 2007 yılı sonunda %0,6 , 2008 yılı sonunda %0,9 , 2009 yılı sonunda %1,3 , 2010 yılı sonunda %1,9 olarak gerçekleşerek 2018 yılı sonunda %59,21 ve 2019 yılı sonunda ise %92,67 seviyelerine ulaşacaktır.

Ayrıca bu paylar 2005 yılı itibariyle İngiltere’de %70,1 Amerika’da ise %98,9 seviyelerindedir. Türkiye’nin bu seviyeye ulaşması ise yaptığımız tahminlemeye göre en az 12-13 yıllık bir süreci gerektirmektedir. Yani Türkiye ancak 2019, 2020 yıllarında bu düzeye ulaşabilecektir (Tablo 4-9).

Tablo 4-9: Toplam Emeklilik Yatırım Fonlarının Tahmini Değerleri (GSYİH%)

OECD Ülkeleri	2004	2005	2018*	2019*
Türkiye	0,1	0,3	59,21	92,67
İngiltere	68,8	70,1		
Amerika	99,6	98,9		

* Tahmini yüzdeler

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; yapılan tüm bu analizler, elde edilen tahmini rakamlar ve yorumlanan gerek gerçek ve gerekse tahmini rakamlar göstermektedir ki bireysel emeklilik fonları uzun vadeli nitelikleri nedeniyle ekonomiye

istikrar kazandırmakta, sermaye piyasalarında yatırım araçları ve türevlerinin çeşitlenmesine yol açmakta, sürekli olarak ve izlenilebilir verimli yatırımlara yönelmek suretiyle ülke ekonomisinin gelişmesine de önemli katkılar sağlamaktadır. Emeklilik fonlarının ve diğer kurumsal yatırımların büyümesinin bir sonucu da profesyonel fon yönetim hizmetlerine olan talebin artmasıdır. Unutmamak gerekir ki kurumsal yatırımcıların gelişmesi sermaye piyasasının güçlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Özellikle portföylerinin önemli bir bölümünü hisse senedine yatıran emeklilik fonları genellikle bankaların egemenliğindeki finansal sistemlerdeki şirketlere ilişkin mevzuat değişikliği yönünde bir baskı oluşturabilir ki bu yenilikler emeklilik fonlarının ve sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunabilir.

Emeklilik fonları, sermaye piyasasında finansal yeniliklerin ortaya çıkması ve sermaye piyasasının modernizasyonu için önemli bir kaynaktır. Emeklilik fonlarının büyüklüğü ve sosyal güvenlik içindeki önemi arttıkça, bu fonlar yeni finansal araçlara ihtiyaç duyacaktır. ABD'de menkul kıymetlere yönelimin artması ve türev ürün piyasalarının gelişim göstermesinin temelinde emeklilik fon varlıklarının çok büyük boyutlara ulaşması yatmaktadır. Ayrıca emeklilik fonlarının sermaye piyasasına en önemli katkısı uzun vadeli talep yaratılması neticesinde piyasada istikrar ortamının oluşturulması ve piyasanın sürekli likit kalmasına imkan tanınmasıdır.

Özel emeklilik fonlarının yaygın olduğu ülkelerde genellikle oldukça gelişmiş menkul kıymet piyasaları mevcuttur. Bunun aksine özel emeklilik fonu piyasasının gelişmediği ülkelerde ise sermaye piyasası ve özellikle hisse senedi pazarı yeterince gelişmemiştir.

Kur değişimlerinden kaynaklanan gelir artış ya da azalışları, dövizin bir yatırım aracıymış gibi algılanarak talep edilmesine yol açabilir. Ülkemizde de geçmiş dönemlerde dövizin bu amaçla talep edildiği bilinmektedir. Ancak serbest kur rejimiyle, bu amaçla gerçekleşen döviz talebi yerine faize olan talep artmıştır. Bireysel emeklilik fonlarının faize yönelmesi bu fonların büyüklüğü ile doğru orantılı olarak devletin daha uygun faizle borçlanması sonucunu doğuracaktır. Faizlerdeki reel gerileme ise yatırımların hisse senetlerine yönelmesine yol açacaktır. Uzun vadede bireysel emeklilik fonlarının hisse senedi yatırımlarını arttırıcı rol oynayacakları söylenebilir. Diğer yandan, emeklilik fon varlıklarının yüksek getirili olması onlara olan cazibeyi de beraberinde getirecektir. Öyle ki kısa vadede riskli olan hisse senedine yatırım olanağı,

uzun vadeli portföy çeşitlendirmesi ile riski minimize etmeye çalışan emeklilik fonları ile oldukça güvenilir bir yatırım seçeneği olabilmektedir.

GSMH'nın büyümesi ile finans sektörünün gelişimi arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Bankacılık sisteminin gelişiminden özel sektöre aktarılan kredilerdeki artışa kadar finansal hayatın bir çok safhasını etkileyen ekonomik büyüme ile sermaye piyasası pazarlarının derinleşmesi arasında yüksek bir korelasyon bulunur.

Bireysel emeklilik sisteminin GSMH içinde payı düşük olan ülkelerin, açıklarını kapatmak için yaptıkları, fonlama sistemini baz alan emeklilik sistemlerine yönelmektir. Ülkemizde yürütülebilir reform hareketlerinin özünde de ekonomide fon yaratıp, sığ olan sermaye piyasasını derinleştirerek, gelişmiş ülkelerin refah düzeyine erişmek düşüncesi yatmaktadır.

Bireysel emeklilik fonlarında biriken tutarların artması ve bu tutarların sermaye piyasalarına yöneltilmesi sebebi ile uzun vadede sermaye piyasalarında büyüme gerçekleşecektir. Sermaye piyasalarını büyümesi ise finansal yeniliklerin çoğalmasına neden olur. Burada da bu iki kavramın karşılıklı etkileşimini görmekteyiz. Enstrümanların çoğalması onlara yatırımı cazip kılmak için yapılacak teşvik miktarını da etkileyecektir. Dolayısı ile bireysel emeklilik fonları ile fon fazlası yaratılması uzun vadede düşünüldüğünde emeklilik fonlarının daha da gelişeceği şeklinde yorumlanabilir. Bu enstrümanlar finansal piyasalara türev ürünler gibi yeni ürünlerin girmesini sağlayacaktır. Dolaylı olarak emeklilik fonlarının sistem içinde aktif rol alması, finansal ürün çeşitliliğini arttıracığından piyasayı sığılıktan kurtaracak ve farklı risk-getiri düzeyinde katılımcısına en uygun seçim için çok sayıda alternatif sunacaktır. Ayrıca, piyasada talep artışına bağlı olarak fiyatların gerçek seviyelerine ulaşması, sermaye maliyetini düşürmek sureti ile menkul kıymet ihraçlarının ve yatırımlarının artmasını sağlayacaktır. Bu sayede, sermaye piyasası, ekonomiye yön veren bir kurum halini alacaktır.

Kurumsal yatırımcılar içinde önemli bir yeri bulunan özel emeklilik fonlarının sermaye piyasaları üzerinde olumlu etki yarattığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Ancak tek başına bu yeterli değildir. Bunun yanında teknolojik ve yasal düzenlemelere ilişkin değişiklikler, geniş bir katılımı reformla gidilmesi ve hükümet desteği, özelleştirme ile uygun politikalar oluşturulması da gereklidir.

Özet olarak bireysel emeklilik sistemi sermaye piyasalarına, sermaye piyasalarının derinleşmesi ve etkinliğinin artarak gelişmesi, uzun vadeli fonların büyümesi, türev ürünlerinin önem kazanması ve finansal ürünlerin çeşitliliğinin artması, zaman ile hisse senetlerine olan yatırımlarını artırıcı yönde etki oluşturması, kurumsal yatırımların ve yatırımcıların gelişmesi, bireysel tasarrufları arttırması, daha etkin portföy yönetimi yapılabilmesi ve finans piyasalarının etkin çalışmasını sağlayacak düzenlemeler yapılması, yeni ve düzenleyici yeni araçların kurulması ve yatırım kuruluşlarının büyümesi yönünde etki etmektedir.

SONUÇ

Bireyler ve toplumlar arası dayanışmanın temeli olan sosyal güvenlik sistemi zamanla kendisinden beklenen fonksiyonları yerine getiremez duruma gelmiştir. Özellikle 1980'den itibaren gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinde önemli sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Zaman içerisinde ortalama yaşam süresinin uzaması, kentleşme ve bireylerin sosyal ihtiyaçlarının artması gibi sebeplerle dağıtım modelinin temeli olan aktif/pasif sigortalı dengesi bozulmuştur. Bunların yanı sıra devletin izlediği yanlış politikalar ve enflasyonun da etkisi göz önüne alındığında aktüeryal dengeler iyice sarsılmıştır. Gelir kaynaklarının yetersiz olması, etkin olmayan fon yönetimi ve yüksek enflasyon gibi nedenlerle sosyal güvenlik sistemleri ülke ekonomileri için yük haline gelmiştir ve bütçenin önemli bir bölümünü de bu kuruluşlara aktarılan fonlar oluşturur duruma gelmiştir.

Türk sosyal güvenlik sistemindeki sorunların temelinde, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü dolayısıyla çalışan kesimin sosyal güvenlik sistemine dahil edilememesi, bu yüzden prim gelirlerinin düşük olması ve erken emeklilik uygulamaları gelmektedir.

Sosyal güvenlik sistemlerindeki sorunların çözümü için ağırlıklı olarak iki çözüm önerisi geliştirilmiştir. Bunlardan ilki; dağıtım esasına göre devlet tarafından idare edilen sosyal sigorta sisteminin rehabilite edilerek sorunlarından arındırılmasıdır. İkincisi ise; fonlama sistemine göre işleyen ve özel sektör tarafından yönetilen özel emeklilik programlarının geliştirilmesidir.

Ülkemizde yaşanan problemlerin çözümü için işsizlik sigortası ve emeklilik yaşının yükseltilmesi gibi uygulamalara da gidilmiştir. Fakat, ülkemizde aktif nüfusun pasif nüfusa oranı oldukça yüksektir. Bu yüzden emeklilik yaşının yükseltilmesi sonucu her geçen gün yeni neslin iş bulma şansı azalacaktır. Diğer yandan yapılan bu değişikliklere rağmen, ülkemizde yaşanan krizlerden çıkış için uzun yılların geçmesi gerekmektedir. Bu durum, ülkemiz insanının gelecek yıllarda da kamu emeklilik sisteminden asgari yaşam standardı seviyelerinde maaş alabileceğini göstermektedir. Kamu emeklilik programlarından alınabilecek emeklilik maaşı miktarının bireylerin emeklilik dönemlerindeki yaşam standardını koruyamayacağı yönündeki tartışmalar, ülkemizde özel emeklilik programlarının kurulmasında etkili olmuştur.

Diğer ülkelerde de sosyal güvenlik adına yaşanan benzer sıkıntılar alternatifler sosyal güvenlik programlarına yönelişi başlatmıştır. Bu alanda atılan ilk ve en büyük adım Şili’de 1981 yılında yapılan sosyal güvenlik reformudur. Diktatörlük rejimi ile yönetilen Şili’de reform için ilk adım olarak mevcut sistemin tasfiyesine gidilmiştir. Daha sonra emeklilik yaşı kadın ve erkek çalışanlarda yükseltilmiş ve ülkede zorunlu olarak özel emeklilik sistemi uygulamasına geçilmiştir. Tanınan vergi avantajları ile sistem gerek çalışanlar gerekse işverenler için cazip hale getirilmiştir. Yapılan bu reformun etkileri uzun vadede görülmüş, Şili’de işsizlik oranı %5'lere gerilemiş ve Latin Amerika ülkelerini etkileyen krizlerden Şili başarı ile kurtulmuştur.

Günümüzde sosyal güvenlik uygulamaları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu uygulamalar genel olarak 3 ayaklı bir yapı içerisinde gerçekleştirilmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin birinci ayağında devlet tarafından kurulmuş olan sosyal güvenlik kurumları vardır. Bu kurumlar yaşlılık, maluliyet ve sağlık hizmetleri vermektedir. Sosyal güvenlik sisteminin ikinci ayağında genellikle şirketler tarafından yönetilen mesleki emeklilik planları bulunmaktadır. Bu planlara katılım çoğunlukla gönüllülük esasına dayanmakla birlikte uygulamada katılımın zorunlu olduğu planlara da rastlanılmaktadır. Çalışmada yer verilen Bireysel Emeklilik Sistemi ise, sosyal güvenliğin üçüncü ayağında yer almaktadır ve bu sistem ülkemizde gönüllülük esasına göre uygulanmakla birlikte dünya genelinde sistemi hem gönüllülük hem de zorunluluk esasına göre uygulayan ülkeler mevcuttur.

Genel olarak bakıldığında Latin Amerika ülkeleri dışındaki ülkelerde sosyal sigortaların kaldırılmadığı ancak, yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerindeki özel emeklilik programlarının, genellikle ikinci ayakta zorunluluk esasına dayalı olarak kurulduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelere A.B.D., Kanada, İngiltere, Almanya, İsveç , Hollanda gibi ülkelerin emeklilik sistemlerinde ise özel emeklilik programları gönüllülük esasına dayalı olarak ve ikinci veya üçüncü ayaklarda bulunmaktadır.

Az gelişmiş ülkelere, 1990'lardan sonra uygulama alanı bulup yaygınlaşan bireysel emeklilik sistemi ülkemizde Nisan 2001 tarihinden itibaren yasal bir dayanak kazanarak, Ekim 2003 tarihinden itibaren üye kaydetmeye ve gönüllülük esasına göre işlemeye başlamıştır. Sosyal güvenlik sistemine ek olarak katılımcılara emeklilik döneminde ilave gelir sağlamayı amaçlayan bu sistemin uzun vadede göstereceği başarı

özellikle katılımcılar, emeklilik şirketleri, piyasalar ve devlet açısından büyük önem taşımaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, genel ekonomik kriz ile sosyal güvenlik sistemi krizleri birbirini zincirleme olarak etkilemektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan krizlerden çıkış için tesis edilen özel emeklilik programları sayesinde genel ekonomik krizlerin de aşılabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı özel emeklilik programları ile milyarlarca dolar para tasarruf olarak emeklilik fonlarında biriktirilmektedir. Söz konusu birikimler piyasaların derinleşmesine katkıda bulunacağından kısa ve orta vadelerde karşılaşılabilecek olumsuz gelişmeler ekonomiyi çok fazla etkilemeyecektir. Devlet ve özel sektör, özel emeklilik fonlarında biriken tasarruflar sayesinde daha ucuz ve daha uzun vadeli borçlanma olanağı bulacağından, ekonomi uzun vadede daha istikrarlı bir yapıya kavuşacaktır. Bu durum, yatırımların ve istihdamın artmasına, işsizliğin ve enflasyonun düşmesine, ekonominin büyümenin istikrarlı gerçekleşmesine katkıda bulunacaktır. Bu sebeplerle özel emeklilik ile gerçekleştirilmesi hedeflenen tasarruflar sayesinde gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkenin emeklilik fonlarından milyarlarca dolar para birikmiş bulunmaktadır. Söz konusu birikimlerin hem katılımcıları memnun etmesi hem de ekonominin genel dengesini olumlu etkilemesi çok önemli bir husustur.

Bireysel emeklilik sisteminin gerek ülke ekonomimize ve gerekse sermaye piyasalarına sağlayacağı katkıların ve yararların önemi, bu sistemi uzun yıllardan beri uygulayan ülke örnekleri incelendiğinde açıkça görülmektedir. Ülkemizde de aynı başarı ve katkının sağlanması için öncelikli olarak Bireysel Emeklilik Sisteminin iyi tanıtılması, sisteme katılan katılımcıların tasarruflarının reel olarak değerlendirilmesi, sistemin işleyişinde ortaya çıkabilecek aksaklıklara zamanında ve gerektiği gibi müdahale edilmesi, sistemin işleyişinin mevzuat hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi, denetim mekanizmalarının herhangi bir suistimal edilmeğe olanak vermemesi gerekmektedir. Ayrıca sistemin verimliliği açısından son derece önem arz eden bir konuda vergi teşvikinin artırılması hususudur.

Özel emeklilik sisteminin işlemeye başlamasıyla toplanan fonların ekonomik ve mali alanlarda iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Sistemden 10 yıl süreyle para çıkışı olmayacağı için, toplanan büyük miktarlardaki fonların iyi değerlendirilmesi, hem piyasaların gelişimi, hem de gelecekte yapılacak emeklilik ödemeleri açısından büyük

önem taşımaktadır. Daha önceleri devlet, sosyal güvenlik fonlarını kolay ve ucuz borç kaynağı olarak görmüş, borçların ödenmesinde ya da kalkınmanın finansmanında kullanmıştır. Bu yanlışlığın tekrarlanmaması gerekmektedir. Bu durumda devreye "güven" konusu girmektedir. Toplumun hiçbir bireyi güvenmediği bir sisteme para yatırmayı, tercih etmeyeceği gibi, zaten kısıtlı miktarlarda olan tasarruflarını bilmediği bir sisteme yönlendirmek istemeyecektir. Bu sistem, kamunun gözetim ve denetiminde olan, fakat özel şirketler tarafından yönetilen bir sistemdir. Emeklilik şirketleri faaliyetleri sırasında Hazine Müsteşarlığı tarafından denetlenecek, ayrıca bağımsız dış denetimden geçeceklerdir. Katılımcıların birikimlerinin yatırıldığı fonlar da, SPK tarafından gözetlenecek ve denetlenecektir. Ayrıca fonlar, profesyonel portföy yönetim anlayışıyla yönetilecektir. Şeffaf bir yapıda faaliyetlerin sürdürülmesi için, kamuoyu sürekli bilgilendirilecektir. Dolayısıyla sisteme duyulan güven hem katılımcı sayısını, hem de uzun vadeli fonların miktarlarını etkileyecektir.

Türkiye’de 3-4 yıllık bir geçmişi olan Bireysel Emeklilik Sisteminde toplanan fonların büyüklüğü 2007 yılı itibariyle çok büyük değerlere ulaşmamakla birlikte, sistemin ilk kurulduğu yıl olan 2003 yılından bu yana çok hızlı bir yükseliş trendi göstermiştir. 2003 yılında başlangıçta emeklilik fonlarının yatırıma yönlendirildiği tutar 6 milyon YTL dolaylarında iken bugün 2007 haziran ayı itibariyle bu rakam 3.000 milyon YTL’ ye ulaşmıştır. Ülkemizde halen çok yüksek bir portföy büyüklüğüne ulaşamayan Bireysel Emeklilik Sistemi, genişledikçe ortaya çıkacak sorunlara karşı alınacak önlemlerin güncelliğini koruması ve yeni getirilecek mevzuat değişikliklerinin dinamik hale getirilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Bizde çalışmamızın dördüncü bölümü olan uygulama bölümünde, öncelikli olarak bu hızlı yükselişin 2010 yılında ulaşacağı büyüklüğü ve bu büyüklüğün ekonomi ve sermaye piyasası açısından ne denli önemli olduğunu çeşitli yöntemlerle tahminlemeye çalıştık. Daha sonra bu emeklilik fonlarını oluşturan farklı portföy bileşenlerinin geçmişteki farklı değerleri üzerinden gelecekte ulaşabileceği büyüklüğü tahminlemeye çalıştık ve bunun sermaye piyasaları ve ülke ekonomimiz için önemini vurguladık. Son olarak bireysel emeklilik sistemini uzun yıllardır uygulayan ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin emeklilik fonlarının GSYİH yüzdelerini Türkiye ile karşılaştırarak, Türkiye’nin bu ülkelerin şimdiki seviyelerine ne zaman gelebileceğini ve bunun gelecekteki olumlu etkilerini tahminlemelerle açıklamaya çalıştık.

Sonuç olarak elde ettiğimiz tahmini rakamlardan da görülmektedir ki; özel emeklilik sistemi ile birlikte sermaye piyasasını önemli ölçüde etkileyebilecek uzun dönemli fonlar oluşacaktır. Ülkemizde gerek emeklilik fon değerleri gerekse bu fon değerlerinin GSYİH içindeki payları uzun dönemde önemli seviyelere ulaşacaktır. Fonların 2003 yılından günümüze kadarki ve 2007 yılından sonraki tahmini değerlerine göre her yıl yaklaşık olarak 2 kat gibi hızlı bir artış göstermesi sonucu bu fonların uzun vadede ülkemizin ekonomik büyüme ve istikrarının sağlanması, sermaye piyasalarının gelişimi ve fonlarda biriken tasarruflar sayesinde devlet ve özel sektörün daha ucuz ve uzun vadeli borçlanma olanağı bulabilmesi için son derece yararlı olacağı düşünülebilir. Bu hızlı artış sonucunda, elde edilen sonuçlardan da görüldüğü gibi, Türkiye'deki emeklilik fonlarının GSYİH içindeki payları açısından bakıldığında, günümüzden itibaren ortalama 12-15 yıllık bir dönemde bu fonların İngiltere ve Amerika gibi gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca bu fon değerlerindeki hızlı yükseliş ve gelecekte ulaşılması beklenen yüksek değerler sonucu, emeklilik fonların değerlendirildiği yatırım araçlarının değerlerinin de önemli seviyelere ulaşacağı ve yine bu fonların sosyal güvenlik sistemi içindeki önemi arttıkça, yeni finansal araçlara ihtiyaç duyulması sonucunda bunun hem ülke ekonomimizin canlanması hem de sermaye piyasalarının derinlik kazanması açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AITKEN, William H.; **A Problem – Solving Approach to Pension Funding and Valuation**, Second Edition, Actex Publications Winsted, Connecticut, USA, 1996

AKBULAK, Sevinç, AKBULAK, Yavuz; **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar ve Alınması Gereken Önlemler**, Maliye Hesap Uzmanları Yayınları, No.17, Ankara, 2004

ALLEN Everett T., MELONE, Joseph J., ROSENBLOOM, Jerry S., VANDERHEI, Jack L., **Pension Planning, Pension, Profit-Sharing, and Other Deferred Compensation Plans**, Eighth Edition, Irwin/McGraw-Hill Companies, USA, 1997

ALPER, Yusuf; **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, BAĞKUR)**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999

AYDIN, Ufuk; **Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1117, Eskişehir, 1999

BİLGİLİ, Özkan; **Sosyal Güvenlik Kılavuzu (Yeni Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Sigorta Uygulaması, Genel Sağlık Sigortası Uygulaması)**, İzmir SMMM Odası Yayınları, Yayın No:52, İzmir, Aralık 2006

BLAKE, David; **Pension Schemes and Pension Funds in The United Kingdom**, Oxford University Press, Second Edition, 2003

BUZLUPINAR, Elif; **Emeklilik Fonları Sermaye Piyasasına Fon Aktarımı**, SPK Yayınları, Ankara, Ağustos 1996

CLARK, Gordon L., WHITESIDE, Noel; **Pension Security in The 21st Century**, Oxford University Press, New York, 2003

ÇELİK, Abdulhalim; **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye**, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Kamu-İş-1, Ankara, 2002

DERELİOĞLU, Deniz; **Dünyada Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları ve Türkiye İçin Sistem Önerisi**, TÜGİAD Ekonomi Ödülleri Kitapları-1, Rota Yayın Ltd. Şti., İstanbul, 2001

DIAMOND, Peter A.; **Social Security Reform**, The Lindahl Lectures, Oxford University Press Inc., New York, USA, 2002

DIXON, John; **Social Security in Global Perspective**, Praeger, Westport, Connecticut London, Printed in the USA, 1999

DUYGULU, Ercan, PEHLİVAN, Pınar; **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Maliye Hesap Uzmanları Yayınları, No.17, Ankara, 2004

ERGENEKON, Çağatay; **Emekliliğin Finansmanı: Global Uygulamalar Işığında Türkiye İçin Bir Özel Emeklilik Modeli Önerisi**, Tügiad Yayınları, İstanbul, 2001

ERGENEKON, Çağatay; **Özel Emeklilik Fonları Şili Örneğinden Alınacak Dersler**, İMKB Yayınları, İstanbul, 1998

EROL, Ahmet, YILDIRIM, A.Ercan; **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, Yaklaşım Yayınları, Cem Web Ofset, Ankara, Ocak 2004

EROLGAÇ, Yılmaz; **Para Yönetiminde Profesyonel Yollar**, Dharma Yayınları, İstanbul, Aralık 2005

GAUDIO, Peter E., NİCOLS, Virginia S.; **Your Retirement Benefits**, John Wiley&Sons, Inc., USA, 1992

GILL, Indermit S., PACKARD, Truman, YERMO, Juan; **Keeping the Promise of Social Security in Latin America**, A Copublication of Stanford Economics and Finance, An İmprint of Stanford University Press, and The World Bank, Washington, D.C., 2005

GÜLEÇ, Birol; **Sosyal Güvenlikte Arayışlar ve Bireysel Emeklilik Sistemi Yurtdışı ve Türkiye Uygulamaları**, Acıbadem Sigorta A.Ş. Yayınları, No.3, İstanbul, 2004

GÜZEL, Ali, OKUR, Ali Rıza; **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Ekim 2004

HOLZMANN, Robert, PALMER, Edward; **Pension Reform**, The World Bank, Washington, D.C., 2006

KARACABEY, Ali Argun, GÖKGÖZ, Fazıl; **Emeklilik Fonlarının Portföy Analizi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005

KÖSE, Sevinç; **Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Sorunların Endüstri İlişkilerine Yansımaları ve Çözüm Önerileri**, Emek Matbaası, Manisa, 2003

McGİLL, Dan M., BROWN, Kyle N., HALEY, John J, SCHIEBER, Sylvester J., **Fundamentals Of Private Pensions**, Oxford University Press Inc., New York, USA, 2005

ÖNAL, Y.Beyazıt; **Dünya’da Özel Emeklilik Fonları Uygulamaları: Yeni Yasa Tasarısı Çerçevesinde, Türkiye’de Bireysel Özel Emeklilik Sisteminin İrdelenmesi ve Bazı Öneriler Geliştirmeye Yönelik Bir Araştırma**, TÜGİAD Ekonomi Ödülleri Kitapları-3, Rota Yayın Ltd. Şti., İstanbul, 2001

PEKER, Ayşe; **Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri**, T.C.Merkez Bankası Tartışma Tebliği No.9703, Ankara, Aralık 1997

ŞEN, Murat, MEMİŞ, Tekin; **Özel Emeklilik ve Türkiye İçin Sistem Önerisi**, Tügiad Yayınları, İstanbul, 2001

TANTAN, Saadettin; **Sosyal Güvenlik Kapsamında Emeklilik Sisteminde Reform Arayışları ve Özel Emeklilik Fonları**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Haziran 2001

TURNER, John A., WATANABE, Noriyasu; **Private Pension Policies in Industrialized Countries a Comparative Analysis**, W.E. Upjohn Institute for Employment Research, 1995

UĞUR, Suat; **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Tisk yayını, Ankara, 2004

URALCAN, G. Şebnem; **Bireysel Emeklilik Sistemi ve Altyapısı**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Kasım 2005

VUGT, Joos P.A. van, PEET, Jan M.; **Social Security and Solidarity in The European Union**, Physica-Verlag, A springer-Verlag Company, Germany, 2000

YURTMAN, Arzu, AKGÜR, Muhsin; **AB Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Sistemi ve Prim Kesintilerinin Sosyal Taraflar Üzerindeki Yükü**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2004-59, İstanbul, 2004

KUTLAR, Aziz; **Uygulamalı Ekonometri**, Nobel Yayınları, Ankara, 2005

Makaleler

ALESTALO, Noora, PUTTONEN, Vesa; “Asset Allocation in Finnish Pension Funds”, **PEF**, 5(1), Cambridge University Press, March 2006, pg.27-44

BANKS, James, SMITH, Sarah; “Retirement In The UK”, **Oxford Review of Economic Policy**, Vol:22, No:1, 2006, pg.40-56

BARBA, Aldo; “Viability of Pay-As-You-Go Pension Systems: A Demand Side Perspective”, **Review Of Political Economy**, Volume:18, Number:3, July 2006, pg.413-425

BEDÜK, Aykut, METE, Okan; “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Temel Sorunları ve Reform İhtiyacı”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, Haziran 2005, s.83-100

BLACKBURN, Robin; “The Global Pension Crisis: From Gray Capitalism to Responsible Accumulation”, **Politics&Society**, Vol:34, No:2, June 2006, pg.135-186

BLAKE, David; “Two Decades of pension Reform in the UK”, **Employee Relations**, Vol:22, No:3, 2000, pg.223-245

BLOMMESTEİN Hans J.; “Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasasına Etkileri”, **İMKB Dergisi**, Yıl:2, Sayı:7-8, Temmuz –Aralık 1998, s.79-89

BLUNDELL, Richard, MEGHİR, Costas, SMİTH Sarah; “Pension Incentives and The Pattern Of Early Retirement”, **Royal Economic Society**, 112, March, 2002, pg.153- 170

BROOKS, Sarah M.; “Social Protection and Economic Integration”, **Comparative Political Studies**, Vol:35, No:5, Sage Publications June 2002, pg.491-523

CANSIZ, Tevfik; “Bireysel Emeklilik Sisteminin Ülke Ekonomisine ve Bireye Katkıları”, **Finans - Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:40, Sayı:476, Kasım 2003, s.62-63

CEMOĞLU, Sinan; “ABD ve Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Sistemlerinin Kıyaslanması”, Ernst & Young Vergi Bölümü, 2004, http://www.kobiline.com/docs/AAATax/publication/be_subat2004.pdf , Erişim Tarihi: 26.11.2006) :

Congressional Budget Office; “Factors That Affect Participation in Roth IRAs and Traditional IRAs”, **Pension Benefits**; April 2006; 15, 4; ABI/INFORM Global pg.9

ÇUMRALI, Peker; “Dünyada Uygulanan Emeklilik Sistemleri ve Özellikleri”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı:1, Ekim 2005, s.109-119

DEMİR, Yusuf, YAVUZ Ali; “Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.9, S.1, 2004, s.281-300

DEMİRCİ, L.İhsan; Sosyal Güvenlik Reformu, **T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, Sayı:22, Yıl:6, Ağustos 2006, s.57-62

EGE, İlhan; “Dünyada Özel Emeklilik Sistemleri ve Bireysel Emeklilik Tasarruf ve yatırım Sistemi Kanununa Eleştirisel Bir Bakış”, **İktisat İşletme ve Finans Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayın**, Yıl:17, Sayı:196, Temmuz 2002, s.81-91

- EGEMEN, Meral Ak; “Bireysel Emekliliğe Bakış”, **Finans - Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:40, Sayı:476, Kasım 2003, s.35-45
- GÖK, Abdülkerim; “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Vergilendirilmesi”, **Finans - Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:43, Sayı:506, Mayıs 2006, s.7-19
- HILLS, John; “A New Pension Settlement For The Twenty-First Century? The UK Pensions Commission’s Analysis and Proposals”, **Oxford Review of Economic Policy**, Vol:22, No:1, 2006, pg.113-132
- MENGÜTÜRK, Muhsin; “ABD’de Özel Emeklilik Sistemi: 401 (k)”, **Finans - Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:40, Sayı:476, Kasım 2003, s.24-30
- OECD; **Pension Market in Focus**, Sayı:3, October, 2006
- ORENSTEIN, Mitchell A.; “The New Pension Reform as Global Policy”, **Global Social Policy Copyright**, Vol:5(2), 2005, pg.175- 202
- POLLARD, David; “Pension and Tupe”, **Industrial Law Journal**, Vol:34, No:2, June 2005, pg.127-157
- ROBERTSON, Jeff; “Making the Most of Scarce Resources: The Opportunity Cost of Retirement Plan Fees”, **Journal of Pension Benefits**, Winter 2006; 13, 2, ABI/INFORM Global pg.49-50
- SINGH, Ajit; “Özel Emeklilik Reformu, Hisse Senetleri Piyasası, Sermaye Oluşumu ve Ekonomik Büyüme: Dünya Bankası’nın Önerilerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, **İMKB Dergisi**, Yıl:2, Sayı:7-8, Temmuz –Aralık 1998, s.53-78
- SOARES, Jorge; “Social Security Evaluation: A Critique”, **Macroeconomics Dynamics**, 9, Cambridge University Press 2005, pg.57-97

ŞAKAR, Müjdat; “Bireysel Emeklilik Sistemi Sosyal Sigortaların Yerini Alabilir mi?”,
Yaklaşım Dergisi, Yıl:14, Sayı:160, Nisan 2006, s.16-21

TEKER, Suat, MÜMİNOĞLU Onur; “Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Bir Çözüm:
Özel Emeklilik Fonları”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:22, Nisan
2004, s.61-70

TEKER, Suat, PARLAK Deniz; “Hukuki ve Finansal Yönleriyle Türkiye’de Bireysel
Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Planlarının Karşılaştırılmalı Analizi”,
Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:24, Ekim 2004, s.40-54

VELİOĞLU, S.Giray; “Çözüm Herkesin Kendi Emeklilik Birikimini Yapmasıdır”,
Finans - Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl:40, Sayı:476, Kasım
2003, s.57-58

WALKER, Alan, FOSTER Liam; “Caught Between virtue and Ideological Necessity.
A century of Pension Policies in The UK”, **Review of Political Economy**,
Vol:18, No:3, July 2006, pg.427- 448

YAŞAR, Bilgütay; “Bireysel Emeklilikte Vergi Uygulamaları”, **Finans - Politik &
Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:40, Sayı:476, Kasım 2003, s.64-78

YILMAZ, B.Elif, ŞEKER Murat; “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar
ve Bir Alan Araştırması”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı:2, Temmuz
2006, s.53-66

ZOR, İsrail, ASLANOĞLU, Suphi; “Kurumsal Yatırımcı Olarak Özel Emeklilik
Fonları: Türkiye’de Oluşturulan Sisteme Yönelik Değerlendirme ve Geleceğe
Yönelik Bir Tahmin”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:26, Nisan 2005,
s.184-195

Konferanslar, Seminerler ve Sempozyumlar

AHKEMOĞLU, Mehmet; **Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Vergi Düzenlemeleri**, Banka, Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Price Waterhouse Coopers, İstanbul, 5 Nisan 2002

KOÇ, İ.Özlem, YAVRU M.Özgür; **Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkileri, Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Geleneksel Finans Sempozyumu-2004, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü & Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, İstanbul, 27-28 Mayıs 2004

KORKMAZ, Selda; **Bireysel Emeklilik Sistemi, Yasal Düzenlemeler ve Bireysel Emeklilik Araçları Semineri**, Ege Sigorta Acenteleri Derneği, İzmir Hilton Oteli, İzmir, 18 Temmuz 2002

OLGAÇ, M.Kemal; **Bireysel Emeklilik**, Koç Üniversitesi Sunum, İstanbul, Mayıs 2003

ÖZYILDIZ, R.Hakan; **Bireysel Emeklilik Sistemi: Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisindeki Yeri ve Geleceği**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Semineri, Oruçoğlu Tesisleri, Afyon, 28-31 Mart 2002

Tezler

BUTLER, Janice Elaine; **401(k) Pension Plans and Theories of Policy Change**, A Dissertation Submitted to, The Faculty of Columbian School of Arts and Sciences of the George Washington University in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, May 17, 2002

HONG, Wonku; **The Effects Of Defined Contribution Plans on the Retirement Decision**, A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in the Robinson College Of Business Of Georgia State University, 2005

ÖZMADENCİ, Yaren; **Dünyada Sosyal Güvenlik Sistemi Çerçevesinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Türkiye Uygulaması**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005

SVİHULA, Judie Lynn; **Policy and Politics of Reform: Social Security in the United States**, A Dissertation Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Social Welfare in the Graduate Division of the University of California, Berkeley, Spring 2005

ŞİMŞEK, H.Anıl; **Özel Emeklilik Fonları ve Sermaye Piyasasına Etkileri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

YAVRU, M.Özgür; **Bireysel Emeklilik, Sermaye Piyasalarına Etkileri ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004

Kanunlar ve Yönetmelikler ve Raporlar

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu

5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu

Bireysel Emeklilik Aracıları Hakkında Yönetmelik

Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik

Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2006

Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik

Emeklilik Şirketleri Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik

Sermaye Piyasası Kurulunun 10.5.2002 Tarih ve 22/646 Sayılı Kararı

İnternet Adresleri

<http://www.artiemeklilik.com>

<http://www.besonline.net>

<http://www.bireyselemeklilik.gov.tr/> (T.C.Başbakanlık Hazine Müşteşarlığı, Bireysel Emeklilik İnternet Sitesi)

<http://www.bireyselemekliliksistemi.info/>

<http://www.calisma.gov.tr>

<http://www.egm.org.tr>

<http://www.fonbul.com>

<http://www.ici.org/>

<http://www.kobiline.com>

<http://www.kyd.org.tr>

<http://www.pensionspolicyinstitute.org.uk>

<http://www.spk.gov.tr/>

<http://www.tisk.org.tr>

EKLER

EK 1: Yatırıma Yönelen Toplam Tutar

2003-2004	Y.Y.T.T (YTL)	2005	Y.Y.T.T (YTL)	2006	Y.Y.T.T (YTL)	2007	Y.Y.T.T (YTL)
12.29.2003	5.692.556	01.03.2005	2.76E+08	01.02.2006	1.03E+09	01.01.2007	2.48E+09
01.05.2004	6.223.861	01.10.2005	2.80E+08	01.09.2006	1.06E+09	01.08.2007	2.49E+09
01.12.2004	7.692.692	01.17.2005	2.88E+08	01.16.2006	1.08E+09	01.15.2007	2.54E+09
01.19.2004	8.900.317	01.24.2005	2.99E+08	01.23.2006	1.10E+09	01.22.2007	2.56E+09
01.26.2004	10.440.845	01.31.2005	3.07E+08	01.30.2006	1.11E+09	01.29.2007	2.58E+09
02.02.2004	11.790.150	02.07.2005	3.19E+08	02.06.2006	1.13E+09	02.05.2007	2.59E+09
02.09.2004	13.390.269	02.14.2005	3.31E+08	02.13.2006	1.15E+09	02.12.2007	2.62E+09
02.16.2004	14.846.671	02.21.2005	3.38E+08	02.20.2006	1.17E+09	02.19.2007	2.63E+09
02.23.2004	16.881.691	02.28.2005	3.49E+08	02.27.2006	1.20E+09	02.26.2007	2.65E+09
03.01.2004	19.278.558	03.07.2005	3.63E+08	03.06.2006	1.21E+09	03.05.2007	2.67E+09
03.08.2004	21.729.515	03.14.2005	3.76E+08	03.13.2006	1.24E+09	03.12.2007	2.70E+09
03.15.2004	22.699.655	03.21.2005	3.86E+08	03.20.2006	1.27E+09	03.19.2007	2.71E+09
03.22.2004	24.587.453	03.28.2005	4.00E+08	03.27.2006	1.30E+09	03.26.2007	2.73E+09
03.29.2004	27.051.764	04.04.2005	4.12E+08	04.03.2006	1.32E+09	04.02.2007	2.75E+09
04.05.2004	30.895.812	04.11.2005	4.27E+08	04.10.2006	1.35E+09	04.09.2007	2.79E+09
04.12.2004	32.845.045	04.18.2005	4.37E+08	04.17.2006	1.37E+09	04.16.2007	2.81E+09
04.19.2004	35.291.970	04.25.2005	4.48E+08	04.24.2006	1.40E+09	04.23.2007	2.83E+09
04.26.2004	38.136.101	05.02.2005	4.61E+08	05.01.2006	1.42E+09	04.30.2007	2.85E+09
05.03.2004	42.407.563	05.09.2005	4.79E+08	05.08.2006	1.45E+09	05.07.2007	2.89E+09
05.10.2004	45.193.984	05.16.2005	4.90E+08	05.15.2006	1.47E+09	05.14.2007	2.92E+09
05.17.2004	47.479.218	05.23.2005	5.03E+08	05.22.2006	1.50E+09		
05.24.2004	50.619.236	05.30.2005	5.14E+08	05.29.2006	1.52E+09		
05.31.2004	54.556.694	06.06.2005	5.28E+08	06.05.2006	1.55E+09		
06.07.2004	58.978.076	06.13.2005	5.44E+08	06.12.2006	1.58E+09		
06.14.2004	62.157.856	06.20.2005	5.55E+08	06.19.2006	1.60E+09		
06.21.2004	65.738.840	06.27.2005	5.69E+08	06.26.2006	1.66E+09		
06.28.2004	69.880.735	07.04.2005	5.81E+08	07.03.2006	1.69E+09		
07.05.2004	75.169.420	07.11.2005	6.02E+08	07.10.2006	1.71E+09		
07.12.2004	78.278.106	07.18.2005	6.13E+08	07.17.2006	1.73E+09		
07.19.2004	82.558.597	07.25.2005	6.27E+08	07.24.2006	1.78E+09		
07.26.2004	86.917.024	08.01.2005	6.41E+08	07.31.2006	1.80E+09		
08.02.2004	93.395.864	08.08.2005	6.65E+08	08.07.2006	1.82E+09		
08.09.2004	96.518.593	08.15.2005	6.78E+08	08.14.2006	1.84E+09		
08.16.2004	1.01E+08	08.22.2005	6.92E+08	08.21.2006	1.88E+09		
08.23.2004	1.05E+08	08.29.2005	7.06E+08	08.28.2006	1.91E+09		
08.30.2004	1.09E+08	09.05.2005	7.21E+08	09.04.2006	1.93E+09		
09.06.2004	1.16E+08	09.12.2005	7.42E+08	09.11.2006	1.96E+09		
09.13.2004	1.24E+08	09.19.2005	7.54E+08	09.18.2006	1.99E+09		
09.20.2004	1.31E+08	09.26.2005	7.69E+08	09.25.2006	2.02E+09		
09.27.2004	1.39E+08	10.03.2005	7.85E+08	10.02.2006	2.05E+09		
10.04.2004	1.52E+08	10.10.2005	8.09E+08	10.09.2006	2.08E+09		
10.11.2004	1.57E+08	10.17.2005	8.23E+08	10.16.2006	2.12E+09		

10.18.2004	1.67E+08	10.24.2005	8.39E+08	10.23.2006	2.20E+09		
10.25.2004	1.75E+08	10.31.2005	8.56E+08	10.30.2006	2.30E+09		
11.01.2004	1.85E+08	11.07.2005	8.67E+08	11.06.2006	2.31E+09		
11.08.2004	1.93E+08	11.14.2005	8.78E+08	11.13.2006	2.34E+09		
11.15.2004	1.99E+08	11.21.2005	8.94E+08	11.20.2006	2.37E+09		
11.22.2004	2.08E+08	11.28.2005	9.09E+08	11.27.2006	2.38E+09		
11.29.2004	2.17E+08	12.05.2005	9.36E+08	12.04.2006	2.40E+09		
12.06.2004	2.29E+08	12.12.2005	9.57E+08	12.11.2006	2.42E+09		
12.13.2004	2.36E+08	12.19.2005	9.82E+08	12.18.2006	2.44E+09		
12.20.2004	2.49E+08	12.26.2005	1.00E+09	12.25.2006	2.46E+09		
12.27.2004	2.61E+08						

EK 2: Yatırıma Yönelen Toplam Tutar Verilerinin Logaritmik ve Tahmini Değerleri

2003-2004	Y.Y.T.T (YTL)	LNFD	LNFDSMOOTH	Exp(lnfdsmooth)
12.29.2003	5.692.556	1.555.467	1.555.467	5.692.556
01.05.2004	6.223.861	1.564.390	1.560.969	6.014.538
01.12.2004	7.692.692	1.585.578	1.571.466	6.680.196
01.19.2004	8.900.317	1.600.160	1.599.145	8.810.490
01.26.2004	10.440.845	1.616.124	1.614.194	10.241.266
02.02.2004	11.790.150	1.628.277	1.631.045	12.121.028
02.09.2004	13.390.269	1.641.004	1.641.926	13.514.314
02.16.2004	14.846.671	1.651.329	1.654.228	15.283.466
02.23.2004	16.881.691	1.664.174	1.663.219	16.721.263
03.01.2004	19.278.558	1.677.450	1.676.504	19.096.926
03.08.2004	21.729.515	1.689.418	1.690.216	21.903.480
03.15.2004	22.699.655	1.693.786	1.701.817	24.597.763
03.22.2004	24.587.453	1.701.775	1.702.490	24.764.072
03.29.2004	27.051.764	1.711.326	1.710.150	26.735.386
04.05.2004	30.895.812	1.724.613	1.720.243	29.574.585
04.12.2004	32.845.045	1.730.731	1.735.540	34.463.052
04.19.2004	35.291.970	1.737.917	1.739.446	35.835.842
04.26.2004	38.136.101	1.745.667	1.745.928	38.235.655
05.03.2004	42.407.563	1.756.284	1.753.559	41.267.494
05.10.2004	45.193.984	1.762.647	1.765.429	46.468.559
05.17.2004	47.479.218	1.767.580	1.770.513	48.892.303
05.24.2004	50.619.236	1.773.984	1.774.097	50.676.260
05.31.2004	54.556.694	1.781.475	1.780.449	53.999.740
06.07.2004	58.978.076	1.789.268	1.788.412	58.475.510
06.14.2004	62.157.856	1.794.519	1.796.598	63.463.813
06.21.2004	65.738.840	1.800.120	1.800.893	66.248.769
06.28.2004	69.880.735	1.806.230	1.806.139	69.816.842
07.05.2004	75.169.420	1.813.526	1.812.291	74.246.907
07.12.2004	78.278.106	1.817.578	1.820.154	80.320.971
07.19.2004	82.558.597	1.822.902	1.823.021	82.657.335
07.26.2004	86.917.024	1.828.046	1.828.290	87.129.378
08.02.2004	93.395.864	1.835.236	1.833.323	91.626.200
08.09.2004	96.518.593	1.838.525	1.841.392	99.326.254
08.16.2004	1.01E+08	1.842.712	1.843.362	1.01E+08
08.23.2004	1.05E+08	1.847.118	1.847.250	1.05E+08
08.30.2004	1.09E+08	1.850.345	1.851.596	1.10E+08
09.06.2004	1.16E+08	1.857.192	1.854.247	1.13E+08
09.13.2004	1.24E+08	1.863.347	1.862.448	1.23E+08
09.20.2004	1.31E+08	1.868.880	1.869.017	1.31E+08
09.27.2004	1.39E+08	1.875.335	1.874.487	1.38E+08
10.04.2004	1.52E+08	1.883.897	1.881.331	1.48E+08
10.11.2004	1.57E+08	1.887.376	1.891.075	1.63E+08
10.18.2004	1.67E+08	1.893.268	1.892.852	1.66E+08
10.25.2004	1.75E+08	1.897.985	1.898.936	1.77E+08

11.01.2004	1.85E+08	1.903.550	1.903.215	1.84E+08
11.08.2004	1.93E+08	1.907.812	1.908.935	1.95E+08
11.15.2004	1.99E+08	1.910.984	1.912.680	2.03E+08
11.22.2004	2.08E+08	1.915.311	1.915.072	2.08E+08
11.29.2004	2.17E+08	1.919.465	1.919.508	2.17E+08
12.06.2004	2.29E+08	1.924.706	1.923.642	2.26E+08
12.13.2004	2.36E+08	1.927.961	1.929.373	2.39E+08
12.20.2004	2.49E+08	1.933.159	1.931.979	2.46E+08
12.27.2004	2.61E+08	1.937.857	1.937.719	2.60E+08

2005	Y.Y.T.T (YTL)	LNFD	LNFDSMOOTH	Exp(lnfdsmooth)
01.03.2005	2.76E+08	1.943.695	1.942.481	2.73E+08
01.10.2005	2.80E+08	1.945.057	1.948.877	2.91E+08
01.17.2005	2.88E+08	1.947.813	1.948.482	2.90E+08
01.24.2005	2.99E+08	1.951.622	1.950.931	2.97E+08
01.31.2005	3.07E+08	1.954.105	1.955.057	3.10E+08
02.07.2005	3.19E+08	1.958.037	1.957.102	3.16E+08
02.14.2005	3.31E+08	1.961.612	1.961.464	3.30E+08
02.21.2005	3.38E+08	1.963.920	1.965.108	3.42E+08
02.28.2005	3.49E+08	1.966.962	1.966.869	3.48E+08
03.07.2005	3.63E+08	1.970.998	1.969.953	3.59E+08
03.14.2005	3.76E+08	1.974.497	1.974.471	3.76E+08
03.21.2005	3.86E+08	1.977.018	1.977.982	3.89E+08
03.28.2005	4.00E+08	1.980.770	1.980.059	3.97E+08
04.04.2005	4.12E+08	1.983.727	1.984.138	4.14E+08
04.11.2005	4.27E+08	1.987.196	1.986.907	4.26E+08
04.18.2005	4.37E+08	1.989.454	1.990.508	4.41E+08
04.25.2005	4.48E+08	1.991.953	1.992.281	4.49E+08
05.02.2005	4.61E+08	1.994.794	1.994.629	4.60E+08
05.09.2005	4.79E+08	1.998.707	1.997.546	4.73E+08
05.16.2005	4.90E+08	2.001.034	2.001.994	4.95E+08
05.23.2005	5.03E+08	2.003.590	2.003.879	5.04E+08
05.30.2005	5.14E+08	2.005.806	2.006.302	5.17E+08
06.06.2005	5.28E+08	2.008.492	2.008.290	5.27E+08
06.13.2005	5.44E+08	2.011.477	2.011.069	5.42E+08
06.20.2005	5.55E+08	2.013.384	2.014.241	5.59E+08
06.27.2005	5.69E+08	2.015.925	2.015.754	5.68E+08
07.04.2005	5.81E+08	2.018.075	2.018.374	5.83E+08
07.11.2005	6.02E+08	2.021.642	2.020.386	5.95E+08
07.18.2005	6.13E+08	2.023.438	2.024.531	6.20E+08
07.25.2005	6.27E+08	2.025.712	2.025.824	6.28E+08
08.01.2005	6.41E+08	2.027.848	2.028.047	6.42E+08
08.08.2005	6.65E+08	2.031.461	2.030.091	6.56E+08
08.15.2005	6.78E+08	2.033.431	2.034.334	6.84E+08
08.22.2005	6.92E+08	2.035.522	2.035.888	6.95E+08
08.29.2005	7.06E+08	2.037.456	2.037.812	7.08E+08
09.05.2005	7.21E+08	2.039.644	2.039.582	7.21E+08
09.12.2005	7.42E+08	2.042.452	2.041.799	7.37E+08
09.19.2005	7.54E+08	2.044.043	2.044.907	7.60E+08
09.26.2005	7.69E+08	2.046.123	2.046.100	7.69E+08

10.03.2005	7.85E+08	2.048.128	2.048.190	7.86E+08
10.10.2005	8.09E+08	2.051.075	2.050.167	8.01E+08
10.17.2005	8.23E+08	2.052.836	2.053.532	8.29E+08
10.24.2005	8.39E+08	2.054.803	2.054.973	8.41E+08
10.31.2005	8.56E+08	2.056.791	2.056.862	8.57E+08
11.07.2005	8.67E+08	2.058.045	2.058.816	8.74E+08
11.14.2005	8.78E+08	2.059.338	2.059.716	8.82E+08
11.21.2005	8.94E+08	2.061.077	2.060.836	8.91E+08
11.28.2005	9.09E+08	2.062.734	2.062.685	9.08E+08
12.05.2005	9.36E+08	2.065.673	2.064.365	9.23E+08
12.12.2005	9.57E+08	2.067.910	2.067.905	9.57E+08
12.19.2005	9.82E+08	2.070.523	2.070.145	9.78E+08
12.26.2005	1.00E+09	2.072.673	2.072.932	1.01E+09

2006	Y.Y.T.T (YTL)	LNFD	LNFDSMOOTH	Exp(lnfdsmooth)
01.02.2006	1.03E+09	2.075.495	2.074.963	1.03E+09
01.09.2006	1.06E+09	2.078.282	2.078.030	1.06E+09
01.16.2006	1.08E+09	2.079.896	2.080.932	1.09E+09
01.23.2006	1.10E+09	2.081.517	2.082.070	1.10E+09
01.30.2006	1.11E+09	2.082.973	2.083.436	1.12E+09
02.06.2006	1.13E+09	2.084.285	2.084.679	1.13E+09
02.13.2006	1.15E+09	2.086.278	2.085.811	1.14E+09
02.20.2006	1.17E+09	2.088.295	2.088.018	1.17E+09
02.27.2006	1.20E+09	2.090.326	2.090.162	1.20E+09
03.06.2006	1.21E+09	2.091.744	2.092.269	1.22E+09
03.13.2006	1.24E+09	2.093.812	2.093.445	1.24E+09
03.20.2006	1.27E+09	2.096.116	2.095.682	1.26E+09
03.27.2006	1.30E+09	2.098.663	2.098.186	1.30E+09
04.03.2006	1.32E+09	2.100.071	2.100.952	1.33E+09
04.10.2006	1.35E+09	2.102.013	2.101.955	1.34E+09
04.17.2006	1.37E+09	2.103.657	2.103.923	1.37E+09
04.24.2006	1.40E+09	2.106.168	2.105.444	1.39E+09
05.01.2006	1.42E+09	2.107.539	2.108.289	1.43E+09
05.08.2006	1.45E+09	2.109.196	2.109.314	1.45E+09
05.15.2006	1.47E+09	2.110.712	2.110.918	1.47E+09
05.22.2006	1.50E+09	2.112.993	2.112.338	1.49E+09
05.29.2006	1.52E+09	2.114.334	2.114.921	1.53E+09
06.05.2006	1.55E+09	2.116.327	2.115.992	1.55E+09
06.12.2006	1.58E+09	2.117.887	2.118.138	1.58E+09
06.19.2006	1.60E+09	2.119.363	2.119.583	1.60E+09
06.26.2006	1.66E+09	2.123.193	2.120.958	1.63E+09
07.03.2006	1.69E+09	2.124.546	2.125.816	1.71E+09
07.10.2006	1.71E+09	2.126.010	2.126.586	1.72E+09
07.17.2006	1.73E+09	2.127.418	2.127.785	1.74E+09
07.24.2006	1.78E+09	2.129.769	2.129.024	1.76E+09
07.31.2006	1.80E+09	2.131.013	2.131.718	1.81E+09
08.07.2006	1.82E+09	2.132.300	2.132.637	1.83E+09
08.14.2006	1.84E+09	2.133.549	2.133.769	1.85E+09
08.21.2006	1.88E+09	2.135.529	2.134.917	1.87E+09
08.28.2006	1.91E+09	2.136.950	2.137.178	1.91E+09

09.04.2006	1.93E+09	2.138.044	2.138.494	1.94E+09
09.11.2006	1.96E+09	2.139.618	2.139.381	1.96E+09
09.18.2006	1.99E+09	2.141.026	2.141.065	1.99E+09
09.25.2006	2.02E+09	2.142.860	2.142.454	2.02E+09
10.02.2006	2.05E+09	2.144.063	2.144.475	2.06E+09
10.09.2006	2.08E+09	2.145.784	2.145.488	2.08E+09
10.16.2006	2.12E+09	2.147.385	2.147.345	2.12E+09
10.23.2006	2.20E+09	2.151.385	2.148.964	2.15E+09
10.30.2006	2.30E+09	2.155.459	2.154.078	2.26E+09
11.06.2006	2.31E+09	2.156.207	2.158.788	2.37E+09
11.13.2006	2.34E+09	2.157.192	2.158.348	2.36E+09
11.20.2006	2.37E+09	2.158.591	2.158.801	2.37E+09
11.27.2006	2.38E+09	2.159.140	2.160.104	2.41E+09
12.04.2006	2.40E+09	2.159.797	2.160.209	2.41E+09
12.11.2006	2.42E+09	2.160.629	2.160.677	2.42E+09
12.18.2006	2.44E+09	2.161.729	2.161.487	2.44E+09
12.25.2006	2.46E+09	2.162.269	2.162.698	2.47E+09
2007	Y.Y.T.T (YTL)	LNFD	LNFDSMOOTH	Exp(lnfdsmooth)
01.01.2007	2.48E+09	2.162.988	2.163.041	2.48E+09
01.08.2007	2.49E+09	2.163.719	2.163.736	2.49E+09
01.15.2007	2.54E+09	2.165.712	2.164.458	2.51E+09
01.22.2007	2.56E+09	2.166.321	2.167.028	2.58E+09
01.29.2007	2.58E+09	2.166.945	2.167.313	2.59E+09
02.05.2007	2.59E+09	2.167.562	2.167.767	2.60E+09
02.12.2007	2.62E+09	2.168.543	2.168.290	2.61E+09
02.19.2007	2.63E+09	2.169.009	2.169.387	2.64E+09
02.26.2007	2.65E+09	2.169.743	2.169.679	2.65E+09
03.05.2007	2.67E+09	2.170.466	2.170.442	2.67E+09
03.12.2007	2.70E+09	2.171.581	2.171.176	2.69E+09
03.19.2007	2.71E+09	2.172.053	2.172.477	2.72E+09
03.26.2007	2.73E+09	2.172.782	2.172.754	2.73E+09
04.02.2007	2.75E+09	2.173.561	2.173.496	2.75E+09
04.09.2007	2.79E+09	2.174.909	2.174.304	2.77E+09
04.16.2007	2.81E+09	2.175.645	2.175.931	2.82E+09
04.23.2007	2.83E+09	2.176.462	2.176.535	2.84E+09
04.30.2007	2.85E+09	2.176.963	2.177.318	2.86E+09
05.07.2007	2.89E+09	2.178.489	2.177.657	2.87E+09
05.14.2007	2.92E+09	2.179.344	2.179.565	2.92E+09
05.21.2007			2.180.318	2.94E+09
05.28.2007			2.181.292	2.97E+09
06.04.2007			2.182.267	3.00E+09
06.11.2007			2.183.241	3.03E+09
06.18.2007			2.184.215	3.06E+09
06.25.2007			2.185.190	3.09E+09
07.02.2007			2.186.164	3.12E+09
07.09.2007			2.187.138	3.15E+09
07.16.2007			2.188.113	3.18E+09
07.23.2007			2.189.087	3.21E+09
07.30.2007			2.190.061	3.25E+09
08.06.2007			2.191.036	3.28E+09

08.13.2007			2.192.010	3.31E+09
08.20.2007			2.192.984	3.34E+09
08.27.2007			2.193.959	3.37E+09
09.03.2007			2.194.933	3.41E+09
09.10.2007			2.195.907	3.44E+09
09.17.2007			2.196.882	3.47E+09
09.24.2007			2.197.856	3.51E+09
10.01.2007			2.198.831	3.54E+09
10.08.2007			2.199.805	3.58E+09
10.15.2007			2.200.779	3.61E+09
10.22.2007			2.201.754	3.65E+09
10.29.2007			2.202.728	3.68E+09
11.05.2007			2.203.702	3.72E+09
11.12.2007			2.204.677	3.76E+09
11.19.2007			2.205.651	3.79E+09
11.26.2007			2.206.625	3.83E+09
12.03.2007			2.207.600	3.87E+09
12.10.2007			2.208.574	3.91E+09
12.17.2007			2.209.548	3.94E+09
12.24.2007			2.210.523	3.98E+09
12.31.2007			2.211.497	4.02E+09

2008	Y.Y.T.T (YTL)	LNFD	LNFDSMOOTH	Exp(lnfdsmooth)
01.07.2008			2.212.471	4.06E+09
01.14.2008			2.213.446	4.10E+09
01.21.2008			2.214.420	4.14E+09
01.28.2008			2.215.394	4.18E+09
02.04.2008			2.216.369	4.22E+09
02.11.2008			2.217.343	4.26E+09
02.18.2008			2.218.317	4.31E+09
02.25.2008			2.219.292	4.35E+09
03.03.2008			2.220.266	4.39E+09
03.10.2008			2.221.240	4.43E+09
03.17.2008			2.222.215	4.48E+09
03.24.2008			2.223.189	4.52E+09
03.31.2008			2.224.163	4.56E+09
04.07.2008			2.225.138	4.61E+09
04.14.2008			2.226.112	4.65E+09
04.21.2008			2.227.087	4.70E+09
04.28.2008			2.228.061	4.75E+09
05.05.2008			2.229.035	4.79E+09
05.12.2008			2.230.010	4.84E+09
05.19.2008			2.230.984	4.89E+09
05.26.2008			2.231.958	4.93E+09
06.02.2008			2.232.933	4.98E+09
06.09.2008			2.233.907	5.03E+09
06.16.2008			2.234.881	5.08E+09
06.23.2008			2.235.856	5.13E+09
06.30.2008			2.236.830	5.18E+09
07.07.2008			2.237.804	5.23E+09

07.14.2008			2.238.779	5.28E+09
07.21.2008			2.239.753	5.33E+09
07.28.2008			2.240.727	5.39E+09
08.04.2008			2.241.702	5.44E+09
08.11.2008			2.242.676	5.49E+09
08.18.2008			2.243.650	5.55E+09
08.25.2008			2.244.625	5.60E+09
09.01.2008			2.245.599	5.66E+09
09.08.2008			2.246.573	5.71E+09
09.15.2008			2.247.548	5.77E+09
09.22.2008			2.248.522	5.82E+09
09.29.2008			2.249.496	5.88E+09
10.06.2008			2.250.471	5.94E+09
10.13.2008			2.251.445	6.00E+09
10.20.2008			2.252.419	6.06E+09
10.27.2008			2.253.394	6.11E+09
11.03.2008			2.254.368	6.17E+09
11.10.2008			2.255.342	6.23E+09
11.17.2008			2.256.317	6.30E+09
11.24.2008			2.257.291	6.36E+09
12.01.2008			2.258.266	6.42E+09
12.08.2008			2.259.240	6.48E+09
12.15.2008			2.260.214	6.55E+09
12.22.2008			2.261.189	6.61E+09
12.29.2008			2.262.163	6.67E+09

2009	Y.Y.T.T (YTL)	LNFD	LNFDSMOOTH	Exp(lnfdsmooth)
01.05.2009			2.263.137	6.74E+09
01.12.2009			2.264.112	6.81E+09
01.19.2009			2.265.086	6.87E+09
01.26.2009			2.266.060	6.94E+09
02.02.2009			2.267.035	7.01E+09
02.09.2009			2.268.009	7.08E+09
02.16.2009			2.268.983	7.15E+09
02.23.2009			2.269.958	7.22E+09
03.02.2009			2.270.932	7.29E+09
03.09.2009			2.271.906	7.36E+09
03.16.2009			2.272.881	7.43E+09
03.23.2009			2.273.855	7.50E+09
03.30.2009			2.274.829	7.58E+09
04.06.2009			2.275.804	7.65E+09
04.13.2009			2.276.778	7.73E+09
04.20.2009			2.277.752	7.80E+09
04.27.2009			2.278.727	7.88E+09
05.04.2009			2.279.701	7.95E+09
05.11.2009			2.280.675	8.03E+09
05.18.2009			2.281.650	8.11E+09
05.25.2009			2.282.624	8.19E+09
06.01.2009			2.283.598	8.27E+09
06.08.2009			2.284.573	8.35E+09

06.15.2009			2.285.547	8.43E+09
06.22.2009			2.286.521	8.52E+09
06.29.2009			2.287.496	8.60E+09
07.06.2009			2.288.470	8.68E+09
07.13.2009			2.289.445	8.77E+09
07.20.2009			2.290.419	8.85E+09
07.27.2009			2.291.393	8.94E+09
08.03.2009			2.292.368	9.03E+09
08.10.2009			2.293.342	9.12E+09
08.17.2009			2.294.316	9.21E+09
08.24.2009			2.295.291	9.30E+09
08.31.2009			2.296.265	9.39E+09
09.07.2009			2.297.239	9.48E+09
09.14.2009			2.298.214	9.57E+09
09.21.2009			2.299.188	9.67E+09
09.28.2009			2.300.162	9.76E+09
10.05.2009			2.301.137	9.86E+09
10.12.2009			2.302.111	9.95E+09
10.19.2009			2.303.085	1.01E+10
10.26.2009			2.304.060	1.01E+10
11.02.2009			2.305.034	1.02E+10
11.09.2009			2.306.008	1.03E+10
11.16.2009			2.306.983	1.04E+10
11.23.2009			2.307.957	1.06E+10
11.30.2009			2.308.931	1.07E+10
12.07.2009			2.309.906	1.08E+10
12.14.2009			2.310.880	1.09E+10
12.21.2009			2.311.854	1.10E+10
12.28.2009			2.312.829	1.11E+10

EK 3: Birim Kök Testi Sonuçları

Null Hypothesis: LNFB has a unit root
Exogenous: Constant
Lag Length: 2 (Automatic based on SIC, MAXLAG=2)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.966946	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.468072	
5% level	-2.878015	
10% level	-2.575632	

Null Hypothesis: LNFB has a unit root
Exogenous: Constant
Lag Length: 4 (Automatic based on SIC, MAXLAG=13)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-3.875342	0.0027
Test critical values: 1% level	-3.468521	
5% level	-2.878212	
10% level	-2.575737	

EK 4: Model Sonuçları (Emeklilik Fon Değerleri)

Method: Holt-Winters No Seasonal

Original Series: LNFB

Forecast Series: LNFBSM

Parameters:	Alpha	1.0000
	Beta	0.4600
	Sum of Squared Residuals	0.051484
	Root Mean Squared Error	0.017055

End of Period Levels:	Mean	21.79344
	Trend	0.009743

EK 5: Model Sonuçları (GSYİH)

Date: 07/26/07 Time: 11:00
Sample: 1987Q1 2007Q1
Included observations: 81
Method: Holt-Winters No Seasonal
Original Series: GDP
Forecast Series: GDPASM

Parameters:	Alpha	0.5000
	Beta	0.3500
	Sum of Squared Residuals	6.97E+14
	Root Mean Squared Error	2933559.

End of Period Levels:	Mean	1.57E+08
	Trend	6471608.

